

Situační zpráva

ke Strategickému rámci udržitelného rozvoje ČR

Rada vlády pro udržitelný rozvoj
Ministerstvo životního prostředí

Praha 2013

Situační zpráva ke Strategickému rámci udržitelného rozvoje ČR

Rada vlády pro udržitelný rozvoj
Ministerstvo životního prostředí

Editoři: Jan Kovanda, Tomáš Hák, Josef Novák a Jiří Bendl

Vydalo Ministerstvo životního prostředí, Praha 2013

ISBN 978-80-7212-622-4

Obsah

Seznam grafů	5
Seznam tabulek.....	9
Úvod.....	10
Souhrnné hodnocení.....	11
Prioritní osa I: Populace, člověk a zdraví	27
I.A Naděje dožití a naděje dožití ve zdraví	28
I.B Standardizovaná míra úmrtnosti.....	31
I.C Expozice obyvatel prašnému aerosolu	34
I.D Materiálová a uhlíková stopa domácností.....	37
I.E Zadluženost domácností	40
I.F Míra zaměstnanosti starších pracovníků.....	44
I.G Index stáří a index závislosti	46
Prioritní osa II: Ekonomika a inovace	48
II.A HDP na osobu	49
II.B Produktivita práce	52
II.C Obecná míra nezaměstnanosti.....	54
II.D Převážná náročnost v dopravě	56
II.E Energetická náročnost HDP	60
II.F Spotřeba primárních energetických zdrojů.....	63
II.G Podíl energie z obnovitelných zdrojů	66
II.H Materiálová spotřeba.....	69
II.I Odběry povrchových a podzemních vod podle sektorů	72
II.J Nakládání s odpady podle hlavních způsobů nakládání	76
II.K Nejvyšší dosažené vzdělání	79
II.L Výdaje na výzkum a vývoj.....	83
II.M Přístup k internetu	88
Prioritní osa III: Rozvoj území	91
III.A HDP na osobu v krajích.....	92
III.B Obecná míra nezaměstnanosti v krajích	95
III.C Výdaje na výzkum a vývoj a počty zaměstnanců ve výzkumu a vývoji v krajích	99
III.D Municipality zapojené do realizace metody místní Agenda 21.....	102
III.E Migrační saldo venkovských obcí	105
III.F Celková výše příjmů na 1 obyvatele a dluhová služba v krajích	109
III.G Přeprava cestujících veřejnou silniční a železniční dopravou v krajích.....	112
III.H Přístup k internetu v krajích	115
III.I Počet hostů v hromadných ubytovacích zařízeních v krajích	118
III.J Výdaje na kulturu v krajích	121
III.K Pokrytí území ČR schválenou územně plánovací dokumentací obcí.....	125
III.L Spokojenost s místním společenstvím	128
Prioritní osa IV: Krajina, ekosystémy a biodiverzita	131
IV.A Ekologická stopa	132
IV.B Indikátor změn území a ekosystémů	135
IV.C Indikátor běžných druhů volně žijících ptáků	138

IV.D Výdaje na ochranu životního prostředí a veřejné výdaje na ochranu životního prostředí.....	141
IV.E Spotřeba základních živin v minerálních hnojivech.....	145
IV.F Podíl ekologického zemědělství	147
IV.G Defoliace	150
IV.H Intenzita těžby dřeva	153
Prioritní osa V: Stabilní a bezpečná společnost.....	156
V.A Index vnímání korupce	157
V.B Účast ve volbách.....	160
V.C Populace žijící pod hranicí chudoby před a po sociálních transferech	163
V.D Deficit a dluh vládního sektoru	167
V.E Průměrná délka soudního řízení.....	171
V.F Celková zahraniční rozvojová spolupráce	173
V. G Emise skleníkových plynů na obyvatele a na jednotku HDP	176
V.H Přímé zahraniční investice.....	180
Přehled indikátorů s gestory	184
Adresy autorů	187
Seznam zkratek	191

Seznam grafů

Graf I.A.1: Naděje dožití při narození, mezinárodní srovnání, 1989-2011.....	29
Graf I.A.2: Naděje dožití ve věku 65 let a průměrný počet let podle úrovně omezení běžných činností, Česko, 2005 a 2011	30
Graf I.B.1: Standardizovaná míra úmrtnosti na vybrané příčiny úmrtí, ČR, 1990-2011	32
Graf I.B.2: Standardizovaná míra úmrtnosti na nemoci oběhové soustavy a na zhoubné novotvary na 100 000 obyvatel, mezinárodní srovnání, 2009-2011,	33
Graf I.C.1: Podíl obyvatel a území vystavených nadlimitní průměrné 24hodinové koncentraci suspendovaných částic PM ₁₀ , ČR, 2001-2011	34
Graf I.C.2: Rozdělení obyvatel podle koncentračních intervalů suspendovaných částic PM ₁₀ (36. nejvyšší 24hod. koncentrace), mezinárodní srovnání, 2010	36
Graf I.D.1: Materiálová a uhlíková stopa domácností a celkové konečné spotřeby, ČR, 1999-2011	38
Graf I.D.2: Materiálová a uhlíková stopa domácností podle skupin produktů, ČR, 2010.....	38
Graf I.D.3: Materiálová stopa domácností podle skupin produktů, ČR, rozdíl 2010 a 1999...	39
Graf I.E.1: Zadluženost domácností v CZK a cizí měně (včetně živností a NISD).....	41
Graf I.E.2: Nové úvěry* obyvatelstvu celkem a na bydlení (v mld. korun, rezidenti)	42
Graf I.E.3: Půjčky domácnostem od nebankovních institucí (y/y v %).....	42
Graf I.E.4: Míra hrubé zadluženosti domácností (stavy půjček/HDD, v %).....	43
Graf I.F.1: Míra zaměstnanosti mužů a žen ve věku 55-64 let, ČR, 2000-2012.....	44
Graf I.F.2: Míra zaměstnanosti 55-64letých, mezinárodní srovnání (země EU), 2012	45
Graf I.G.1: Index stárí a index ekonomické závislosti, ČR, 1945-2012	47
Graf I.G.2: Index stárí a index ekonomické závislosti, mezinárodní srovnání (země EU), 2012.....	47
Graf II.A.1: HDP a HDP na obyvatele, ČR, 1995-2012	50
Graf II.A.2: HDP na obyvatele, mezinárodní srovnání, 1995-2011	51
Graf II.B.1: Souhrnná produktivita práce, zaměstnanost a HDP, ČR, 1996-2012.....	52
Graf II.B.2: HDP na 1 pracujícího, mezinárodní srovnání, 1995-2011	53
Graf II.C.1: Míra nezaměstnanosti mužů a žen ve věku 15-64 let, ČR, 2000-2012	55
Graf II.C.2: Míra nezaměstnanosti 15-64letých, mezinárodní srovnání (země EU), 2012.....	55
Graf II.D.1: Přepravní náročnost a přepravní výkon v osobní dopravě, ČR, 1995-2011.....	57
Graf II.D.2: Přepravní náročnost a přepravní výkon v nákladní dopravě, ČR, 1995-2011	58
Graf II.D.3: Přepravní náročnost v osobní dopravě, mezinárodní srovnání, index 2010/2000	59
Graf II.D.4: Přepravní náročnost v nákladní dopravě, mezinárodní srovnání, index 2011/2000.....	59
Graf II.E.1: Energetická náročnost HDP, ČR, 1995-2011	61

Graf II.E.2: Energetická náročnost HDP, mezinárodní srovnání, 2011	62
Graf II.F.1: Primární energetické zdroje, Česká republika, 1995 - 2011	64
Graf II.F.2: Spotřeba primárních energetických zdrojů, mezinárodní srovnání, 2011	65
Graf II.G.1: Obnovitelné zdroje energie, ČR, 1995–2011	66
Graf II.G.1: Podíl obnovitelných zdrojů na PEZ, mezinárodní srovnání, 2011	67
Graf II.H.1: DMC, HDP a materiálová náročnost, ČR, 1990-2011	69
Graf II.H.2: DMC v členění podle skupin materiálů, ČR, 2002, 2011	70
Graf II.H.3: DMC a materiálová náročnost, mezinárodní srovnání, 2009	71
Graf II.I.1: Odběry povrchových vod, ČR, 1989-2012	73
Graf II.I.2: Odběry podzemních vod, ČR, 1989-2012	74
Graf II.I.3: Odběry vody na obyvatele, mezinárodní srovnání, 2007	74
Graf II.J.1: Nakládání s odpady dle vybraných způsobů nakládání, ČR, 2002-2011	77
Graf II.J.2: Struktura nakládání s odpady, mezinárodní srovnání, 2010.....	78
Graf II.K.1: Podíl obyvatel s alespoň vyšším sekundárním vzděláním v jednotlivých věkových skupinách, ČR, 1998-2012	80
Graf II.K.2: Podíl obyvatel s terciárním vzděláním v jednotlivých věkových skupinách, ČR, 2000-2012	81
Graf II.K.3: Podíl obyvatel ve věku 20-24 let s alespoň vyšším sekundárním vzděláním, mezinárodní srovnání, 1998-2012.....	81
Graf II.K.4: Podíl obyvatel ve věku 25-34 let s terciárním vzděláním, mezinárodní srovnání, 2000-2012.....	82
Graf II.L.1: Celkové výdaje na výzkum a vývoj, ČR, 1991-2012	84
Graf II.L.2: Celkové výdaje na VaV podle zdrojů financování a sektorů užití, ČR	85
Graf II.L.3: Veřejné výdaje na VaV podle hlavních příjemců, ČR, 1991, 1995, 2000-2012	86
Graf II.L.4: Intenzita celkových výdajů na výzkum a vývoj (GERD jako % HDP), mezinárodní srovnání, 2000, 2011	87
Graf II.M.1: Využívání internetu (% celkového počtu organizací/podniků/domácností či jednotlivců), ČR, 2005, 2012	88
Graf II.M.2: Uživatelé internetu (% celkového počtu jednotlivců), ČR, 2005, 2012	89
Graf II.M.3: Domácnosti s připojením k internetu (% celkového počtu domácností), mezinárodní srovnání, 2005, 2012	90
Graf III.A.1: HDP na obyvatele podle regionů NUTS3, ČR = 100, rok 2011.....	93
Graf III.A.2: Rozptyl regionálního HDP na obyvatele za regiony NUTS3, mezinárodní srovnání, rok 2009	94
Grafy III.B.1: Obecná míra nezaměstnanosti mužů a žen v krajích, ČR, 2012	96
Graf III.B.2: Míry nezaměstnanosti dle nejvyššího vzdělání v krajích, ČR, 2012	96
Grafy III.B.3: Obecná míra nezaměstnanosti ve vybraných krajích, ČR, 2000-2012	97

Graf III.C.1: VaV v krajích (% celkových výdajů/pracovišť/zaměstnanců), ČR, 2012	100
Graf III.C.2: Výdaje na VaV v podnikatelském sektoru v krajích (% celkových výdajů na VaV), ČR, 2005, 2012	101
Graf III.D.1: Počet municipalit registrovaných v Databázi MA21, ČR, 2006–2012.....	103
Graf III.D.2: Přehled obcí zapojených do MA21 dle krajů, ČR, 2012	103
Graf III.D.3: Přehled regionů zapojených do MA21 dle krajů, ČR, 2012.....	104
Graf III.E.1: Struktura salda v obcích do 2 tis. obyvatel dle druhu migrace, ČR, 2000-2012	106
Graf III.E.2: Saldo migrace a míra nezaměstnanosti ve venkov. obcích ^{*)} krajů, 2010-2012.....	107
Graf III.F.1: Příjmy na 1 obyvatele v krajích, ČR, 2006-2012	110
Graf III.F.2: Dluhová služba na 1 obyvatele v krajích, ČR, 2006-2012	111
Graf III.G.1: Převážnost cestujících v železniční dopravě (cest/obyv.), mezinárodní srovnání, 2010	114
Graf III.H.1: Domácnosti s internetem v krajích, ČR, 2005, 2011	116
Graf III.H.2: Jednotlivci používající internet v krajích, ČR, 2005, 2011.....	116
Graf III.H.3: Obecní úřady s vysokorychlostním připojením k internetu v krajích, ČR, 2005, 2011	117
Graf III.I.1: Počty hostů v HUZ, ČR, 2000-2012	119
Graf III.I.2: Počet přenocování v hromadných ubytovacích zařízeních v krajích, ČR, 2012.....	120
Graf III.J.1: Veřejné výdaje na kulturu (centrální a územní rozpočty), ČR, 2001-2012	122
Graf III.J.2: Podíl výdajů domácností na kulturu dle velikosti obce a regionu, ČR, 2012	123
Graf III.K.1: Pokrytí území schválenou ÚPD, ČR, 1995-2012	126
Graf III.K.2: Platná územně plánovací dokumentace obcí, ČR, 2012	127
Graf III.L.1: Spokojenost s místním společenstvím, vybraná města, ČR, 2004-2012.....	129
Graf III.L.2 Spokojenost s místním společenstvím: Uherské Hradiště (vlevo) a Hodonín (vpravo), 2007-2013	129
Graf IV.A.1: Ekologická stopa, biokapacita a ekologický deficit, ČR, 1993-2009.....	133
Graf IV.A.2: Bilance složek ekologické stopy spotřeby (rozdíl biokapacity a ekologické stopy), mezinárodní srovnání, 2007	134
Graf IV.B.1: Intenzita změny území a ekosystémů (ha/rok) dle hlavních příčin proměn území (LCF), ČR, 1990-2000 a 2000-2006.	136
Graf IV.B.2: Ztráta zemědělské půdy z důvodu urbanizace, mezinárodní srovnání, 1990-2000.....	137
Graf IV.C.1: Indikátor běžných druhů ptáků podle jednotlivých typů prostředí, ČR, 1982-2009.....	138
Graf IV.C.2 Indikátor ptáků zemědělské krajiny, mezinárodní srovnání, 2001, 2006, 2008	140

Graf IV.D.1: Celkové výdaje na ochranu životního prostředí, ČR, 2003-2011	142
Graf IV.D.2: Veřejné výdaje na ochranu životního prostředí dle typu zdroje, ČR, 2000-2012.....	143
Graf IV.D.3: Investiční výdaje podnikového a veřejného sektoru na ochranu životního prostředí, mezinárodní srovnání, 2000, 2005 a poslední dostupný rok (resp. nejbližší dostupné roky).....	144
Graf IV.E.1: Spotřeba minerálních hnojiv, ČR, 1986-2012.....	145
Graf IV.F.1: Podíl ekologického zemědělství, ČR, 1990-2012	148
Graf IV.F.2: Podíl zemědělské půdy v ekozemědělství, mezinárodní srovnání, 2011	149
Graf IV.G.1: Defoliace starších porostů jehličnanů a listnáčů (nad 59 let) podle tříd, ČR, 2000-2012.....	150
Graf IV.G.2: Vývoj průměrné defoliace všech druhů dřevin, mezinárodní srovnání, 2009-2010.....	152
Graf IV.H.1: Intenzita těžby dřeva, ČR, 1990-2012	154
Graf V.A.1: Index vnímání korupce, ČR, 1997-2010.....	158
Graf V.B.1: Volební účast, ČR, 1990-2013	160
Graf V.B.2: Volební účast – volby do Evropského parlamentu, mezinárodní srovnání, 2004, 2009	161
Graf V.C.1: Míra ohrožení chudobou dle pohlaví, ČR, 2005-2012.....	164
Graf V.C.2: Populace žijící pod hranicí chudoby před a po sociálních transferech, ČR, 2005-2011.....	164
Graf V.D.1: Deficit vládního sektoru, ČR, 1997-2013	168
Graf V.D.2: Dluh vládního sektoru, ČR, 1997-2013	169
Graf V.E.1: Délka soudního řízení ve dnech v civilních věcech před okresními a krajskými soudy, ČR, 1995-2012	171
Graf V.E.2: Délka soudního řízení v civilních věcech před soudy prvního stupně, mezinárodní srovnání, 2010	172
Graf V. G. 1: Agregované emise skleníkových plynů a emise CO ₂ na obyvatele [t CO ₂ ekv. /obyv.], ČR, 1990-2011	177
Graf V. G. 2: Agregované emise skleníkových plynů a emise CO ₂ na jednotku HDP [kg CO ₂ ekv. /1000 Kč s.c.r 2005, mld. Kč], ČR, 1990-2011.....	178
Graf V. G. 3: Agregované emise skleníkových plynů na obyvatele[t CO ₂ ekv. /obyv.] mezinárodní srovnání, 1990, 2000, 2010	178
Graf V. G. 4: Agregované emise skleníkových plynů na jednotku HDP [t CO ₂ ekv./1000 eur PPS], mezinárodní srovnání, 2000, 2010	179
Graf V.H.1: Podíl toků přímých zahraničních investic do ČR na HDP, 1995-2012.....	181
Graf V.H.2: Podíl příjmů z přímých zahraničních investic do ČR na HDP, 2001-2012	182
Graf V.H.3: Podíl toků přímých zahraničních investic na HDP, mezinárodní srovnání, 2000-20011.....	183

Seznam tabulek

Tabulka I. Souhrnné hodnocení indikátorů	23
Tabulka II.A.1: Příspěvky k vývoji HDP (bez vyloučení dovozu pro konečné užití), ČR, 2001-2012.....	50
Tabulka II.I.1: Členění uživatelů do jednotlivých skupin dle klasifikace NACE.....	72
Tabulka III.B.1: Charakteristiky disparit míry obecné nezaměstnanosti mezi regiony NUTS 3, mezinárodní srovnání, 2000-2012	97
Tabulka III.E.1: Saldo vnitřní a zahraniční migrace venkovských obcí*) dle krajů a geografické polohy1, ČR, 2000-2012	107
Tabulka III.G.1: Přeprava cestujících veřejnou železniční dopravou (cest/obyv.), regiony ČR, 2005-2012	113
Tabulka III.G.2: Přeprava cestujících veřejnou autobusovou dopravou (cest/obyv.), regiony ČR, 2005-2012	113
Tabulka III.J.1: Výdaje územních rozpočtů na kulturu v krajích, ČR, 2005-2012.....	122
Tabulka III.K.1: Vývoj pokrytí území schválenou ÚPD (v %), ČR, 1995- 2012.....	126
Tabulka IV.E.1: Spotřeba minerálních hnojiv (v kg čistých živin na ha), mezinárodní srovnání, 2000 a 2007	146
Tabulka V.A.1: Index vnímání korupce (vybrané země), mezinárodní srovnání, 2010	158
Tabulka V.C.1: Populace žijící pod hranicí chudoby před a po sociálních transferech podle věkových skupin (%), mezinárodní srovnání (státy EU 28), 2011	165
Tabulka V.D.1: Deficit vládního sektoru, mezinárodní srovnání, 2009-2013	169
Tabulka V.D.2: Dluh vládního sektoru, mezinárodní srovnání, 2009-2013	170
Tabulka V.F.1: Objem finančních prostředků vynaložených na oficiální rozvojovou pomoc, ČR, 2005-2010 (výhled 2011-2014)	174
Tabulka V.F.2: Srovnání ODA vyspělých a nastupujících dárců včetně ČR – za rok 2012 (v mil. USD)	175

Úvod

Dne 11. ledna 2010 schválila vláda svým usnesením č. 37 Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky. Jeho obsahem je vytýčení strategické vize udržitelného rozvoje, která se opírá o pět prioritních os:

- Společnost, člověk a zdraví
- Ekonomika a inovace
- Rozvoj území
- Krajina, ekosystémy a biodiverzita
- Stabilní a bezpečná společnost

Pro každou prioritní osu byly stanoveny cíle a určeny indikátory, na základě kterých je možno sledovat naplňování Strategického rámce. Tyto indikátory jsou podle uvedeného Usnesení vlády základem Situačních zpráv. Situační zprávy obsahující vyhodnocení stavu a trendu udržitelného rozvoje v České republice jsou zpracovávány každé dva roky. První taková zpráva byla předložena vládě na konci roku 2011, druhá (tato) zpráva je předkládána vládě k 31.12.2013. Obě zprávy tak navazují na tradici, která byla zavedena v souvislosti s přijetím Strategie udržitelného rozvoje ČR, která byla schválena vládou dne 8.12.2004 usnesením č. 1242 a ke které byly postupně zpracovány 3 Situační zprávy založené na indikátorech.

Soubor indikátorů využitý v předchozích Situačních zprávách byl v souvislosti s přijetím nového Strategického rámce poněkud pozměněn, avšak základní sestava zůstala totožná, takže je možno představit delší časové řady. Předložená Situační zpráva nejdříve podává souhrnné hodnocení celého indikátorového souboru včetně přehledné tabulky charakterizující vývoj a mezinárodní srovnání jednotlivých indikátorů. Každému z nich je poté věnována podrobnější indikátorová kapitola.

Souhrnné hodnocení

Prioritní osa 1: Populace, člověk a zdraví

Priorita 1.1: Zlepšování podmínek pro zdravý život

Priorita 1.2: Zlepšování životního stylu a zdravotního stavu populace

Priorita 1.3: Přizpůsobit politiky a služby demografickému vývoji a podpořit mezigenerační a rodinnou soudržnost

Vývoj v rámci prioritní osy 1 je charakterizován celkem sedmi indikátory.

I.A Naděje dožití a naděje dožití ve zdraví

I.B Standardizovaná míra úmrtnosti

V posledních 20 letech dochází k nepřetržitému zlepšování úrovně úmrtnosti v ČR; u mužů vzrostla naděje dožití při narození mezi lety 1989 a 2011 o 7,2 let (na hodnotu 74,7 let) a u žen o 5,5 let (na hodnotu 80,9 let). K tomuto růstu přispěl zejména pokles intenzity úmrtnosti na nemoci oběhové soustavy. Přes výrazné zlepšení úmrtnostních poměrů a zdravotního stavu české populace však tyto indikátory stále nedosahují hodnot průměru Evropské unie.

I.C Expozice obyvatel prašnému aerosolu

Znečištění ovzduší pevnými částicemi (prašným aerosolem) patří v současné době mezi nejzávažnější problémy životního prostředí v globálním měřítku, platí to také pro Českou republiku. V posledních letech se systematicky sledují suspendované částice frakce PM₁₀. (frakce aerosolu s průměrem do 10 mikrometrů). V budoucnu bude hodnocení více soustředěno na jemné částice PM_{2,5}, které pronikají přímo do plic a pro lidské zdraví představují větší riziko. Nepříznivému vlivu částic je každoročně vystavena velká část české populace. I přes pokračující pokles emisí většiny škodlivin do atmosféry, znečištění ovzduší suspendovanými částicemi od roku 2000 neklesá. Po relativním zlepšení kvality ovzduší v roce 2008, kdy vzhledem k poklesu emisí znečišťujících látek v důsledku ekonomické krize bylo nadlimitním koncentracím prašného aerosolu vystaveno pouze 15 % obyvatel, nastalo v dalších letech opět zhoršení. V roce 2011 bylo znečištěnému ovzduší vystaveno 50 % občanů a více než pětina území ČR. Ve skutečnosti však podíl obyvatelstva vystavených vysokým koncentracím bude ještě vyšší v důsledku zhoršení kvality ovzduší v malých sídlech plynoucích z vytápění tuhými palivy. Zde však chybí dostatečné informace. Nejvíce zatíženou souvislou oblastí v roce 2011 bylo, stejně jako v předešlých letech, Ostravsko-Karvinsko. V mezinárodním srovnání se Česká republika přes určité zlepšení situace stále řadí k evropským státům s relativně vysokou úrovní znečištění ovzduší.

I.D Materiálová a uhlíková stopa domácností

Domácnosti jsou jedním z hlavních hnacích sil spotřeby a výroby. S produkcí biomasy, těžbou surovin a jejich zpracováním na konečné produkty je spojena významná zátěž životního prostředí, mezi něž patří i emise skleníkových plynů. Indikátor srovnává materiály

a emise mobilizované v důsledku spotřeby domácností s množstvím materiálů a emisí spojených s výrobou celé ekonomiky České republiky.

V posledním období je materiálová a uhlíková stopa domácností (vyjadřovaná v milionech tun respektive v milionech tun CO₂ ekvivalentů) víceméně konstantní, zatímco stopa spojená s celkovou konečnou spotřebou České republiky stoupá - o 30 % v období 1999-2011. To je možné přičítat zejména produkci výrobků na vývoz. Významnou část uhlíkové stopy domácností tvoří spotřeba fosilních paliv (uhlí, plyn a ropa), elektřiny a potravinářských výrobků. Zde existuje největší potenciál pro zlepšení – úsporami, zvýšením podílu obnovitelných zdrojů energie a českých potravin. Tento indikátor prozatím není standardně sestavován, což ztěžuje jeho mezinárodní srovnání.

I.E Zadlužení domácností

Dluhy českých domácností rostly velmi rychle zejména v letech 2002-2007 s významnou převahou úvěrů na bydlení. V posledních letech byly přírůstky zadluženosti domácností jen dvojciferné, v roce 2012 vzrostla zadluženost ve srovnání s minulým rokem pouze o 3,3 %. Tento vývoj doprovázelo velmi nízké úvěrování v cizích měnách, klesající podíl dluhů domácností živnostníků na celkové zadluženosti sektoru domácností a také relativně nízký podíl problémových úvěrů. Přes růst zadluženosti českých domácností je její míra ve srovnání s průměrem zemí eurozóny zhruba poloviční.

I.F Míra zaměstnanosti starších pracovníků

Vývoj míry zaměstnanosti 55-64letých osob poznamenalo období krize v letech 2008-2009. Růst míry zaměstnanosti v letech 2000-2008 byla zaznamenán jak u mužů, tak u žen. Zaměstnanost žen v celém sledovaném období dále rostla, zatímco u mužů je na konci dekády zaznamenán propad v důsledku ekonomické krize. V rámci EU je požadována 50% hranice, které však většina zemí nedosahuje. V ČR se míra zaměstnanosti této věkové skupiny pohybovala mírně nad úrovní EU27 a dosahovala 49,3 %, daný cíl tedy rovněž zatím nenaplnila.

I.G Index stárí a index závislosti

Indikátory hodnotí vzájemný poměr mezi hlavními věkovými složkami obyvatelstva, za které jsou považovány skupiny ve věku 0-14 let, 15-64 let, 65 a více let. Vzhledem k blízkému věkovému vymezení ekonomické aktivity/neaktivity obyvatel bývají tyto složky nazývány také jako skupiny produktivního/neproduktivního věku.

Od poloviny 80. let 20. století se vzájemný poměr seniorů a dětí zvyšuje ve prospěch seniorů. Zatímco v první polovině 20. století byl index stárí okolo 35 (osob ve věku nad 65 let na 100 dětí do 15 let), na konci roku 2006 překročil hranici 100. V ČR je tedy početnost věkové skupiny 65+ let větší než skupiny 0-14 let. V budoucích letech je přitom očekáván další nárůst indexu stárí. V rámci zemí EU se hodnoty indexu stárí pohybují v širokém rozmezí od 55 do 156, ČR se hodnotou 113 blíží průměru.

Index ekonomické závislosti, udávající počet osob ve věku 0-14 let na 65+ let s počtem osob ve věku 15-64 let, se během uplynulých 67 let výrazně neměnil. Z hlediska mezinárodního srovnání připadá České republice pátá nejnižší hodnota ze zemí EU (na 100 osob ekonomicky aktivního věku připadá 45 osob ekonomicky neaktivního věku).

Prioritní osa 2: Ekonomika a inovace

Priorita 2.1: Podpora dynamiky národní ekonomiky a posilování konkurenceschopnosti (přemyslu a podnikání, zemědělství, služeb)

Priorita 2.2: Zajištění energetické bezpečnosti státu a zvyšování energetické a surovinové efektivity hospodářství

Priorita 2.3: Rozvoj lidských zdrojů, podpora vzdělávání, výzkumu a vývoje

Tato prioritní osa je charakterizována 13 indikátory. Údaje o této oblasti jsou ovlivněny globální ekonomickou krizí, která v mnoha ohledech postihla i Českou republiku. V současné době zaznamenáváme v řadě ukazatelů, ne však ve všech, návrat k předkrizové situaci.

II.A Hrubý domácí produkt na osobu

Ekonomický růst byl v dlouhodobém vývoji ovlivňován měnícími se vnějšími i vnitřními podmínkami. Do roku 2006 převažovaly příznivé vnitřní podmínky (s výjimkou let 1997-1998), zejména vysoký objem přímých zahraničních investic, růst zaměstnanosti, zvýšená aktivita a v jejím důsledku růst produktivity práce. Od roku 2007 se tempo růstu postupně zvolňovalo a vyústilo ve významný pokles HDP v roce 2009. Po následném dvouletém růstu došlo v roce 2012 k dalšímu propadu. V mezinárodním srovnání se Česká republika v období 1995-2008 blížila průměru HDP zemí EU27, v posledních letech se však tento trend obrátil. Z hlediska HDP vyjádřeného v paritě kupní síly patří ČR nepříliš lichotivě 17. místo a v roce 2011 dosahovala 80 % ekonomické výkonnosti průměru zemí EU27.

II.B Produktivita práce

V období 1995-2012 rostla produktivita práce měřená jako HDP na jednoho zaměstnaného v ročním průměru o 2,8 %, avšak v tempech růstu byly zaznamenány četné výkyvy. V roce 2012 produktivita práce klesla. Ve srovnání s EU27 produktivita práce zůstává nízká, nižší než v ČR je jen v Litvě, Lotyšsku, Bulharsku, Estonsku, Maďarsku, Polsku a Rumunsku.

II.C Obecná míra nezaměstnanosti

Míra nezaměstnanosti byla v roce 2012 v ČR (7,0 %) nižší než průměrná míra EU27 (10,6 %). Úroveň nezaměstnanosti v Evropě i v ČR se v posledních letech opět zvyšuje. Ve státech jižní a jihozápadní Evropy dosahuje znepokojivé úrovně kolem ¼ pracovní síly.

II.D Přepavní náročnost v dopravě

Je uveden indikátor přepravní náročnosti osobní dopravy (oskm/tis.Kč HDP) a přepravní náročnosti nákladní dopravy (tkm/tis.Kč HDP). Vývoj obou indikátorů do velké míry kopíruje vývoj přepravních výkonů. Ve sledovaném období dochází jen v malé míře k oddělení křivek přepravních výkonů spojených se zátěží prostředí od křivek ekonomického výkonu. Pokud došlo k příznivému poklesu indikátoru, bylo to v důsledku poklesu ekonomiky, nikoliv opatření na snížení přepravní náročnosti. Co se týče skladby výkonů, nadále převažuje růst automobilové dopravy, zatímco výkony veřejné dopravy klesají. Mezinárodní srovnání je obtížné pro nízkou harmonizaci používané metodiky.

II.E Energetická náročnost HDP

Mezi lety 1995 a 2011 poklesla energetická náročnost HDP z původních 0,76 GJ/tis.Kč na 0,5 GJ/tis.Kč, což je pokles zhruba o 25 % (průměrně cca 1,6 % ročně). Po stagnaci v letech 2008-2010 opět dochází k mírnému poklesu. V mezinárodním srovnání mezi zeměmi OECD zaujímá ČR jedno z nejhorších míst, její energetická náročnost je ca o 50 % vyšší než je průměr EU 15. Dlouhodobým cílem je snižování energetické náročnosti o 3-3,5% ročně a dosažení úspor energie v hospodářství i v domácnostech (například prostřednictvím zateplování budov). Zde existuje velký potenciál pro zlepšení indikátoru a přiblížení se úrovni ekonomicky vyspělých zemí.

II.F Spotřeba primárních energetických zdrojů (PEZ)

Indikátor ukazuje celkový vstup energie, kterého je zapotřebí k zabezpečení chodu celé společnosti. Spotřeba PEZ v letech 1996-1999 klesala tempem 3,8 % ročně, naopak v letech 2000-2005 dochází k ročnímu nárůstu okolo 2,5 %, od roku 2006 zaznamenáváme stagnaci a v roce 2008 dochází v důsledku ekonomické krize k poklesu. Od roku 2009 dochází ke stabilizaci hodnot indikátoru, s tím, že v posledním roce výrazně (o 20 %) poklesla spotřeba zemního plynu. V mezinárodním srovnání se nachází ČR přibližně na úrovni EU 15 a průměru OECD (při výrazně nižší hodnotě HDP to zároveň znamená vysokou energetickou náročnost, viz předchozí indikátor).

II.G Podíl energie z obnovitelných zdrojů

Obnovitelné zdroje energie (OZE) jsou definovány zákonem (165/2012Sb.): „Nefosilní přírodní zdroje energie, jimiž jsou energie větru, slunečního záření, geotermální, vody, půdy, vzduchu, biomasy, skládkového plynu, kalového plynu a bioplynu“. Indikátor uvádí obnovitelné zdroje energie celkem (na rozdíl od zdrojů na výrobu elektřiny vykazované v předchozích situačních zprávách). V ČR je dlouhodobě a extenzivně využívána zejména vodní energie, energie biomasy a nově i slunce. V roce 2003 (od tohoto data jsou OZE systematicky sledovány) dosáhly OZE 3,5 % z celkové spotřeby PEZ, v roce 2011 stoupla spotřeba na 7 %, zejména díky podpoře výroby elektřiny ze solárních zdrojů. Dlouhodobým cílem ČR do roku 2030 je dosáhnout 15 % PEZ z obnovitelných zdrojů. Ke splnění tohoto cíle je nutno při zachování současné spotřeby dosáhnout zdvojnásobení celkové produkce OZE. V porovnání s průměrem EU27 dosahuje Česká republika nízkých hodnot a to i ve srovnání se zeměmi, které mají podobné geografické a klimatické podmínky jako ČR (např. Německo, Maďarsko, Polsko, Slovensko). Srovnání indikátoru může být nicméně problematické kvůli rozdílným kategoriím zdrojů zahrnutých v různých zemích.

II.H Materiálová spotřeba

Materiálová spotřeba je sledována pomocí indikátorů domácí materiálové spotřeby (DMC), která je sumou fyzického množství vytěžených surovin a vyprodukované biomasy, které byly získány na území daného státu. K tomu jsou přičítány dovozy a odečítány vývozy. Za celé sledované období od roku 1990 do roku 2011 klesla DMC o 40,1 % (z 296 mil. tun na 177 mil. tun). Od roku 2002 se však klesající trend víceméně zastavil. Materiálová náročnost je vypočtena jako podíl DMC a HDP. Tento indikátor více méně trvale klesá. Znamená to, že za celé sledované období došlo k oddělení křivek zátěže životního prostředí a ekonomické

výkonnosti. DMC na osobu v ČR je o 16 % vyšší než je průměr EU27, což je především dáno vysokou spotřebou fosilních paliv. Naopak spotřeba biomasy je třetí nejnižší po Slovinsku a Bulharsku. Materiálová náročnost ČR je o cca 46 % vyšší než je průměr EU27, vyšší materiálovou náročností než ČR mají některé další nové země EU (Rumunsko, Bulharsko, Estonsko, Kypr, Lotyšsko a Polsko).

II.I Odběry povrchových a podzemních vod podle sektorů

Po roce 1990 nastal v důsledku nápravy hodnotových vztahů za poskytované vodohospodářské služby a změnou struktury průmyslové a zemědělské výroby významný pokles využívání vodních zdrojů ve všech oblastech užívání vody. U odběrů povrchové vody pro veřejné vodovody došlo k celkovému snížení o více než 55 %, v průmyslu a zemědělství o bezmála 70 %. Odběry povrchové vody výrazně převažují nad odběry vod podzemních. V mezinárodním srovnání ČR vykazuje nižší odběry vod na obyvatele než většina evropských států.

II.J Nakládání s odpady podle hlavních způsobů nakládání

Od roku 2002 dochází k pozvolnému pozitivnímu trendu, kdy se snižuje podíl odstraněných odpadů a zvyšuje se podíl energeticky a materiálově využitých odpadů. Z hlediska struktury dle jednotlivých způsobů nakládání s odpady převažuje v rámci materiálově využitých odpadů jejich využití na rekultivace a terénní úpravy a recyklace anorganických materiálů a kovů. Nejčastějším způsobem odstraňování komunálních odpadů i nadále zůstává skládkování odpadů, které má významné negativní dopady zejména z hlediska krajinného rázu, příp. i dopady na lidské zdraví.

II.K Nejvyšší dosažené vzdělání

Vzhledem k historickému vývoji vzdělávací soustavy v ČR se naše země tradičně řadí mezi státy s vysokým podílem obyvatel s alespoň vyšším sekundárním vzděláním. Podíl obyvatel ve věku 20 – 24 s vyšším sekundárním vzděláním převyšuje evropský průměr o 10,7 procentního bodu. Rozdíl mezi hodnotami za země Evropské unie a České republiky se však postupně snižuje. V současné době výrazně roste význam terciárního vzdělávání. Podíl obyvatel s terciárním vzděláním (ve věkové kategorii 25-34 let) se za uplynulých 12 let takřka ztrojnásobil, ale zůstává stále o 7,5 % nižší než průměr zemí EU27.

II.L Výdaje na výzkum a vývoj

Celkové výdaje na výzkum a vývoj (VaV) zahrnují veškeré neinvestiční a investiční výdaje vynaložené na VaV prováděný na území státu. V posledních dvou letech byl v ČR zaznamenán výrazný, více jak třetinový, nárůst celkových investic do VaV až na hodnotu 72,4 miliard Kč v roce 2012. Na tomto nárůstu se podílely především veřejné zahraniční zdroje, které vzrostly z 2,2 mld. Kč v roce 2010 na 11,6 mld. Kč v roce 2012 a jejich podíl na celkovém financování VaV v ČR tak dosáhl již 16 % a ve vysokoškolském VaV dokonce 38 %. Vedle výdajů ze státního rozpočtu a fondů EU vzrostly v posledních třech letech i investice ze soukromých zdrojů. V roce 2012 dosáhl v ČR podíl výdajů na VaV ve vztahu k HDP svého maxima, a to ve výši 1,89 %. V mezinárodním srovnání se ČR v tomto ukazateli přiblížila průměru zemí EU27 a předběhla země jižní Evropy. Výdaje a vědu a výzkum však zůstávají stále výrazně nižší než u lídrů v tomto indikátoru – evropských zemí jako Finsko,

Švédsko nebo Švýcarsko, či mimoevropských zemí OECD jako je Izrael, Korea, Japonsko nebo USA.

II.M Přístup k internetu

V mnoha oblastech společnosti je používání internetu téměř 100% (organizace veřejné správy, podniky). I přes prudký nárůst počtu domácností a jednotlivců s připojením k internetu dosahuje podíl připojených přibližně 65 %. V tomto směru nedosahuje ČR průměru úrovně EU27, zaostáváme nejen za zeměmi EU 15, ale i řadou nových zemí EU, i když rozdíl se postupně snižuje.

Prioritní osa 3: Rozvoj území

Priorita 3.1: Upevňování územní soudržnosti

Priorita 3.2: Zvyšování kvality života obyvatel území

Priorita 3.3: Účinněji prosazovat strategické územní plánování

Prioritní osa 3 je charakterizována 12 indikátory:

III.A HDP na osobu v krajích

III.B Obecná míra nezaměstnanosti v krajích

III.C Výdaje na výzkum a vývoj a počty zaměstnanců ve výzkumu a vývoji v krajích

Uvedené tři indikátory jsou zpracovány stejnou metodikou, jak bylo uvedeno u prioritní osy 2 pouze v rozčlenění na jednotlivé kraje. Regionální rozdíly v rámci ČR se postupně prohlubovaly, ale od roku 2007 se tento trend zastavil. Hlavním důvodem je určitá stagnace Prahy, která stále dosahuje výrazně nadprůměrných výsledků, ale „neutíká“ zbytku republiky tak výrazně, jako v minulosti. Ve všech třech indikátorech nacházíme podobné rozdíly. Snad nejvýraznější jsou rozdíly u indikátoru III.C, který se týká výzkumu a vývoje. K úspěšné Praze se v případě tohoto indikátoru do jisté míry blíží také kraje Středočeský a Jihomoravský. Z hlediska mezinárodního srovnání jsou tyto indikátory průměrné.

III.D Municipality zapojené do realizace metody místní Agenda 21

Místní Agenda 21 (MA21) je oficiální metodou podpory kvality veřejné správy v ČR, která sleduje nastavení klíčových procesů postupu k udržitelnému rozvoji na úrovni územní veřejné správy (zejména města, kraje, obce, mikroregiony). Metoda přímo navazuje na dokument Agenda 21, který byl přijat na summitu OSN v Rio de Janeiro (1992). Kvalitně fungující MA21 zahrnuje celkový systém postupu k udržitelnosti – aktivní komunikaci s veřejností, kvalitní strategické plánování a širokou paletu nástrojů veřejné správy, včetně systému financování. Zapojené municipality jsou pravidelně hodnoceny podle Kritérií MA21, schválených Radou vlády pro udržitelný rozvoj. Celostátní systém MA21 garantuje mezirezortní Pracovní skupina pro MA21 při RVUR. Většina realizátorů MA21 v České republice je sdružena v municipální asociaci Národní síť Zdravých měst ČR (<http://www.nszm.cz>).

Od roku 2006 byl zaznamenán růst počtu municipalit realizujících MA21. V současné době je registrováno v Databázi MA21 143 municipalit (města, obce, mikroregiony, kraje). Počet municipalit s vysokou úrovní MA21 (kategorie „B“) se od roku 2008 nemění (6-8 municipalit); v zapojení obcí a regionů v rámci republiky existují výraznější rozdíly. Příkladem dobré praxe je Chrudim, která v roce 2013 usiluje o nejvyšší kategorii „A“ MA21.

III.E Migrační saldo venkovských obcí

Venkovské obce v ČR zaznamenávají zvyšující se migrační přírůstky pravidelně již od poloviny 90. let, ale od roku 2008 dochází ke stabilizaci. Ve venkovských obcích¹ žije 3,1 mil. obyvatel. Počet obyvatel zde roste hlavně vlivem stěhování osob z velkých měst ČR (suburbanizace), přílivem cizinců ze zahraničí a od roku 2007 i přirozenou měnou. Do migrační aktivity se promítá i nabídka dostupných pracovních míst, proto stále nacházíme téměř třetinu venkovských obcí s migračními úbytky. Suburbanizace přispívá ke zlepšení věkové struktury obyvatel venkova především v zázemí větších měst.

III.F Celková výše příjmů na jednoho obyvatele a dluhová služba v krajích

Diferenciace příjmů jednotlivých krajů na obyvatele zůstává v čase přibližně konstantní a z dat tedy nevyplývá, že by docházelo k vyrovnávání mezi jednotlivými kraji, které se s výjimkou Prahy od sebe příliš neliší. V oblasti dluhové služby, která byla před rokem 2009 na relativně stabilní úrovni, došlo během roku 2009 u většiny krajů k výraznému posunu směrem vzhůru. I přes odeznívající krizi nebyl vývoj v následujících letech o mnoho lepší a dluhová služba zůstává nadále nad hodnotami z předkrizových let.

III.G Přeprava cestujících veřejnou silniční a železniční dopravou v krajích

V meziročním srovnání lze u většiny regionů pozorovat sestupný trend, tedy že obyvatelé cestují veřejnou dopravou méně a přecházejí na individuální automobilovou dopravu. Jediným regionem, kde v meziročním srovnání lze pozorovat nárůst, je Praha a Jihomoravský kraj, což poukazuje na úspěšnost při zavádění plnohodnotného integrovaného dopravního systému. Pokud jde o různé typy dopravy, po železnici cestují nejméně obyvatelé Jihočeského kraje a Vysočiny, nejvyšších hodnot dosahuje okolí Prahy a Jihomoravský kraj. V mezinárodním srovnání dosahuje ČR průměrných hodnot.

III.H Přístup k internetu v krajích

Nejvyšší podíl domácností s přístupem k internetu je zaznamenán v Praze, kde bylo v roce 2011 připojeno k internetu 66 % domácností. Nejméně domácností s internetem se nacházelo v Libereckém kraji (53 %).

III.I Počet hostů v hromadných ubytovacích zařízeních v krajích

V roce 2012 dosáhl počet ubytovaných hostů v hromadných ubytovacích zařízeních (minimálně 5 pokojů nebo 10 lůžek sloužících pro účely cestovního ruchu, HUZ) v ČR 13,6 mil., což bylo o 5,8 % více než v roce 2011. V regionálním pohledu návštěvnosti dlouhodobě

¹ Definice venkovských obcí je v kapitole III.E na straně 106.

dominuje Praha, jejíž podíl činil 39,5 % hostů, na druhém místě byl Jihomoravský kraj (8,1 %). Nejméně hostů přijelo do kraje Pardubického (2,4 %). Na celkově příznivých výsledcích se podíleli především zahraniční návštěvníci, kteří tvoří 52,5 % ubytovaných hostů. Většina z nich volí ubytování v Praze.

III.J Výdaje na kulturu v krajích

Nominální výše veřejných výdajů na kulturu v ČR v posledních letech stagnuje. V roce 2012 dosáhla 25 mld. Kč. V relaci k hrubému domácímu produktu narostl podíl všech veřejných výdajů na kulturu z 0,59 % (rok 2001) na 0,65 % (v roce 2012). V přepočtu na obyvatele vydává od roku 2005 nejvíce financí ze všech územních rozpočtů na kulturu Karlovarsko, Plzeňsko a Zlínsko, Královéhradecko a kraj Jihomoravský (o 10-20 % nad úroveň ČR). Praha si v letech 2011-2012 pohoršila. Především vlivem nižších výdajů od obcí výrazněji zaostávají pouze střední Čechy (o třetinu pod úroveň ČR), jejichž obyvatelé mohou své kulturní potřeby zčásti uspokojit v Praze. Domácnosti vydávají na kulturu a rekreaci 10 % spotřebních výdajů (na převážně kulturní aktivity 4,1 %), územní rozdíly jsou malé, procento výdajů mírně roste s velikostí obce, mezi regiony je vyšší jen v Praze.

III.K Pokrytí území ČR schválenou územně plánovací dokumentací obcí

Územně plánovací dokumentace (ÚPD) zahrnuje územní plány sídelních útvarů pořizované v letech 1976 až v letech 1998 (mnohé prošly řadou změn), územní plány obcí z let 1998-2006 a územní plány pořizované od roku 2007. Indikátor vyjadřuje míru koncepčního, plánovitého využívání území na úrovni měst a obcí (na krajské úrovni je zpracování a periodická aktualizace ÚPD již obligátní). Pokrytí území ČR platnou ÚPD má trvale rostoucí trend, 87,11 % k 31.12.2012. Problémem zůstávají časté a v řadě případů účelové změny již schválených územních plánů.

III.L Spokojenost s místním společenstvím

Indikátor odpovídá na otázku, jak jsou lidé spokojeni se svou obcí jako místem, kde žijí a pracují. Dále hodnotí pohled občanů na kvalitu a dostupnost veřejných služeb, kvalitu životního prostředí a veřejných prostranství a další otázky. Vyhodnocuje se pomocí standardizovaného dotazníkového šetření mezi vzorkem obyvatel města starších 18 let. Indikátor byl v období 2004-2013 sledován ve zhruba 25 městech České republiky, v řadě případů opakovaně. Spokojenost ve městech kolísá od 65 % spokojených (Ústecký kraj) po 93,5 % (Uherské Hradiště). Trendy v jednotlivých městech se liší, v závislosti na místní situaci (např. nabídka práce a úroveň nezaměstnanosti), ale i situaci na národní úrovni. Ve srovnání s evropskými městy dosahují nejlepší česká města nadprůměrných výsledků, ostatní se blíží průměru či jsou pod ním. Průměrná míra spokojenosti v českých městech je vyšší než např. na Slovensku či jihu Itálie.

Prioritní osa 4: Krajina, ekosystémy a biodiverzita

Priorita 4.1: Ochrana krajiny jako předpoklad pro ochranu druhové diverzity

Priorita 4.2: Odpovědné hospodaření v zemědělství a lesnictví

Priorita 4.3: Adaptace na změny klimatu

Prioritní osa 4 je charakterizována celkem 8 indikátory.

IV.A Ekologická stopa

Ekologická stopa je agregovaným ukazatelem závislosti lidské společnosti na přírodních zdrojích a službách. Ukazuje celkovou míru přivlastňování obnovné kapacity prostředí jednotlivých států v rámci globálního sdílení zdrojů. Vyjadřuje míru souladu mezi dostupnou biologickou kapacitou prostředí a lidskými nároky na biokapacitu (stopou). Pokud ekologická stopa převyšuje dostupnou biokapacitu, nalézají se země v ekologickém dluhu. Výsledná ekologická stopa je určena kombinací celkových nároků společnosti na ekosystémy, přičemž za bioproduktivní plochy jsou považovány obdělávaná půda, pastviny, lesní plochy, rybářská loviště a půda pro vázání uhlíku. Ekologická stopa se uvádí ve standardizovaných jednotkách globálních hektarů (gha). Jednou z dominantních složek ekologické stopy bývá tak zvaná uhlíková stopa, tedy ekvivalent globálních hektarů potřebných pro vstřebání emisí CO₂. Hodnota ekologické stopy ČR v roce 2012 (data z roku 2009) činila 49,5 milionů gha, což je 4,75 gha na obyvatele. Dostupná biokapacita dosahuje 22 milionů gha (2,83 gha/obyv.), ekologický dluh tedy dosahuje 22 milionů gha (-2,16 gha/obyv.). Ekologická stopa ČR v souvislosti s hospodářskou krizí poklesla, ekologický deficit se přesto za posledních 15 let téměř zdvojnásobil. ČR patří v mezinárodním srovnání ke státům s vyšší ekologickou stopou na obyvatele. Podle posledního hodnocení pro rok 2010 (data za rok 2007) byla ČR zemí se 14. nejvyšší ekologickou stopou na světě.

IV.B Indikátor změn území a ekosystémů

Rychlost a rozsah přeměn území se mezi obdobími 1990-2000 a 2000-2006 výrazně zpomalily, z 0,81 % území ročně na 0,33 % území ročně. K nejvýznamnějším přeměnám patří rozpínání urbanizovaných oblastí, které v posledním období 2000-2006 narostlo proti předchozímu období na intenzitě o 56 %. Naprostá většina nově zastavěných území zabírá ornou půdu a pastviny. Stále pokračuje úbytek orné půdy, zejména ve prospěch trvalých travních porostů a částečně rovněž zalesňováním. Nicméně prudký růst ploch pastvin z období 1990-2000 spojený s útlumem zemědělské výroby se v letech 2000-2006 výrazně zpomalil. Znepokojivým trendem je trvalý pokles rozlohy přírodě blízké vegetace.

Jedním z nejzávažnějších problémů evropské krajiny je setrvalé rozrůstání zastavěných povrchů, mnohdy živelné. Rozvoj urbanizovaných území a ostatní infrastruktury zabral v období 2000-2006 v měřítku Evropy více než 686 tisíc hektarů. Největší podíl nově urbanizovaných ploch vzniká na zemědělské půdě. V České republice bylo v letech 1990-2000 zastavěno více než 11 tisíc ha zemědělské půdy, patří však stále ke státům s nižším podílem zastavěných ploch na zemědělské půdě.

IV.C Index běžných druhů volně žijících ptáků

Evropská unie stanovila závazek zastavit pokles biodiverzity do roku 2010, který se nepodařilo naplnit. Nicméně snížení poklesu biodiverzity zůstává jedním z hlavních cílů environmentální politiky EU i ČR. Změny početnosti vybraných druhů slouží jako důležitý indikátor biodiverzity. Mezi nejlépe prozkoumané taxony, pro které lze sestavit relevantní indikátory vývoje početnosti a rozšíření v rámci ČR, patří ptáci. Početnost běžných druhů ptáků vykazuje za sledované období pokles. Na tomto poklesu mají především podíl ptáci

zemědělské krajiny, zatímco početnost běžných druhů lesních ptáků je po sledované období víceméně stabilní. Mezi lety 1982 a 2009 klesl počet ptáků v zemědělské krajině přibližně o 60 %. Hlavní příčinou je intenzifikace zemědělství a úbytek zemědělské půdy. Obdobné negativní trendy lze pozorovat v ostatních zemích EU.

IV.D Výdaje na ochranu životního prostředí

Výdaje na ochranu životního prostředí jsou tvořeny součtem investičních výdajů a neinvestičních nákladů, které vydávají všechny ekonomické subjekty. Veřejné výdaje jsou tvořeny výdaji z centrálních zdrojů a z územních rozpočtů. V roce 2011 činily celkové investice a neinvestiční náklady na ochranu životního prostředí 83,8 mld. Kč, v roce 2010 76,1 mld. Kč, tj. při meziročním srovnání došlo k patrnému nárůstu o 7,7 mld. Kč. Podíl na HDP v běžných cenách byl v roce 2011 2,2 %. Co se týče vývoje stavu financování z veřejných zdrojů, lze konstatovat, že podíl veřejných výdajů na HDP vykazoval v letech 2000-2011 stabilní či mírně rostoucí trend. Ve srovnání s ostatními zeměmi EU investovala ČR od roku 2000 (společně s dalšími postkomunistickými zeměmi) do ochrany životního prostředí podstatně více prostředků než činil průměr EU.

IV.E Spotřeba základních živin v minerálních hnojivech

Spotřeba základních živin (NPK) v průmyslových hnojivech je považován za jeden z nejdůležitějších indikátorů zátěže prostředí v důsledku zemědělské činnosti. Udává množství aplikovaných hnojiv na jednotku zemědělské půdy. Po roce 1989 došlo k výraznému snížení používání průmyslových hnojiv především v důsledku zvýšení jejich ceny. Postupně se však množství spotřebovaných hnojiv opět zvyšuje. V roce 2007 jsme aplikovali více živin v minerálních hnojivech než většina zemí EU 15.

IV.F Podíl ekologického zemědělství

Podíl ekologického zemědělství definovaného jednoznačně stanovenými parametry je základním indikátorem vlivu zemědělství na životní prostředí. V ČR se vznik ekologického zemědělství datuje od roku 1990, kdy začaly ekologicky hospodařit první tři ekofarmy. Jejich počet rostl jen mírně, avšak od roku 2006 došlo k prudkému nárůstu na současných 11,5 % podílu na celkovém zemědělském půdním fondu. V porovnání s ostatními státy EU je podíl ekologického zemědělství v ČR vysoký, vyšších hodnot dosahuje pouze Rakousko, Švédsko a Estonsko.

IV.G Defoliace

Defoliace je definována jako relativní ztráta asimilačního aparátu v koruně stromu a její stupeň charakterizuje zdravotní stav stromů. Odráží vliv nepříznivých změn prostředí lesních ekosystémů zejména v důsledku dlouhodobého znečištění ovzduší. Příznivá změna imisních podmínek v uplynulých dvou desetiletích měla nepochybně vliv na celkové zlepšení situace, avšak toto zlepšování má jen velmi mírně stoupající trend, ukazující na značné časové zpoždění, s jakými lesní porosty na pozitivní změny reagují. Z hlediska mezinárodního srovnání zůstává stav českých lesů nadále špatný, dokonce nejhorší v Evropě.

IV.H Intenzita těžby dřeva

Indikátor je definován jako podíl celkové těžby dřeva a celkového čistého přírůstku dřevní hmoty (%). Intenzita těžby dřeva v ČR se dlouhodobě pohybuje mezi 70 a 80 %. Krátkodobé překročení hranice 80 % v letech 2006-2007 bylo dáno vysokým podílem nahodilých těžeb v důsledku kalamit (2006 námraza, 2007 orkán Kyrill, 2008 vichřice Emma). V mezinárodním srovnání je intenzita těžeb v ČR mírně vyšší, než je průměr EU, avšak zůstává hluboko pod hodnotou 100 % definovanou jako limit udržitelnosti.

Prioritní osa 5: Stabilní a bezpečná společnost

Priorita 5.1: Posilování sociální stability a soudržnosti

Priorita 5.2: Efektivní stát, kvalitní veřejná správa a rozvoj občanského sektoru

Priorita 5.3: Zvyšování připravenosti ke zvládání dopadů globálních a jiných bezpečnostních hrozeb a rizik a posilování mezinárodních vazeb

Tato prioritní osa je charakterizována 8 indikátory.

V.A Index vnímání korupce

Index vnímání korupce (Corruption Perception Index, CPI) představuje mezinárodní srovnání, které dlouhodobě provádí organizace Transparency International. Výzkumy používané při sestavování indexu obsahují otázky týkající se zneužívání pravomocí veřejných činitelů a zaměřují se například na uplácení státních úředníků, uplácení při zadávání veřejných zakázek nebo zneužívání veřejných prostředků. Index nabývá hodnoty 0-100, kde 100 označuje zemi téměř bez korupce a 0 znamená vysokou míru korupce. Vývoj CPI v ČR v letech 1997-2012 nebyl zvláště výrazný. V první fázi bylo pozorováno mírné zhoršení, posléze zlepšení a v posledních několika letech opět mírné zhoršování. V roce 2012 došlo k mírnému zlepšení. Žebříček vnímání korupce CPI v roce 2012 hodnotí 178 zemí. ČR je na 54. místě s výsledkem 49 (v EU se ČR umístila na 21. místě a zaostává za západními státy i za svými sousedy).

V.B Účast ve volbách

Volební účast je podílem počtu hlasujících a registrovaných voličů vyjádřený v procentech. Registrovaní voliči jsou osoby zapsané v seznamu voličů, tj. osoby, které splňují zákonné podmínky pro výkon aktivního volebního práva. V 90. letech byl zaznamenán výrazný pokles volební účasti a to jak ve volbách parlamentních, tak ve volbách komunálních. Po roce 2000 byla volební účast v jednotlivých typech voleb poměrně stabilní. Největší zájem měli voliči o volby do Sněmovny Parlamentu (kolem 60 %), v komunálních volbách byla účast nižší (kolem 50 %) a nejmenší přízní voličů se těšily volby do Senátu (kolem 30 %, pro druhé kolo ještě méně). Volební účast první přímé volby prezidenta (2013) odpovídala účasti při volbách do Sněmovny Parlamentu. Účast ve volbách do Evropského parlamentu měla v ČR i ve většině členských států EU klesající tendenci.

V.C Populace žijící pod hranicí chudoby před a po sociálních transferech

Indikátor vyjadřuje procentní podíl osob ohrožených chudobou z celkového počtu obyvatel nebo v příslušné (např. věkové) skupině před a po působení sociálních transferů (důchody a sociální dávky). Hranice příjmové chudoby je stanovena jednotnou metodikou EU (60 % ročního národního vyrovnaného mediánového příjmu na spotřební jednotku, včetně příjmu v naturáliích). V ČR se v letech 2005-2012 podíl populace pod hranicí chudoby postupně snižoval, v roce 2005 činil 10,4 %, v roce 2012 9,6 %. Tato míra chudoby byla nejnižší ze všech zemí EU (průměr EU27 představoval 16,9 %). Celkovou míru chudoby v ČR významně ovlivnily sociální transfery. Bez důchodů a ostatních sociálních transferů by žilo v roce 2011 pod hranicí ohrožení chudobou 38 % osob. Po zahrnutí těchto transferů se míra ohrožení chudobou snížila o 28,4 p.b. Přitom podíl vynaložených prostředků na sociální ochranu ve vztahu k HDP je v ČR v porovnání s ostatními zeměmi nízký, což svědčí o efektivitě sociálních systémů v ČR.

V.D Deficit a dluh vládního sektoru

Dluh v dlouhodobějším horizontu z velké části vyplývá z kumulovaných deficitů a stává se jednou ze základních ekonomických veličin charakterizujících situaci dané země. Vládní sektor je v systému národního účetnictví představován ústředními vládními institucemi, místními veřejnými správami a fondy sociálního zabezpečení. Vývoj deficitu v období od roku 1997 byl ve většině let nad hodnotou tzv. Maastrichtského konvergenčního kritéria (3 % HDP). V roce 2009 se především kvůli dopadům ekonomické krize propadl až na 5,8 % HDP. V následujícím roce se začal postupně zlepšovat. Ve sledovaném období rovněž docházelo (s drobnou výjimkou v roce 2007) k neustálému růstu podílu vládního dluhu na HDP. K výraznější akceleraci došlo v posledních několika letech, a to především díky působení ekonomické krize. Koncem roku 2013 se očekává překročení hranice 46 % HDP. V mezinárodním srovnání se Česká republika nachází přibližně na polovině dluhu zemí EU27.

V.E Průměrná délka soudního řízení

Délka soudního řízení je definována jako počet dní ode dne nápadu věci do dne právní moci rozhodnutí. Indikátor je vypočten jako průměrná délka všech občansko-právních řízení. Od roku 1990 přibližně do roku 2006 se délka soudního řízení v civilních věcech zvyšovala, v posledních letech se výrazně snižuje. V mezinárodním srovnání je délka soudního řízení v ČR relativně krátká.

V.F Celková zahraniční rozvojová spolupráce

Indikátor udává hodnotu zahraniční rozvojové pomoci (ZRS) podle metodiky pro stanovení „oficiální rozvojové pomoci“ (official development assistance) ve vztahu k hrubému národnímu důchodu (HND). Jsou zde zahrnuty rozvojové projekty, humanitární pomoc, pomoc uprchlíkům, oddlužení, platby do OSN a dalších mezinárodních organizací. Úroveň ZRS České republiky v posledních letech stagnovala. V roce 2005 vykazovala hodnotu 0,11 % HND, v roce 2012 0,12 % HND. Podle závěrů rady EU by měla dosáhnout hodnoty 0,17 % v roce 2010 a 0,33 % v roce 2015. Přestože tento závazek není plněn, patří ČR mezi nejlepší z nových zemí EU (před námi je pouze Slovinsko).

V.G Emise skleníkových plynů na obyvatele a na jednotku HDP

Indikátor je vypočten jako úhrn agregovaných národních emisí skleníkových plynů za rok přepočtený na střední stav obyvatel a na jednotku HDP. Vývoj celkových emisí skleníkových plynů v ČR po roce 1990 vykazoval prudký pokles do roku 1994, posléze mírný nárůst a po roce 2007 výrazný pokles, který zřejmě odráží vliv ekonomické krize.

Agregované emise skleníkových plynů na obyvatele poklesly v období 1990-2011 přibližně o 33 % na 12,7 tun CO₂ekv./obyv. V roce 2010 byly emise skleníkových plynů na obyvatele v ČR o 28 % vyšší, než představuje průměr EU27. Vyšší měrné emise mají některé velké mimoevropské ekonomiky (Austrálie, USA, Rusko) a některé menší evropské země (Lucembursko, Estonsko). Měrné emise skleníkových plynů na jednotku HDP v ČR poklesly nejvíce po roce 2000 a to o 35,6 % do roku 2011. Vývoj emisní náročnosti má znaky absolutního „decouplingu“ (ekonomika roste a emise klesají) pokud vezmeme období jako celek. I přesto byly emise skleníkových plynů na HDP v roce 2010 o 43 % nad průměrem zemí EU. Z evropských zemí mělo vyšší emisní náročnost Polsko, Estonsko a Bulharsko.

V.H Přímé zahraniční investice v České republice

Indikátor je kalkulován jako poměr přílivu přímých zahraničních investic do ČR a hrubého domácího produktu v běžných cenách. Ve sledovaném období (1995-2012) se indikátor vyvíjel se značnými výkyvy mezi 1,5-11,3 % s průměrem 5,3 %. Výše indikátoru byla ovlivněna zejména vyšším přílivem investic do základního kapitálu. V mezinárodním srovnání nejsou mezi jednotlivými zeměmi OECD příliš velké rozdíly. Česká republika patří k průměrným zemím.

Tabulka I. Souhrnné hodnocení indikátorů

	Název indikátoru	Hodnocení trendu (dosažení cíle)			Mezinárodní srovnání ²
		Za celé období ³	Poslední tři roky	Poslední meziroční změna	
Prioritní osa I: Populace, člověk a zdraví					
a	Naděje dožití a naděje dožití ve zdraví	+	+	+	+/-
b	Standardizovaná míra úmrtnosti	+	+/-	+	+/-
c	Expozice obyvatel prašnému aerosolu	+/-	-	-	-
d	Materiálová a uhlíková stopa domácností	+	+/-	+/-	n.a.

² V případě indikátorů v Prioritní ose III jsou v této kolonce hodnoceny regionální disparity. Nízké disparity jsou hodnoceny pozitivně, vysoké disparity negativně.

³ Hodnocení je prováděno nejčastěji pro období 1995-2009, v řadě případů je však časová řada delší nebo kratší

e	Zadlužení domácností	-	-	+	+
f	Míra zaměstnanosti starších pracovníků	+	+	+	+/-
g	Index stáří a index závislosti	- +	- -	- -	+/- +
Prioritní osa II: Ekonomika a inovace					
a	HDP na osobu	+	+/-	-	-
b	Produktivita práce	+	+/-	-	-
c	Obecná míra nezaměstnanosti	+/-	+/-	+	+
d	Přepravní náročnost v dopravě	+	+/-	-	+/-
e	Energetická náročnost HDP	+	+/-	+	-
f	Spotřeba primárních energetických zdrojů	-	+	+	+/-
g	Podíl energie z obnovitelných zdrojů	+	+	+	-
h	Materiálová spotřeba	+	+	-	-
i	Odběry povrchových a podzemních vod podle sektorů	+	+/-	+/-	+
j	Nakládání s odpady podle hlavních způsobů nakládání	+	-	-	+
k	Nejvyšší dosažené vzdělání	+	+	+	+/-
l	Výdaje na výzkum a vývoj	+	+	+	+
m	Přístup k internetu	+	+	+	+/-
Prioritní osa III: Rozvoj území					
a	HDP na osobu v krajích	+/-	+/-	+	+/-
b	Obecná míra nezaměstnanosti v krajích	+	-	+/-	+/-
c	Výdaje na výzkum a vývoj a počty zaměstnanců ve výzkumu a vývoji v krajích	+/-	-	+/-	n.a.
d	Municipality zapojené do realizace metody místní Agenda 21	+	+	-	n.a.

e	Migrační saldo venkovských obcí	+	+	+/-	+/-
f	Celková výše příjmů na 1 obyvatele v krajích	+	+	+	+
	Dluhová služba v krajích	-	-	+/-	+/-
g	Přeprava cestujících veřejnou silniční a železniční dopravou v krajích	-	-	-	+/-
h	Přístup k internetu v krajích	+	+	+	n.a.
i	Počet hostů v hromadných ubytovacích zařízeních v krajích	+	+	+	+/-
j	Výdaje na kulturu v krajích	+/-	+/-	-	+/-
k	Pokrytí území ČR schválenou územně plánovací dokumentací obcí	+	+	+	+
l	Spokojenost s místním společenstvím	-	+-	+	n.a.
Prioritní osa IV: Krajina, ekosystémy a biodiverzita					
a	Ekologická stopa	-	-	+	-
b	Indikátor změn území a ekosystémů	-	n.a.	n.a.	+/-
c	Index běžných druhů volně žijících ptáků	-	-	-	-
d	Výdaje na ochranu životního prostředí	+	+	+	+
	Veřejné výdaje na ochranu životního prostředí	+	+/-	+	
e	Spotřeba základních živin v minerálních hnojivech	+	-	+	+/-
f	Podíl ekologického zemědělství	+	+	+	+
g	Defoliace	-	-	-	-
h	Intenzita těžby dřeva	+/-	+	+	+/-
Prioritní osa V: Stabilní a bezpečná společnost					
a	Index vnímání korupce	-	-	+/-	-
b	Účast ve volbách	-	+/-	+/-	-

c	Populace žijící pod hranicí chudoby před a po sociálních transferech	+	+	+	+
d	Deficit vládního sektoru	+/-	-	+	+/-
	Dluh vládního sektoru	-	-	-	+
e	Průměrná délka soudního řízení	+/-	+	+	+
f	Celková zahraniční rozvojová spolupráce	+	+/-	+/-	-
g	Emise skleníkových plynů na obyvatele	+	+/-	+	+/-
	Emise skleníkových plynů na jednotku HDP	+	+	+	-
h	Přímé zahraniční investice	+/-	-	+	+/-

Vysvětlivky:

- + pozitivní trend (přiblížení k cíli); hodnoty na úrovni předních států
- +/- kolísavé hodnoty nebo hodnoty stabilní ale bez vývoje směrem k cíli; hodnoty na průměrné úrovni srovnávaných států
- negativní trend (vzdalování od cíle); hodnoty blízké posledním státům
- n.a. data pro hodnocení nejsou k dispozici

Autoři kapitoly: Prof. RNDr. Bedřich Moldan, CSc. (Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí) a RNDr. Viktor Třebický, Ph.D. (CI2, o.p.s.)

Prioritní osa I: Populace, člověk a zdraví

I.A NADĚJE DOŽITÍ A NADĚJE DOŽITÍ VE ZDRAVÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Naděje dožití je jedním z ukazatelů úmrtnosti, který vypovídá o zdravotním stavu populace a v širších souvislostech je používán jako ukazatel vyspělosti či socio-kulturního stupně vývoje společnosti. Naděje dožití ve zdraví je indikátor, který se snaží zachytit kvalitativní stránku prodlužování lidského života a zodpovědět otázku zda jsou roky prodlouženého života prožity ve zdraví a zda dochází k naplnění tzv. úspěšného stárnutí, které předpokládá odvrácení nesoběstačnosti a zachování odpovídající úrovně kognitivních a fyzických funkcí.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Ukazatel naděje dožití vychází z úmrtnostních tabulek, charakterizujících pomocí specifických funkcí řád vymírání populace. Dá se interpretovat jako průměrný počet let, který připadá na jednotlivce v určitém věku k prožití, v případě zachování stávajících úmrtnostních poměrů. Naděje dožití se dá vyjádřit pro jakýkoliv věk. Vzhledem k významným rozdílům v naději dožití mezi muži a ženami, je ukazatel hodnocen zvlášť pro každé pohlaví. Data pro hodnocení indikátoru byla získána z veřejně dostupné Human Mortality Database, <http://www.mortality.org/>.

Naděje dožití ve zdraví je ukazatelem, který kombinováním informací o úmrtnosti a zdravotním stavu jednoduchou formou popisuje zdraví populace. Ukazatel vyjadřuje počet let, které v průměru zbývají osobě v určitém věku k prožití ve zdraví, popř. v různých úrovních zdravotního postižení. Pro hodnocení indikátoru bylo použito rozdělení podle disability, konkrétně naděje dožití bez omezení běžných činností (délka života ve zdraví), naděje dožití s mírným a vážným omezením běžných činností. Data pro hodnocení indikátoru byla získána z veřejně dostupné databáze EurOhex: Advanced Research on European Health Expectancies. <http://www.eurohex.eu>. V ČR jsou data o zdravotním stavu každoročně zjišťována v šetření SILC, které probíhá až od roku 2005; vzhledem k tomu není možné sledovat vývoj ukazatele v posledních dvaceti letech.

Srovnatelnost indikátorů není závislá na velikosti populace a její věkové struktuře, indikátory jsou dobře srovnatelné jak mezi populacemi, tak z hlediska vývoje/času.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

V posledních dvaceti letech (od roku 1990) dochází k nepřetržitému růstu hodnot naděje dožití v ČR; u mužů vzrostla naděje dožití při narození o 7,2 let a u žen o 5,5 let a dosáhla tak v roce 2011 hodnot 74,7 let, resp. 80,9 let (graf I.A.1). To řadí Česko k zemím s nejrychlejším poklesem intenzity úmrtnosti. Samozřejmě část tohoto zlepšení mělo kompenzační charakter nahromaděného potenciálu v období 1960-1990, kdy naděje dožití u české populace stagnovala, stejně tak jako u většiny populací střední a východní Evropy. K růstu naděje dožití při narození mezi lety 1990 a 2011 přispěl zejména pokles úmrtnosti na nemoci oběhové soustavy (u obou pohlaví téměř 50 %) ve středním a vyšším věku.

Naděje dožití ve věku 65 let v roce 2011 byla 15,6 let pro muže a 19,6 let pro ženy. Délka života ve zdraví ve věku 65 let vzrostla od roku 2005 na 8,4 let u mužů a představuje 54 % zbývajících života a na 8,7 let u žen, kde představuje 45 %. Vzhledem k celkově nižší naději

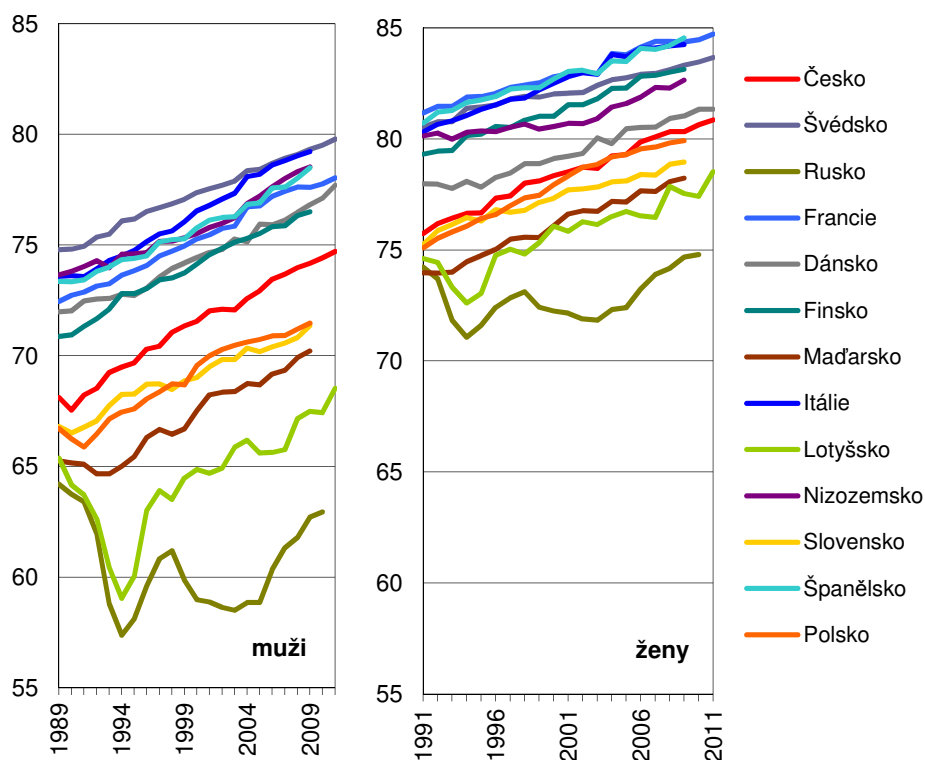
dožití ve věku 65 let u mužů a zhruba stejné době prožité ve zdraví, stráví ženy větší podíl života v horším zdravotním stavu než muži. U obou pohlaví nedošlo pouze k růstu délky života ve zdraví, ale i podílu let prožitých ve zdraví. Prodlužování průměrné délky lidského života je tak provázáno kompresí morbidity.

b) Mezinárodní srovnání

Přes výrazné zlepšení úmrtnostních poměrů a zdravotního stavu české populace, naděje dožití při narození stále nedosahuje hodnot průměru EU27 (77,1 let pro muže a 83,0 let pro ženy, rok 2010). V roce 2010 se naděje dožití při narození v EU27 pohybovala od 68,0 v Litvě do 79,7 let ve Švédsku u mužů a od 77,4 let v Bulharsku po 85,4 let ve Španělsku u žen. Rozdíl mezi zeměmi s nejnižší a nejvyšší hodnotou naděje dožití byl necelých 12 let v případě mužů a 8 let v případě žen.

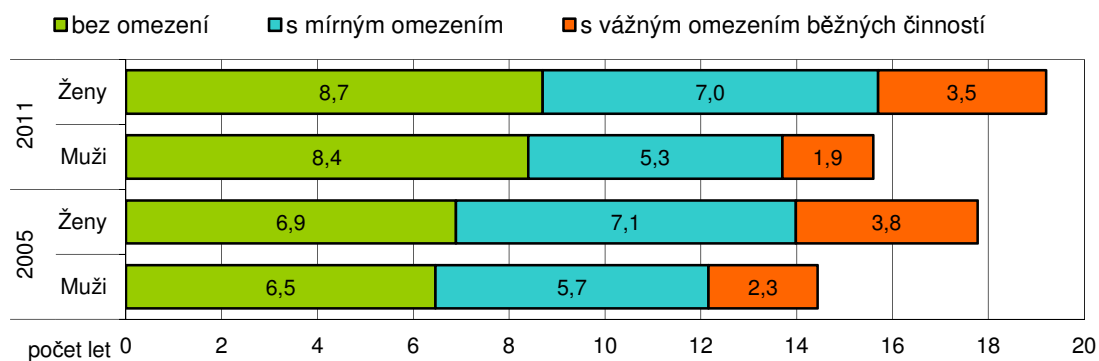
Délka života ve zdraví ve věku 65 let se v EU v roce 2011 pohybovala kolem 8,5 let u mužů i u žen. Nejvyšší naděje dožití ve zdraví ve věku 65 let pro muže i ženy v roce 2011 byla ve Švédsku (13,9 resp. 15,1 let), kde představovala 75 % zbývajících života u mužů a 71 % u žen. Na druhou stranu nejnižší hodnoty vykazovalo Slovensko (3,5 let pro muže, 2,9 let pro ženy), kde délka života ve zdraví představovala pouze 24 %, resp. 16 % zbývajících života. V případě délky života ve zdraví dosahují hodnoty pro českou populaci průměru EU27.

Graf I.A.1:Naděje dožití při narození, mezinárodní srovnání, 1989-2011

Zdroj: Human Mortality Database

Graf I.A.2: Naděje dožití ve věku 65 let a průměrný počet let podle úrovně omezení běžných činností, Česko, 2005 a 2011

Zdroj: EurOhex

Autor kapitoly: Mgr. Michala Lustigová (Státní zdravotní ústav)

I.B STANDARDIZOVANÁ MÍRA ÚMRTNOSTI

1. Význam a souvislosti indikátoru

Úmrtnost podle příčin smrti odráží epidemiologickou situaci v populaci, danou jak vyspělostí regionu, úrovní zdravotní péče, tak životním stylem dané populace. Indikátor poukazuje na rozšíření nemocí v populaci a jejich závažnost. Neodráží však výskyt nemocí, které bezprostředně nevedou ke smrti, jako jsou např. duševní nemoci, onemocnění páteře a kloubů, které ale výrazně snižují kvalitu života.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Standardizovaná míra úmrtnosti (dále *SDR* z anglického *standardized death rate*) je ukazatelem intenzity/úrovně úmrtnosti v populaci. Výpočet je prováděn metodou přímé standardizace, kdy věkově specifické míry úmrtnosti reálné populace jsou aplikovány na populaci standardní, tzv. „Evropský standard“ (modelová populace stanovená WHO). Tato metoda eliminuje vliv věkové struktury a umožňuje srovnatelnost jak mezi populacemi, tak sledování vývojových trendů v rámci jedné populace. Standardizovaná míra úmrtnosti je nejčastěji uváděna na 100 000 obyvatel a může být počítána jak pro všechna úmrtí najednou, tzv. celková míra úmrtnosti, tak pro jednotlivé příčiny smrti. Celková míra úmrtnosti je pak součtem jednotlivých měr úmrtnosti podle příčin smrti.

Data k hodnocení indikátoru byla získána z veřejně dostupné databáze WHO HFA DB (European Health for All Database).

3.Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru ČR

V posledních dvaceti letech došlo k výraznému zlepšení úmrtnostních poměrů v ČR. Z hlediska příčin úmrtí lze nejvýraznější pokles pozorovat u intenzity kardiovaskulární úmrtnosti (KVO). Úroveň KVO úmrtnosti se od roku 1990 snížila o 51 % u mužů a o 48 % u žen. Standardizovaná míra úmrtnosti v důsledku KVO dosáhla v roce 2011 hodnot 413 zemřelých na 100 000 mužů a 268 zemřelých na 100 000 žen. V posledních letech je však pokles míry úmrtnosti na KVO dán především dalším snižováním úmrtnosti na cévní onemocnění mozku, u ischemické choroby srdeční dochází k pozastavení pozitivního trendu a to jak u mužů, tak u žen, blíže graf I.B.1.

Výrazný pokles úmrtnosti (SDR) lze dále pozorovat u úmrtnosti na vnější příčiny, intenzita úmrtnosti v tomto případě klesla ve sledovaném období 1990-2011 o 38 % o u mužů a 57 % u žen.

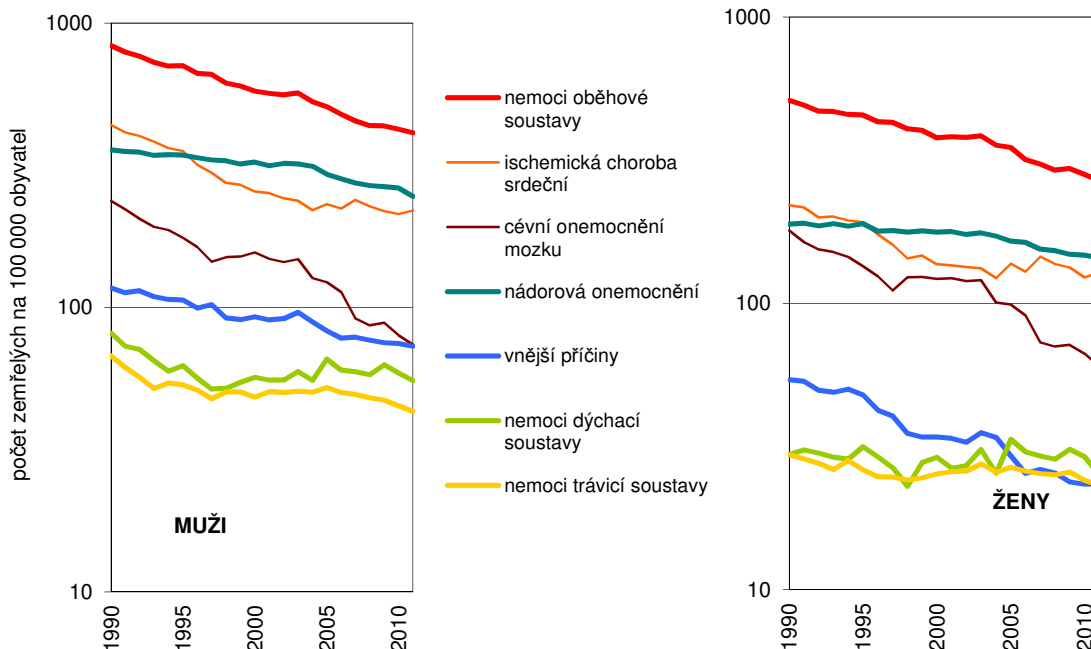
Závažný zdravotní problém v české populaci představují také nádorová onemocnění, která jsou druhou nejčastější příčinou úmrtí. Přestože stále přibývá počet nově diagnostikovaných nádorových onemocnění, a standardizovaná míra incidence (počet nově vzniklých onemocnění na 100 000 obyvatel) neustále roste, není tento trend provázen rostoucí mírou úmrtnosti na nádorová onemocnění. I když v posledních dvaceti letech klesla intenzita úmrtnosti (SDR) na nádorová onemocnění o 31 % u mužů a 24 % u žen, představuje jednu z nejvyšších v Evropě.

b) Mezinárodní srovnání

Nemoci oběhové soustavy jsou hlavní příčinou úmrtí ve většině zemí EU a v tomto regionu představují zhruba 40 % úmrtí. Přesto existují výrazné rozdíly v intenzitě úmrtnosti na tuto onemocnění především mezi „západní“ a „východní“ Evropou. Zatímco v „západní“ Evropě se daří redukovat nemocnost a úmrtnost na KVO od počátku 70 let, v některých populacích „východní“ Evropy dochází k poklesu až v průběhu 90. let. Přes výrazný pokles KVO úmrtnosti v ČR, připisovaný jak zlepšení zdravotní péče tak změnám životního stylu, existuje stále výrazný potenciál k pozitivní změně kardiovaskulární situace. Hodnoty SDR v důsledku kardiovaskulárních onemocnění v ČR zdaleka nedosahují hodnot průměru EU. Zhoubné novotvary jsou druhou nejčastější příčinou úmrtí v EU – představují zhruba 25 % všech úmrtí. Úmrtnost na tuto onemocnění (SDR) byla v letech 2009-2011 nejvyšší ve střední a východní Evropě, včetně ČR, a Dánsku (graf I.B.2).

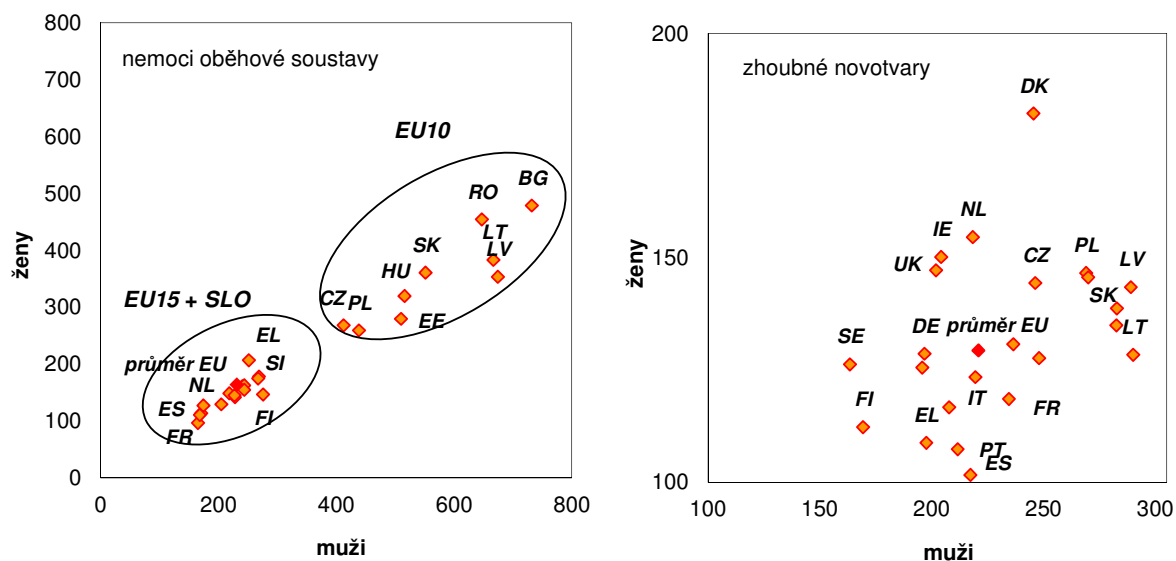
Graf I.B.1: Standardizovaná míra úmrtnosti na vybrané příčiny úmrtí, ČR, 1990-2011

logaritmické měřítko

Zdroj: WHO - Health for All Database

Graf I.B.2: Standardizovaná míra úmrtnosti na nemoci oběhové soustavy a na zhoubné novotvary na 100 000 obyvatel, mezinárodní srovnání, 2009-2011,

Poznámka: EU 15 – členské státy EU do 2004, EU10 – nové členské státy EU, bez Malty a Kypru, BG – Bulharsko, CZ – Česko, DE – Německo, DK – Dánsko, EE – Estonsko, EL – Řecko ES – Španělsko, FI – Finsko, FR – Francie, HU – Maďarsko, IE – Irsko, IT – Itálie, LV – Lotyšsko, LT – Litva, NL – Nizozemsko, PL – Polsko, PT – Portugalsko, RO – Rumunsko, SE – Švédsko, SI – Slovinsko, SK – Slovensko, UK – Spojené království.

Zdroj: WHO - Health for All Database

Autor kapitoly: Mgr. Michala Lustigová (Státní zdravotní ústav)

I.C EXPOZICE OBYVATEL PRAŠNÉMU AEROSOLU

1. Význam a souvislost indikátoru

Znečištění ovzduší suspendovanými částicemi (prašným aerosolem) patří v současné době mezi nejzávažnější problémy životního prostředí. Částice negativně ovlivňují lidské zdraví, a to již při nízkých koncentracích. Jejich vlivu je každoročně vystavená nezanedbatelná část české populace. I přes pokračující pokles emisí znečištění ovzduší suspendovanými částicemi od roku 2000 neklesá. Kolísání koncentrací částic je výsledkem zejména meteorologických a rozptylových podmínek.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

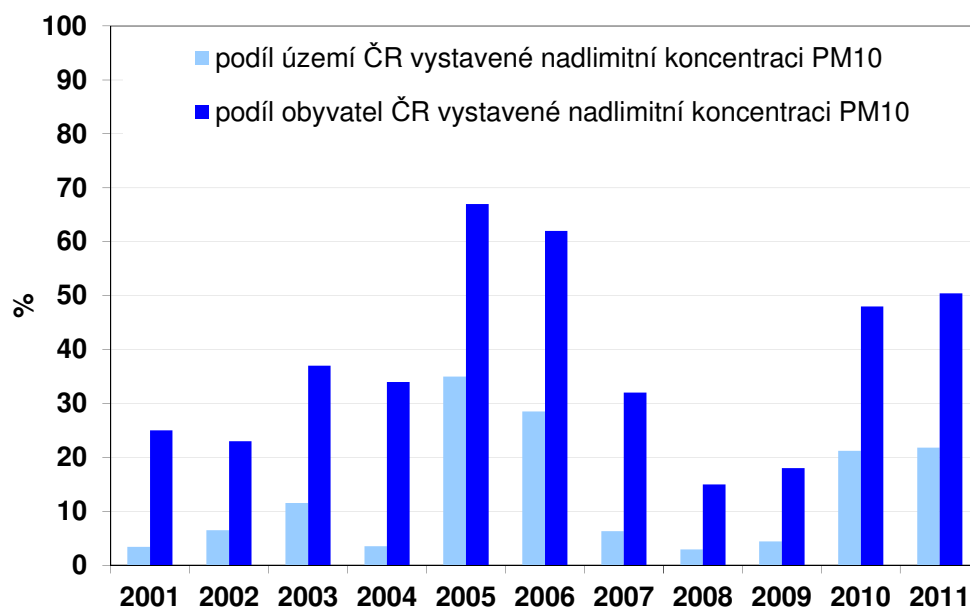
Indikátor podává informaci o expozici obyvatel ČR nadlimitním koncentracím suspendovaných částic hrubé frakce PM_{10} v posledních 10 letech. Pro koncentrace PM_{10} je stanoven imisní limit podle zákona č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší. Pro průměrnou 24hodinovou koncentraci PM_{10} , vzhledem ke které je expozice populace hodnocena, je stanoven imisní limit $50 \mu g \cdot m^{-3}$ (povolený počet překročení 35krát za kalendářní rok).

Hodnocení je založeno na datech Českého hydrometeorologického ústavu (ČHMÚ) a na datech Evropského tematického centra pro znečištění ovzduší a mitigaci klimatických změn (ETC/ACM, European Topic Centre for Air Pollution and Climate Change Mitigation).

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Graf I.C.1: Podíl obyvatel a území vystavených nadlimitní průměrné 24hodinové koncentraci suspendovaných částic PM_{10} , ČR, 2001-2011

Zdroj: Český hydrometeorologický ústav

Úroveň znečištění ovzduší PM_{10} vykazuje v posledních letech kolísavý trend. Nadlimitních koncentrací je dosahováno zejména v oblastech zatížených dopravou a průmyslovou činností, tedy v oblastech s vysokou hustotou zalidnění. K expozici nezanedbatelné části populace dochází tedy i za situace, kdy ne příliš velká část ČR je ustanovena jako území s překročením imisního limitu (graf I.C.1). Jak dokládají některé studie nebo měření, zvýšené až nadlimitní koncentrace PM_{10} se vyskytují i v malých sídlech. Důvodem zhoršené tamější kvality ovzduší jsou emise plynoucí z vytápění tuhými palivy.

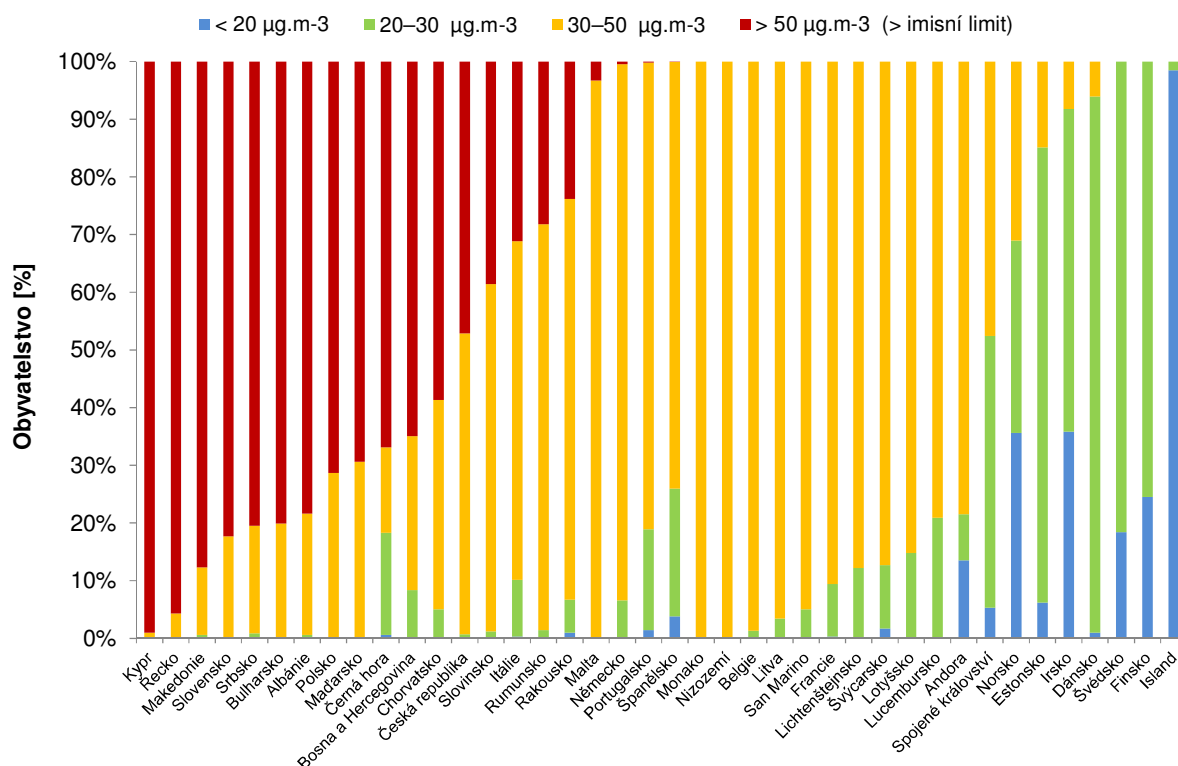
V hodnoceném období bylo nadlimitním koncentracím PM_{10} vystaveno 15 % (v roce 2008) až 67 % (v roce 2005) obyvatel. Situaci v roce 2008 (tj. nejméně obyvatel vystavených nadlimitním koncentracím PM_{10}) je možné vysvětlit nižším znečištěním ovzduší, a to v důsledku jak výskytu příznivějších rozptylových podmínek, tak i poklesu emisí částic PM_{10} a jejich prekurzorů. Pokles emisí byl v roce 2008 způsoben ekonomickou krizí a útlumem některých odvětví výrazně emitujících znečišťující látky do ovzduší.

Nejvíce zatíženou souvislou oblastí v roce 2011 bylo, stejně jako v předešlých letech, Ostravsko-Karvinsko. Imisní limit 24hodinové koncentrace PM_{10} byl v roce 2011 překročen na všech lokalitách v aglomeraci Moravskoslezský kraj a na více než polovině až většině lokalit v zónách Ústecký, Středočeský, Olomoucký a Zlínský kraj a v aglomeracích Praha a Brno.

b) Mezinárodní srovnání

Na základě vyhodnocení dat z roku 2010 lze konstatovat, že mezi státy s největším podílem obyvatel vystavených nadlimitním koncentracím PM_{10} patří státy jižní, východní a střední Evropy. ČR se stále řadí ke státům, kde je část populace nadlimitním koncentracím exponována. Naopak státy severní a západní Evropy patří k oblastem s nižším zatížením znečištěním ovzduší částicemi PM_{10} (graf I.C.2). Bylo odhadnuto, že v roce 2010 celkem 20,6 % obyvatel Evropy žilo na území, kde byl překročen denní imisní limit pro částice PM_{10} . V porovnání s rokem 2008 (19,4 %) a 2009 (16,5 %) došlo tedy k mírnému zhoršení situace. Naopak před rokem 2008 byla situace horší než v roce 2010. V roce 2007 bylo nadlimitním koncentracím PM_{10} vystaveno 26,2 % evropské populace, v roce 2006 dokonce 35,7 % evropské populace (Horálek et al., 2013).

Graf I.C.2: Rozdělení obyvatel podle koncentračních intervalů suspendovaných částic PM₁₀ (36. nejvyšší 24hod. koncentrace), mezinárodní srovnání, 2010

Zdroj: European Topic Centre for Air Pollution and Climate Change Mitigation (ETC/ACM)⁴

Autor kapitoly: RNDr. Leona Matoušková, Ph.D. (Český hydrometeorologický ústav)

⁴.Horálek J., de Smet P., Corbet L., Kurfürst P., de Leeuw F., Denby B., 2013. European air quality maps of ozone and PM₁₀ for 2010 and their uncertainty analysis. ETC/ACC, Technical Paper 2012/12. http://acm.eionet.europa.eu/reports/ETCACM_TP_2012_12_spatAQmaps_2010

I.D MATERIÁLOVÁ A UHLÍKOVÁ STOPA DOMÁCNOSTÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Domácnosti jsou považovány za jednoho z hlavních hybatelů spotřeby a výroby. Domácnosti spotřebovávají různé skupiny produktů – např. fosilní paliva, potraviny, textilní výrobky, dopravní prostředky apod. S produkcí biomasy, těžbou surovin a jejich zpracováním na tyto produkty je spojena významná zátěž životního prostředí, která souvisí s řadou klíčových environmentálních problémů (viz. indikátor Materiálová spotřeba). Jedním z těchto environmentálních problémů je globální změna klimatu, protože při výrobě produktů spotřebovávaných domácnostmi dochází k významným emisím skleníkových plynů. Indikátor srovnává materiály a emise skleníkových plynů spotřebované/uvolněné v důsledku spotřeby domácností s množstvím materiálů a emisí spojených s výrobou celé ekonomiky ČR.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

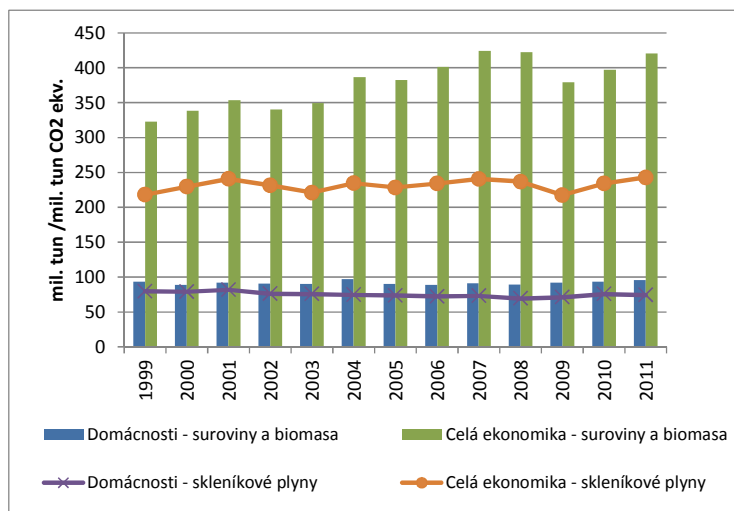
Indikátor kvantifikuje, jaké množství biomasy bylo třeba vyprodukovat a jaké množství surovin bylo třeba vytěžit, aby se vyrobily produkty jdoucí na konečnou spotřebu domácností. Současně kvantifikuje množství emisí skleníkových plynů, které bylo při výrobě těchto produktů vypuštěno do ovzduší. Mimoto indikátor kvantifikuje biomasu, suroviny a emise skleníkových plynů spojené s výrobky, které se podílí na celkové konečné spotřebě ČR (součet konečné spotřeby domácností, vlády, tvorby hrubého fixního kapitálu, změn zásob a vývozu). Indikátor je vypočítáván na základě hybridního posuzování životního cyklu a kromě surovin a emisí skleníkových plynů vytěžených/uvolněných na území ČR zahrnuje také suroviny a emise spotřebované/uvolněné při výrobě dováženého zboží. V případě emisí skleníkových plynů vstupují do výpočtu údaje z národní inventarizace emisí skleníkových plynů, prováděné dle jednotné metodiky IPCC a reportované Českým hydrometeorologickým ústavem⁵, ke kterým se připočítávají emise spojené s výrobou dováženého zboží. Uhlíková stopa celkové konečné spotřeby je tedy vyšší než agregované emise skleníkových plynů dle národní inventury, která emise vtělené do dováženého zboží nezapočítává. Indikátor je vyjadřován v milionech tun respektive v milionech tun CO₂ ekvivalentů. Zdrojem dat pro tento indikátor je Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí.

⁵ Tyto emise nezahrnují emise z přímé spotřeby fosilních paliv v domácnostech, které je obtížné rozpočítat mezi jednotlivé skupiny produktů, zobrazené v grafech I.D.2 a I.D.3. Trendy emisí skleníkových plynů, zobrazené v grafu I.D.1, by se při započtení těchto emisí změnily pouze minimálně.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Graf I.D.1: Materiálová a uhlíková stopa domácností a celkové konečné spotřeby, ČR, 1999-2011

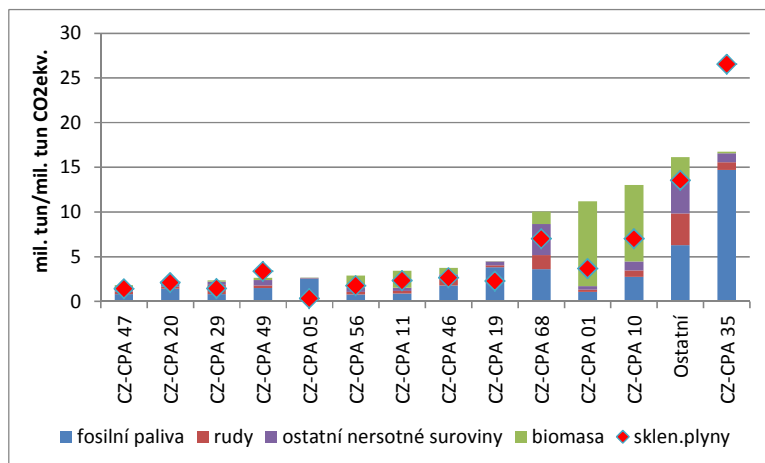

Poznámka: Data pro skleníkové plyny za rok 2011 jsou předběžná

Zdroj: Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí

Materiálová stopa celkové konečné spotřeby mezi roky 1999-2011 výrazně narostla (o ca 30 % z 323 mil. tun na 420 mil. tun), na tomto nárůstu se však výrazněji nepodílela spotřeba domácností (graf I.D.1). Ta stoupla pouze o ca 3 % z 93 mil. tun na 96 mil. tun. Růst materiálové stopy celkové konečné spotřeby je tak možné přičítat ostatním složkám konečné spotřeby, zejména produkci výrobků na vývoz. Uhlíková stopa spojená s celkovou konečnou spotřebou v letech 1999-2011 fluktovala (její průměrná hodnota činila 233 mil. tun), zatímco u uhlíkové stopy domácností došlo k poklesu o ca 7 % (79 mil. tun na 74 mil. tun). Podíl domácností na celkové konečné spotřebě je u uhlíkové stopy vyšší než u materiálové stopy (32 % oproti 24 % v roce 2010). Snižování uhlíkové stopy domácností tedy výrazně sníží také celkovou hladinu emisí skleníkových plynů.

Graf I.D.2: Materiálová a uhlíková stopa domácností podle skupin produktů, ČR, 2010

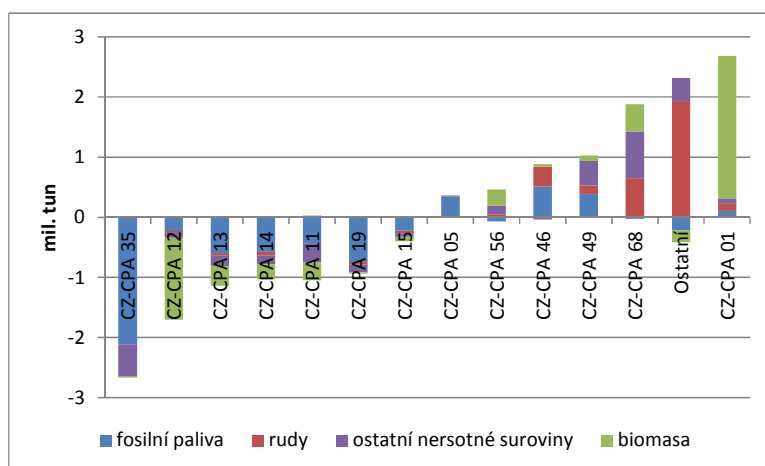
Poznámka: CZ-CPA (klasifikace produktů) 01 – produkty zemědělství a myslivosti, CZ-CPA 05 – černé a hnědé uhlí a lignit, CZ-CPA 10 – potravinářské výrobky, CZ-CPA 11 – nápoje, CZ-CPA 19 – koks a rafinované ropné

produkty, CZ-CPA 20 – chemické látky a chemické přípravky, CZ-CPA 29 – motorová vozidla, CZ-CPA 35 – elektřina a plyn, CZ-CPA 46 – velkoobchod, CZ-CPA 47 – maloobchod, CZ-CPA 49 – pozemní a potrubní doprava, CZ-CPA 56 – stravovací služby, CZ-CPA 68 – služby v oblasti nemovitostí

Zdroj: Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí

Z produktů spotřebovávaných domácnostmi přispívají k materiálové a uhlíkové stopě nejvíce elektřina a plyn (tato kategorie s převahou vede u uhlíkové stopy), potravinářské výrobky, produkty zemědělství a myslivosti, služby v oblasti nemovitostí (které reprezentují nákup nemovitostí domácnostmi), koks a rafinované ropné produkty, velkoobchod, nápoje, stravovací služby, černé a hnědé uhlí a pozemní doprava (graf I.D.2). Jak je patrné z grafu I.D.3, zatímco u elektřiny a plynu, tabákových výrobků, textilií, oděvů, nápojů, koksu a rafinovaných ropných výrobků se dařilo mezi roky 1999 a 2011 materiálovou stopu snižovat, u produktů zemědělství a myslivosti, služeb v oblasti nemovitostí, pozemní dopravy, velkoobchodu a stravovacích služeb stále docházelo k nárůstu.

Graf I.D.3: Materiálová stopa domácností podle skupin produktů, ČR, rozdíl 2010 a 1999

Poznámka: CZ-CPA (klasifikace produktů) 01 – produkty zemědělství a myslivosti, CZ-CPA 05 – černé a hnědé uhlí a lignit, CZ-CPA 10 – potravinářské výrobky, CZ-CPA 11 – nápoje, CZ-CPA 12 – tabákové výrobky, CZ-CPA 13 – textilie, CZ-CPA 14 – oděvy, CZ-CPA 15 – usně a související výrobky, CZ-CPA 19 – koks a rafinované ropné produkty, CZ-CPA 35 – elektřina a plyn, CZ-CPA 46 – velkoobchod, CZ-CPA 49 – pozemní a potrubní doprava, CZ-CPA 56 – stravovací služby, CZ-CPA 68 – služby v oblasti nemovitostí

Zdroj: Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí

b) Mezinárodní srovnání

Tento indikátor prozatím není standardně sestavován, což sťažuje jeho mezinárodní srovnání. Podobné zahraniční studie (např. studie Eurostatu) však naznačují, že stejně jako v České republice i v ostatních evropských zemích nejvíce přispívají k materiálové a uhlíkové stopě domácností tři skupiny produktů/služeb: potraviny a nápoje, zajištění bydlení (včetně energetických potřeb) a zajištění dopravních potřeb (mobility).

Autor kapitoly: Mgr. Jan Kovanda, PhD. (Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí)

I.E ZADLUŽENOST DOMÁCNOSTÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Zadluženost domácností souvisí s jejich finančním zdravím a udržitelností jejich finanční pozice. Je spjata s nakládáním s penězi. Domácnosti dělí své disponibilní příjmy na spotřebu a úspory, které investují do hmotných aktiv (domů, bytů, pozemků, cenností) a finančních produktů (různé typy úspor a finančních investic). Chybějící zdroje doplňují domácnosti půjčkami a v ČR jimi financují především pořízení vlastního bydlení. Rizikem vysokých dluhů je pád do „dluhové pasti“ (tj. ztráta schopnosti splácet samotný úvěr a posléze i úroky ústící do dalšího zadlužování) a následné ohrožení chudobou. Vysoká míra zadluženosti je proto riskantní zejména při útlumu ekonomiky, kdy mzdy nerostou a přetrvává vysoká nezaměstnanost. Udržitelnost splácení dluhů může být ohrožena i růstem úrokových sazeb, který prodražuje zejména hypoteční úvěry a propadem cen realit, kdy objem půjček není kryt hodnotou zastavených nemovitostí. To destabilizuje bankovní systém. Varovným signálem bývá rostoucí podíl problémových úvěrů (půjček po termínu splatnosti) na úhrnné zadluženosti domácností, zhoršování poměru celkových úvěrů k celkovým vkladům a enormní podíl dluhů domácností v poměru k HDP.

2. Definice indikátoru, zdroje dat

Zadluženost domácností je úhrnem jejich dluhů u bank a nebankovních institucí (tj. především leasingových společností a společností splátkového prodeje). Sestává z úvěrů na bydlení, půjček na spotřebu a ostatních úvěrů, do nichž patří např. úvěry na vzdělání, na nákup cenných papírů, aj. Do sektoru domácností patří nejen obyvatelstvo, ale živnosti, takže úhrnná zadluženost tohoto sektoru obsahuje i úvěry živnostníkům. Zdrojem dat je databáze ARAD ČNB, ČSÚ a Eurostat.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Dluhy českých domácností rostly velmi rychle zejména v letech 2002-2007 s významnou převahou úvěrů na bydlení. Tento vývoj doprovázelo dlouhodobě velmi nízké úvěrování v cizích měnách, klesající podíl dluhů domácností živnostníků na celkové zadluženosti sektoru domácností a také relativně nízký podíl problémových úvěrů. Od roku 2009 už byly přírůstky zadluženosti jen dvojciferné, její meziroční tempo se snížilo až na +3,3 % v roce 2012, resp. +3 % koncem 1. čtvrtletí 2013.

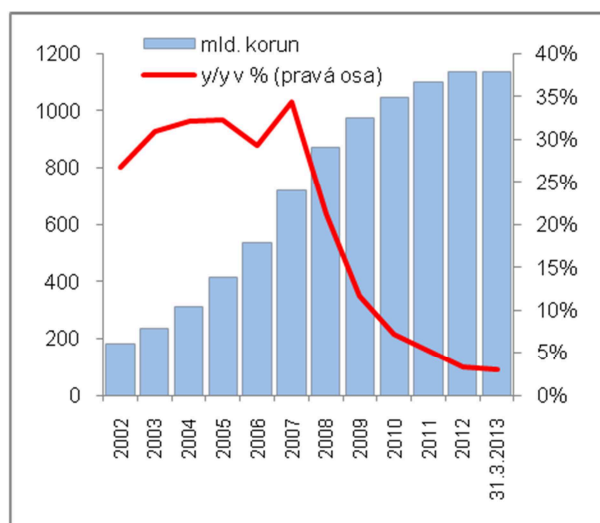
Domácnosti⁶ dlužily bankám koncem roku 2012 v korunách a cizí měně 1 134,5 mld. korun (v cizí měně však jen necelé 2,1 mld. korun). Domácnosti-živnosti měly vypůjčeno 36,1 mld. korun, obyvatelstvo 1 096,1 mld. korun⁷ (z toho v cizích měnách jen 1,7 mld. korun). Výše dluhů v cizích měnách je zanedbatelná (v roce 2012 jen 1,6 promile celkových úvěrů obyvatelstvu) s nejvyšším podílem během měnové krize v roce 1997 (9 %). Nízké úrokové sazby v ČR nezavdávají důvod, aby si lidé půjčovali v cizí měně.

⁶ Včetně Neziskových institucí sloužících domácnostem (NISD), jak uvádí u tohoto ukazatele úhrnná data ČNB a Eurostat.

⁷ Včetně úvěrů společenstvím vlastníků bytových jednotek (SVJ) sledovaných ve statistice od roku 2010.

Z pohledu úvěrujících bank je riziko zadluženosti obyvatelstva mírněno již od roku 2002 vysokým – zhruba tříčtvrtinovým - podílem úvěrů na bydlení (v závěru roku 2012 klesl podíl na 73,9 %). Podíl úvěrů na spotřebu na všech dlužích obyvatelstva u bank v posledních letech klesá. Koncem roku 2012 představoval již jen 17,6 %, zatímco v závěru konjunktury české ekonomiky (2008) činil zhruba pětinu (20,9 %) a na konci předminulé dekády ještě dokonce tři pětiny (60,9 %) všech dluhů obyvatelstva u bank. Zbytek zadluženosti představují tzv. ostatní úvěry obyvatelstvu (40,3 mld. korun, tj. 3,7 % celkové zadluženosti obyvatelstva). Úvěry poskytované společenstvím vlastníků bytových jednotek - sledované ČNB nově od roku 2010 - činily v závěru roku 2012 přes 51 mld. korun, tj. 4,7 % celkových úvěrů obyvatelstvu).

Graf I.E.1: Zadluženost domácností v CZK a cizí měně (včetně živností a NISD)

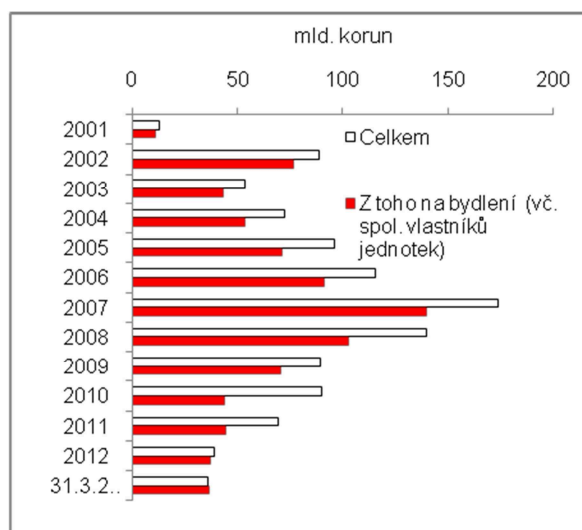
Zdroj: Česká národní banka

Pro banky jsou úvěry poskytované na spotřebu extrémně výhodné, pro obyvatelstvo tedy velmi drahé. Jejich úrokové sazby jsou totiž dlouhodobě výrazně vyšší než u úvěrů na bydlení (v průměru 14,9 % p.a. oproti 3,5 p.a. % koncem března 2013), přičemž tento rozdíl se v čase zvětšuje (ve stejném období 2011 činil uvedený poměr 14,6 % proti 5,1 %). Marže bank (jako rozdíl sazeb z úvěrů a vkladů) přesáhly v roce 2012 v obchodech s domácnostmi 12,2 procentních bodů u úvěrů na spotřebu⁸, u úvěrů na bydlení pak klesly na dva procentní body⁹.

⁸ Jako rozdíl mezi sazbami úvěrů na spotřebu a vklady s dohodnutou splatností na jeden až dva roky.

⁹ Jako rozdíl mezi sazbami úvěrů na bydlení celkem a vklady s dohodnutou splatností celkem.

Graf I.E.2: Nové úvěry* obyvatelstvu celkem a na bydlení (v mld. korun, rezidenti)

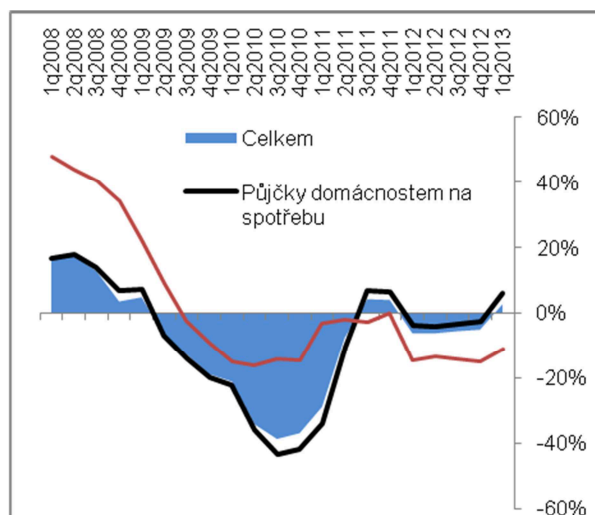

*Zde ve smyslu rozdílu stavů úvěrů

Zdroj: Česká národní banka

Půjčky nebankovních institucí českým domácnostem po prudkém propadu v roce 2009 a nepatrném oživení ve druhém pololetí 2011 se v roce 2012 opět meziročně snížily. Jejich pokles však byl oproti krizovému roku 2009 nesrovnatelně mělčí, za první tři měsíce 2013 dokonce půjčky od těchto institucí meziročně vzrostly díky vyšším úvěrům na spotřebu. Lze předpokládat, že tyto půjčky do jisté míry suplují úvěrování bank, které mnoho klientů odmítají z důvodu jejich nízké bonity. Koncem roku 2012 půjčily nebankovní instituce českým domácnostem celkem 78 mld. korun, koncem roku 2009 to bylo ještě 125 mld. korun.

Graf I.E.3: Půjčky domácnostem od nebankovních institucí (y/y v %)

Zdroj: Česká národní banka

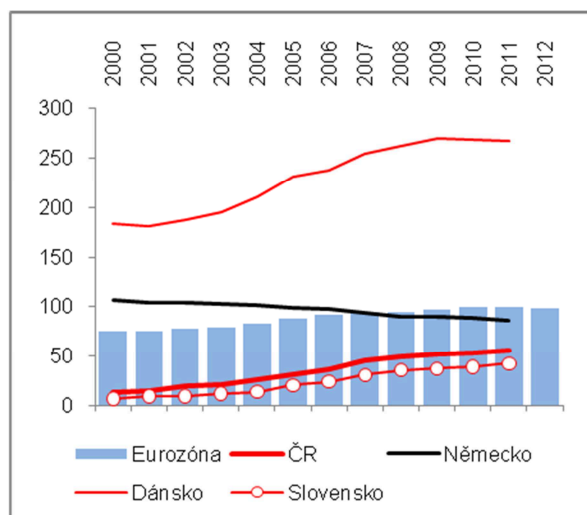
Tempo růstu zadlužování českých domácností oslabilo. Stojí za tím zřejmě jednak racionální chování ze strany domácností, jednak větší obezřetnost bank při poskytování úvěrů. Zhoršení finanční pozice českých domácností v letech 2010 a 2011, ale zejména v recesi ekonomiky v roce 2012, vyplynulo z nepříznivého vývoje jejich disponibilních příjmů. V roce 2012 klesla reálná mzda (v nepodnikatelské sféře dokonce již osm čtvrtletí v řadě), už tři roky za sebou meziročně poklesly zisky domácností z podnikání a jejich čisté roční příjmy z majetku byly v roce 2012 rovněž meziročně nižší. Z oficiálních dat o zadluženosti v úvěrech na spotřebu – které čerpají hlavně domácnosti v regionech s vysokou nezaměstnaností a nižšími příjmy na

obyvatele – nelze přesně určit, do jaké míry hledají tyto domácnosti komplementární půjčky s vysokými náklady u druhořadých depozitních ústavů a nebankovních společností, resp. na „černém trhu“ půjček a „vytloukají tak klín klínem“.

b) Mezinárodní srovnání

Přes rychlé zadlužování českých domácností zůstává jeho míra ve srovnání s průměrem zemí eurozóny relativně nízká. Růst dluhů domácností v ČR vedl ke zvýšení jejich poměru k příjmům (hrubému disponibilnímu důchodu domácností v daném roce), a to ze 14 % v roce 2000 na 56 % v roce 2011. Tato míra je mírně nad polovinou průměru zemí eurozóny (graf I.E.4). Podíl zadluženosti sektoru domácností na nominálním HDP se v ČR za roky 2000-2012 zvýšil z 5,5 % na 29,6 %, v EU 27 byl podle dosažitelných dat za rok 2011 tento podíl vyšší 2,2krát.

Graf I.E.4: Míra hrubé zadluženosti domácností (stavy půjček/HDD, v %)

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Ing. Drahomíra Dubská, CSc. (Český statistický úřad)

I.F MÍRA ZAMĚSTNANOSTI STARŠÍCH PRACOVNÍKŮ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Na zasedáních Evropské rady v Lisabonu v roce 2000 a ve Stockholmu v roce 2001 byly stanoveny konkrétní cíle a priority pro dosažení míry zaměstnanosti v zemích EU do roku 2010. Jedním z cílů byla i míra zaměstnanosti starších osob (která se zaměřuje na tzv. celoživotní přístup k práci) ve věku 55-64 let, která měla splňovat alespoň 50 %. Od roku 2011 vstupuje v platnost nová strategie Evropa 2020. I když nestanovuje žádné cíle pro tuto věkovou skupinu, Česká republika si v Národním programu reformy stanovila národní dílčí cíl míry zaměstnanosti starších pracovníků 55 %.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

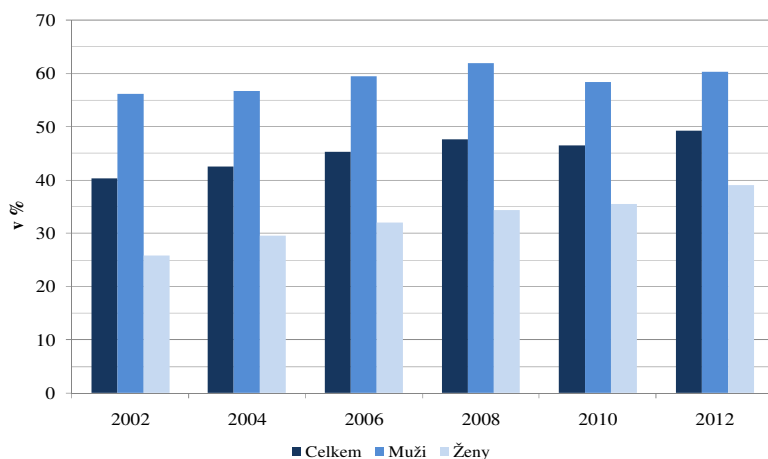
Míra zaměstnanosti starších pracovníků vyjadřuje podíl počtu zaměstnaných ve věkové skupině 55-64 let na počtu všech osob v této věkové skupině. Je vypočtena z údajů Výběrového šetření pracovních sil (VŠPS). VŠPS je celorepublikové statistické šetření Českého statistického úřadu, které zjišťuje informace o obyvatelstvu a vychází z metodiky Eurostatu čímž je zabezpečena mezinárodní srovnatelnost mezi zeměmi EU.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Vývoj míry zaměstnanosti 55-64letých osob poznamenal období krize v letech 2008 a 2009. Růst míry zaměstnanosti v letech 2000-2008 (o 11,5 p. b.) zaznamenáváme jak u mužů (10,3 p. b.), tak u žen (12,3 p. b.). Zatímco zaměstnanost žen v roce 2010 dále rostla, mimo jiné také z důvodu prodlužování věkové hranice pro odchod do důchodu, které bylo u žen rychlejší než u mužů, u celkové zaměstnanosti sledujeme na konci dekády pokles v důsledku propadu zaměstnanosti mužů. Tento propad souvisel s poklesem zaměstnanosti v důsledku krize, který postihl především průmysl s převahou zaměstnanosti mužů. V roce 2012 se míra zaměstnanosti v dané věkové kategorii oproti roku 2010 zvýšila, a dokonce se o 1,7 p. b. dostala nad úroveň roku 2008.

Graf I.F.1: Míra zaměstnanosti mužů a žen ve věku 55-64 let, ČR, 2000-2012

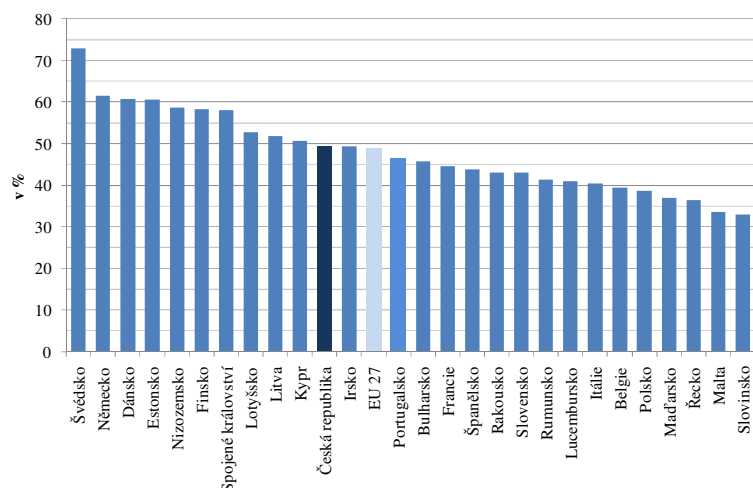

Zdroj: Český statistický úřad

b) Mezinárodní srovnání

V míře zaměstnanosti 55-64letých osob byla v roce 2012 difference mezi zeměmi EU poměrně velká. Ze sousedních států byla nejnižší míra zaměstnanosti osob ve věku 55-64 let v Polsku (38,7%), ještě nižší byla pak v Maďarsku, Řecku, na Maltě a v Slovinsku (pouze 32,9%). Naopak 10 zemí překročilo požadovanou padesátiprocentní hranici, kterou stanovila Lisabonská strategie. Pokud jde o ČR, míra zaměstnanosti této desetileté věkové skupiny (49,3%) se pohybovala sice mírně nad úrovní EU27, požadovanou hranicí a daný cíl však zatím nenaplnila.

Graf I.F.2: Míra zaměstnanosti 55-64letých, mezinárodní srovnání (země EU), 2012

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Ing. Lukáš Savko (Český statistický úřad)

I.G INDEX STÁŘÍ A INDEX ZÁVISLOSTI

1. Význam a souvislosti indikátorů

Index stáří a index ekonomické závislosti jsou indikátory aktuálního věkového složení populace daného území. Kvantifikují vzájemný vztah mezi hlavními věkovými složkami obyvatelstva, za které jsou považovány tři věkové skupiny, a to skupina osob ve věku 0–14 let, 15–64 let, 65 a více let. Vzhledem k velmi blízkému věkovému vymezení ekonomické aktivity/neaktivity obyvatel bývají tyto složky nazývány také jako skupiny ekonomicky aktivního/neaktivního věku (příp. produktivního/neproduktivního věku). Index ekonomické závislosti pak slouží jako indikátor zatížení ekonomicky aktivní části obyvatelstva. Index stáří je vhodným nástrojem k charakteristice věkového složení a jeho vývoje, ke sledování procesu demografického stárnutí, a to i v mezinárodním srovnání.

2. Definice indikátorů, zdrojová data

Index stáří udává počet osob ve věku 65 a více let, který připadá na 100 osob ve věku 0–14 let. Index ekonomické závislosti porovnává počet osob ve věku 0–14 let a 65 a více let s počtem osob ve věku 15–64 let (opět většinou ve vyjádření na 100 osob posledně zmíněné věkové skupiny). Oba indexy byly pro časovou řadu za Českou republiku spočteny z celkové populace bez ohledu na pohlaví a vycházejí z každoročních stavů obyvatelstva podle věku k 31. 12., které zpracovává Český statistický úřad na základě výsledků sčítání lidu a následných ročních bilancí obyvatelstva na základě demografických událostí (narozených, zemřelých, přistěhovalých, vystěhovalých). Pro mezinárodní srovnání byly použity počty obyvatel k 1. 1. 2012.

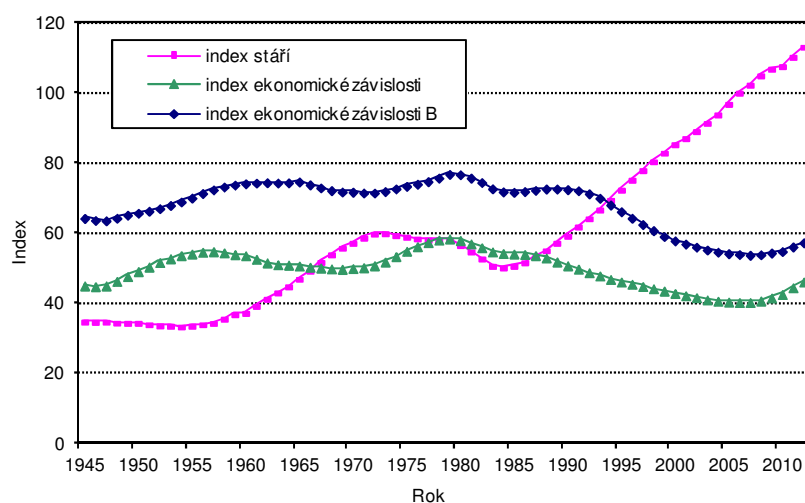
3. Hodnocení indikátorů

a) Vývoj indikátorů v ČR

Od konce 2. světové války do poloviny 50. let 20. století index stáří v ČR stagnoval na hodnotě 35 (osob ve věku nad 65 let na 100 dětí do 15 let), poté až do počátku 70. let 20. století rostl k hodnotě 60. Následujících patnáct let se index stáří postupně mírně snižoval na úroveň 50. Od poloviny 80. let 20. století se vzájemný poměr seniorů a dětí zvyšuje ve prospěch seniorů. Na konci roku 2006 byl poprvé zaznamenán stav, při kterém byla početnost věkové skupiny 65+ vyšší než skupiny 0–14 let, tedy index stáří překročil hranici 100. Podle posledních údajů o věkovém složení mělo obyvatelstvo ČR k 31. 12. 2012 na 100 dětí do 15 let celkem 113 seniorů nad 65 let. I v budoucích letech je přitom očekáván další nárůst indexu stáří.

Index ekonomické závislosti se ve srovnání s indexem stáří během uplynulých 67 let tak výrazně neměnil. Od konce 2. světové války až do poloviny 80. let 20. století kolísal v rozmezí 45 až 59 (osob ekonomicky neaktivního věku na 100 osob ekonomicky aktivního věku 15–64 let). V první polovině 80. let se začal index ekonomické závislosti snižovat a klesající trend si zachoval až do roku 2006, kdy byla zaznamenána jeho nejnižší hodnota, 40. Poslední údaje z let 2007–2012 hovoří o opětovném růstu indexu ekonomické závislosti (46 k 31. 12. 2012). Vzhledem k velmi nízké ekonomické aktivitě osob ve věku 15–19 let se index ekonomické závislosti definuje také variantně pomocí věkové hranice 20 let jako $(0-19 \text{ a } 65+)/ (20-64)$, v grafu je označen jako „B“.

Graf I.G.1: Index stáří a index ekonomické závislosti, ČR, 1945-2012

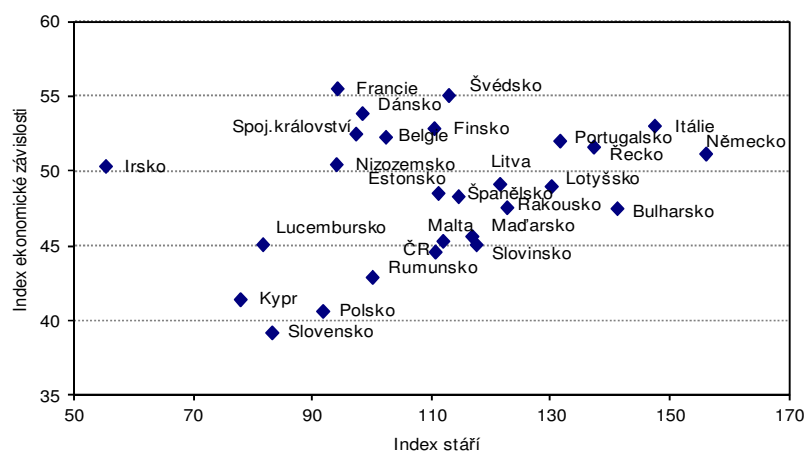

Zdroj: Český statistický úřad

b) Mezinárodní srovnání

Na počátku roku 2012 se hodnoty indexu stáří v jednotlivých zemích EU pohybovaly v širokém rozpětí od 55 (Irsko) až do 156 (Německo). V 10 z 27 zemí EU stále převažoval počet dětí do 15 let nad seniory ve věku nad 65 let (index stáří byl menší než 100). V dalších 9 zemích EU, včetně ČR, se index stáří nacházel v rozmezí 100 až 120. Z hlediska výše indexu ekonomické závislosti byla pozice ČR více vyhraněná, když k 1. 1. 2012 jí připadla pátá nejnižší hodnota (45) ze zemí EU. Nejnižší hodnota indexu ekonomické závislosti byla na počátku roku 2012 na Slovensku, kde na 100 osob ve věku ekonomické aktivity připadalo 39 osob ve věku ekonomicky neaktivním, maximální hodnota patřila Francii, kde na 100 osob ekonomicky aktivního věku připadlo 56 osob ekonomicky neaktivního věku. V patnácti zemích EU27 se index ekonomické závislosti nacházel v rozmezí 43-52.

Graf I.G.2: Index stáří a index ekonomické závislosti, mezinárodní srovnání (země EU), 2012

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Mgr. Michaela Němečková (Český statistický úřad)

Prioritní osa II: Ekonomika a inovace

II.A HDP NA OSOBU

1. Význam a souvislost indikátoru

Hrubý domácí produkt je peněžním vyjádřením celkové hodnoty statků a služeb nově vytvořených v daném období na určitém území. Představuje souhrn hodnot přidaných zpracováním ve všech odvětvích a činnostech považovaných v systému národního účetnictví za produktivní. Je agregovaným indikátorem ekonomického pilíře udržitelného rozvoje. Poměřováním jeho dynamiky s dynamikou sociálních a environmentálních indikátorů vypovídá o míře vzájemného souladu. Růst HDP je odvislý od míry zaměstnanosti a investiční aktivity, nebo od tempa růstu produktivity práce a kapitálu. Je vyjadřován ve stálých cenách, aby byl vyloučen vliv změn cen.

Hrubý domácí produkt v přepočtu na obyvatele se používá při mezinárodním, nebo též mezikrajském srovnání vyspělosti ekonomik, ale i pro jiné účely (např. v EU při rozdělování příspěvků z evropských fondů). Může sloužit i jako indikátor životní úrovně.

2. Definice indikátorů, zdrojová data

HDP je součtem spotřeby, investic, výsledku zahraničního obchodu a výdajů vlády. Existují tři metody výpočtu HDP – produkční, výdajová a důchodová. Produkční metodou se HDP počítá jako součet hrubé přidané hodnoty jednotlivých institucionálních sektorů nebo odvětví a čistých daní na produkty (které nejsou rozvrženy do sektorů a odvětví). Výdajovou metodou se počítá jako součet konečného užití výrobků a služeb (konečná spotřeba + tvorba hrubého kapitálu) a salda vývozu a dovozu výrobků a služeb. Důchodovou metodou se počítá jako součet náhrad zaměstnancům, daní z výroby a dovozu snížených o dotace a hrubého provozního přebytku a smíšeného důchodu.

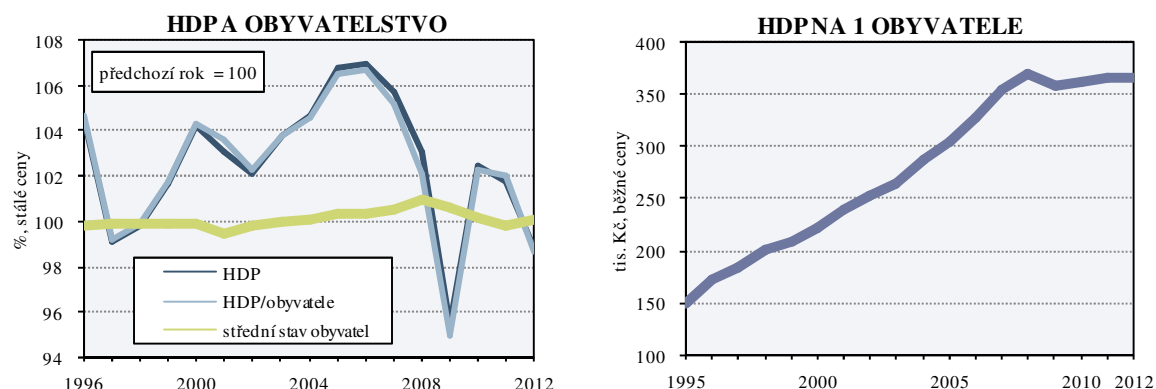
Hrubý domácí produkt na obyvatele (HDP se vydělí středním stavem obyvatelstva) je v absolutním vyjádření počítán v běžných cenách, v mezinárodním srovnání se vyjadřuje v paritě kupní síly (PPS) z důvodu vyloučení rozdílů v cenových úrovních. Zdrojem dat pro ČR je Český statistický úřad, pro mezinárodní srovnání je zdrojem dat Eurostat.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

HDP ve srovnatelných cenách od roku 2002 do roku 2007 trvale rostl, zejména v letech 2005 až 2007 byla tempa růstu výrazně vysoká. V roce 2008 začal působit nepříznivý vliv celosvětové ekonomické krize, která měla za následek propad tempa v roce 2009. K dalšímu propadu po opětovném dvouletém růstu došlo v roce 2012. Tempo růstu HDP na obyvatele bylo do roku 2002 ve srovnání s růstem HDP nepatrně rychlejší, od roku 2004 s výjimkou roku 2011 pomalejší, což souviselo s rozdílným vývojem počtu obyvatel. Mezi roky 1995 až 2003 se střední stav obyvatel snížil o 129,1 tis., v letech 2004 až 2012 se naopak zvýšil o 302,4 tis. Přispělo k tomu zvýšení počtu narozených dětí v letech 2005 až 2012 – i vysoké kladné saldo stěhování zejména v letech 2007 a 2008.

Graf II.A.1: HDP a HDP na obyvatele, ČR, 1995-2012

Zdroj: Český statistický úřad

V absolutní hodnotě v běžných cenách dosáhl HDP na obyvatele v roce 2012 365 721 Kč tj. o 240 Kč méně než v roce 2011. V dlouhodobém vývoji šlo o druhý meziroční pokles od roku 1995. Nejvyšší hodnota byla dosažena v roce 2008.

Ekonomický růst byl v dlouhodobém vývoji ovlivňován měnícími se vnějšími i vnitřními podmínkami. Po dvou letech recese v roce 1997 a 1998 zaviněné finanční nestabilitou se v dalších letech růst obnovil. Do roku 2006 převažovaly příznivé vnitřní podmínky, zejména vysoký objem přímých zahraničních investic, růst zaměstnanosti, zvýšená investiční aktivita a v jejím důsledku růst produktivity práce. Od roku 2007 tempo růstu postupně zvolňovalo a vyústilo ve významný pokles HDP v roce 2009. V následujících dvou letech byl růst obnoven, i když se snižující se dynamikou. K opětovnému poklesu došlo v roce 2012.

Tabulka II.A.1: Příspěvky k vývoji HDP (bez vyloučení dovozu pro konečné užití), ČR, 2001-2012

V procentních bodech

Rok	HDP	Výdaje na konečnou spotřebu			Tvorba hrubého kapitálu		Saldo zahraničního obchodu
		celkem	z toho		celkem	z toho fixního	
			domácností	vlády			
2001	3,1	2,4	1,7	0,8	1,5	1,3	-0,8
2002	2,1	3,2	1,6	1,6	0,4	1,0	-1,5
2003	3,8	4,0	2,7	1,3	-0,2	0,2	0,0
2004	4,6	0,9	1,5	-0,7	1,7	0,7	2,0
2005	6,8	1,9	1,5	0,4	1,2	1,6	3,7
2006	7,2	2,1	2,2	-0,1	2,8	1,6	2,3
2007	5,7	2,1	2,0	0,1	4,3	3,4	-0,7
2008	2,9	1,5	1,4	0,2	0,5	1,0	0,9
2009	-4,4	0,9	0,1	0,8	-5,8	-2,9	0,5
2010	2,3	0,5	0,4	0,1	1,2	0,2	0,6
2011	1,8	-0,3	0,3	-0,6	0,2	0,1	1,9
2012	-1,2	-1,6	-1,3	-0,2	-1,0	-0,6	1,4

Poznámka: Vypočteno ze sezonně očištěných vstupních výdajů

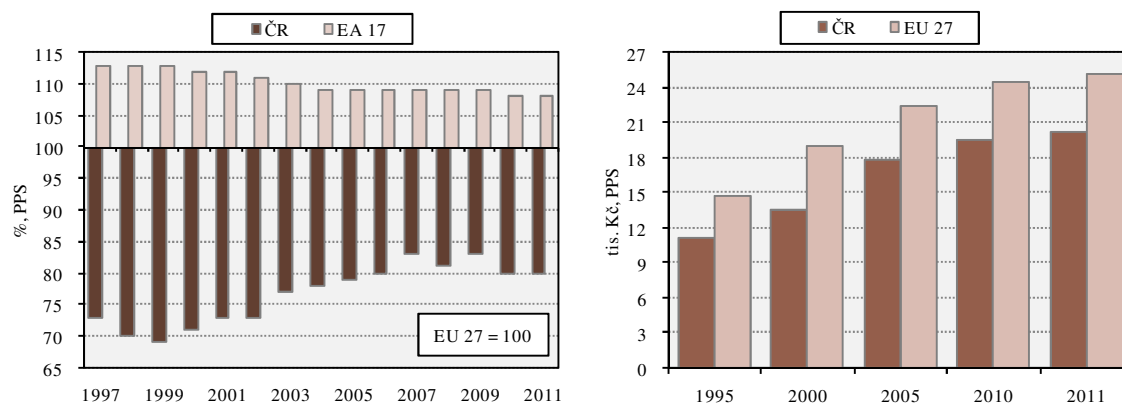
Zdroj: Český statistický úřad

Dokumentují to výkyvy příspěvků komponentů na tvorbu HDP. K nejvyváženějším patřily příspěvky konečných výdajů, zejména výdajů domácností ovlivňované cenovým, mzdovým a úrokovým vývojem. Od roku 2008 pozitivní roli sehrál zahraniční obchod.

b) Mezinárodní srovnání

Ve srovnání s průměrem evropských zemí si Česká republika vedla dlouhodobě lépe, což se projevilo v postupném přibližování se ekonomické úrovni HDP na 1 obyvatele EU27.

Graf II.A.2:HDP na obyvatele, mezinárodní srovnání, 1995-2011

Zdroj: Eurostat

V absolutním objemu HDP na 1 obyvatele v paritě kupní síly dosáhla v roce 2011 Česká republika podle údajů Eurostatu 20 230 PPS. V rámci 27 zemí EU patří České republice 17. místo.

Autor kapitoly: Ing. Jana Bondyová (Český statistický úřad)

II.B PRODUKTIVITA PRÁCE

1. Význam a souvislosti indikátoru

Ukazatelem produktivity práce se měří výkonnost některého z výrobních faktorů. Obecně je produktivita vyjadřována jako poměr množství výstupu k množství vstupu. Růst produktivity práce je nutnou podmínkou udržitelného rozvoje, neboť se přímo odráží ve zvyšování konkurenceschopnosti ekonomiky a nepřímo na růstu životní úrovně.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

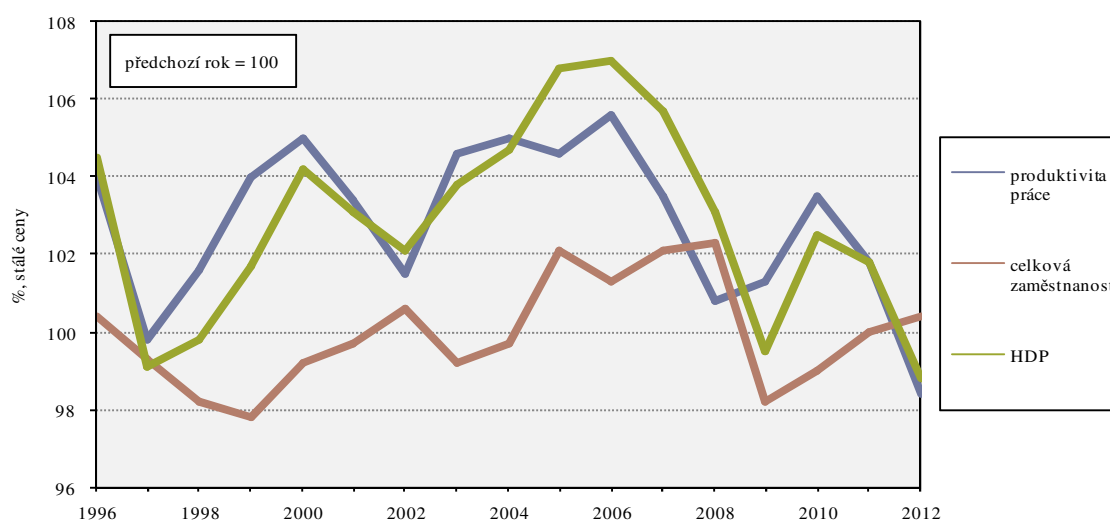
Na makroekonomické úrovni produktivitou práce se rozumí poměr produktu k vynaložené práci. Souhrnná produktivita práce je podíl HDP připadající na 1 zaměstnanou osobu. Počet pracovníků je získán podle metodiky národních účtů – zahrnuje zaměstnance i podnikatele, tedy placené zaměstnané nebo zaměstnané ve vlastním podniku bez rozlišení druhu pracovní aktivity (trvalá, dočasná, příležitostná). Další možností je propočet produktivity práce pomocí odpracovaných hodin. Tento propočet je vhodnější pro mezinárodní porovnání. Vyjadřuje se v běžných cenách za rok, nebo ve stálých cenách za delší časové období, případně v paritě kupní síly v mezinárodním srovnání. Zdrojem dat pro ČR je Český statistický úřad, pro mezinárodní srovnání je zdrojem dat Eurostat.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

V období 1995–2012 rostla produktivita práce měřená HDP na 1 zaměstnaného v ročním průměru o 2,8 %. V průběhu let však byly v tempech růstu zaznamenány četné výkyvy. Nejvyšší průměrné tempo růstu bylo v letech 2003–2007 (4,7 %), nejnižší naopak v letech 2008–2011 (1,8 %). V porovnání s průměrnými tempy růstu HDP bylo tempo růstu produktivity v obou zmíněných obdobích nižší. V roce 2012 bylo tempo růstu produktivity práce záporné.

Graf II.B.1: Souhrnná produktivita práce, zaměstnanost a HDP, ČR, 1996–2012

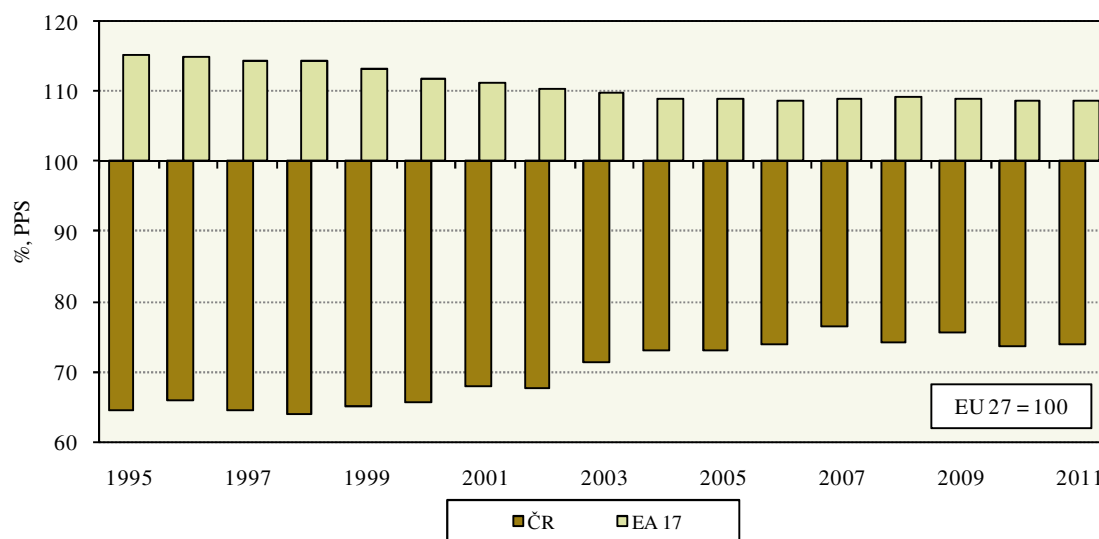
Zdroj: Český statistický úřad

Nejdůležitějším zdrojem růstu produktivity práce byla rostoucí vybavenost práce fixním kapitálem. Předstih tempa tvorby hrubého fixního kapitálu (THFK) před růstem HDP byl zejména v letech 2000 až 2002 a v letech 2007 a 2008. Nejdůležitější vliv měly přímé zahraniční investice, které rozhodujícím způsobem podpořily růst průmyslu a vývozu. Objem přímých zahraničních investic v jednotlivých letech kolísal, což vyvolávalo i výkyvy v úrovni investiční aktivity. Nedostatečný růst produktivity práce se projevil i při porovnání růstu průměrných náhrad zaměstnanců a produktivity. Pomalejší růst náhrad proti růstu produktivity byl zaznamenán pouze v letech 1998 a 1999 a v roce 2004.

b) Mezinárodní srovnání

Úroveň produktivity práce v ČR se postupně sbližovala s průměrnou úrovní EU27, zejména vlivem akcelerace růstu v letech 2003 až 2007, částečně též omezením investiční aktivity ve vyspělých zemích EU a přesunem investic do zemí s nižší cenovou a mzdovou hladinou. Přesto stále úroveň produktivity v ČR zůstává nízká. Zhruba na tříčtvrtinové úrovni EU27. Nižší, než v ČR, je úroveň produktivity v rámci zemí EU jen v Litvě, Lotyšsku, Bulharsku, Estonsku, Maďarsku, Polsku a Rumunsku. Ve všech ostatních zemích je úroveň produktivity práce vyšší.

Graf II.B.2: HDP na 1 pracujícího, mezinárodní srovnání, 1995-2011

Zdroj: Eurostat

Při mezinárodním srovnání úrovně produktivity práce na odpracované hodiny dosáhla Česká republika v roce 2011 hodnoty 67,4 %. Pro srovnání v roce 1995 činil tento poměr 59,9. %. Podobně jako u produktivity práce na pracovníka nižší hodnotu vykazují výše uvedené země.

Autor kapitoly: Ing. Jana Bondyová (Český statistický úřad)

II.C OBECNÁ MÍRA NEZAMĚSTNANOSTI

1) Význam a souvislosti indikátoru

Obecná míra nezaměstnanosti je základním ukazatelem při charakterizování trhu práce. Slouží nejen jako podklad při rozhodování o podobě domácí politiky zaměstnanosti, ale i při posouzení charakteru trhu práce v mezinárodním měřítku.

2) Definice indikátoru, zdrojová data

Obecná míra nezaměstnanosti podle definice Mezinárodní organizace práce (ILO) je ukazatel získaný z výsledků Výběrového šetření pracovních sil (VŠPS) prováděného Českým statistickým úřadem, která procentuálním způsobem vyjadřuje podíl nezaměstnaných (čitatel) na celkové pracovní síle (jmenovatel). Pracovní síla zahrnuje všechny osoby 15leté a starší, které splňují požadavky na zařazení mezi zaměstnané nebo nezaměstnané.

Zaměstnaní jsou podle ILO definice všechny osoby 15leté a starší, které během referenčního týdne příslušely mezi placené zaměstnané nebo zaměstnané ve vlastním podniku. Pro účely zjišťování je pojem práce interpretován jako práce alespoň po dobu celé 1 hodiny v referenčním týdnu. Nezaměstnaní jsou osoby 15leté a starší, které ve sledovaném období nebyly zaměstnané, hledaly aktivně práci a byly připravené k nástupu do práce nejpozději do 14 dnů.

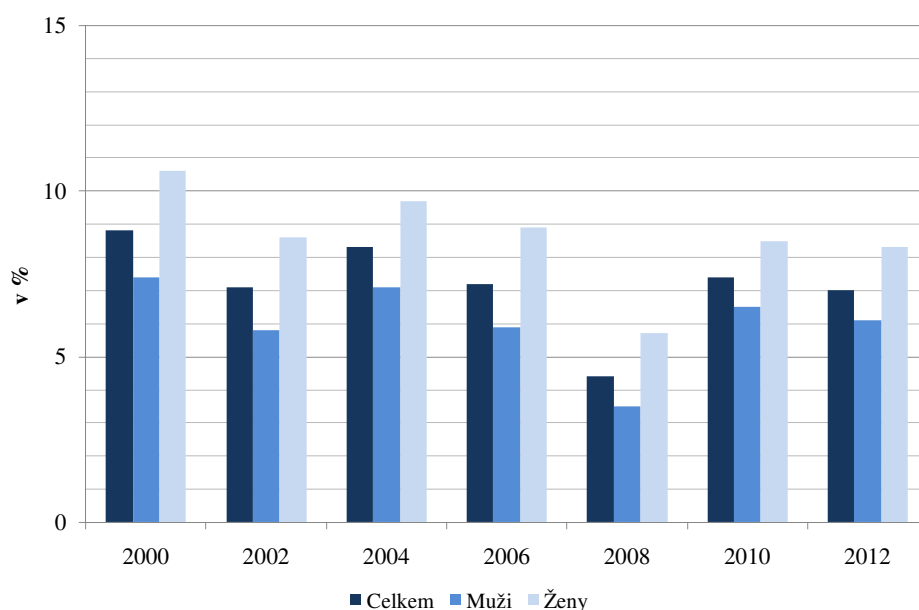
3) Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

V roce 2012 dosáhla míra nezaměstnanosti žen v kategorii 15-64letých osob 8,3 % a byla vyšší než míra nezaměstnanosti 15-64letých mužů (6,1 %). Českou republiku lze charakterizovat jako průmyslovou zemi, což dává obecně mužům více příležitostí pro uplatnění na trhu práce. V období krize, kdy docházelo k propouštění v průmyslu, se míra nezaměstnanosti žen a mužů přiblížila. Vyšší míra nezaměstnanosti žen je také daná rozložením rolí z pohledu péče o děti, která je u nás svěřena převážně matkám. Ty pak vyhledávají kratší úvazky, kterých je na trhu práce v porovnání s jinými zeměmi málo (zaměstnavatelé v ČR upřednostňují plné úvazky).

V roce 2000 dosahovala míra nezaměstnanosti osob ve věku 15-64 let 8,8 %, což byla nejvyšší hodnota mezi lety 2000 a 2012. Po poklesu v roce 2002 (7,1 %) se úroveň míry nezaměstnanosti opět zvýšila v roce 2004 na 8,3 %. Nejnižší byla v roce 2008, kdy představovala pouhých 4,4 %. Nárůst míry nezaměstnanosti mezi lety 2008 a 2010 o 3 p. b. byl důsledkem ekonomické krize, která postihla více muže (nárůst o 3 p. b.) než ženy (nárůst o 2,8 p. b.). Míra nezaměstnanosti sice v roce 2012 poklesla, ale pod úroveň 7 % se nedostala.

Graf II.C.1: Míra nezaměstnanosti mužů a žen ve věku 15-64 let, ČR, 2000-2012

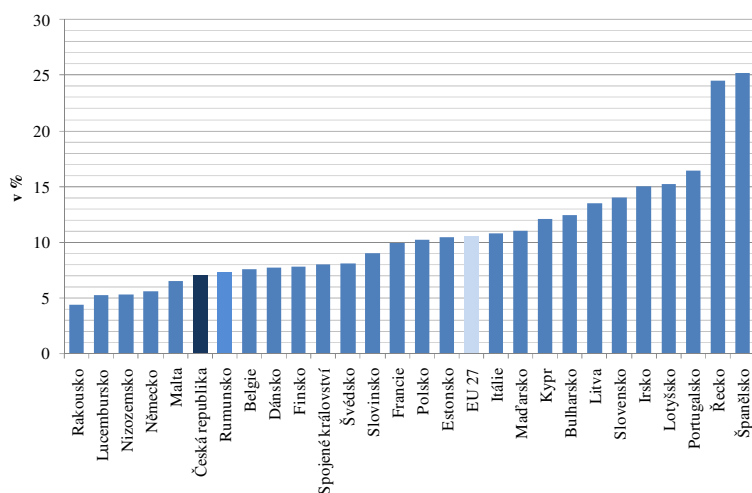
Zdroj: Český statistický úřad

b) Mezinárodní srovnání

Obecná míra nezaměstnanosti byla v roce 2012 v ČR (7,0 %) nižší než průměrná míra za všechny země EU (10,6 %). Nejnižší míra nezaměstnanosti byla v Rakousku (4,4 %), nízká byla i v Lucembursku, Nizozemsku a v Německu, kde se udržela pod hranicí 6 %. V porovnání se sousedními státy byla míra nezaměstnanosti výrazně vyšší na Slovensku, vyšší byla i v Polsku.

V posledních letech zaznamenáváme výrazný nárůst obecné míry nezaměstnanosti ve státech jižní a jihozápadní Evropy. Přes úroveň 25 % se v roce 2012 dostalo Španělsko, této hranici se přiblížilo také Řecko (24,5 %).

Graf II.C.2: Míra nezaměstnanosti 15-64letých, mezinárodní srovnání (země EU), 2012

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Ing. Lukáš Savko (Český statistický úřad)

II.D PŘEPRAVNÍ NÁROČNOST V DOPRAVĚ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Navržený indikátor zahrnuje dva dílčí indikátory a to „Přepravení náročnost v osobní dopravě“ a „Přepravení náročnost v nákladní dopravě“. Oba jsou tvořeny podílem přepravního výkonu a HDP. Indikátor především dává do souvislosti vývoj ekonomiky a dopravy, které spolu úzce souvisejí. Je navržen tak, aby mohl být porovnatelný s jinými evropskými státy při zohlednění rozdílných ekonomik – dobře odráží vývoj z hlediska ekonomického, ale ne plně odráží dopady na životní prostředí a zdraví.

V rámci principů udržitelného rozvoje je žádoucí oddělení vývoje HDP od přepravních výkonů tak, že HDP poroste a přepravní výkony budou stagnovat nebo v lepším případě klesat. Indikátor je součástí tzv. strukturálních indikátorů (SI), které slouží Evropské komisi pro pravidelné vyhodnocování pokroku v naplňování cílů Lisabonské strategie. Přepravení náročnost v nákladní dopravě je také jedním z indikátorů „Dopravní politiky České republiky na léta 2005-2013“.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Přepravení náročnost v osobní dopravě je vyjádřena v oskm/1000 Kč, Přepravení náročnost v nákladní dopravě v tkm/1000 Kč, přičemž HDP je brán ve stálých cenách roku 2005 v tis. Kč. Uvedené hodnoty však nelze porovnávat s intenzitou dopravy na komunikacích, neboť se do přepravního výkonu započítávají pouze čeští dopravci, kteří také ovlivňují výši HDP.

Osobní doprava

Přepravení výkon v osobní dopravě se udává bilančně v osobových kilometrech (oskm) - jednotka udávající přepravu jednoho cestujícího na vzdálenost jednoho kilometru. Do celkového počtu jsou zahrnuty přepravní výkony železniční a veřejné silniční dopravy. Dále je v něm zahrnut odborný odhad přepravního výkonu v rámci individuální automobilové dopravy, vycházející z objemu vozových kilometrů, odhadu průměrného ročního průběhu osobního automobilu a průměrné obsazenosti osobního automobilu.

Nákladní doprava

Přepravení výkon v nákladní dopravě se udává v tunových kilometrech (tkm) - jednotka udávající přepravu jedné tuny věcí na vzdálenost jednoho kilometru. Do celkového počtu je zahrnut přepravní výkon železniční, silniční a vnitrozemské vodní dopravy. Při porovnávání přepravního výkonu jednotlivých druhů dopravy je nutné brát v úvahu i metodiku výpočtu tkm, protože u železniční a vnitrozemské vodní dopravy se používá vzdálenost ujetá na území ČR, kdežto u silniční nákladní dopravy se pro výpočet tkm používá celková přepravní vzdálenost zboží přepravená auty registrovanými v ČR (vozidla zahraničních dopravců nejsou v indikátoru postihnuta).

Zdrojem dat pro HDP je Český statistický úřad, pro přepravní výkony resortní statistika Ministerstva dopravy ČR.

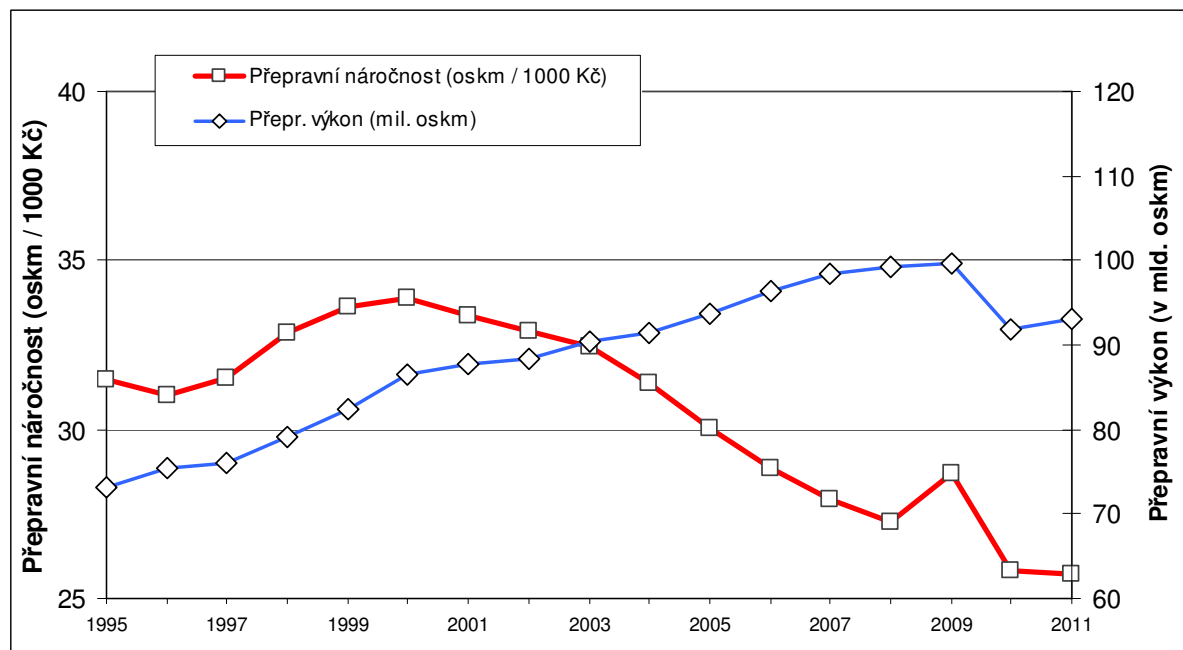
3) Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Osobní doprava

Vývoj indikátoru ve sledovaném období do značné míry kopíruje vývoj přepravních výkonů v osobní dopravě. V letech 1995 a 1996 dochází k poklesu hodnot indikátoru v důsledku rozdílného vývoje HDP (rychle roste) a přepravních výkonů (pouze mírný nárůst). Od roku 1998 do 2000 hodnota indikátoru roste což je způsobeno tím, že přepravní výkony kopírují růst HDP. V období 2000-2003 došlo k mírnému snížení těchto ukazatelů, v následujícím období dochází k poklesu sledovaného indikátoru, neboť růst HDP od roku 2002 akceleroval a převýšil růst přepravních výkonů osobní dopravy. Pokles HDP v souvislosti s ekonomickou krizí (2008-2009) znamenal změnu trendu (prudký pokles HDP při stagnaci výkonů), v roce 2010 došlo k významnému poklesu přepravních výkonů při meziročním růstu HDP a tedy k prudkému poklesu hodnoty indikátoru.

Graf II.D.1: Přepravní náročnost a přepravní výkon v osobní dopravě, ČR, 1995-2011

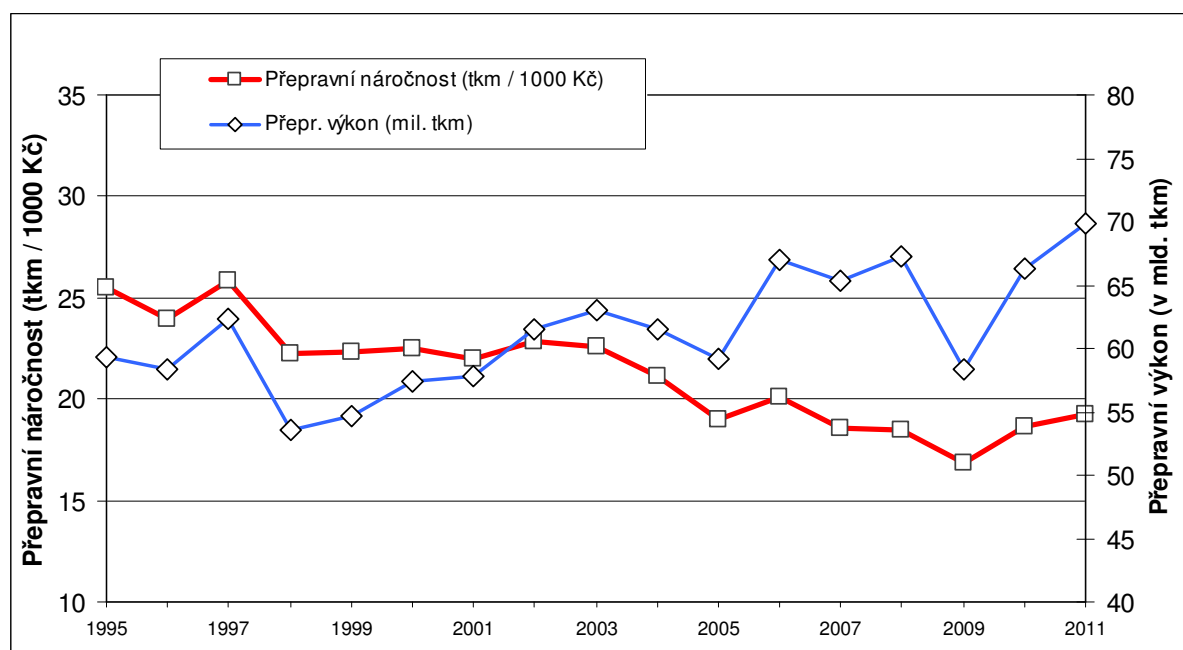

Zdroj: Ministerstvo dopravy ČR, Český statistický úřad

Nákladní doprava

Obdobně jak u osobní přepravy i zde, ve sledovaném období vývoj indikátoru, do značné míry kopíruje vývoj přepravních výkonů v nákladní dopravě. V roce 1997 byla poprvé použita pro sběr statistických údajů v oblasti silniční dopravy zboží metodika Eurostatu, z čehož vyplývá částečné zkreslení porovnání s předchozími léty. Od roku 1998 do 2003 indikátor stagnuje okolo hodnoty 23 tkm/1000 Kč i přes trvalý růst přepravních výkonů. Od roku 2003 dochází k poklesu přepravní náročnosti v důsledku růstu HDP a poklesu přepravních výkonů. V roce 2009 byl v důsledku ekonomické krize zaznamenán prudký propad přepravních výkonů a i přes určitý pokles HDP došlo k propadu hodnoty indikátoru, v roce 2010 se však tato vrátila k hodnotám roku 2008.

Graf II.D.2: Převravní náročnost a přepravní výkon v nákladní dopravě, ČR, 1995-2011

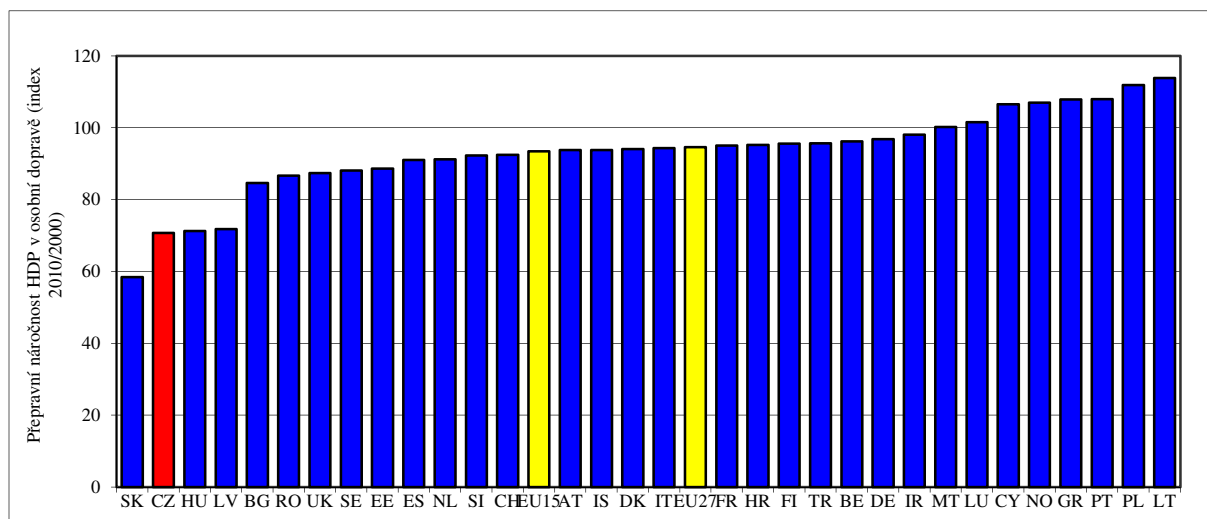

Zdroj: Ministerstvo dopravy ČR, Český statistický úřad

b) Mezinárodní srovnání

V rámci mezinárodního srovnání byl porovnán index vývoje přepravní náročnosti v roce 2010 (osobní), resp. 2011 (nákladní doprava), ve vztahu k výchozímu roku 2000. V tomto porovnání je ČR v obou hodnotách pod hranici indexu 100 což dokumentuje, že oproti roku 2000 došlo k poklesu sledovaného indikátoru a to zejména v důsledku růstu HDP. Stanovení pořadí v rámci Evropy je v tomto případě poněkud složité a to z důvodu odlišných výchozích podmínek (geografické předpoklady, ekonomická situace, kvalita dopravní infrastruktury, vozový park) vybraných států uvedených v grafu II.D.3 a II.D.4. Důležitějším hodnotícím faktorem je trend, tedy zda hodnota ve výpočtovém roce je nižší nebo vyšší než v roce výchozím. Pokud je nižší, dokumentuje to pokles přepravní náročnosti a to buď efektivnějším využíváním dopravy, nebo výrazným růstem HDP. Při mezinárodním srovnání je nutné upozornit na vážný nedostatek – a to, metodika sběru údajů o přepravě není na úrovni EU doposud harmonizována.

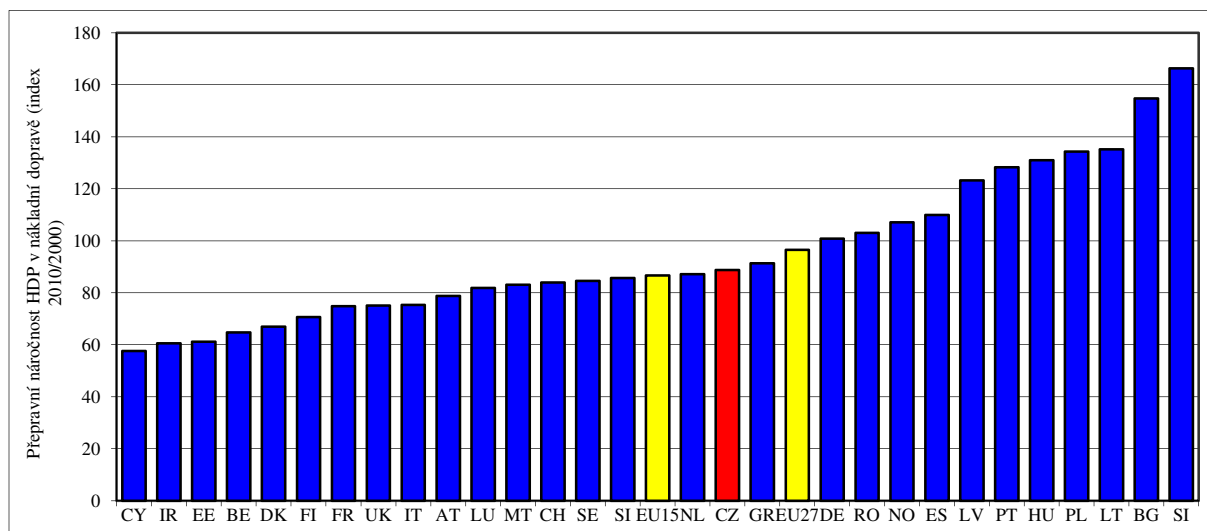
Graf II.D.3: Převážná náročnost v osobní dopravě, mezinárodní srovnání, index 2010/2000

Poznámka: HDP ve stálých cenách roku 2000; AT – Rakousko; BE – Belgie; BG – Bulharsko; CY – Kypř; CZ – Česká republika; DE – Německo; DK – Dánsko; EE – Estonsko; ES – Španělsko; EU15 – země EU 15; EU27 – země EU27; FI – Finsko; FR – Francie; GR – Řecko; HR – Chorvatsko; HU – Maďarsko; IE – Irsko; IS – Island; IT – Itálie; LT – Litva; LU – Lucembursko; LV – Lotyšsko; MK – Makedonie; MT – Malta; NL – Nizozemí; NO – Norsko; PL – Polsko; PT – Portugalsko; RO – Rumunsko; SI – Slovinsko; SK – Slovensko; SE – Švédsko; TR – Turecko; UK – Spojené království

Zdroj: Eurostat

Graf II.D.4: Převážná náročnost v nákladní dopravě, mezinárodní srovnání, index 2011/2000

Poznámka: HDP ve stálých cenách roku 2000; AT – Rakousko; BE – Belgie; BG – Bulharsko; CY – Kypř; CZ – Česká republika; DE – Německo; DK – Dánsko; EE – Estonsko; ES – Španělsko; EU15 – země EU 15; EU27 – země EU27; FI – Finsko; FR – Francie; GR – Řecko; HR – Chorvatsko; HU – Maďarsko; IE – Irsko; IS – Island; IT – Itálie; LT – Litva; LU – Lucembursko; LV – Lotyšsko; MK – Makedonie; MT – Malta; NL – Nizozemí; NO – Norsko; PL – Polsko; PT – Portugalsko; RO – Rumunsko; SI – Slovinsko; SK – Slovensko; SE – Švédsko; TR – Turecko; UK – Spojené království

Zdroj: Eurostat

Autoři kapitoly: Ing. Jiří Jedlička, Mgr. Ivo Dostál (Centrum dopravního výzkumu, v. v. i.)

II.E ENERGETICKÁ NÁROČNOST HDP

1. Význam a souvislosti indikátoru

Indikátor energetické náročnosti HDP ukazuje s jakou efektivitou je socioekonomický systém schopen transformovat primární energetické zdroje na ekonomický výkon. Jedná se o indikátor s výstupem vyjádřeným v poměrových jednotkách. S poklesem energetické náročnosti všeobecně souvisí zavádění nových technologií, inovace a úspory, přechod ekonomiky z těžkého průmyslu na lehký průmysl a služby a ekonomické oživení. Růst bývá spojen s plýtváním, zastarávajícími technologiemi, hospodářským útlumem či exportem sekundárních energií.

2. Metodika výpočtu indikátoru

Tento indikátor je vytvořen podílem indikátorů „*Spotřeba primárních energetických zdrojů*“ a indikátoru HDP. Indikátor je vyjádřen v jednotkách GJ/ tis. Kč.

Spotřeba PEZ (prvotních energetických zdrojů) se udává bilančně v energetických jednotkách (PJ - *petajoule*). Bilance je sestavena jako domácí těžba všech energetických surovin plus jejich dovozy a mínus jejich vývozy. Bilanci dále vyvažuje položka skladových zásob a jejich transferů. Energetické zdroje jsou děleny na plynné, kapalně a tuhé a primární elektřinu a teplo (více viz indikátor II.F.).

Hrubý domácí produkt (HDP) je makroagregátem, který vyjadřuje celkovou tržní hodnotu konečných statků a služeb vytvořených za dané období na určitém území. HDP bývá často považován za ukazatel materiální životní úrovně obyvatel a v absolutní hodnotě ukazuje na velikost ekonomiky (více viz kapitoly II.A a III.A.). HDP daného roku se vyjadřuje v běžných cenách daného roku. V meziročním srovnání se HDP vztahuje ke stálým cenám jednoho arbitrárně zvoleného roku. V mezinárodním srovnání se nejčastěji používá normalizované srovnání HDP na osobu, převáděné na jednotnou měnu buď směnným kurzem, nebo paritou kupní síly.

Zdrojem dat pro ČR je energetická bilance ČR a vývoj HDP ČR vypočtené výdajovou metodou. Oba tyto indikátory zpracovává Český statistický úřad. Historicky data energetické bilance pak doplňují statistiky MPO o využívání obnovitelných zdrojů energie, která jsou poslední dva roky již integrované do energetické bilance ČSÚ. Mezinárodní data pochází z databáze OECD.

3. Hodnocení indikátoru

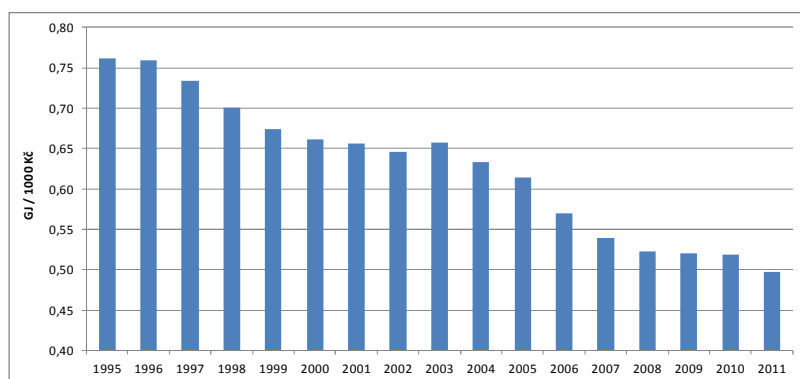
a) Vývoj indikátoru v ČR

Za sledované období poklesla energetická náročnost HDP z původních 0,76 GJ/tis. Kč v roce 1995 na konečných 0,5 GJ/tis. Kč v roce 2011, což je pokles zhruba o 25 %. Průměrný pokles energetické náročnosti v období 1995-2011 je cca 1,6 % ročně. Po stagnaci v letech 2008-2010 opět dochází k mírnému poklesu.

Ke zvýšení energetické náročnosti HDP došlo během sledovaného období pouze jednou. Za nárůstem stojí skokový nárůst PEZ díky spuštění JE Temelín. Ekonomický růst v důsledku

vyššího exportu elektřiny plně nekompenzoval nárůst PEZ¹⁰ a proto energetická náročnost HDP rostla. V dalších letech se opět projevuje vliv rostoucího HDP, takže celková náročnost klesá. V posledních letech pak HDP v důsledku pokračující ekonomické krize klesalo nebo stagnovalo, a s ním klesala a stagnovala i spotřeba energie. Výsledkem je pak stagnující ekonomická náročnost. V posledním hodnoceném roce pak HDP mírně roste a PEZ mírně klesají, což vede k poklesu energetické náročnosti.

Graf II.E.1: Energetická náročnost HDP, ČR, 1995-2011

Zdroj: Český statistický úřad, Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR

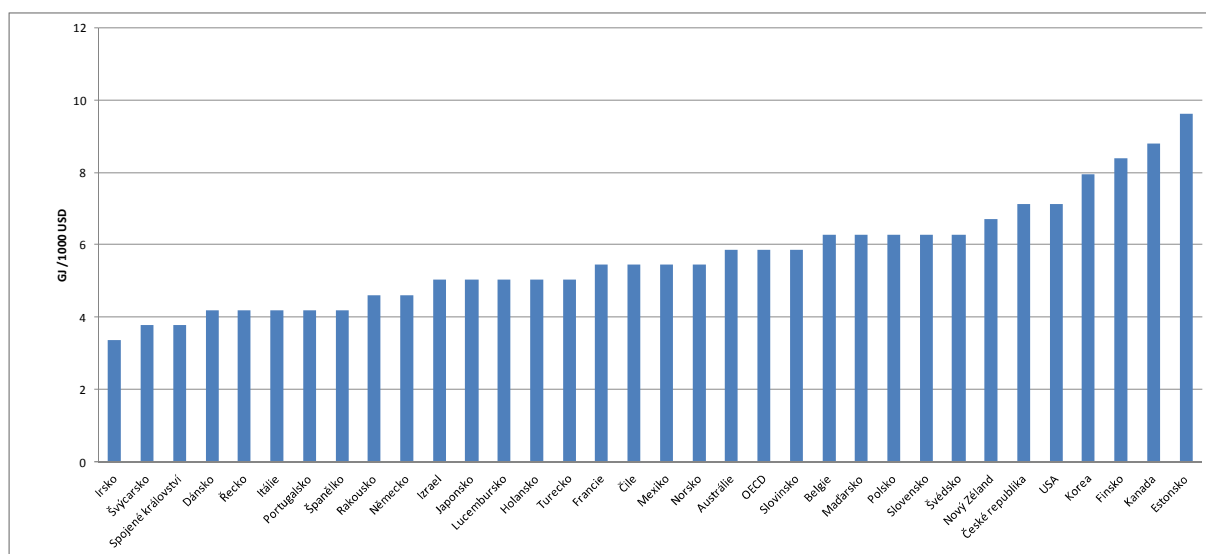
b) Mezinárodní srovnání

V mezinárodním srovnání mezi všemi zeměmi OECD zaujímá Česká republika jedno z nejhorších míst. Energetická náročnost HDP ČR je cca o polovinu vyšší než je průměr v EU15 počítáno přes paritu kupní síly (v grafu II.E.2 odpovídá průměru EU15 zhruba hodnota pro Německo). Ve srovnání spotřeby energie na osobu (viz indikátor II.F) se ČR pohybuje okolo evropského průměru. Proto je možno usuzovat, že relativně vysoké hodnoty energetické náročnosti HDP jsou způsobeny spíše nižším výkonem a strukturou ekonomiky ČR, nežli energetikou. Přesto toto srovnání ukazuje jaké rezervy má ČR ve snižování tohoto indikátoru.

Vláda na svém zasedání dne 8. 11. 2012 vzala na vědomí aktualizaci Státní energetické koncepce. Ta je zatím posuzována v procesu SEA, nicméně stejně jako stávající koncepce má za cíl snižovat energetickou náročnost hospodářství. Dlouhodobým strategickým cílem SEK je zvyšování energetické účinnosti (inverzní indikátor energetické náročnosti) a dosažení úspor energie v hospodářství i v domácnostech. Na rozdíl od SEK 2004 neudává koncepce směrné hodnoty tohoto cíle, ale dílčí ukazatele týkají se jednotlivých oblastí spotřeby energie. Obecným cílem je nezvyšovat spotřebu energie a narůstající poptávku po energiích do budoucna kompenzovat efektivnějšími energetickými systémy, přenosovou soustavou a úspornějšími spotřebiči.

¹⁰ Konverze primárních zdrojů na elektřinu probíhá zhruba s třetinovou účinností, tedy na kladné straně bilance PEZ zákonitě objeví mnohem více energie než na záporné straně exportu.

Graf II.E.2: Energetická náročnost HDP, mezinárodní srovnání, 2011

Poznámka: HDP je ve stálých cenách roku 2005, přepočten dle parity kupní síly (PPP)

Zdroj: OECD

Autor kapitoly: Mgr. Miroslav Havránek (Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázku životního prostředí)

II.F SPOTŘEBA PRIMÁRNÍCH ENERGETICKÝCH ZDROJŮ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Indikátor spotřeba primárních energetických zdrojů (PEZ) ukazuje celkový vstup energie, který je třeba k zabezpečení chodu společnosti. Velikost PEZ nám dává zprostředkovanou informaci o zátěži, kterou společnost vyvíjí na geobiosféru při získávání této energie a zároveň velikost PEZ obsahuje informaci o potenciálu působit změny v životním prostředí. Absolutní růst (celková velikost) tohoto indikátoru je spojován s ekonomickým rozvojem a s růstem spotřeby. Relativní růst (na jednotku výkonu) pak může znamenat snižování konkurenceschopnosti, plýtvání při spotřebě a vyšší ztráty při energetických konverzích (více viz indikátor *Energetická náročnost HDP*). Absolutní velikost závisí na mnoha faktorech, jakými jsou například klimatické podmínky, struktura palivového mixu, velikost populace, struktura průmyslu a ekonomická výkonnost hodnoceného území.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Metodicky je spotřeba PEZ jednou ze tří částí energetické bilance (dále do energetické bilance patří energetické procesy a konečná spotřeba energie). Indikátor je sestaven jako domácí těžba všech energetických surovin plus jejich dovozy a mínus jejich vývozy. Bilanci dále vyvažuje položka skladových zásob a jejich transferů. Energetické zdroje jsou děleny na plyné, kapalně a tuhé a primární elektřinu a teplo.

Do tuhých PEZ spadá zejména uhlí, kapalně PEZ tvoří ropa a její deriváty a plyné PEZ jsou tvořeny především zemním plynem. Primární teplo je zejména energie vyrobená jadernými reaktory. Do této kategorie ještě spadá energie z tepelných čerpadel a solárního vytápění. Primární elektřina je energie z vodních elektráren, větrných a solárních elektráren. Z důvodu zachování kontinuity jsou obnovitelné zdroje shrnuty do jednotné kategorie OZE (obnovitelné zdroje energie), která zahrnuje energii z biomasy a biopaliv a geotermální energii. Nezahrnuje energii z vodních, fotovoltaických a větrných elektráren, která je vykazována v kategorii primární elektřina.

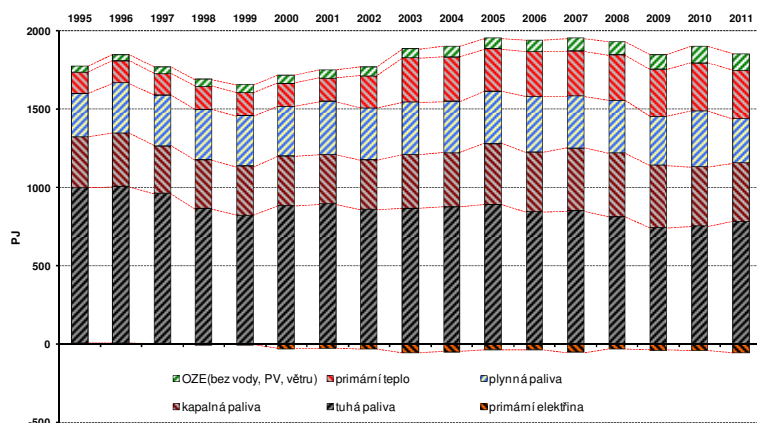
Datový zdroj pro tento indikátor tvoří na úrovni České republiky energetická bilance zpracovávaná Českým statistickým úřadem, doplněná o data ze statistického zjišťování MPO. Na mezinárodní úrovni jsou to pak energetické bilance vytvářené Mezinárodní energetickou agenturou.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Spotřeba PEZ v ČR od roku 1996 až do roku 1999 klesala tempem 3,8 % ročně. Naopak od roku 2000 až 2005 docházelo k průměrnému ročnímu růstu okolo 2,5 %. Jen v roce 2003 je PEZ plným provozem JE Temelín skokem zvýšen o 5,4 %. Od roku 2006 PEZ stagnují a od roku v důsledku ekonomické krize 2008 dochází k poklesu a od roku 2009 do současnosti se PEZ stabilizují na hladině 1800 PJ. V posledním hodnoceném roce (v roce 2011) dochází k výraznému snížení spotřeby zemního plynu a to téměř o 20%. Důvodem byl pokles průmyslové výroby, i vyšší atmosférické teploty v průběhu roku a dlouhodobějším důvodem jsou investice rodin i podniků do úspor ve vytápění (v letech 2009 až 2012 bylo v rámci Programu Zelená úsporám podpořeno téměř 73 tisíc žádostí).

Graf II.F.1: Primární energetické zdroje, Česká republika, 1995 - 2011¹¹

Zdroj: Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, ČSÚ

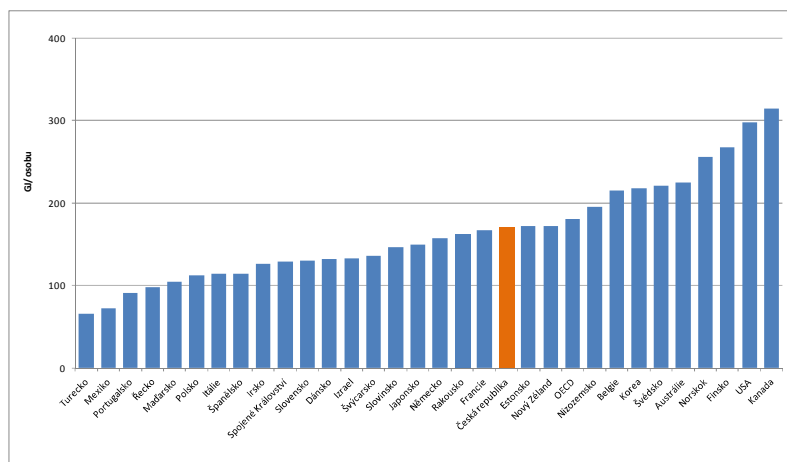
Cíle pro indikátor primárních energetických zdrojů vychází ze státní energetické koncepce (SEK) schválené v roce 2004. V současné době se připravuje nová energetická koncepce ČR, ale její finální podoba je zatím v řízení. Nová SEK má stejný dlouhodobý strategický cíl jako měla koncepce předchozí „nezvyšování absolutní výše spotřeby prvotních zdrojů energie a dodatečné potřeby ekonomiky zajistit především zvýšením energetické efektivity“. Tento cíl se v posledních třech letech daří plnit, od roku 2009 se spotřeba PEZ výrazně nepohnula, nicméně až budoucnost ukáže, zda je tento vývoj souhra ekonomické krize, klimatických výkyvů a opatření ke snížení okamžité spotřeby energie, nebo ČR prodělala hlubší strukturální změny.

b) Mezinárodní srovnání

Mezinárodní srovnání PEZ je provedeno na osobu v dané zemi. Tím se normalizuje různá velikost populací v jednotlivých zemích. K mezinárodnímu hodnocení je nutno vzít v potaz klimatické podmínky v dané zemi, zejména pak délku topné sezóny. V případě mezinárodního srovnání se nachází Česká republika se svými 170 GJ/osobu zhruba na úrovni EU15 a průměru OECD. Výrazně vyšší je spotřeba ve srovnání s ostatními zeměmi Visegrádské čtyřky.

¹¹ Data za rok 2011 jsou předběžná

Graf II.F.2: Spotřeba primárních energetických zdrojů, mezinárodní srovnání, 2011

Zdroj: OECD

Autor kapitoly: Mgr. Miroslav Havránek (Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí)

II.G PODÍL ENERGIE Z OBNOVITELNÝCH ZDROJŮ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Lidská společnost získává energii pro své fungování z různých zdrojů. Obnovitelné zdroje energie jsou zajímavé jednak z důvodu nevyčerpatelnosti daných zdrojů (pokud není překročena obnovovací kapacita), ale také, že jejich využívání je ve většině případů spojeno s nižší environmentální zátěží než v případě neobnovitelných zdrojů. Konečné využití obnovitelných zdrojů závisí zejména na jejich potenciálu v dané zemi či lokalitě. Potenciál je většinou vázán na klimaticko-geografické podmínky, ale důležitá je také technologická úroveň, která umožňuje potenciál následně využívat.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

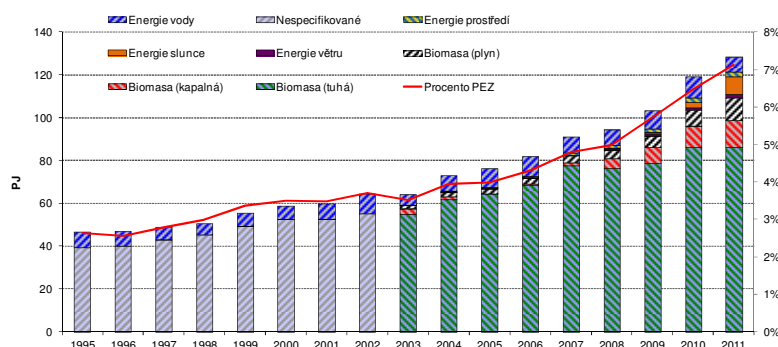
Obnovitelné zdroje energie (OZE) jsou definovány zákonem 165/2012 Sb. jako „obnovitelné nefosilní přírodní zdroje energie, jimiž jsou energie větru, energie slunečního záření, geotermální energie, energie vody, energie půdy, energie vzduchu, energie biomasy, energie skládkového plynu, energie kalového plynu a energie bioplynu“. Jaderná energie není považována za obnovitelný zdroj, i když se také jedná o nefosilní přírodní zdroj. Pro účely této zprávy se zaměřujeme pouze na obnovitelné zdroje energie celkem, zatímco obnovitelné zdroje na výrobu elektřiny, vykazované v předchozích situačních zprávách, jsou z důvodu omezeného rozsahu kapitoly vynechány.

Data pro tento indikátor jsou kompilována Ministerstvem průmyslu a obchodu ČR z údajů Energetického regulačního úřadu (vodní a větrné elektrárny), z energetických bilancí Českého statistického úřadu a z výsledků vlastních dotazníkových šetření. Indikátor je v absolutní hodnotě prezentován v PJ (petajoule – 10^{15} J) a v relativní hodnotě jako procento obnovitelných zdrojů na primárních energetických zdrojích (viz indikátor „Spotřeba primárních energetických zdrojů“).

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Graf II.G.1: Obnovitelné zdroje energie, ČR, 1995–2011

Zdroj: Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, Český statistický úřad, International Energy Agency (IEA)

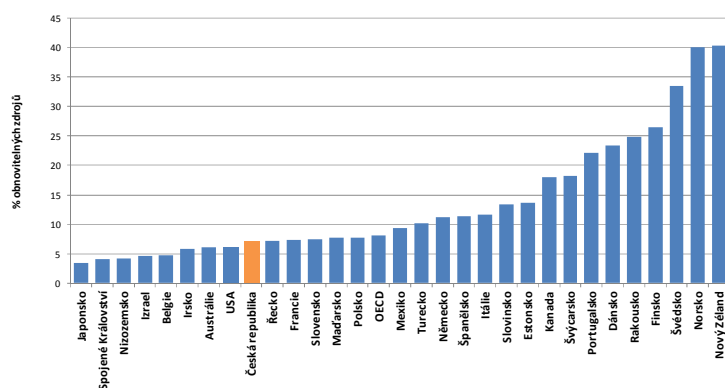
Indikátor podíl energie z OZE je systematicky sledován od roku 2003. Na území České republiky je dlouhodobě a extenzivně využívána zejména vodní energie a energie z biomasy. Graf II.G.1 ukazuje časovou řadu od roku 1995 odhadnutou alespoň agregátně bez specifikace jednotlivých položek (kromě vodní energetiky). Kategorie uvedené v grafu jsou agregáty jednotlivých podkategorií. Tuhá biomasa zahrnuje biomasu spálenou v domácnostech i mimo domácnosti, biologicky rozložitelnou část průmyslových a komunálních odpadů a alternativní paliva. Kapalná biomasa je tvořena kategorií kapalných paliv a bioaditiv do paliv. Plynná biomasa je tvořena bioplynem z bioplynových stanic, skládek a čistíren odpadních vod. Energie vody je rozuměna elektřina vyrobená v malých a velkých vodních elektrárnách. Energie prostředí zahrnuje energii vyprodukovanou geotermálními instalacemi. Sluneční energie zahrnuje energii vyrobenou fotovoltaickými instalacemi i termosolárními instalacemi.

Z celkového rozdělení v roce 2011 je vidět, že největší roli hraje biomasa. V roce 2003 dosáhly OZE 3,5 % z celkové spotřeby prvotních zdrojů. V roce 2011 již toto procento dosáhlo 7%. V posledních dvou letech se na grafu projevuje tzv. solární boom, kdy garantované výkupní ceny elektřiny z fotovoltaických panelů nastartovaly masivní nárůst tohoto typu OZE. Dlouhodobým cílem ČR je do roku 2030 dosáhnout 15 % primárních energetických zdrojů z obnovitelných zdrojů. Ke splnění tohoto cíle je nutno při zachování současné spotřeby dosáhnout zdvojnásobení celkové produkce OZE. Potenciál jednotlivých kategorií OZE do budoucna se ale značně liší a geograficko-klimatické podmínky budou limitující prvek rozvoje některých kategorií (např. hydroenergie).

b) Mezinárodní srovnání

Mezinárodní srovnání tohoto indikátoru může být problematické. Kategorie zahrnuté do indikátoru nejsou totiž v jednotlivých národních státech vždy totožné. Příkladem může být energie z biomasy užitá v domácnostech, která se ve statistikách Ministerstva průmyslu a obchodu objevuje, ale mezinárodně není příliš sledována. Dalším příkladem může být energie ze spalování odpadů, kdy v našich podmínkách je uvažována energie pouze z biologicky rozložitelné části odpadů, ale v zahraničí dost často bývají do této kategorie zahrnuty veškeré odpady.

Graf II.G.1: Podíl obnovitelných zdrojů na PEZ, mezinárodní srovnání, 2011

Zdroj: OECD

Přes určitou míru nejistoty v tomto srovnání je zřetelně vidět, že Česká republika dosahuje v porovnání s průměrem OECD a EU nižších hodnot. Německo, Maďarsko, Polsko a Slovensko jsou země, které mají do jisté míry podobné geografické a klimatické podmínky jako ČR, jsou na tom lépe. Evropská unie chce jako celek do roku 2020 dosáhnout toho, aby 20 % prvotních energetických zdrojů bylo pokryto zdroji obnovitelnými. Současný stav

viditelný z grafu II.G.1 ukazuje, že zatím těchto hodnot dosahují pouze severské státy a Portugalsko. Nejlidnatější evropské země, které nesou největší podíl na celkové spotřebě energie v Evropě (Itálie, Francie, Velká Británie, Německo a Polsko) se pohybují v rozmezí 4-11 %.

Autor kapitoly: Mgr. Miroslav Havránek (Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí)

II.H MATERIÁLOVÁ SPOTŘEBA

1. Význam a souvislosti indikátoru

Materiálová spotřeba je považována za vhodný indikátor zátěže životního prostředí, protože s čerpáním surovin a jejich zpracováním je spojena řada klíčových environmentálních problémů (např. strukturální změny v krajině spojené s těžbou, snižování biodiverzity spojené s produkcí biomasy, globální změna klimatu a acidifikace v důsledku spalování fosilních paliv, eutrofizace v důsledku nadměrného užívání průmyslových hnojiv, zvyšování odpadních toků v důsledku zvýšeného materiálového vstupu do ekonomiky, atd.). Vztáhnutím indikátoru spotřeby materiálů k HDP dostaneme informaci o efektivitě, s jakou jsou materiály vstupující do ekonomického systému přeměňovány na ekonomický výstup. Tento indikátor je nazýván materiálová náročnost. S poklesem materiálové náročnosti dochází k poklesu zátěže životního prostředí na jednotku HDP a k zvyšování konkurenceschopnosti v důsledku snižování výrobních nákladů ze strany nákupu surovin a dalších materiálů potřebných na výrobu.

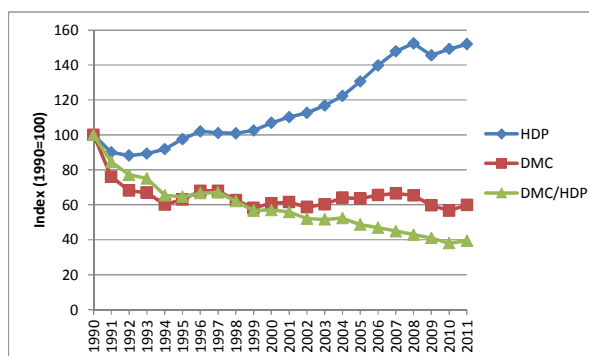
2. Definice indikátoru, zdrojová data

Materiálová spotřeba je sledována jako indikátor domácí materiálová spotřeba (Domestic material consumption – DMC), který je sestavován dle metodiky Eurostatu pro výpočet indikátorů materiálových toků. Domácí materiálová spotřeba je sumou fyzického množství vytěžených surovin (energetických nerostných surovin, rud, nerudných surovin a stavebních surovin) a vyprodukované biomasy (zemědělská sklizeň, těžba dřeva, pastva atd.), které byly získány na území daného státu. K těmto materiálům jsou dále přičítány veškeré dovozy a odečítány veškeré vývozy (dovozy a vývozy nerostných surovin, biomasy, polotovarů a výrobků konečné spotřeby). Domácí materiálová spotřeba je vyjadřována v milionech tun, v tunách na osobu či formou indexu. Materiálová náročnost se vypočte jako podíl domácí materiálové spotřeby a HDP ve stálých cenách. Materiálová náročnost je prezentována v kg na 1000 Kč HDP nebo jako index. Zdrojem dat pro tento indikátor je Český statistický úřad.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Graf II.H.1: DMC, HDP a materiálová náročnost, ČR, 1990-2011

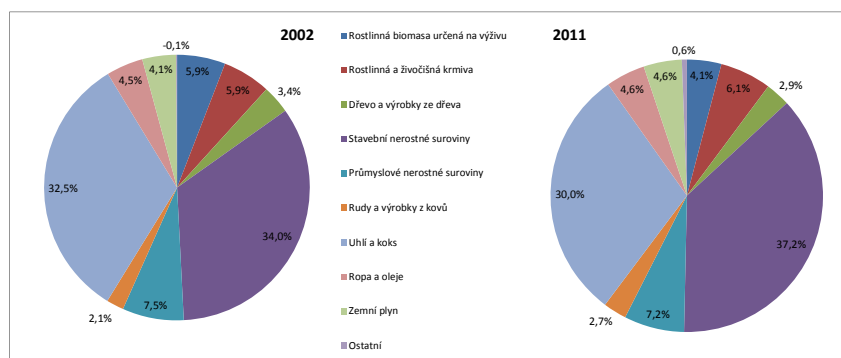

Poznámka: HDP ve stálých cenách roku 2005

Zdroj: Český statistický úřad

Z grafu II.H.1 je patrné, že za celé sledované období poklesla domácí materiálová spotřeba v ČR (červená linie) o 40,1 %, a to 295,7 mil.tun v roce 1990 na 177 mil.tun v roce 2011. Došlo tedy ke snížení environmentální zátěže spojené se spotřebou materiálů. K poklesu docházelo zejména do roku 2002, poté materiálová spotřeba rostla až do roku 2007, opět klesala v letech 2008-2010 a v roce 2011 znovu došlo k jejímu nárůstu. Vývoj DMC od roku 2002 je možné přičítat nejprve silnému hospodářskému růstu, který si vyžádal větší spotřebu materiálů, a poté hospodářské krizi, která znamenala pokles ekonomické výkonnosti a materiálové spotřeby. Materiálová náročnost (zelená linie) s výjimkou několika let setrvala klesala, a to i v roce 2009, kdy materiálová spotřeba poklesla výrazněji než HDP. Za celé sledované období došlo k oddělení křivek zátěže životního prostředí (červená linie) a ekonomické výkonnosti (modrá linie), v letech 2002-2007 se však často jednalo pouze o relativní oddělení (nižší růst DMC než HDP). Cílem je dosáhnout absolutního oddělení křivek, kdy bude docházet k poklesu materiálové spotřeby a nárůstu HDP.

Graf II.H.2: DMC v členění podle skupin materiálů, ČR, 2002, 2011

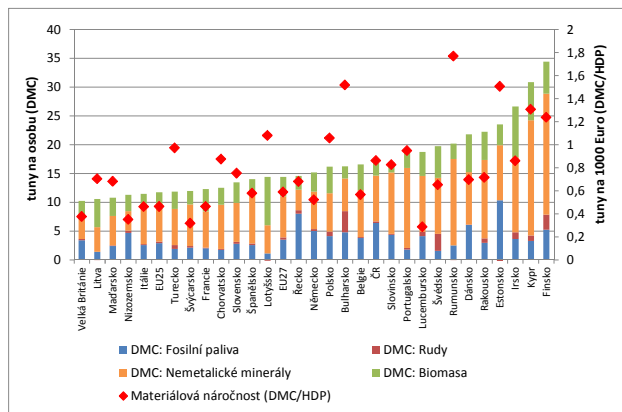
Poznámka: Položka Ostatní zahrnuje živočišnou biomasu určenou k výživě, ostatní biomasu a ostatní fosilní paliva a produkty.

Zdroj: Český statistický úřad

Zatímco absolutní hodnota domácí materiálové spotřeby byla v letech 2002 a 2011 téměř totožná (viz. graf II.H.1), její struktura se lišila (graf II.H.2). Mezi roky 2002 a 2011 došlo k poklesu podílu obnovitelných materiálů na DMC (skupiny rostlinná biomasa, krmiva, dřevo a výrobky ze dřeva a malá část položky Ostatní) celkem z ca 15 % na ca 13 %. Vzhledem k tomu, že je na mezinárodní úrovni obecně přijímáno, že by udržitelná spotřeba materiálů měla být do jisté míry zajištěna prostřednictvím obnovitelných zdrojů, je takový výrazný pokles možné hodnotit negativně. Pozitivní je pokles podílu uhlí, které patří k nejspínavějším fosilním palivům, a nárůst podílu zemního plynu, který patří k čistším zdrojům fosilním energie. Negativní je naopak nárůst rud a výrobků z rud, s kterými jsou spojeny výrazné dopady na životní prostředí a lidské zdraví, a mírný nárůst podílu ropy, jejíž spotřeba je spojena s výraznými emisemi CO₂ (především z dopravy). Mimoto došlo mezi roky 2002 a 2011 k nárůstu podílu stavebních nerostných surovin a poklesu podílu průmyslových nerostných surovin.

b) Mezinárodní srovnání

Graf II.H.3: DMC a materiálová náročnost, mezinárodní srovnání, 2009

Poznámka: HDP přepočteno na základě parity kupní síly (PPS)

Zdroj: Eurostat

DMC na osobu v České republice je o ca 16 % vyšší než je průměr EU27 (graf II.H.3). Relativně vysoká hodnota DMC v České republice je dána vysokou spotřebou fosilních paliv a průměrnou spotřebou nerostných surovin. Naopak spotřeba biomasy je v ČR třetí nejnižší po Slovinsku a Bulharsku. Vysokou spotřebu fosilních paliv je možné přičíst vysokému podílu tuhých paliv na primární energetické základně a stále poměrně vysoké energetické náročnosti. Materiálová náročnost v ČR je o ca 46 % vyšší než je průměr EU27. Vyšší materiálovou náročnost než Česká republika mají některé další nové země EU, a to zejména Rumunsko, Bulharsko, Estonsko, Kypr, Lotyšsko a Polsko. Ze zemí EU15 zaznamenaly vyšší materiálovou náročnost než ČR Finsko a Portugalsko. Nepříznivé postavení nových zemí EU je dáno tím, že zatímco jejich DMC na osobu je často srovnatelné se zeměmi EU15, jejich HDP na osobu bývá výrazně nižší.

Autor kapitoly: Mgr. Jan Kovanda, PhD. (Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí)

II.I ODBĚRY POVRCHOVÝCH A PODZEMNÍCH VOD PODLE SEKTORŮ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Evidence aktuálních eventuálně i budoucích požadavků na vodu ze známých vodních zdrojů je nezbytnou podmínkou pro hospodaření s vodou. Odběr vod by měl respektovat požadavky na užívání vod a dobrý stav a ekologické limity vodních útvarů tak, aby nadměrným využíváním nedocházelo k poškozování těchto zdrojů ani přilehlých vodních ekosystémů. Cílem státní politiky životního prostředí v návaznosti na Rámcovou směrnici Evropského parlamentu a Rady 2000/60/ES o vodní politice je tedy snižování nadměrných odběrů vody. Další snížení odběrů vod je možné omezením úniků z vodovodní sítě, šetřením vodou ve veřejném sektoru a zlepšením používané technologie.

Odběry přesahující množství 6 000 m³ za rok, resp. 500 m³ za měsíc jsou dle vodního zákona zpoplatněny a tržby z těchto odběrů jsou pak základem financování vodního hospodářství v ČR. Příjemci poplatků za odběry podzemní vody jsou SFŽP a kraje. Příjemci plateb povrchové vody jsou státní podniky Povodí a slouží k úhradě nákladů na správu vodních toků a správu povodí. Cena povrchové vody podléhá regulaci formou věcného usměrňování podle zákona č. 526/1990 Sb., o cenách, a pravidlům stanovených rozhodnutími Ministerstva financí o regulaci cen, tj. příslušnými výměry, kterými se vydává seznam zboží s regulovanými cenami, které jsou uveřejňovány v Cenovém věstníku. Odběry vod v ČR dlouhodobě klesají, a tak průměrná cena povrchové vody neustále roste.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Sledování údajů o odběrech podzemní a povrchové vody je upraveno vyhláškou č. 431/2001 Sb., o obsahu vodní bilance, způsobu jejího sestavení a údajích pro vodní bilanci. Na základě § 10 této vyhlášky jsou ohlašovány a evidovány odběry vod přesahující 6 000 m³ za rok, resp. 500 m³ za měsíc. Jsou rozlišovány odběry vody pro veřejné vodovody, zemědělství, průmysl vč. dobývání, energetiku a ostatní. Sledování odběrů vody podle jednotlivých sektorů probíhá již od roku 1980.

Podkladem pro zjišťování údajů v ČR jsou hlášení jednotlivých správců povodí předávaná vždy do 31. 3. každého roku Českému statistickému úřadu. Údaje byly do roku 2007 členěny pouze podle klasifikace OKEČ (odvětvová klasifikace ekonomických činností, ČSÚ, Praha 1998), rok 2008 byl přestupný a od roku 2009 je již využívána pouze kategorizace NACE (neúplná zkratka z francouzského označení „Nomenclature statistique des activités économiques dans la Communauté européenne“) (Tabulka II.I.1). Vzhledem ke sjednocení údajů nejsou do odběrů povrchových vod zahrnuty převody vody a vody odebrané pro rybniční soustavy. Data pro ostatní státy byla získána z veřejně dostupné databáze Evropského statistického úřadu Eurostat.

Tabulka II.I.1: Členění uživatelů do jednotlivých skupin dle klasifikace NACE

Shromažďování, úprava a rozvod vody	NACE 36
Zemědělství, lesnictví a rybářství	NACE 01 – 03
Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu	NACE 35
Těžba a dobývání	NACE 05 – 34

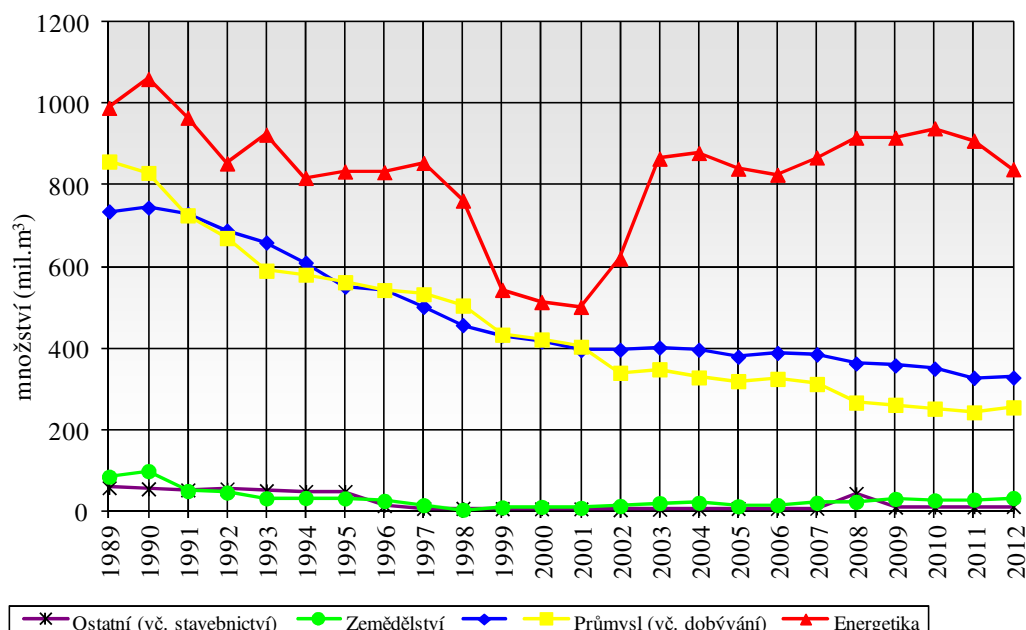
Ostatní (včetně stavebnictví)	NACE 37 – 96
Celkem (bez rybníků a převodů)	NACE 01 – 96

Zdroj: Český statistický úřad

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

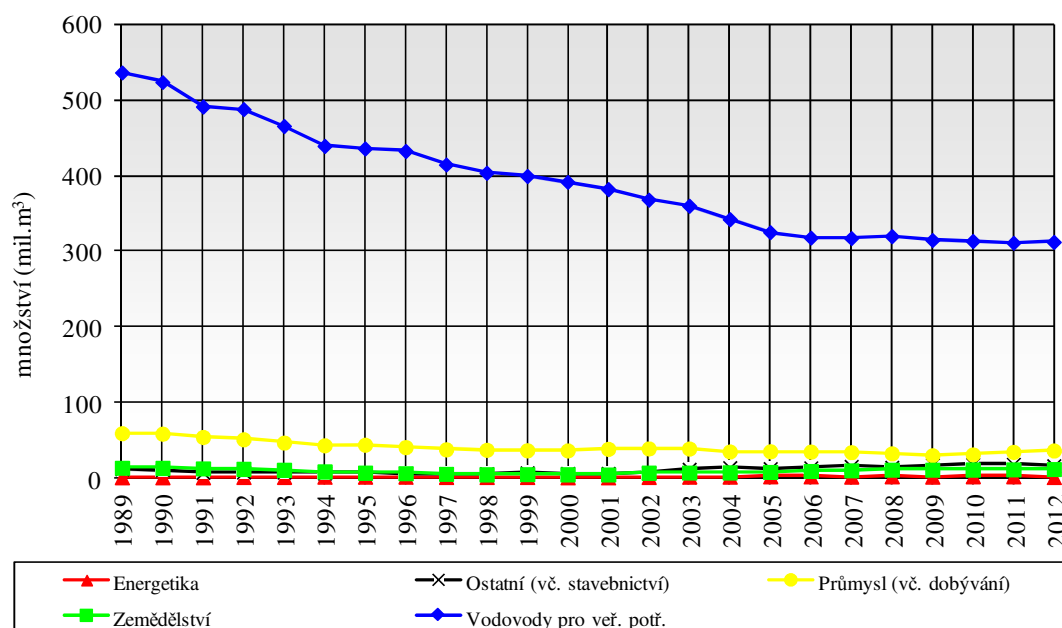
Graf II.I.1: Odběry povrchových vod, ČR, 1989-2012

Zdroj: Ministerstvo zemědělství ČR, s. p. Povodí, Výzkumný ústav vodohospodářský T.G.M., v.v.i.

Po roce 1990 nastal v důsledku nápravy hodnotových vztahů za poskytované vodohospodářské služby a dále též změnou struktury průmyslové a zemědělské výroby významný pokles využívání vodních zdrojů ve všech oblastech užívání vody (Graf II.I.1). V roce 2012 je tak odebíráno pouze 43,9 % množství vod roku 1990. Nejvýraznější pokles nastal ve sféře průmyslu, a to z 830,1 mil. m³ v roce 1990 na 253,7 mil. m³ v roce 2012, tj. na pouhých 30,6 %. Obdobně výrazné snížení je možné zaznamenat u sektoru zemědělství. Odběr poklesl z 92,2 mil. m³ na 31,1 mil. m³, tj. na pouhých 33,7 %. Snížené odběry však neznamenaají, že by došlo k nižšímu antropogennímu ovlivnění vodních zdrojů. Například u energetiky naopak vzrostla tzv. nenávratná spotřeba (rozdíl mezi odběrem a vypouštěním – způsobený především výparem na chladicích věžích tepelných a jaderných elektráren) ze 118,7 mil. m³ v roce 1990 na 141,5 mil. m³ v roce 2012.

Graf II.I.2: Odběry podzemních vod, ČR, 1989-2012

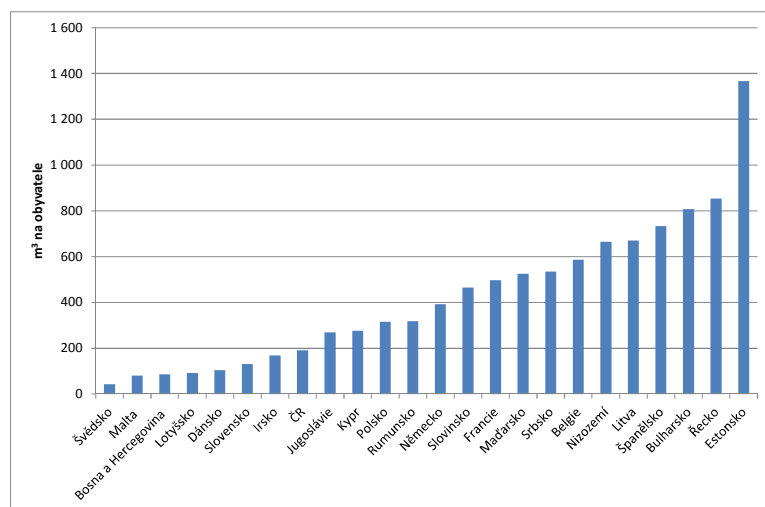
Zdroj: Ministerstvo zemědělství ČR, s. p. Povodí, Výzkumný ústav vodohospodářský T.G.M., v.v.i.

Tempo snižování odběrů podzemní vody dosáhlo svého maxima v minulých obdobích a nyní dochází spíše ke stagnaci. Ke zlomu trendu došlo v roce 2006 (Graf II.I.2).

Z hlediska celkových odběrů vody výrazně převažují odběry povrchové vody nad odběry podzemních vod. Největší podíl odběrů vody na celkových odběrech náležel v roce 2012 energetice (45,5 %) a vodovodům pro veřejnou potřebu (34,6 %). Nevýznamné byly odběry v zemědělství vč. závlah a v sektoru ostatní vč. dobývání. Struktura odběrů vod z povrchových a podzemních vod se značně liší, a to především kvůli potřebné kvalitě odebíraných vod. Odběry z povrchových vod jsou obecně největší pro energetický sektor (v roce 2012 cca 57,1 %), většina odběrů podzemních vod (v roce 2012 cca 82,6 %) je naopak pro vodárenské účely.

a) Mezinárodní srovnání

Graf II.I.3: Odběry vody na obyvatele, mezinárodní srovnání, 2007

Zdroj: Eurostat

S ohledem na různé evidence a zjišťování údajů celkových odběrů vody dle sektorů je mezinárodní srovnání pro daný indikátor velmi obtížné. Graf II.I.3 zobrazuje celkové odběry vody vybraných států v přepočtu na obyvatele v roce 2007. Rozdílné hodnoty v množství odebrané vody jsou způsobeny různými faktory. Větší hodnoty vykazují především státy, které využívají vodu pro zemědělskou produkci.

Autor kapitoly: Mgr. Jana Janková (Ministerstvo zemědělství ČR)

II.J NAKLÁDÁNÍ S ODPADY PODLE HLAVNÍCH ZPŮSOBŮ NAKLÁDÁNÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Stejně jako ostatní členské země EU se i Česká republika řídí hierarchií nakládání s odpady, kdy se upřednostňuje materiálové a energetické využití odpadů před jejich odstraňováním. Využitím odpadů se dá předcházet narůstající potřebě využívání nerostných surovin, vzácných kovů apod., což přispívá k oddálení vyčerpání zásob nerostných surovin. Náročnost ekonomického systému na materiály je komplexním indikátorem zátěže životního prostředí.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor umožňuje sledovat a posuzovat trend ve vývoji hlavních způsobů nakládání s odpady, kterým se dle zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech (dále jen zákon o odpadech) rozumí shromažďování, sběr, výkup, přeprava, doprava, skladování, úprava, využití a odstranění odpadů. Pro základní orientaci se však v ČR používají 3 souhrnné dílčí kategorie¹², a to odstraňování odpadů (označené kódy D), materiálové a energetické využívání odpadů (označené kódy R a vybranými kódy N).

Základním zdrojem dat je Informační systém odpadového hospodářství (dále jen ISOH), ve kterém se shromažďují údaje na základě zákona o odpadech a jeho prováděcích právních předpisů. Tyto legislativní předpisy České republiky implementují směrnici Evropského parlamentu a Rady 2008/98/ES ze dne 19. listopadu 2008 o odpadech a o zrušení některých směrnic. ISOH zřizuje Ministerstvo životního prostředí, mezi roky 2002 a 2006 jej provozoval Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, veřejná výzkumná instituce – Centrum pro hospodaření s odpady (CeHO), od roku 2007 jej spravuje CENIA, česká informační agentura životního prostředí. V databázi ISOH se provádí výpočet indikátorů, který se řídí platnou metodikou pro zpracování matematického vyjádření soustavy indikátorů pro daný rok¹³.

¹² **R1** - Využití odpadu způsobem obdobným jako paliva nebo jiným způsobem k výrobě energie, **R2** - Získání /regenerace rozpouštědel, **R3** - Získání /regenerace organických látek, které se nepoužívají jako rozpouštědla (včetně kompostování a dalších biologických procesů), **R4** - Recyklace /znovuzískání kovů a kovových sloučenin, **R5** - Recyklace /znovuzískání ostatních anorganických materiálů, **R6** - Regenerace kyselin nebo zásad, **R7** - Obnova látek používaných ke snižování znečištění, **R8** - Získání složek katalyzátorů, **R9** - Rafinace použitých olejů nebo jiný způsob opětovného použití olejů, **R10** - Aplikace do půdy, která je přínosem pro zemědělství nebo zlepšuje ekologii, **R11** - Využití odpadů, které vznikly aplikací některého z postupů uvedených pod označením R1 až R10, **R12** - Úprava odpadů k aplikaci některého z postupů uvedených pod označením R1 až R11, **R13** - Skladování materiálů před aplikací některého z postupů uvedených pod označením R1 až R12 (s výjimkou dočasného skladování na místě vzniku před sběrem, **D1** - Ukládání v úrovni nebo pod úrovní terénu (skládání), **D2** - Úprava půdními procesy (např. biologický rozklad kapalných odpadů či kalů v půdě apod.), **D3** - Hlubinná injektáž, **D4** - Ukládání do povrchových nádrží, **D5** - Ukládání do speciálně technicky provedených skládek, **D8** - Biologická úprava jinde v této příloze nespecifikovaná, jejímž konečným produktem jsou sloučeniny nebo směsi, které se odstraňují některým z postupů uvedených pod označením D1 až D12, **D9** - Fyzikálně-chemická úprava jinde v této příloze nespecifikovaná, jejímž konečným produktem jsou sloučeniny nebo směsi, které se odstraňují některým z postupů uvedených pod označením D1 až D12 (např. odpařování, sušení, kalcinace), **D10** - Spalování na pevnině, **D12** - Konečné či trvalé uložení.

¹³ Podle Matematického vyjádření „soustavy indikátorů odpadového hospodářství“ dostupného na http://www.mzp.cz/cz/matematicke_vyjadreni.

3. Hodnocení indikátoru

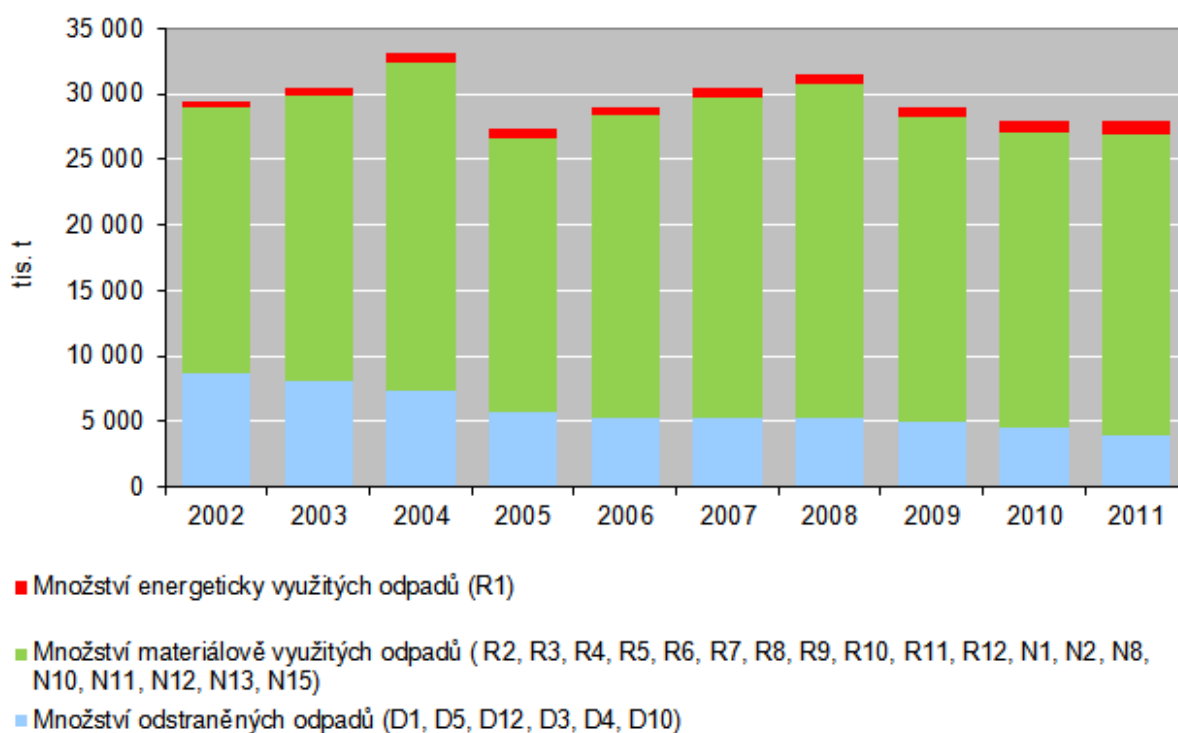
a) Vývoj indikátoru v ČR

Plán odpadového hospodářství ČR (dále jen Plán) stanovuje v souladu s principy udržitelného rozvoje cíle a opatření pro nakládání s odpady na území ČR. Jedním z hlavních cílů je zvýšení využívání odpadů s upřednostněním recyklace, a to na 55 % ze všech vyprodukovaných odpadů do roku 2012, a snížení hmotnostního podílu odpadů ukládaných na skládky o 20 % do roku 2010 ve srovnání s rokem 2000.

Vývoj nakládání s odpady, především díky rozvoji technologií zvyšujících efektivitu nakládání s odpady, směřuje k neustálému zvyšování podílu využívání odpadů oproti odstraňování odpadů, které má od roku 2002 pozvolna sestupnou tendenci (viz graf II.J.1). Dlouhodobě je nejčastějším způsobem odstraňování odpadů ukládání v úrovni nebo pod úrovní terénu (skládkování) (kód nakládání D1). V roce 2011 bylo odstraněno okolo 3,85 mil. t odpadů, což činí 12,6 % z celkové produkce odpadů (30 672 123 t) .

Ve vývoji materiálového využívání všech vyprodukovaných odpadů sledujeme od roku 2002 pozitivní trend. V roce 2011 bylo materiálově využito cca 22,97 mil. t odpadů, což představuje asi 74,9 % z celkové produkce odpadů, přičemž jsou do tohoto ukazatele započteny kromě materiálově využívaných odpadů (kódy nakládání R2 až R12) i některé vybrané ostatní způsoby nakládání, např. ukládání odpadů jako technologický materiál na zajištění skládky, prodej odpadu jako druhotné suroviny nebo využití odpadů na terénní úpravy apod. Materiálové využívání odpadů je tedy nejčastějším způsobem nakládání s odpady a jeho zvýšení je jedním z hlavních cílů stanovených Plánem odpadového hospodářství ČR, který se už od roku 2003 daří úspěšně plnit. Mezi nejčastější způsoby materiálového využití odpadů patří využití odpadů na rekultivace a terénní úpravy (N1) a recyklace anorganických materiálů a kovů (R5 a R4).

Graf II.J.1: Nakládání s odpady dle vybraných způsobů nakládání, ČR, 2002-2011

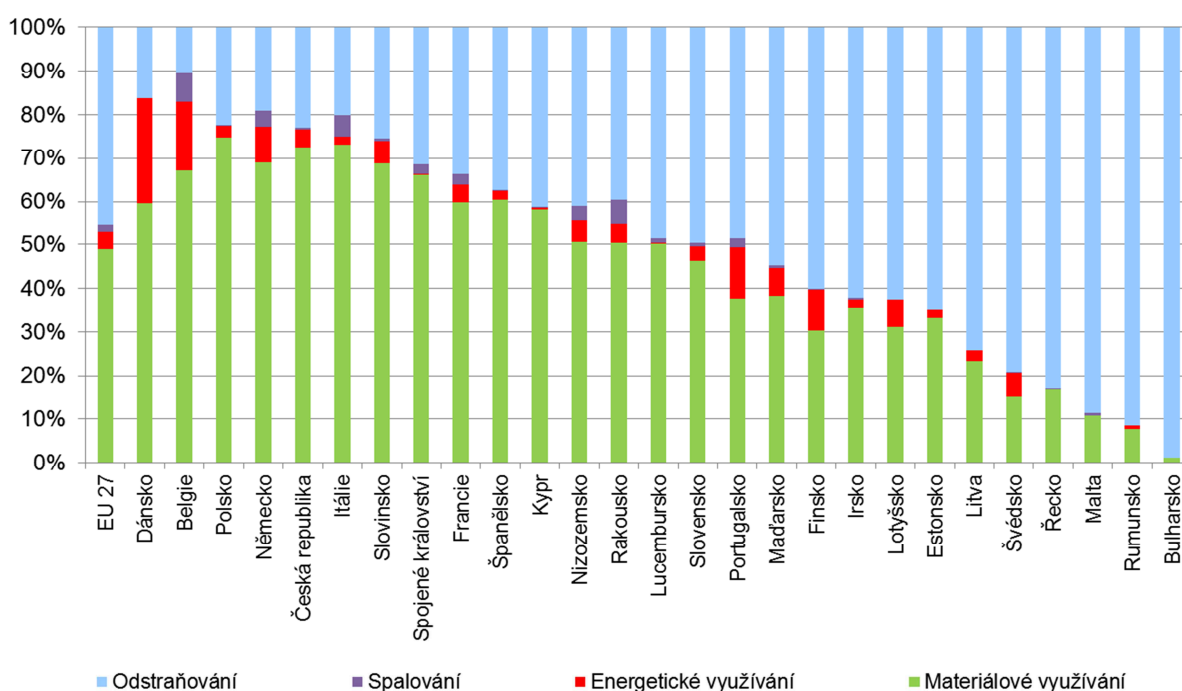

Zdroj: CENIA (ISOH)

b) Mezinárodní srovnání

Graf II.J.2 vyjadřuje podíl mezi třemi základními způsoby nakládání s odpady, mezi které patří využívání (materiálové a energetické), spalování a odstraňování odpadů. V členských státech EU27 bylo v průměru materiálově využito 49,0 % odpadů, energeticky využito 3,8 % a zbylých 47,2 % odpadů bylo odstraněno. Mezi státy, které odstranily více než 85 % odpadů, patří Malta, Rumunsko a Bulharsko. Mezi státy, které využívají vysoký podíl odpadů, patří Dánsko, Belgie, Polsko, ale i Česká republika (viz Graf II.J.2). Mezinárodní srovnání má s ohledem na různou metodiku výpočtu v jednotlivých členských státech EU omezenou vypovídací schopnost.

Graf II.J.2: Struktura nakládání s odpady, mezinárodní srovnání, 2010¹⁴

Zdroj: Eurostat

Autoři kapitoly: Ing. Kateřina Sobková, RNDr. Eva Horáková, Mgr. Ing. Pavlína Slavíková (CENIA, česká informační agentura životního prostředí)

¹⁴ Podkladová data do Eurostatu zasílá Český statistický úřad; odchylky dat mezi Českým statistickým úřadem a ISOH jsou způsobeny odlišnou metodikou sběru a zpracování dat.

II.K NEJVYŠŠÍ DOSAŽENÉ VZDĚLÁNÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Lidský kapitál každé země se hodnotí podle různých kritérií, jedním z nich je i vzdělanost obyvatelstva. Čím vzdělanější obyvatelé jsou, tím celá společnost a ekonomika disponuje kvalitnějšími lidskými zdroji a je více konkurenceschopná. Vzdělanost je tedy jedním ze základních faktorů ovlivňujících rozvoj společnosti. Velice významný je zejména vývoj vzdělanosti mladé generace nastupující na trh práce. Vzdělanější lidé mají daleko lepší pozici na trhu práce, mají větší šanci získat odpovídající zaměstnání a vyšší plat. Informace o vývoji vzdělanosti obyvatelstva tedy patří mezi základní ukazatele charakterizující kvalitu lidských zdrojů ve společnosti.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Míra vzdělanosti obyvatel se měří prostřednictvím podílu obyvatel s určitým stupněm vzdělání v celé populaci, případně v jednotlivých věkových kohortách. Konstrukce ukazatele se řídí metodikou stanovenou OECD a EUROSTATem a nejvyšší dosažené vzdělání se vykazuje podle kategorií Mezinárodní standardní klasifikace vzdělání (ISCED97), která je využívána nejen v mezinárodních statistikách, a od 1. 1. 2010 byla Českým statistickým úřadem ustanovena jako národní klasifikace vzdělání.

Základními ukazateli charakterizujícími vzdělanost obyvatel jsou podíl obyvatel s vyšším sekundárním vzděláním¹⁵, které je základem pro úspěšný vstup na trh práce, a podíl obyvatel s terciárním vzděláním¹⁶, které je základem schopnosti společnosti reagovat na nové technologické inovace. Tyto ukazatele se obvykle počítají pro skupinu obyvatel ve věku 25-64 let a pro mladší věkové skupiny 20-24 let (kteří ještě mohou být ve vzdělávacím procesu) a 25-34 let (kteří obvykle mají již počáteční vzdělávání ukončeno). Veškeré údaje pro výpočet těchto ukazatelů vycházejí z Labour Force Survey (u nás Výběrové šetření pracovních sil realizované Českým statistickým úřadem, odkud přebírá data i EUROSTAT), kam dodávají jednotlivé země údaje z národních statistik.

3. Hodnocení indikátoru

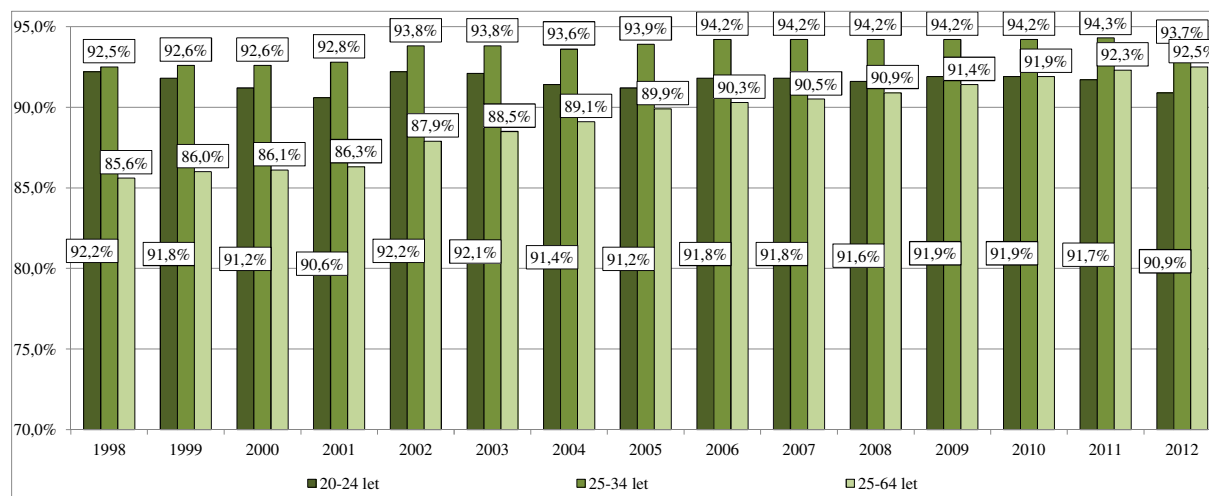
a) Vývoj indikátoru v ČR

Vzhledem k historickému vývoji vzdělávací soustavy v České republice v oblasti učňovského a středoškolského vzdělávání se tradičně Česká republika řadí mezi země s vysokým podílem obyvatel s alespoň vyšším sekundárním vzděláním. Svoji roli zde hraje zejména odborné školství, i když po revoluci vzrostl i podíl absolventů gymnázií, tedy všeobecného proudu středoškolského vzdělávání.

¹⁵ V mezinárodní klasifikaci vzdělání ISCED se jedná o úroveň 3 a vyšší, v rámci České republiky se jedná o veškeré vzdělání od úrovně středního vzdělání výše.

¹⁶ ISCED úroveň 5, u nás vzdělání poskytované konzervatořemi, vyššími odbornými školami a vysokými školami.

Graf II.K.1: Podíl obyvatel s alespoň vyšším sekundárním vzděláním v jednotlivých věkových skupinách, ČR, 1998-2012

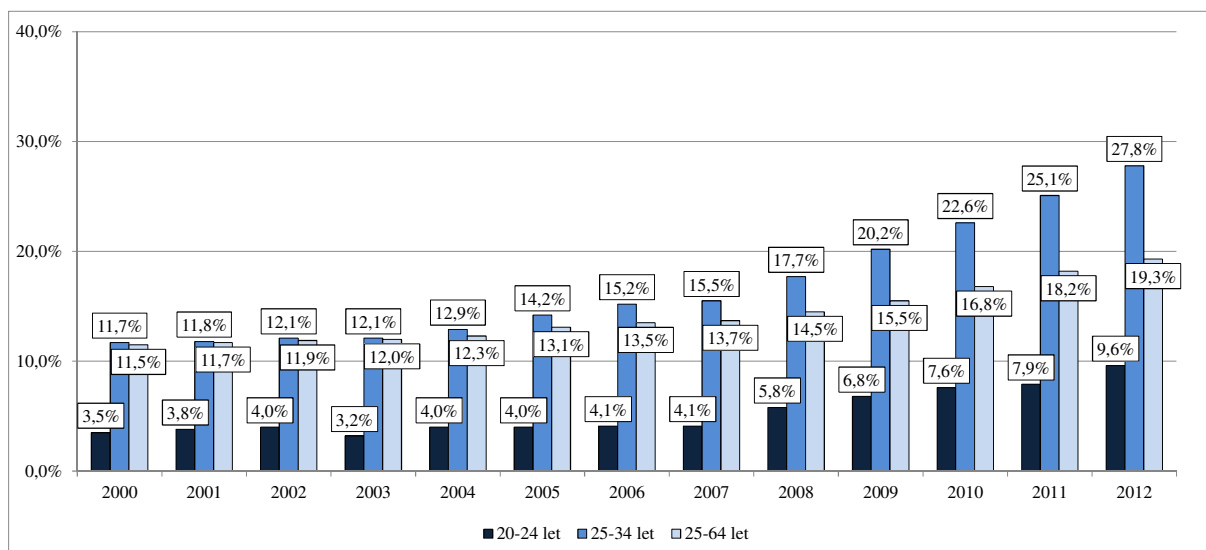

Zdroj: Eurostat

V České republice se podíl obyvatel s alespoň vyšším sekundárním vzděláním pohybuje na úrovni 92,5 % (ve věkové kategorii 25-64 let). Ve skupině obyvatel ve věku 20-24 let se pak jedná o 90,9 %, drobný pokles oproti předcházejícím rokům souvisí zejména se zavedením státních maturit a také s trendem „prodlužování“ docházky do střední školy (zejména díky změně oboru vzdělání v průběhu střední školy). Jistou roli může hrát i migrace cizinců. Dále je nutné si uvědomit, že v tomto věku ještě ne všichni mají vzdělání dokončené a že si v průběhu života střední školu dodělají. O tom svědčí i podstatně vyšší podíl obyvatel s alespoň vyšším sekundárním vzděláním ve věku 25-34 let, jde již o 93,7 %. Ve věkové kategorii 25-64letých se jedná o nejvyšší podíly od roku 1998, v případě generace 25-34letých se jedná o drobný pokles oproti stabilnímu podílu v předcházejících šesti letech. U obyvatel ve věku 20-24 let se ve sledovaném období tento podíl pohyboval na úrovni 90,6-92,2 %, vyšší hodnoty po roce 1998 jsou způsobeny zejména odlišnou délkou docházky do základní školy a tím nižším věkem ukončování střední školy.

S rozvojem technologií a jejich uplatnění v praxi stále narůstá význam terciárního vzdělávání, které se stává v mnoha případech základním kvalifikačním požadavkem. V předrevolučním období byl počet studijních míst na vysoké škole striktně limitován, po roce 1989 se vzdělávací trh uvolnil a na vysoké školy tak může nastupovat stále větší množství uchazečů. Celkový podíl obyvatel s terciárním vzděláním narůstá přirozeně pomaleji než v případech mladé generace, přesto však dochází v posledních letech k jeho rychlejšímu růstu, kdy v roce 2012 dosahuje u obyvatel ve věku 25-64 let již 19,3 %, což je o téměř 5 p.b. více než v roce 2008 a o 7,8 p.b. více než na začátku sledovaného období. Mezi 25-34letými se jedná o 27,8 %. Velmi nízký podíl (9,6 %) lidí s terciárním vzděláním mezi 20-24letými je způsoben skutečností, že velká část z nich stále studuje a studium ještě neabsolvovali. Jejich podíl však v posledních letech významněji narůstá.

Graf II.K.2: Podíl obyvatel s terciárním vzděláním v jednotlivých věkových skupinách, ČR, 2000-2012

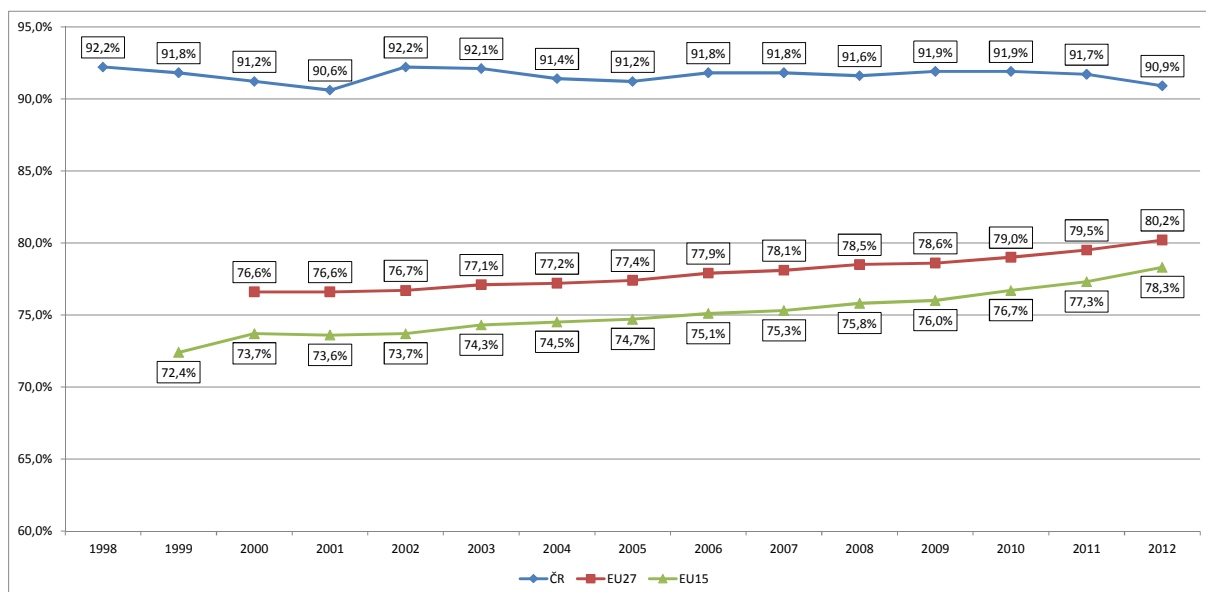

Zdroj: Eurostat

b) Mezinárodní srovnání

Jak již bylo řečeno, Česká republika zaujímá v podílu obyvatel s alespoň vyšším sekundárním vzděláním přední místo v mezinárodním srovnání, a to jak v případě obyvatel celkem, tak u mladé generace. Podíl obyvatel ve věku 20-24 let s alespoň vyšším sekundárním vzděláním v České republice převyšuje průměr zemí Evropské unie (EU27) o 10,7 procentního bodu. Rozdíl mezi hodnotami za země Evropské unie a České republiky se postupně snižuje, což je dáno zejména zvýšeným podílem obyvatel s tímto vzděláním v rámci EU, protože situace v České republice je v posledních letech poměrně stabilní.

Graf II.K.3: Podíl obyvatel ve věku 20-24 let s alespoň vyšším sekundárním vzděláním, mezinárodní srovnání, 1998-2012

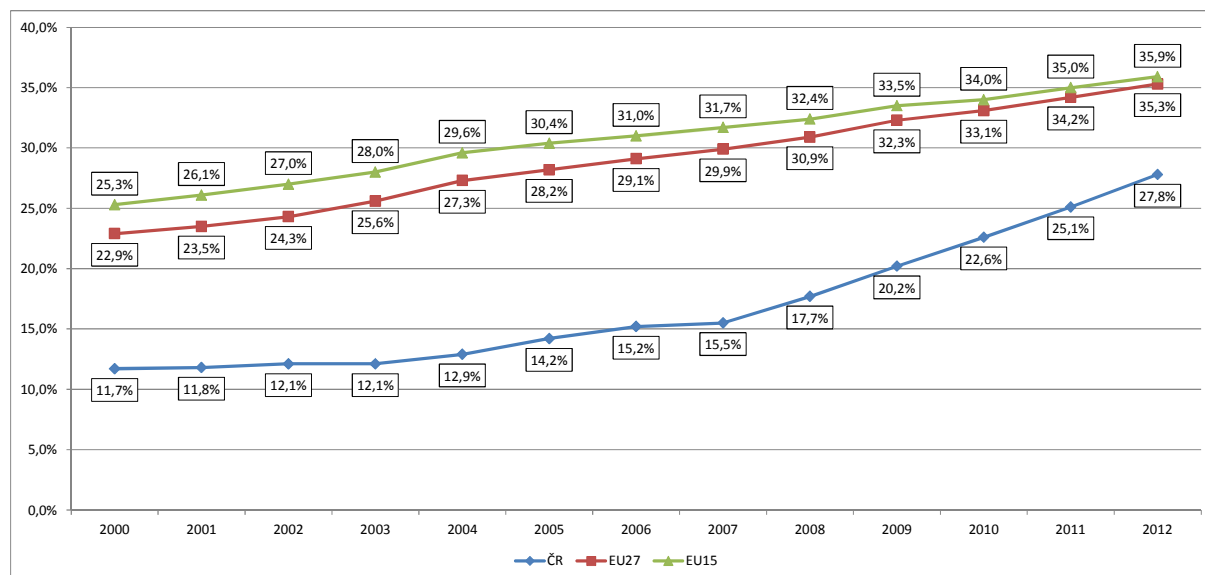

Zdroj: Eurostat

V posledních letech se začíná významně projevovat efekt plynoucí z masivního nárůstu počtu přihlášených a zejména přijatých k vysokoškolskému studiu a s tím ve výsledku souvisejícího nárůstu počtu absolventů terciárního vzdělávání. Nejmladší věkovou skupinou, u které má smysl tento podíl porovnávat, je skupina 25-34letých. V této věkové skupině by mladí lidé měli mít svá vysokoškolská studia již ukončena a oproti generacím starším se zde expanze terciárního vzdělání projeví nejdříve a s největší dynamikou.

V roce 2000 mělo v České republice terciární vzdělání pouze 11,7 % obyvatel ve věku 25-34 let, což byl podíl méně než poloviční oproti zemím Evropské unie (v zemích EU 15 se jednalo o 25,3 % a v zemích EU27 o 22,9 %). V současné době se ale situace výrazně zlepšuje a podíl mladých lidí s terciárním vzděláním u nás významně narůstá – v roce 2012 se jednalo již o 27,8 %, což je již více než čtyřpětinový podíl oproti zemím EU (země EU15 – 35,9 %, země EU27 – 35,3%). Dá se předpokládat, že podíl mladých lidí s terciárním vzděláním v České republice bude ještě nějakou dobu narůstat i v budoucnu.

Graf II.K.4: Podíl obyvatel ve věku 25-34 let s terciárním vzděláním, mezinárodní srovnání, 2000-2012

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Ing. Václav Jelen (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy)

II.L VÝDAJE NA VÝZKUM A VÝVOJ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Výzkum a vývoj (dále jen VaV) hraje klíčovou úlohu při tvorbě nových znalostí, produktů a technologických postupů, které jsou nezbytným předpokladem pro stabilní a dlouhodobě udržitelný ekonomický růst společnosti. Veřejná přímá a nepřímá podpora VaV je pro rozvinuté země jednou z cest, jak přispět v dlouhodobém horizontu ke zvýšení konkurenceschopnosti jejich ekonomik. Výzkum a vývoj se tak v posledních letech stal jednou z ústředních oblastí jednotlivých národních a mezinárodních politik. V České republice jde například o Národní politiku výzkumu, vývoje a inovací ČR na léta 2009-2015 a na úrovni EU například v rámci Strategie Evropa 2020.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Výzkum a vývoj je systematická tvůrčí práce konaná za účelem rozšíření stávajícího poznání, včetně poznání člověka, kultury a společnosti, získání nových znalostí nebo jejich využití v praxi, a to metodami, které umožňují potvrzení, doplnění či vyvrácení získaných poznatků.

Celkové výdaje na VaV (GERD), zahrnují veškeré neinvestiční a investiční výdaje vynaložené na VaV prováděný ve sledovaných subjektech na území daného státu. Zdrojem dat je Roční statistické šetření o výzkumu a vývoji VTR 5-01, kterým jsou získávány údaje přímo od všech subjektů, které provádějí VaV na území České republiky jako svoji hlavní nebo vedlejší ekonomickou činnost. Více informací o šetření VTR 5-01 naleznete na stránkách ČSÚ: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/statistika_vyzkumu_a_vyvoje

Pro mezinárodní srovnání se celkové výdaje na VaV nejčastěji poměrují k HDP nebo počtu obyvatel. V případě veřejných výdajů na VaV se používá i podíl těchto výdajů na celkových veřejných výdajích. Ukazatel GERD jako % HDP, označovaný rovněž jako náročnost HDP na VaV (R&D intensity) byl zařazen mezi základní ukazatele k hodnocení cílů výše uvedené Strategie Evropa 2020.

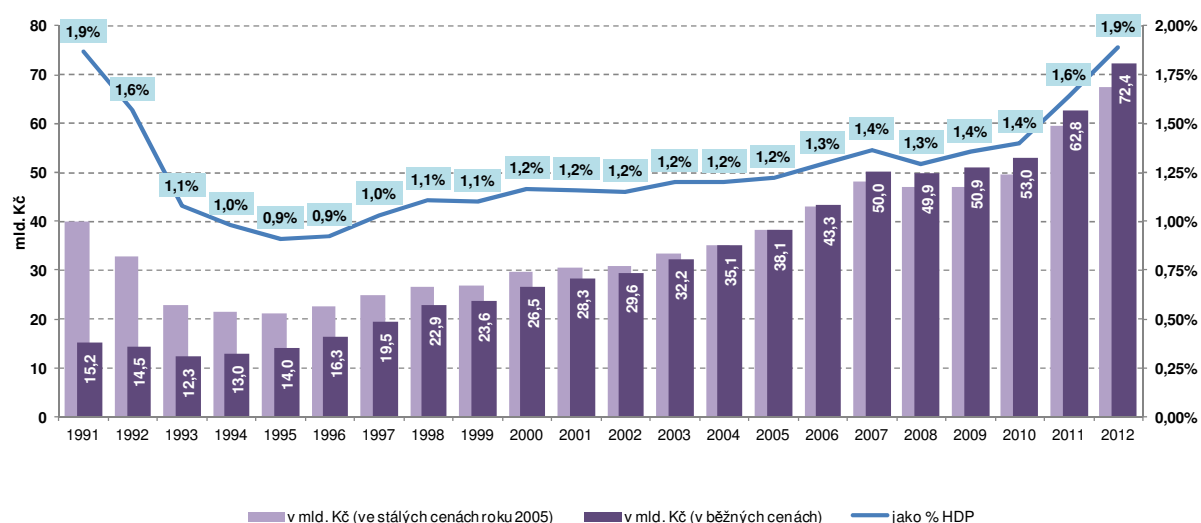
3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Od roku 1995 můžeme v ČR pozorovat neustálý nárůst, i když s různou intenzitou, celkových investic do VaV, který byl přerušen pouze v roce 2008 a 2009, a to pravděpodobně z důvodu finanční a ekonomické krize, jež měla především dopad na firemní investice do VaV. V roce 2008 se výdaje za provedený VaV v ČR financované ze soukromých tuzemských zdrojů reálně propadly o 6,6 % a v následujícím roce dokonce o 12 %. Globální ekonomická krize však měla silně negativní dopad na výdaje na VaV nejen v ČR, ale na celém světě. Například v zemích OECD se v roce 2009 výdaje na VaV financované z podnikatelských zdrojů meziročně snížily o rekordních 5,5 %.

I když výdaje na VaV v ČR v letech 1995 až 2007 rostly téměř 2krát rychleji než v zemích EU27 (7,1 % průměrný reálný roční nárůst v ČR oproti 4 % za EU27), jejich relativní výše k HDP byla ve srovnání s průměrem za EU27 stále mnohem nižší. Tento stav byl částečně zapříčiněn výrazným snížením výdajů na VaV financovaných ze státního rozpočtu v ČR v letech 1991 až 1993.

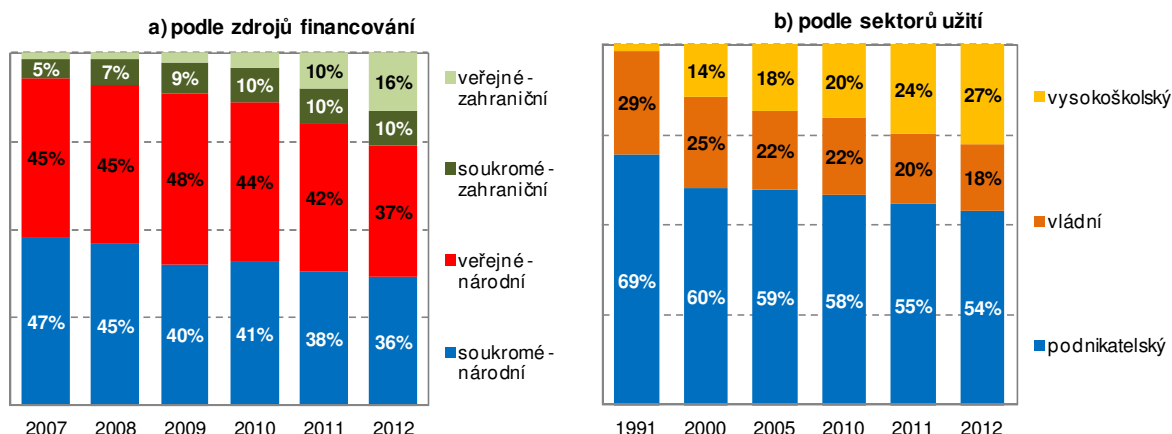
Graf II.L.1: Celkové výdaje na výzkum a vývoj, ČR, 1991-2012

Zdroj: Český statistický úřad

Dohromady bylo v roce 2012 v ČR za zde provedený VaV utraceno 72,4 mld. Kč, což odpovídá 1,89 % podílu na HDP. V obou případech jde o nejvyšší zaznamenané hodnoty za celé sledované období. V posledních třech letech (2010 až 2012) byl v ČR totiž opět zaznamenán každoroční nárůst celkových výdajů na VaV, s tím, že v posledních dvou letech, byl tento růst velmi výrazný. Jak v roce 2011 tak i v roce 2012 celkové výdaje na VaV (GERD) vzrostly o téměř 10 mld. Kč, což v reálném vyjádření značí pětinný resp. 15 procentuální meziroční nárůst. Na tomto nárůstu se podílely všechny zdroje podílející se na financování VaV provedeného v ČR. Kromě soukromých domácích investic, které vzrostly v posledních dvou letech přibližně o pětinu (5 mld. Kč) a státního rozpočtu ČR (nárůst o 3 mld. Kč; resp. 13 %) se nejvýrazněji na výše uvedeném nárůstu podílely veřejné zahraniční zdroje. Jestliže v roce 2010 výše veřejných zahraničních zdrojů na financování VaV v ČR dosáhla 2,2 mld. Kč tak o dva roky později to bylo již 11,6 mld. Kč. Podíl těchto zdrojů, jde především o operační programy zaměřené na VaVa financované ze strukturálních fondů EU, tak v posledních dvou letech zaznamenal výrazný podíl jak na celkovém financování VaV v ČR (16 % podíl na GERD v roce 2012) tak především na financování vysokoškolského VaV. V roce 2012 se veřejné zahraniční zdroje podílely z 38 % na financování VaV provedeného ve vysokoškolském sektoru oproti 8 % v roce 2010. Lze očekávat, že i v nejbližších letech (2013 až 2014) bude v ČR docházet k nárůstu významu financování VaV z těchto zdrojů.

Graf II.L.2: Celkové výdaje na VaV podle zdrojů financování a sektorů užití, ČR

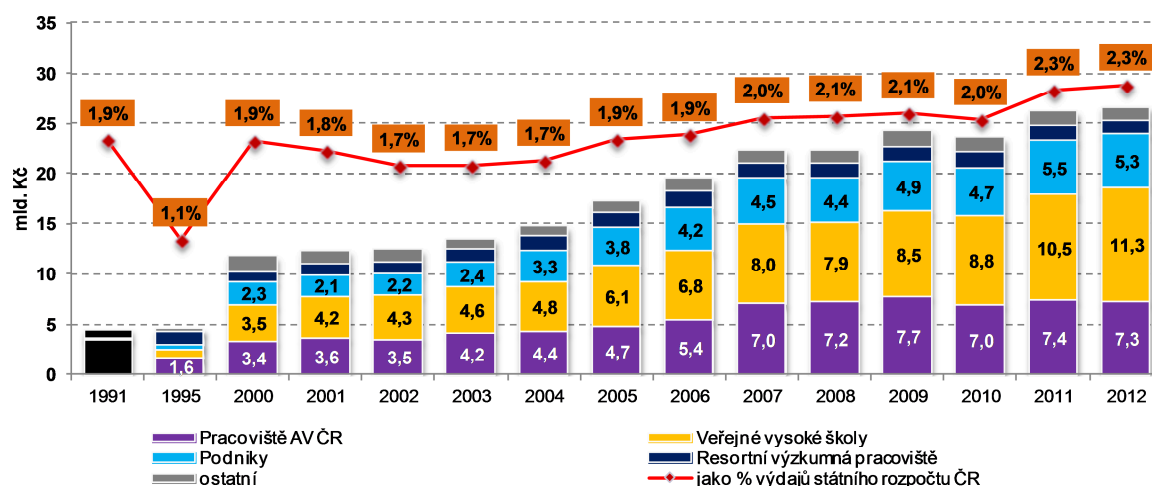
Zdroj: Český statistický úřad

Podnikatelský sektor je v ČR od roku 1991, na rozdíl od většiny nových členských zemí EU, nejen nejvýznamnějším sektorem v případě financování VaV aktivit (v roce 2012 poprvé dosáhly výdaje ze státního rozpočtu ČR vyšší hodnoty), ale i co do objemu finančních prostředků utracených za zde provedený VaV. V roce 2012 investovaly podniky do u nich provedeného VaV celkem 38,8 mld. Kč a za nákupy služeb VaV (výzkum a vývoj prováděný na zakázku pro sledované podniky jinými subjekty) utratily dalších téměř 15 mld. Kč. V ČR v podnikatelském VaV dlouhodobě dominuje zpracovatelský průmysl, a to především v automobilovém a strojírenském průmyslu. V posledních letech roste v soukromém VaV i význam podniků s převážující činností v oblasti poskytování ICT služeb a programování. Z hlediska vlastnictví podniků provádějících u nás VaV je od roku 2002 největší objem financí vynaložen v podnicích pod zahraniční kontrolou.

V roce 2011 výdaje za vysokoškolský VaV poprvé dosáhly vyšší hodnoty než ve veřejných výzkumných institucích a ostatních subjektech vládního sektoru. Trend posilování vysokoškolského výzkumu na úkor výzkumu ve vládním sektoru (dominantně zastoupeným Akademií věd ČR) však lze pozorovat delší dobu. Podíl vysokoškolského VaV na celkových výdajích na VaV vzrostl od roku 2000 z 14 % na 27 % v roce 2012 a na veřejném výzkumu dokonce ze 36 % na 60 %. Převážná část výdajů na VaV ve vládním sektoru, na rozdíl od sektoru vysokoškolského, směřuje do oblasti přírodních věd, které jsou doménou zejména pracovišť AV ČR. Podíl přírodních věd ve vládním sektoru v ČR je jeden nejvyšších v rámci dostupných údajů za jednotlivé země EU. Obdobné konstatování platí i o podílu technických věd ve vysokoškolském sektoru.

Státní rozpočet ČR se v roce 2012 stal nejvýznamnějším zdrojem financování VaV aktivit prováděných na území ČR. V roce 2012 byly výdaje za provedený VaV financované z tuzemských veřejných zdrojů v běžných cenách dvakrát vyšší než před deseti lety a dosáhly tak 26,2 mld. Kč, což odpovídá 0,68 % podílu na HDP a 2,27 % podílu na celkových výdajích státního rozpočtu ČR. Ve všech případech jde od roku 1991 o nejvyšší zaznamenané hodnoty. Pokud by byly v roce 2012 započteny do výdajů na VaV ze státního rozpočtu ČR i výdaje kryté příjmy z EU a FM EHP/Norsko, tj. jejich předfinancování ze státního rozpočtu, činily celkové veřejné výdaje na VaV dokonce 39,1 mld. Kč.

Graf II.L.3: Veřejné výdaje na VaV podle hlavních příjemců, ČR, 1991, 1995, 2000-2012

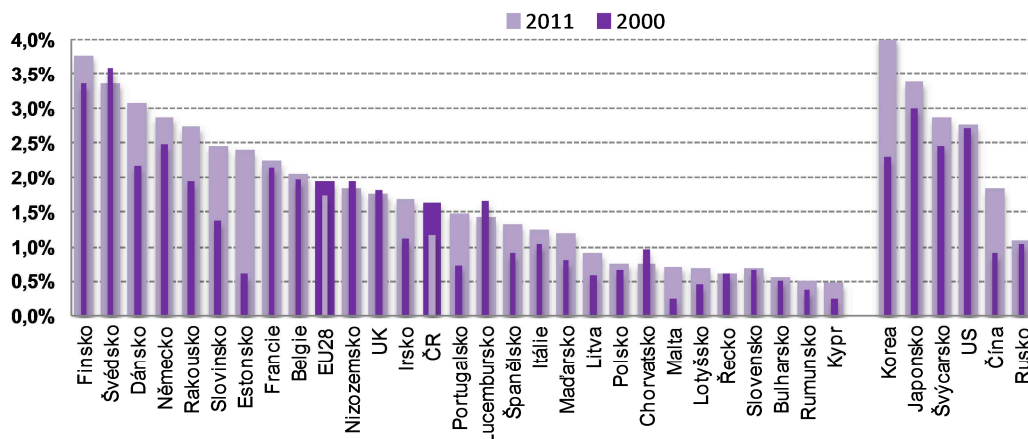
Zdroj: Český statistický úřad

V roce 2011 poprvé obdržely ze státního rozpočtu nejvíce peněz na VaV v ČR veřejné vysoké školy. Druhým největším příjemcem peněz na VaV ze státního rozpočtu jsou veřejné výzkumné instituce. V rámci veřejných výzkumných institucí, které jako samostatná právní forma vznikly v roce 2007, hrají nejvýznamnější roli jednotlivé ústavy Akademie věd ČR. ČR patří mezi země s významnou přímou podporou podnikatelského VaV z veřejných zdrojů. V roce 2012 investoval český stát do VaV v soukromých podnicích 4,5 mld. Kč, což činilo 17 % z celkových veřejných výdajů na VaV. Z hlediska veřejné podpory výzkumu a vývoje v podnikatelském sektoru můžeme rozlišovat mezi přímou a nepřímou podporu. Kromě výše uvedené přímé podpory využívají podniky v ČR od roku 2005 i nepřímou podporu prostřednictvím uplatnění odpočtu odčitatelných položek VaV od základu daně. Mezi roky 2005–2011 stát takto nepřímou podpořil výzkumnou a vývojovou činnost podniků částkou 8,4 mld. Kč.

b) Mezinárodní srovnání

Srovnání s členskými státy EU (údaje za rok 2011) ukazuje, že ČR vykazuje nejen nejvyšší intenzitu výzkumu a vývoje (GERD jako % HDP) mezi novými členskými státy (s výjimkou Estonska a Slovinska), ale i v porovnání se všemi jihoevropskými státy jako je Španělsko, Itálie, Portugalsko nebo Řecko. Na pomyslném žebříčku zemí EU jsme v tomto ukazateli na 13. místě za Irskem a Velkou Británií.

Graf II.L.4: Intenzita celkových výdajů na výzkum a vývoj (GERD jako % HDP), mezinárodní srovnání, 2000, 2011

Poznámka: Dánsko a Švédsko: 1999; Řecko: 1999 a 2007; Nizozemsko: 2010 a Švýcarsko: 2008

Zdroj: OECD (MSTI 2013/1), Eurostat (září 2013) a vlastní dopočty Českého statistického úřadu

Přestože, pokud jde o podíl GERD na HDP, se v posledních letech přibližujeme průměru EU27, ve vztahu GERD na 1 obyvatele stále dosahujeme pouze poloviční hodnoty EU27 (247 Eur na obyvatele v ČR v roce 2011 oproti 507 za EU27). V ČR jsou sice výdaje na VaV vztažené na jednoho obyvatele dvakrát vyšší než v Maďarsku a 3krát než v Polsku, ale i v přepočtu na paritu kupní síly jsou tyto výdaje zároveň přibližně 2,5krát nižší než v Rakousku a Německu a dokonce 3krát nižší než v Dánsku nebo Finsku.

Autor kapitoly: Ing. Martin Mana (Český statistický úřad)

II.M PŘÍSTUP K INTERNETU

1. Význam a souvislosti indikátoru

Výkonnost ekonomiky, konkurenceschopnost, efektivní ochrana přírody, sociální soudržnost, věda či vzdělávání jsou již bez využití informačních a komunikačních technologií (dále jen ICT) těžko představitelné. Současná globální společnost a ekonomika z velké části stojí právě na možnostech, které nám přináší moderní ICT. K základní vybavenosti většiny lidí nepatří už jen vlastnictví mobilního telefonu a počítače, ale především připojení k internetu, jednomu z největších fenoménů dnešního světa.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Metodiku výpočtu indikátorů stanovuje ve většině případů Český statistický úřad v souladu s mezinárodními standardy Eurostatu a OECD. Šetření prováděná Českým statistickým úřadem u uživatelů ICT pokrývají celou šíři problematiky (jedenak vybavenost domácností, podniků a organizací veřejné správy vybranými ICT a především pak jejich využití jednotlivci) a jsou plně harmonizována v rámci EU.

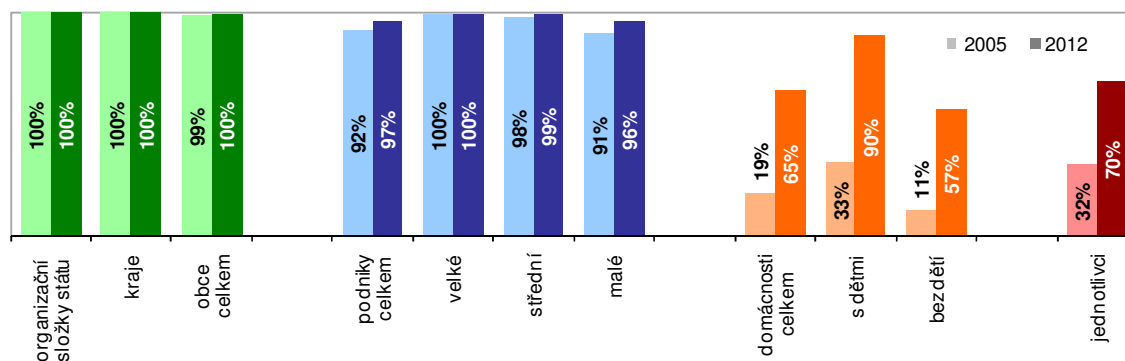
Souhrnný přehled informací a dat týkajících se této oblasti naleznete na webových stránkách Českého statistického úřadu: http://czso.cz/csu/redakce.nsf/i/informacni_technologie_pm.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Internet se postupně stává nedílnou součástí našich životů a v mnoha oblastech společnosti je již jeho výskyt téměř stoprocentní. Například téměř všechny organizace veřejné správy a podniky v posledních pěti letech již používají internet. Oproti tomu jsou v případě vybavenosti domácností internetem zaznamenávány v průběhu sledovaných let významné změny, ale i přes prudký nárůst počtu domácností s připojením k internetu nebyly v roce 2012 k internetu připojeny stále 3 domácnosti z deseti (65 % připojených domácností). Stejná situace jako u domácností nastává u jednotlivců používajících internet, jejichž zastoupení ve společnosti se za zmiňované období více než zdvojnásobilo na současných 70 % uživatelů internetu v české společnosti.

Graf II.M.1: Využívání internetu (% celkového počtu organizací/podniků/domácností či jednotlivců), ČR, 2005, 2012

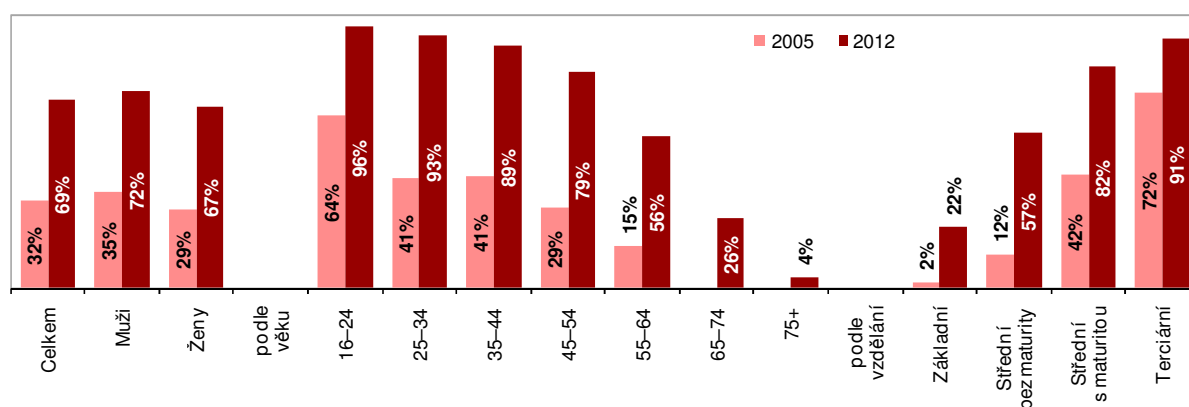

Zdroj: Český statistický úřad

V průběhu let se zvyšuje nejen míra rozšíření internetu do všech oblastí společnosti, ale také se s neustálým rozvojem a nástupem nových technologií zvyšuje jeho kvalita (rychlost). Jestliže v lednu 2006 pouze 18 % podniků používajících internet uvedlo, že maximální rychlost jejich připojení je větší než 2 Mb/s, tak v lednu 2012 to bylo již 90 %.

Jak již bylo zmíněno, jsou organizace veřejné správy i podniky již téměř plně vybaveny internetem a i pokud se podíváme na jednotlivé kategorie organizací a podniků, zjistíme, že nejsou napříč nimi významné rozdíly. Naopak v případě domácností i jednotlivců zaznamenáváme velmi zajímavé rozdíly v jednotlivých socio-demografických skupinách. V roce 2012 například bylo připojeno k internetu 57 % bezdětných domácností a téměř 90 % domácností s dětmi. Ještě více než přítomnost dětí však vybavenost internetem významně ovlivňuje také příjmová situace domácnosti. Mezi domácnostmi patřícími do prvního příjmového kvartilu (nejnižší příjmy) bylo v roce 2012 vybaveno internetem necelých 24 % a v kvartilu čtvrtém (nejvyšší příjmy) to bylo 94 % domácností.

Graf II.M.2: Uživatelé internetu (% celkového počtu jednotlivců), ČR, 2005, 2012

Zdroj: Český statistický úřad

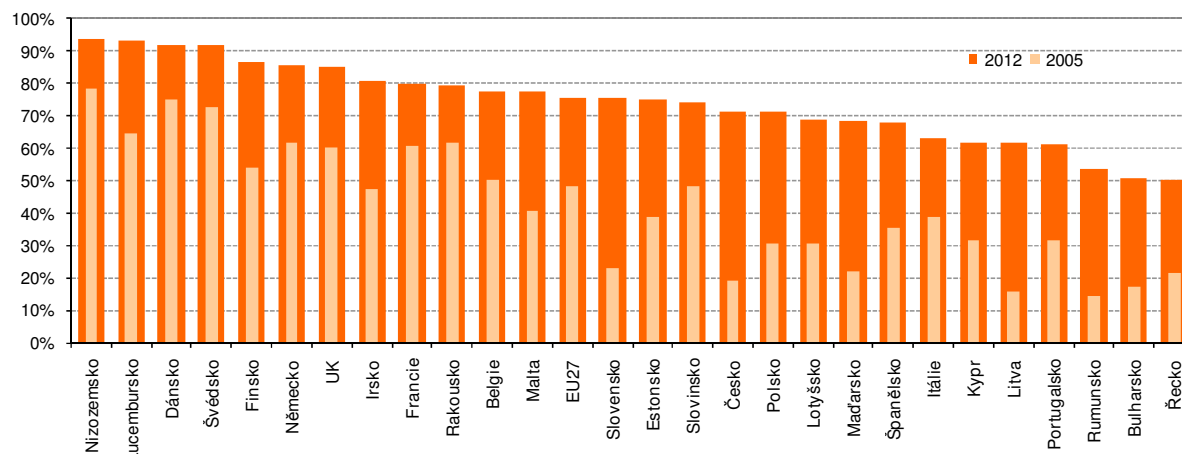
Během sledovaných let se nezvyšovalo pouze zastoupení uživatelů internetu v populaci jako celku, ale také v jednotlivých kategoriích. Ve všech sledovaných letech však lze zaznamenat jisté pravidelnosti: internet je více využíván ze strany mladších ročníků, více ho využívají osoby s vyšším dosaženým vzděláním a také muži než ženy.

Mezi nejčastější činnosti prováděné jednotlivci na internetu patří posílání e-mailů (65 %), vyhledávání informací o zboží a službách (58 %), čtení on-line zpráv (59 %) či internetové bankovníctví (32 %). V roce 2012 již téměř každý čtvrtý z nás nakoupil nějaký produkt přes internet, oproti každému dvacátému v roce 2005. Obdobná čísla platí i pro telefonování přes internet. Více než 40 % mladých lidí ve věku 16–24 let uvedlo, že v roce 2012 používala alespoň občas internet ke sledování televize a více než polovina poslouchala rádia vysílající on-line.

b) Mezinárodní srovnání

V případě vybavenosti domácností internetem a jeho využívání jednotlivci nedosahuje Česká republika, ani přes výrazný nárůst podílů za poslední roky, průměru EU27. Jiná situace platí v případě jednotlivců používajících internet. V roce 2012 bylo v průměru EU27 shodné procento jednotlivců používajících internet jako v České republice. Nejvyšších hodnot pak bylo dosahováno ve Švédsku (94 %) a v Nizozemsku (92 %). Na samém konci pomyslného žebříčku s podílem 50 % jednotlivců používajících internet v populaci nacházíme Rumunsko.

Graf II.M.3: Domácnosti s připojením k internetu (% celkového počtu domácností), mezinárodní srovnání, 2005, 2012

Poznámka: Údaje uváděné za české domácnosti Eurostatem se mírně odlišují od těch, která za ČR publikuje Český statistický úřad. Rozdíl je způsoben tím, že Eurostat do výstupů zahrnuje pouze domácnosti, v nichž žije alespoň jedna osoba ve věku 16–74 let. Český statistický úřad uvádí údaje za všechny domácnosti.

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Mgr. Eva Skarlandtová (Český statistický úřad)

Prioritní osa III: Rozvoj území¹⁷

¹⁷ Indikátory pro prioritní osu III jsou sledovány vždy za jednotlivé kraje i celou ČR (průměr)

III.A HDP NA OSOBU V KRAJÍCH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Regionální hrubý domácí produkt na 1 obyvatele je makroekonomickým agregátem pro měření regionálních disparit ekonomické výkonnosti územních celků (regionů) EU. Tento ukazatel se stal základním instrumentem regionální politiky EU, která se pokouší nalézt rovnováhu mezi principy solidarity, tolerance a zásluhovosti. Jeho význam souvisí s přerozdělováním finančních prostředků pomocí tzv. „Strukturálních fondů“ ve prospěch zaostávajícím regionům.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Regionální HDP na 1 obyvatele představuje podíl nově vytvořené hodnoty na daném území za určité období (zpravidla běžný rok) na středním stavu obyvatelstva trvale žijícího na tomto území. Pro potřeby mezinárodních komparací se nejčastěji přepočítává do jednotek Standardu kupní síly (PPS) a vyjadřuje se nejčastěji v procentech ve srovnání s průměrem EU27. Pro stanovení odhadů regionálního HDP se používají shodné datové zdroje jako v národních účtech (viz. indikátor II.A). Dále se pak využívá „Klasifikace územních statistických jednotek“ (CZ-NUTS). Pro relativní vyjádření míry ekonomické výkonnosti regionu se využívají údaje z demografie – střední stav obyvatelstva. Při vlastním kalkulování odhadů regionálních HDP se uplatňuje produkční metoda propočtu HDP. Od roku 2004 se při odhadování regionálních hodnot využívá převážně metoda bottom-up a pseudo-bottom-up. Pro možné porovnání v čase se HDP vyjadřuje ve stálých cenách, což umožňuje poté kvantifikovat vývoj (růst, pokles) reálné produkčnosti daného regionu v procentech.

3. Hodnocení indikátoru

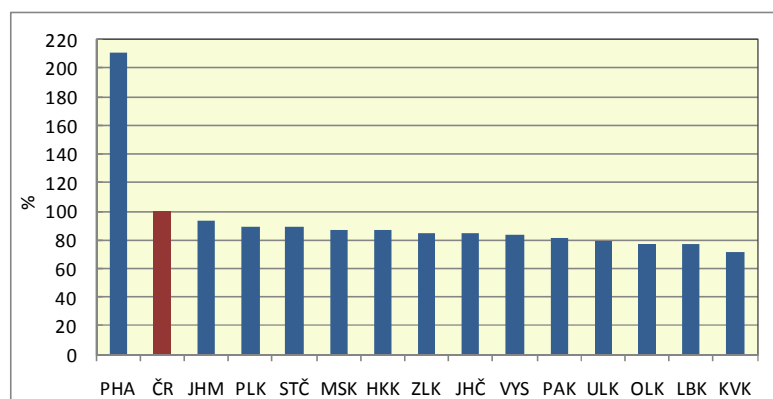
a) Vývoj indikátoru v ČR

Nejaktuálnější dostupné údaje o regionálním HDP za rok 2011 potvrzují v meziročním srovnání nerovnoměrné působení vývoje jednotlivých složek HDP na národní úrovni. Zatímco pozitivní vliv růstu vývozu působil na vyšší růst HDP v průmyslově a exportně zaměřených krajích (Středočeský, Moravskoslezský, Pardubický, Liberecký, Plzeňský a Vysočina), tak naopak pokles konečné spotřeby negativně ovlivnil vývoj HDP především v Praze. Podíl Hlavního města Prahy na tvorbě hrubé přidané hodnoty ČR se meziročně snížil z 25,5 % na 24,9 % do značné míry jako důsledek restriktivních fiskálních opatření v sektoru ústředních vládních institucí. Naproti tomu nejvyšší přírůstek HDP v zemi zaznamenal po dvou méně úspěšných letech Středočeský kraj a podíl kraje na národním HDP vzrostl z 10,6 % na 10,8 %. Téměř dvě třetiny celkového nominálního zvýšení HPH tohoto regionu zajistilo odvětví výroby motorových vozidel. Na stagnující HDP v přepočtu na jednoho obyvatele ve středních Čechách ve srovnání s národním průměrem v posledních letech působí vysoký přírůstek obyvatelstva regionu, které však z velké části dojíždí za prací mimo kraj. V Ústeckém kraji působil již druhým rokem negativní vliv vývoje HPH v odvětví výroby elektřiny a podíl kraje na národním HDP se tak snížil během dvou let z 6,7 % na 6,3 % (tento faktor působí negativně i na stagnaci kraje Jihočeského). Naopak v Moravskoslezském kraji byl zaznamenán vysoký přírůstek HDP a podíl regionu vzrostl z 10,0 % na 10,2 %. Největší měrou k tomu přispěl, po propadu v letech 2009-2010, růst v odvětví výroby základních kovů, hutního zpracování kovů a slévárenství.

Od roku 2005 se podíl Prahy na HDP za ČR trvale pohybuje v rozmezí 24,1 % až 25,5 %, poté co v předcházejícím desetiletí výrazněji narostl z původních 19,7 % v roce 1995. Mimořádná pozice hlavního města se projevuje i v ekonomické výkonnosti v přepočtu na 1 obyvatele a je způsobena několika klíčovými faktory, kterými jsou: vysoká míra dojížděky do zaměstnání (v roce 2011 činila 20,5 % všech zaměstnaných v Praze); koncentrace hrubé přidané hodnoty vytvořené sektorem vlády; koncentrace většiny odvětví služeb (peněžnictví, pojišťovnictví, telekomunikace); vyšší cenová hladina, která není zohledněna v regionálně odlišných přepočtech HDP na paritu kupní síly (což posiluje metropoli v mezinárodním srovnání) a vysoké náhrady zaměstnancům, které slouží jako klíč k regionální alokaci hrubé přidané hodnoty za multi-regionální organizace. Trvale nejnižší krajský podíl HPH (2,1 %) připadá na Karlovarský kraj, který v posledních letech vykazuje také nejnižší hodnoty HDP na 1 obyvatele.

Na základě analýzy provedených odhadů regionálního HDP na obyvatele lze říci, že z dlouhodobého hlediska docházelo k nárůstu regionálních disparit, avšak v posledních letech (zhruba od roku 2007) vlivem určité stagnace pozice hlavního města tento trend nepokračuje. V případě zkoumání regionálních disparit regionů ČR zahrnujícího pouze celky NUTS3 bez Prahy lze zjistit, že regionální disparity se prohlubovaly vcelku zanedbatelně i v období let 1995-2007. Jediným regionem, který nyní překračuje průměrné hodnoty HDP na 1 obyvatele na národní úrovni je Praha (210,9 % v roce 2011). U ostatních krajů se podíl tohoto indikátoru pohyboval v rozmezí od 71,4 % v Karlovarském kraji do 93,6 % v Jihomoravském kraji (viz graf III.A.1).

Graf III.A.1: HDP na obyvatele podle regionů NUTS3, ČR = 100, rok 2011

Zdroj: Český statistický úřad

Ve srovnání s rokem 1995 se v roce 2011 objem HDP v reálném vyjádření zvýšil s výjimkou Karlovarského kraje (nepatrný pokles o 0,4 %) u všech regionů NUTS3, avšak velmi diferencovaně, a to v rozmezí od pouhých 21 % v Ústeckém kraji a 32 % Moravskoslezském kraji až do více než dvojnásobku úrovně roku 1995 ve Středočeském kraji (111 %), za níž na druhé nejsilnější pozici zaostává Praha (77 %). Vývoj ve stálých cenách zpravidla při srovnání vylepšuje pozici průmyslově orientovaných regionů oproti vývoji v běžných cenách, protože běžné ceny v průmyslu rostou ve většině případů pomaleji než ve službách. Tak se může stát, že region, jehož podíl na národním HDP vyjádřeném v běžných cenách roste více než u jiných regionů, ve vývoji ve stálých cenách zaostává a naopak.

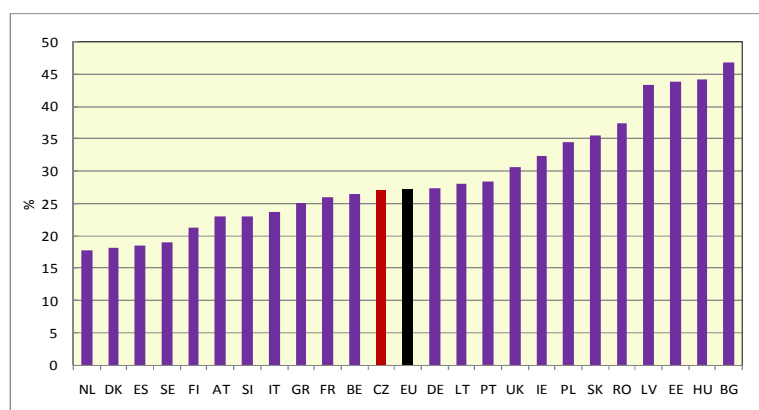
b) Mezinárodní srovnání

Jediným regionem ČR, který překračoval průměrné hodnoty HDP na 1 obyvatele EU27 v roce 2011 byla Praha (169 %). U ostatních krajů se podíl tohoto ukazatele pohyboval v rozmezí od

57 % u Karlovarského do 75 % u Jihomoravského kraje. Pro regionální politiku EU jsou rozhodující údaje za regiony NUTS2, u nichž (mimo Prahu) dosahovaly hodnoty HDP na obyvatele v PPS ve srovnání s průměrem EU27 intervalu od 62 % (region Severozápad) do 72 % (zhruba shodná úroveň u regionů Jihovýchod a Střední Čechy).

Ve srovnání s rokem 2000 došlo podle údajů EUROSTATU v roce 2009 u rozptylu HDP na obyvatele v PPS za regiony NUTS 3 ve většině zemí EU27 ke zvýšení hodnot (výjimkou byly pouze Belgie, Dánsko, Německo a Lotyšsko, kde došlo k mírnému snížení rozptylu). Za kraje ČR došlo k nárůstu tohoto ukazatele o 4,9 p.b. (z 22,0 % na 26,9 %). Nejnižší disparita meziregionálních rozdílů byla vykázána v Nizozemí (17,7 %) a v Dánsku (18,2 %). Naopak nejvyšší meziregionální diference u HDP na obyvatele v PPS u regionů na úrovni NUTS 3 byla zjištěna v Bulharsku, kde došlo také k výraznému prohloubení regionálních disparit od roku 2000 z 27,3 % na 46,7 % v roce 2009 (viz graf III.A.2).

Graf III.A.2: Rozptyl regionálního HDP na obyvatele za regiony NUTS3, mezinárodní srovnání, rok 2009

Poznámka: AT – Rakousko; BE – Belgie; BG – Bulharsko; CZ – Česká republika; DE – Německo; DK – Dánsko; EE – Estonsko; ES – Španělsko; FI – Finsko; FR – Francie; GR – Řecko; HU – Maďarsko; IE – Irsko; IT – Itálie; LT – Litva; LV – Lotyšsko; NL – Nizozemí; PL – Polsko; PT – Portugalsko; RO – Rumunsko; SI – Slovinsko; SK – Slovensko; SE – Švédsko; UK – Spojené království. EU a ES – údaje jen za regiony NUTS2.

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Ing. Miloslav Chlad a Ing. Jaroslav Kahoun (Český statistický úřad)

III.B OBECNÁ MÍRA NEZAMĚSTNANOSTI V KRAJÍCH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Obecná míra nezaměstnanosti představuje jeden nejdůležitějších ukazatelů trhu práce i sociální exkluze obyvatelstva. Na evropské úrovni je bedlivě monitorována především dlouhodobá nezaměstnanost – je zařazena mezi strukturální ukazatele i mezi ukazatele udržitelného rozvoje. Do stejného systému indikátorů se řadí také rozptyl regionální míry zaměstnanosti, který má silnou vazbu na regionální disparity nezaměstnanosti.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Ukazatel vychází z údajů *Výběrového šetření pracovních sil (VŠPS)*, které je prováděno ve všech státech EU na základě metodiky Eurostatu a Mezinárodní organizace práce (ILO) a zaručuje plnou mezinárodní srovnatelnost výsledku. VŠPS provádí pod metodickým vedením Eurostatu jednotlivé národní statistické úřady. Respondenty jsou vybrané domácnosti, vyšetřené údaje se dopočítávají na populaci celé ČR. Níže prezentované údaje jsou tříděny podle kraje bydliště respondenta.

Obecná míra nezaměstnanosti vyjadřuje v procentech podíl nezaměstnaných osob na pracovní síle. Podle metodiky Eurostatu se vztahuje výpočet míry na věkovou skupinu 15-74 let. Za nezaměstnaného je dle definice ILO považována osoba, která v referenčním období neměla zaměstnání ani nebyla samostatně výdělečně činná, práci aktivně hledala a byla schopna nástupu do 14 dnů. Pracovní sílu tvoří zaměstnaní a nezaměstnaní. Za zaměstnaného je považována osoba, která v referenčním týdnu odpracovala alespoň jednu hodinu za plat či odměnu nebo s cílem dosažení zisku nebo měla práci, ve které nebyla přítomna. Mezi zaměstnané nejsou zahrnovány osoby na rodičovské dovolené.

Pro komparaci regionálních rozdílů v rámci jednotlivých zemí počítá Eurostat ukazatel *rozptyl regionální nezaměstnanosti*. Vyjadřuje poměr směrodatné odchylky vážených regionálních měr nezaměstnanosti k nezaměstnanosti na národní úrovni. Vychází opět z VŠPS a počítá se jak pro regiony NUST 2, tak i NUTS 3. Jako váha vystupuje počet obyvatel ve věku 15-64 let v příslušných regionech.

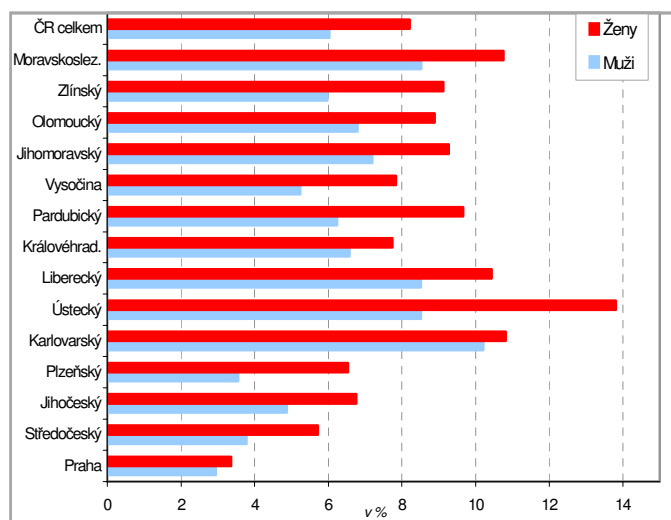
3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Přestože ve většině krajů ČR dosahovala obecná míra nezaměstnanosti maxim již v roce 2000, nejdynamičtějšího nárůstu jsme byli svědky v roce 2009 a prakticky ve všech krajích kulminovala v prvním čtvrtletí 2010 (v průběhu roku 2010 na Ústecku a Olomoucku). Kromě regionů s tradičně vysokou nezaměstnaností se ekonomická recese negativně promítla na pracovním trhu v do té doby relativně méně problémových regionech např. Liberecku či Královéhradecku. Nízká nezaměstnanost se nadále udržela v Praze, středních a jihozápadních Čechách. V průběhu roku 2012 téměř ve všech krajích míra nezaměstnanosti opět mírně narostla. Relativní disparity celkové míry nezaměstnanosti se mezi kraji v době recese snížily. Ve všech regionech předstihovaly ženy v nezaměstnanosti muže, nejvíce na Ústecku, Pardubicku a Zlínsku, téměř vyrovnaná situace byla v roce 2012 v Praze a Karlovarsku. Mírně přes 40 % nezaměstnaných tvořily osoby nezaměstnané dlouhodobě, na Ústecku (55 %) byl tento podíl v roce 2012 oproti Praze a středním Čechám téměř dvojnásobný. Podíl

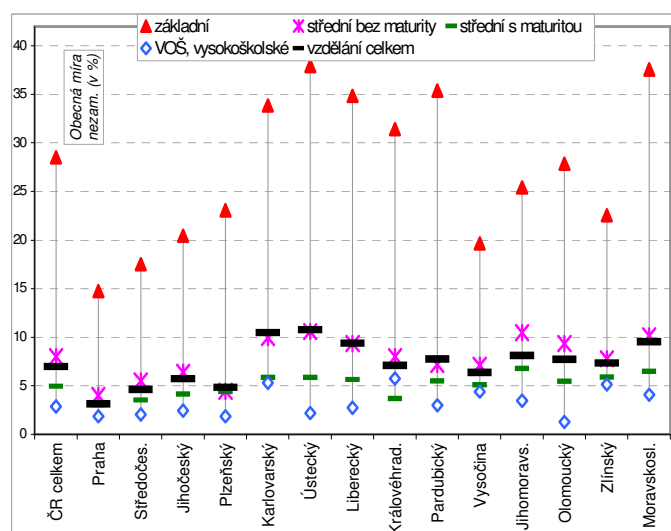
dlouhodobě nezaměstnaných uchazečů mezi roky 2010 a 2012 ve většině krajů stagnoval. Regionální disparity míry celkové nezaměstnanosti jsou do značné míry ovlivněny právě osobami se základním vzděláním (viz graf III.B.2).

Grafy III.B.1: Obecná míra nezaměstnanosti mužů a žen v krajích, ČR, 2012

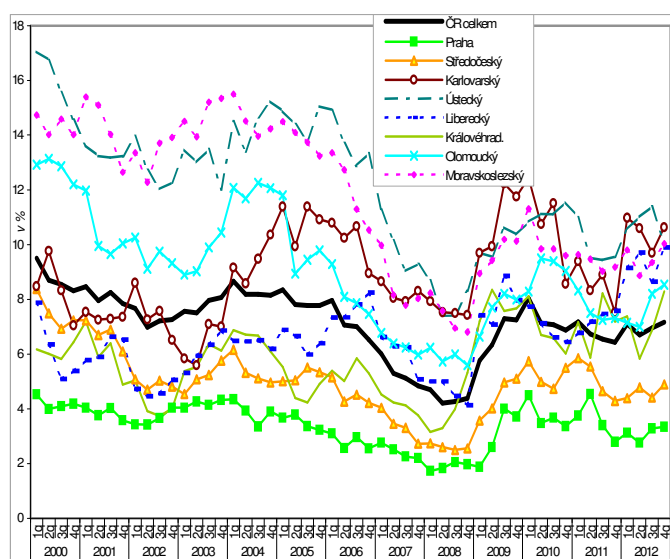
Zdroj: Český statistický úřad

Graf III.B.2: Míry nezaměstnanosti dle nejvyššího vzdělání v krajích, ČR, 2012

Zdroj: Český statistický úřad

Grafy III.B.3: Obecná míra nezaměstnanosti ve vybraných krajích, ČR, 2000-2012

Zdroj: Český statistický úřad

b) Mezinárodní srovnání

Regionální rozdíly míry nezaměstnanosti řadí ČR v kontextu zemí EU k průměrným. Severské země a Nizozemsko si udržují nízké disparity. Situace v zemích s tradičně vysokými rozdíly (Německo, Španělsko a především Itálie) se v posledních letech zlepšila, relativně vysoké disparity přetrvávají v Rumunsku a Bulharsku. Pokles relativních disparit v období 2009 až 2011 ve většině zemí (vč. ČR) souvisí s rychle rostoucí mírou nezaměstnanosti na národní úrovni. V ČR, Slovensku a většině nových členských zemích si relativně velmi dobře stojí regiony hlavních měst, což souvisí mj. i s nižším podílem imigrantů z třetích zemí, kteří jsou typičtí např. pro Brusel, Londýn či Paříž.

Tabulka III.B.1: Charakteristiky disparit míry obecné nezaměstnanosti mezi regiony NUTS 3, mezinárodní srovnání, 2000-2012

EU, vybrané země	Vážený variační koeficient (v %) míry nezaměstnanosti (mezi regiony NUTS 3)										Míra nezam. v regionu hl.města (NUTS 2) / míra nezam. v zemi celkem (NUTS 0)		
	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	v tom		2000	2005	2009
									muži ¹⁾	ženy ¹⁾			
Belgie	64	51	57	.	.	.	.	.	.	.	2,26	1,94	2,32
Bulharsko	49	47	47	65	66	64	48	45	40	53	0,69	0,75	0,67
Česká Rep.	49	47	46	43	46	35	32	29	29	29	0,45	0,44	0,44
Dánsko	.	.	.	27	25	17	8	12	15	15	.	.	1,09
Německo	.	45	45	50	51	43	42	.	45	41	1,82	1,73	1,93
Řecko	25	30	27	27	29	22	18	.	22	22	1,05	0,90	1,05
Španělsko	44	33	32	33	35	28	28	27	27	29	0,84	0,74	0,76
Francie	32	37	37	35	38	34	22	.	.	.	0,85	0,97	0,83
Itálie	77	63	62	61	59	48	46	34	37	36	.	.	1,01
Maďarsko	35	30	36	45	48	36	28	31	33	32	0,83	0,71	0,84
Nizozemsko	36	25	24	29	27	22	18	25	27	23	1,00	1,04	0,94
Rakousko	35	41	45	46	41	33	37	40	46	35	1,60	1,75	1,84
Polsko	32	25	28	39	30	32	28	27	29	30	0,82	0,84	0,79
Portugalsko	40	30	29	27	.	.	.	.	.	.	1,42	1,13	1,12
Rumunsko	37	43	47	53	54	52	51	58	60	59	0,94	0,96	0,89
Slovensko	29	42	43	46	51	38	29	34	36	33	0,39	0,33	0,41
Finsko	32	29	31	32	27	25	22	25	28	24	.	.	0,97

Švédsko	33	15	14	13	15	14	12	14	16	15	0,58	0,89	0,85
Velká Británie	44	34	32	32	35	31	29	27	27	29	1,68	1,63	1,15
Norsko	24	18	24	23	23	.	.	.	.	.	0,74	1,05	1,03

¹⁾ Německo a Řecko - údaj za rok 2010

Zdroj: Eurostat a vlastní výpočty Českého statistického úřadu

Autor kapitoly: Bc. Jiří Kamenický (Český statistický úřad)

III.C VÝDAJE NA VÝZKUM A VÝVOJ A POČTY ZAMĚSTNANCŮ VE VÝZKUMU A VÝVOJI V KRAJÍCH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Výzkum a vývoj (dále jen VaV) hraje klíčovou úlohu při tvorbě nových znalostí, produktů a technologických postupů, které jsou nezbytným předpokladem pro stabilní a dlouhodobě udržitelný ekonomický růst společnosti. Efektivní finanční podpora VaV ze státního rozpočtu, především základního a aplikovaného výzkumu, je pro rozvinuté země jednou z cest, jak přispět v dlouhodobém horizontu ke zvýšení konkurenceschopnosti jejich ekonomik.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Výzkum a vývoj je systematická tvůrčí práce konaná za účelem rozšíření stávajícího poznání, včetně poznání člověka, kultury a společnosti, získání nových znalostí nebo jejich využití v praxi, a to metodami, které umožňují potvrzení, doplnění či vyvrácení získaných poznatků.

Celkové výdaje na VaV (GERD) zahrnují veškeré neinvestiční a investiční výdaje vynaložené na VaV prováděný ve sledovaných subjektech na území daného státu. Zdrojem dat je Roční statistické šetření o výzkumu a vývoji VTR 5-01, kterým jsou získávány údaje přímo od všech subjektů, které provádějí VaV na území České republiky jako svoji hlavní nebo vedlejší ekonomickou činnost. Šetření probíhá v souladu s mezinárodními metodickými principy (Frascati manuál, OECD 2002) a podle platného nařízení EU (Nařízení Komise č. 753/2004).

Počet zaměstnanců VaV je zjišťován pomocí dvou základních ukazatelů, jimiž jsou počet fyzických osob (HC) a přepočtený počet osob na ekvivalent plné roční pracovní doby věnované výzkumným a vývojovým činnostem (FTE). Fyzické osoby vypovídají o evidenčním počtu osob plně či částečně aktivních ve VaV činnostech, zaměstnaných na základě hlavního nebo vedlejší pracovního poměru ke konci příslušného roku. Přepočtené osoby vypovídají o průměrném evidenčním počtu zaměstnanců VaV přepočteném na plný pracovní úvazek věnovaný VaV činnostem. Jeden FTE se rovná jednomu roku práce (na plný pracovní úvazek) zaměstnance, který se na 100 % věnuje VaV činnosti. Veškeré počty zaměstnanců VaV i výzkumných pracovníků publikované na následujících řádcích jsou uváděny v FTE.

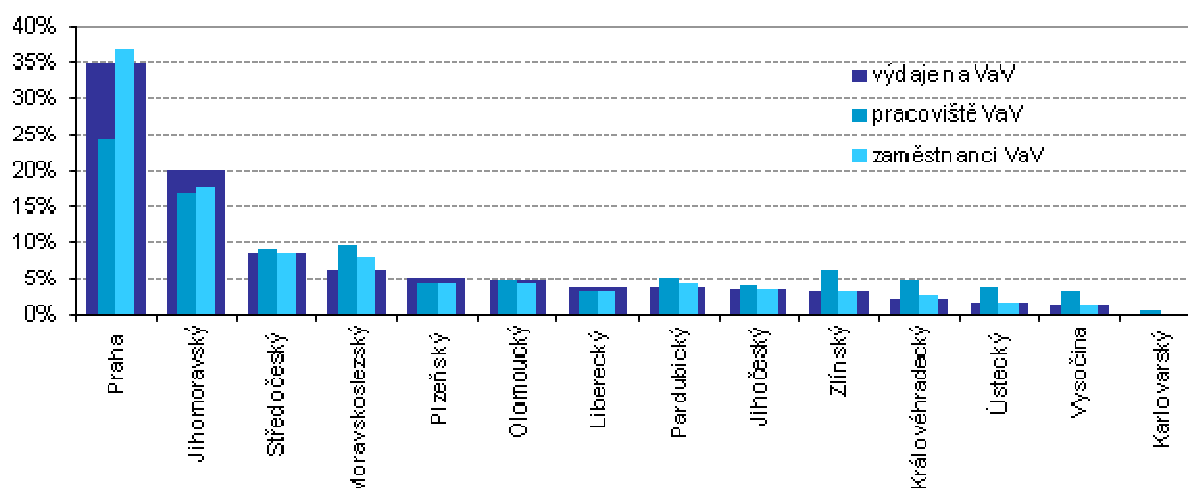
Více informací o šetření VTR 5-01 naleznete na webových stránkách Českého statistického úřadu: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/statistika_vyzkumu_a_vyvoje

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

V roce 2012 se v České republice nacházelo 2 778 pracovišť provádějících výzkum a vývoj, v nichž bylo zaměstnáno 60 tisíc osob přepočtených na plný pracovní úvazek (FTE) a bylo v nich na výzkum a vývoj spotřebováno více jak 72 miliard Kč. Mezi zaměstnanci VaV pak pracovalo více jak 33 tisíc výzkumných pracovníků (FTE).

Graf III.C.1: VaV v krajích (% celkových výdajů/pracovišť/zaměstnanců), ČR, 2012

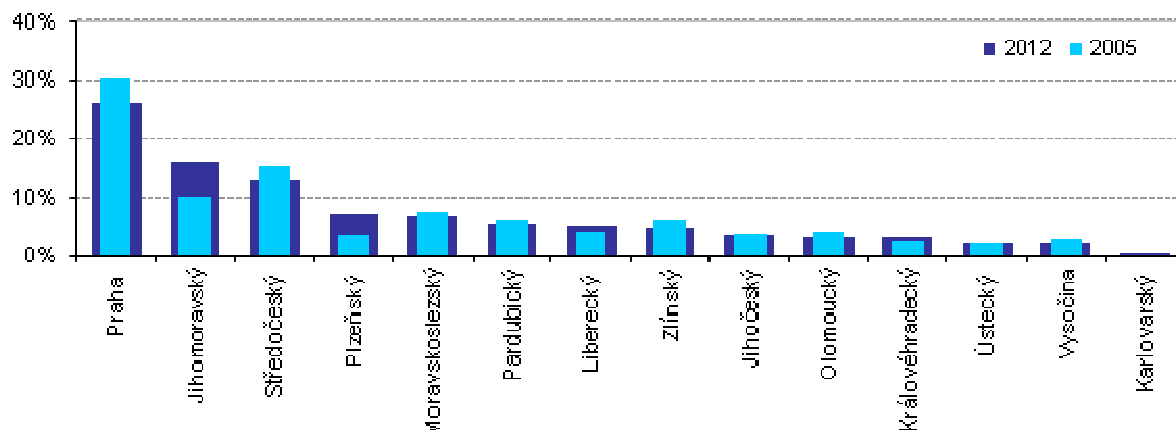
Zdroj: Český statistický úřad

Mezi kraji dominovala jednoznačně Praha, kde bylo v tomto posledním sledovaném roce jak nejvíce pracovišť VaV (680), tak také nejvíce zaměstnanců (22 164) i výdajů (25 mld. Kč.) směřujících do VaV. Pokud se podíváme na to, jaký podíl z celkových hodnot ukrajovala Praha, zjistíme, že se v Praze nacházelo 24 % pracovišť VaV, pracovalo zde 37 % zaměstnanců VaV, 39 % všech výzkumných pracovníků a utraceno bylo v Praze 35 % veškerých financí, které v České republice do VaV směřovaly. Na druhém místě, v případě všech sledovaných ukazatelů, byl kraj Jihomoravský, kde se nacházelo 17 % výzkumných pracovišť (466), zaměstnáno ve VaV zde bylo 18 % (10 607) ze všech českých zaměstnanců VaV a utraceno 20 % (14,7 mld. Kč) finančních prostředků směřujících do VaV v ČR. .

Lze konstatovat, že naopak nejméně je VaV prováděn v rámci České republiky v kraji Karlovarském, kde se nachází pouhých 22 pracovišť VaV, ve kterých pracuje 116 zaměstnanců VaV a investováno zde bylo cca 204 mil. Kč. Oproti jiným krajům jsou malé částky do VaV investovány také v krajích Ústeckém a na Vysočině, jedná se o cca 1 mld. Kč, která se podílí na celkovém objemu investovaných financí 1,5 %. Stejný podíl na celorepublikových hodnotách zaujímají také zaměstnanci VaV v těchto krajích pracujících. Pracoviště VaV v kraji Ústeckém i na Vysočině pak tvoří 4 respektive 3 % z českých pracovišť VaV.

Pokud se zaměříme na jednotlivé sektory provádění VaV v krajích ČR, zjistíme, že v podnikatelském sektoru je opět dominantní Praha společně s Jihomoravským a Středočeským krajem, v roce 2012 byla v těchto třech krajích dohromady utracena více jak polovina peněz směřujících do VaV podnikatelského sektoru.

Graf III.C.2: Výdaje na VaV v podnikatelském sektoru v krajích (% celkových výdajů na VaV), ČR, 2005, 2012

Zdroj: Český statistický úřad

Není nijak překvapivé, že v případě vládního sektoru je většina VaV alokována do hlavního města Prahy s koncentrací veřejných výzkumných institucí, kam v roce 2012 směřovalo 75 % (10 mld. Kč) finančních prostředků utracených v tomto roce za vládní VaV. V kraji Jihomoravském bylo ve stejném roce spotřebováno 12,5 % (1,7 mld. Kč) vládních výdajů na VaV, v kraji Středočeském 8 % (1 mld. Kč) a v Jihočeském kraji 3 % (418 mil.). Zbylá 2 procenta výdajů na VaV utracených ve vládním sektoru se pak dělí mezi ostatních deset krajů České republiky.

Stejně jako u vládního sektoru, je i v případě sektoru vysokoškolského velká část výdajů na VaV koncentrována do několika krajů, což je samozřejmě způsobeno výskytem a rozmístěním vysokých škol, jejich fakult a výzkumných pracovišť. V Praze, kde je nejvyšší koncentrace vysokého školství bylo v roce 2012 za VaV utraceno 29 % (5,8 mld. Kč) ze všech vysokoškolských výdajů na VaV. Více než v Praze však bylo na vysokoškolský VaV utraceno v kraji Jihomoravském a to konkrétně 33 % (6,6 mld. Kč) (spotřebovaných vysokoškolských výdajů na VaV).

Autor kapitoly: Mgr. Eva Skarlandtová (Český statistický úřad)

III.D MUNICIPALITY ZAPOJENÉ DO REALIZACE METODY MÍSTNÍ AGENDA 21

1. Význam a souvislosti indikátoru

Místní Agenda 21 (dále jen MA21) sleduje a popisuje nastavení klíčových procesů veřejné správy, které jsou nezbytné pro realizaci Agendy 21 na úrovni municipalit (obcí a regionů). Dokument Agenda 21 byl přijat na summitu OSN v Riu de Janeiro v roce 1992. Jedná se o globální plán světového společenství, který stanovuje konkrétní kroky směrem k udržitelnému rozvoji. Dle Agendy 21 **jsou municipality (místní samosprávy) tou úrovní správ, která je nejbližší lidem – sehrávají tudíž důležitou roli při řešení ekonomických, sociálních i environmentálních problémů společnosti a bezprostředně tak napomáhají dosažení udržitelného rozvoje.**

MA21 je součástí snahy o kvalitní veřejnou správu (tzv. „good governance“), která musí být především otevřená, transparentní a umožňující účast veřejnosti na rozhodování a plánování. Hlavním cílem MA21 je prostřednictvím „good governance“ dosáhnout dlouhodobě udržitelného rozvoje obce či regionu. Dobře fungující MA21 zahrnuje především průběžnou a aktivní komunikaci s veřejností – budování partnerství; kvalitní strategické plánování a řízení včetně systému financování; systémové a měřitelné směřování k udržitelnému rozvoji. Kvalita postupu jednotlivých MA21 v ČR je hodnocena pomocí sady Kritérií MA21 s jasně definovanými standardy, stanovených Pracovní skupinou pro MA21 při Radě vlády pro udržitelný rozvoj (viz dále). Většina realizátorů MA21 v České republice je sdružena v municipální asociaci Národní síť Zdravých měst ČR (<http://www.nszm.cz>).

2. Definice indikátoru, zdrojová data

V rámci indikátoru se sledují následující skupiny municipalit zapojených do procesu MA21: malé obce (do 2000 obyvatel), města a obce, statutární města s městskými obvody, mikroregiony, kraje a místní akční skupiny. Dle úrovně realizace procesu MA21 na svém území získává každá municipalita zařazení do kategorie „A“ (nejpokročilejší) – „D“ (začátečníci). Je sledován také počet „Zájemců“, u kterých je projeven pouze zájem příslušných místních úřadů samosprávy o téma MA21. Každá z kategorií má svá vlastní kritéria a jasně měřitelné ukazatele, které hodnotí kvalitu procesu MA21 v dané municipalitě. Předpokladem pro získání nebo přiznání celé kategorie je naplnění a zdokumentování všech v ní obsažených Kritérií MA21. Kategorie je získána, pokud jsou naplněna kritéria, resp. ukazatele stanovené nejen pro danou kategorii, ale i pro všechny kategorie nižší. Pro udržení dané kategorie je třeba každoroční naplňování ukazatelů.

Zdrojová data jsou přístupná v rámci Databáze MA21 (<http://ma21.cenia.cz/>) a agregovaná data včetně víceletých přehledů a srovnání v rámci Informačního systému statistiky a reportingu (ISSaR, <http://issar.cenia.cz/issar/page.php?id=1906>) spravovaných CENIA, českou agenturou životního prostředí pod garancí Ministerstva životního prostředí.

3. Hodnocení indikátoru

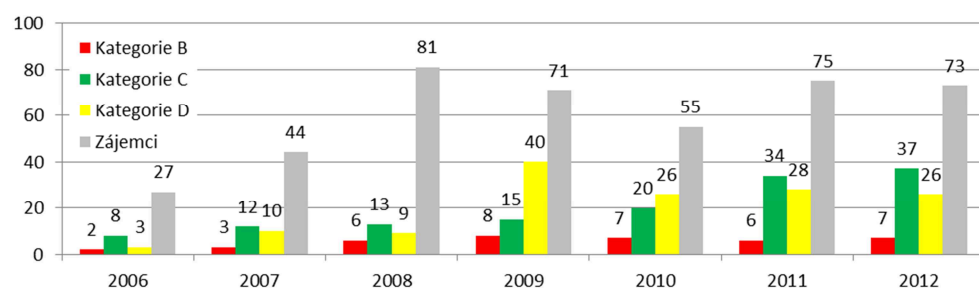
a) Vývoj indikátoru v ČR

Od roku 2006 byl zaznamenán trvalý nárůst počtu municipalit realizujících MA21 a jejich stabilní zapojení do procesu MA21. Impulsem tohoto pozitivního vývoje bylo vypracování metodiky hodnocení kvality procesů MA21, schválení oficiálních Kritérií MA21 a finanční

podpora, zejména ze strany MŽP. To systematicky podporovalo MA21 od roku 2007. Od roku 2008 do roku 2011 byl otevřen tzv. Revolvingový fond MŽP, zaměřený na podporu procesů MA21. Ve čtyřech výzvách bylo rozděleno 45,5 mil. Kč. Došlo nejen k dalšímu, ještě výraznějšímu nárůstu počtu zapojených municipalit, ale i ke kvalitativnímu zlepšování – postupu do vyšších kategorií. V roce 2010 byla zpracována Metodika hodnocení kategorie „A“ včetně dvou technických příloh: návodných otázek pro zpracování auditu municipalitami a sadou indikátorů. Tato metodika byla v roce 2011 pilotně testována ve 4 městech. V roce 2012 schválila vláda Koncepti podpory místní Agendy 21 v ČR do roku 2020 a Akční plán pro období 2012–2013. Koncepte i AP jsou realizovány v mezíresortní spolupráci.

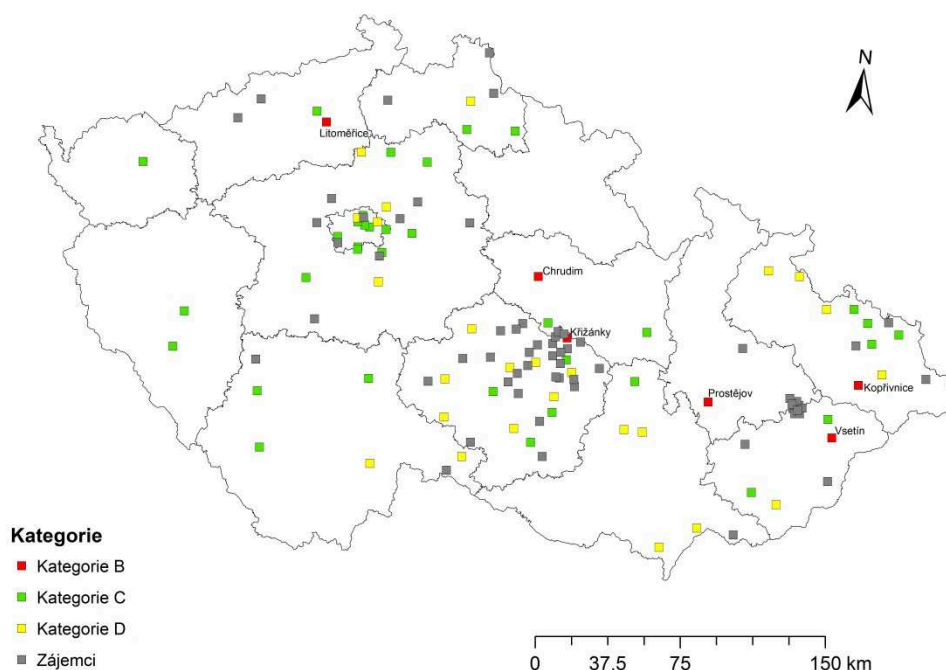
Pozitivní trend nárůstu a posunu na vyšší úroveň je jasně zřetelný i na počtech municipalit a dotčených obyvatel, žijících na území obcí, které MA21 zavádějí a praktikují. Mezi lety 2006–2012 tento počet narostl z 801 tis. na 1 649 tis. obyvatel, tj. na téměř 16 % populace ČR. K 31. 12. 2012 bylo v Databázi MA21 registrováno celkem 143 municipalit. V roce 2012 rovněž proběhly v rámci Databáze MA21 přípravy na sledování a hodnocení místních akčních skupin, které jsou nezávislým společenstvím občanů, neziskových organizací, soukromé podnikatelské sféry a veřejné správy, sloučených do jednotného právního subjektu, který spolupracuje na rozvoji venkova, zemědělství a získávání finanční podpory.

Graf III.D.1: Počet municipalit registrovaných v Databázi MA21, ČR, 2006–2012

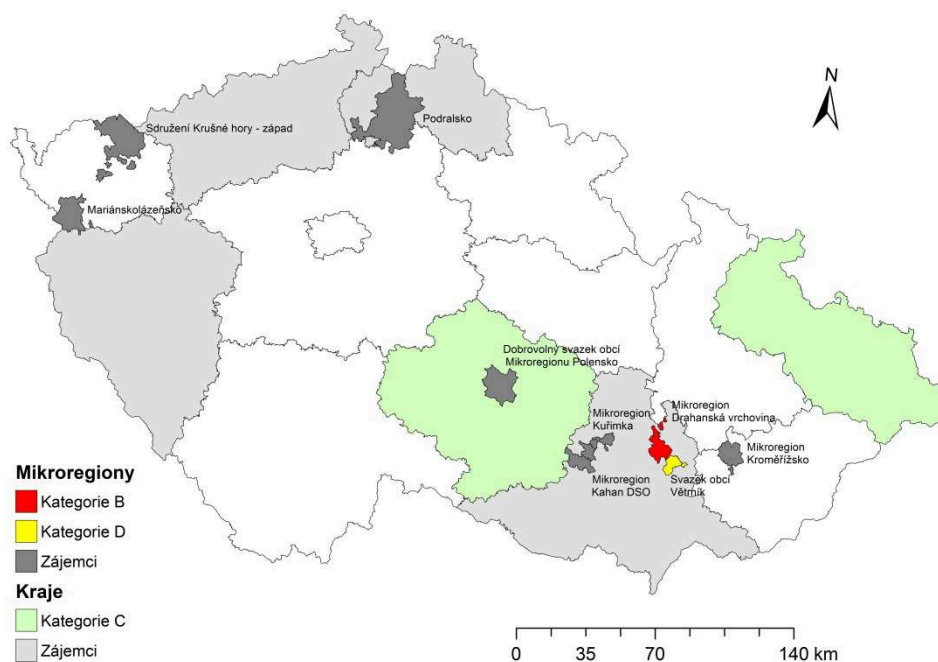
Zdroj: CENIA

Graf III.D.2: Přehled obcí zapojených do MA21 dle krajů, ČR, 2012

Zdroj: CENIA

Graf III.D.3: Přehled regionů zapojených do MA21 dle krajů, ČR, 2012

Zdroj: CENIA, Mikroregiony – Centrum pro regionální rozvoj ČR

Autoři kapitoly: Mgr. Jan Šindelář, Ing. Jan Pokorný (CENIA, česká informační agentura životního prostředí)

III.E MIGRAČNÍ SALDO VENKOVSKÝCH OBCÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Saldo migrace je jednou z možných kvantifikací geografické mobility obyvatel a představuje též významnou hnací sílu demografické redistribuce. Negativní saldo migrace venkovských obcí bývá spojeno s omezením pracovních příležitostí, zhoršenou dopravní obsluhou, vč. dosažitelnosti zdravotních, sociálních i kulturních služeb. Tento tradiční pohled je v posledních letech rozostřován procesy suburbanizace a selektivním rozvojem obcí v příhraničí.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Základní údaje o *počtu obyvatel* jsou získávány ze sčítání lidu, domů a bytů, na něž navazují každoroční statistické bilance dat. Od roku 2005 jsou data o stěhování převzata přímo z inf. systému evidence obyvatel v gesci Ministerstva vnitra ČR (občané ČR), resp. od Ředitelství služby cizinecké policie (cizinci). Údaje se týkají obyvatel s trvalým bydlištěm na uvedeném území (bez ohledu na státní příslušnost). Od roku 2001 jsou započtení cizinci s přiznaným azylem, cizinci s vízy nad 90 dní, kteří v ČR pobývají déle než 1 rok, a od 1. 5. 2004 i občané zemí EU s přechodným pobytem a občané třetích zemí s dlouhodobým pobytem na území ČR (v návaznosti na tzv. Euronovelu zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců). *Venkov* je vymezen souborem venkovských obcí (nespojitě území), s méně než 2 tis. obyvateli (k 31. 12. 2012) a také obcemi mezi 2 a 3 tis. obyvateli, které neměly k 1. 1. 2013 statut města či městyse (úhrnem jde o 5687 obcí, 75,5 % rozlohy a 29,5 % obyvatel ČR). Vymezení je platné i retrospektivně (tj. za období 2000-11 byly obce přepočteny na územní a velikostní strukturu k 31. 12. 2012), čímž je zajištěna lepší srovnatelnost v čase. Údaje o přistěhovalých a vystěhovalých za venkov jsou vysčítány z obcí (vč. pohybů mezi venkovskými obcemi). *Vnitřním stěhováním* rozumíme migrace mezi obcemi v rámci hranic ČR (bez ohledu na státní občanství migrující osoby).

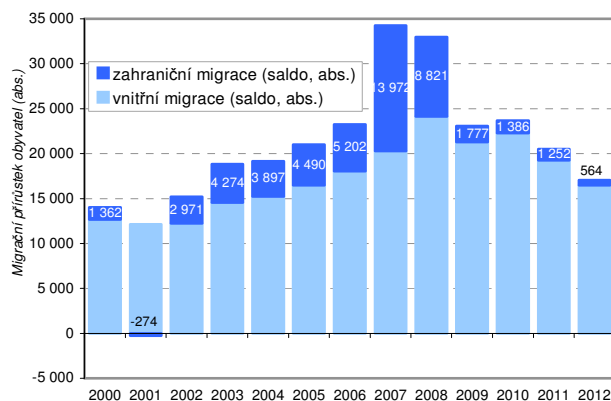
3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Ke konci roku 2012 čítaly „venkovské obce“ v ČR bezmála 3,1 mil. obyvatel. Rurální typ osídlení je nejvýrazněji zastoupen v kraji Středočeském (43 % obyvatel ve venkovských obcích), na Vysočině, Pardubicku a Olomoucku, opačný pól představují Ústecko, Karlovarsko a Moravskoslezsko (mezi 17-19 %). Počet obyvatel venkova v Česku (v územním a velikostním vymezení ke konci r. 2012) vzrostl od roku 2001 o bezmála o desetinu, ve městech celkově stagnoval (významněji rostl jen v Praze a středních Čechách). O čtvrtinu se rozrostla venkovská populace ve středních Čechách, o desetinu na S a SZ Čech, nejnižší dynamiku za poslední desetiletí sledujeme na Vysočině, střední a JV Moravě (3-4 %). Migrační přírůstky na obyvatele se v ČR příliš neliší dle populační velikosti venkovské obce, v posledním desetiletí nejvíce zvyšovaly migrační atraktivitu obce do 200 obyvatel. Venkov v ČR roste z více jak 90 % díky migraci, neboť teprve v roce 2007 (o rok později než v celé republice) zaznamenáváme relativně skromný přírůstek i přirozenou měnou. Regionální rozdíly přirozeného přírůstku obyvatel jsou na rozdíl od migrace malé, nejlepší postavení má (i díky stále silnému přílivu mladých migrantů) kraj Středočeský, existují však oblasti, kde venkov přirozenou měnou nadále vymírá (Zlínsko a dále vnitrozemský periferní venkov).

Obrácení migrační bilance město-venkov ve prospěch venkova, které započalo v druhé polovině 90. let, je v posledních letech stále výraznější, byť se zdá, že od roku 2008 již došlo ke stabilizaci (venkov získává z měst každoročně 25 tis. obyvatel). V době vrcholící konjunktury (2007-8) tvořily na venkově třetinu migračního přírůstku osoby z ciziny, i tak však venkov ukrojil pouze šestinu republikového přírůstku zahraničním stěhováním. Cizinci se stále nejvíce stěhují do velkých měst, občané ČR do jejich zázemí, především ve Středočeském kraji. Do zvyšujícího se přílivu migrantů na venkov se v letech 2005-7 vedle suburbanizačních procesů a zahraniční migrace promítlo i stále častější stěhování cizinců v rámci ČR. Pohyb cizinců se výrazně odrazil v poklesu počtu přistěhovalých i celkového salda migrace na venkově v době recese, z republikového zisku zahraničním stěhováním zůstala venkovu méně než desetina. Na recesi reagoval i objem vnitřního stěhování, byť s výrazně menší razancí (mezi roky 2007 a 2012 zeslábl o desetinu). Z vnitřního stěhování profitoval venkov ve všech krajích, v zázemí měst, v příhraničí, jakož i vnitrozemské obce s periferní polohou (s horší dostupností krajského města). Migrace si však zachovává selektivní charakter, což platí zejména na mikroregionální úrovni. V letech 2009-2012 proto ztrácela vnitřní migrací obyvatelstvo bezmála třetina venkovských obcí v ČR; na Olomoucku, a v příhraničí s Rakouskem či Polskem téměř 40 %. Vyšší migrační atraktivitou disponují venkovské obce s dobrou dostupností i dostatkem pracovních míst v místě či blízkém okolí (viz vazba migračního salda a nezaměstnanosti). Zatímco zisky krajů a typologicky vymezených regionů dle polohy zůstávají v případě vnitřní migrace v posledních letech poměrně stabilní (migrační zisky až do roku 2010 posilovaly v zázemí měst), dříve významné přírůstky zahraničním stěhováním se vlivem recese téměř zastavily a v letech 2009-2012 byly významněji soustředěny jen v Praze a jejím blízkém okolí.

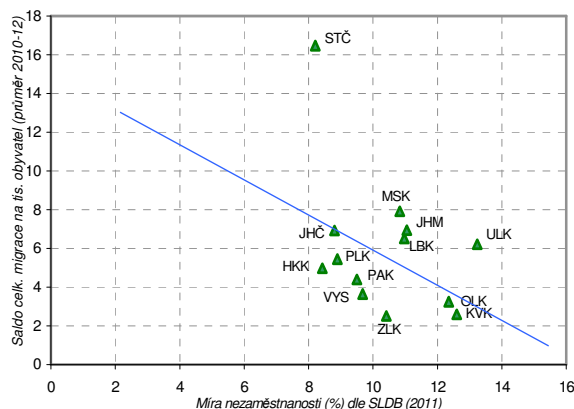
Graf III.E.1: Struktura salda v obcích do 2 tis. obyvatel dle druhu migrace, ČR, 2000-2012

Poznámka: Obce v územním a velikostním vymezení platném ke konci roku 2012

Zdroj: Český statistický úřad

Graf III.E.2: Saldo migrace a míra nezaměstnanosti ve venkov. obcích^{*)} krajů, 2010-2012

Poznámka: ^{*)} Vymezené venkovských obcí (viz tab III.E.1)

Zdroj: Český statistický úřad

Tabulka III.E.1: Saldo vnitřní a zahraniční migrace venkovských obcí^{*)} dle krajů a geografické polohy¹⁾, ČR, 2000-2012

Venkovské obce (vymezení k 31.12.2012) ^{*)}	Saldo vnitřní migrace							Saldo zahraniční migrace						% obcí se ztrátou vnitř. stěhováním		
	absolutně					na tis. obyv.		absolutně				na tis. obyv.		2001- 2004	2005- 2008	2009- 2012
	2000	2005	2010	2011	2012	2005- 2008 ²⁾	2009- 2012 ²⁾	2005	2010	2011	2012	2005- 2008 ²⁾	2009- 2012 ²⁾			
Obce <2 tis. obyv. celkem	14436	18750	24701	21259	18837	7,7	7,3	5041	1644	1501	722	3,1	0,5	35	29	28
v tom kraj:																
Středočeský	4416	7319	10420	8550	8144	17,7	16,5	1320	879	641	166	5,7	1,3	26	18	16
Jihočeský	1299	1613	2104	1319	1329	8,3	7,3	657	-14	51	-6	2,8	0,0	39	31	31
Plzeňský	594	631	1069	1161	838	5,0	5,2	744	142	71	91	5,3	0,3	37	33	30
Karlovarský	318	270	174	147	33	2,0	0,8	229	62	66	17	6,1	0,7	30	36	36
Ústecký	1762	1659	844	1039	863	8,9	5,4	359	151	144	221	5,5	0,9	22	20	25
Liberecký	912	802	829	801	400	8,2	6,6	94	39	23	51	1,9	0,4	22	27	22
Královéhradecký	541	943	1324	677	689	6,0	5,1	398	18	33	52	2,9	0,0	33	27	28
Pardubický	964	795	1004	797	753	6,1	4,4	313	72	51	-19	2,2	0,4	42	32	35
Vysočina	415	164	972	757	557	3,0	3,6	278	48	63	11	1,7	0,3	51	39	34
Jihomoravský	1317	1805	2464	2799	2673	5,1	6,4	340	222	218	110	2,5	0,5	35	31	26
Olomoucký	588	863	950	894	530	4,1	3,1	151	50	50	1	1,6	0,2	41	34	37
Zlínský	545	729	645	590	289	4,1	2,6	116	41	38	-6	0,8	0,2	29	28	33
Moravskoslezský.	765	1157	1902	1728	1739	6,5	7,8	42	-66	52	33	0,6	0,0	34	26	27
v tom poloha ¹⁾ :																
zázemí kraj.měst	7653	10156	13501	13033	12218	14,6	14,2	2161	868	709	383	4,4	0,9	24	18	16
pohraničí celkem	1869	2169	2432	1885	1293	3,1	3,0	1287	270	268	117	2,5	0,3	40	38	37
Německo	1015	760	982	731	348	4,8	4,2	576	123	99	49	4,5	0,5	39	37	33
Rakousko	146	560	518	269	256	3,5	3,0	377	56	120	-15	2,9	0,3	41	39	40
Polsko	597	371	440	442	304	1,6	2,0	262	23	38	47	1,7	0,0	38	40	39
Slovensko	111	478	492	443	385	2,8	2,9	72	68	11	36	1,0	0,3	42	36	34
ostatní vnitrozemí	4914	6425	8768	6341	5326	5,8	4,9	1593	506	524	222	2,6	0,3	38	30	30
z toho periferní ³⁾	576	451	906	535	630	3,2	3,1	254	11	76	-22	1,8	0,2	46	38	39

Poznámka: ^{*)} Venkovské obce zahrnují všechny obce ČR s počtem obyvatel nižším než 2 tis. (dle stavu k 31.12.2012) a dále obce mezi 2 a 3 tis. obyvateli, které neměly k 1.1.2013 statut města či městyse.

¹⁾Území vytvořena dle hranic správních obvodů ORP (obcí s rozšířenou působností); každá venkovská obec je zařazena jen do jednoho typu území; obce spadající do zázemí měst a ležící též v příhraničních správních obvodech ORP byly zařazeny pouze k zázemím krajských měst (např. na Karvinsku); ²⁾Roční průměr; ³⁾S

dostupností spádového krajského města individuální dopravou s minimální dobou jízdy nad 60 min (dle údajů z roku 2011)

Zdroj: Český statistický úřad

Autor kapitoly: Bc. Jiří Kamenický (Český statistický úřad)

III.F CELKOVÁ VÝŠE PŘÍJMŮ NA 1 OBYVATELE A DLUHOVÁ SLUŽBA V KRAJÍCH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Příjmy na jednoho obyvatele v regionálním rozložení dle krajů jsou ukazatelem, kterým se dá přistoupit k hodnocení diferencí mezi jednotlivými regiony. Rozdíly mezi jednotlivými lokalitami jsou dány jak určitou dotační diferencovaností tak zákonem o rozpočtovém určení daní, podle kterého města s větším počtem obyvatel mají následně i vyšší příjmy na jednoho obyvatele. Zatímco dotační politika obcí a krajů a její diferencovanost by neměla působit systematicky ve prospěch několika regionů (protože by produkovala systematickou divergenci rozvoje jednotlivých území), zákon o rozpočtovém určení daní ovlivňuje nerovnoměrnost příjmů regionů systematicky.

Dluhová služba je pak výrazně propojena s příjmy, kdy nedostatečné příjmové pokrytí regionu, které následně není reflektováno umírněním výdajové strany nutně plodí dluh, který má přímý dopad na každoroční výdaje municipality.

Tento ukazatel pak vyjadřuje množství prostředků, které musí daný subjekt vynakládat každý rok na zajištění svého dluhového financování. Jedná se tak zejména o splátky dluhů v daném období a úrokové výdaje na tento dluh či výdaje charakterem podobné (například leasing). Tento ukazatel je velmi důležitý, protože rostoucí zadlužování radikálně zvyšuje náklady na obsluhu dluhu a vytlačuje výdaje, které mohly být použity na rozvoj daného území. Stejně tak je daná municipalita kriticky náchylná na případnou krizi, kdy s růstem zadlužení může růst i výše dluhu, který je potřeba každým rokem refinancovat čímž se vystavuje riziku, že tato potřeba přijde v nepříznivé době a povede k dalšímu zvyšování nákladů na dluh.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Ukazatel příjmy na jednoho obyvatele je sestaven na základě hotovostních příjmů obcí, dobrovolných svazků obcí a krajů. Data jsou konsolidována na úrovni kraje dle vyhlášky č. 16/2001 Sb. a vyhlášky č. 449/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů. V případě položky „Celkem republika“ jsou data konsolidována na úrovni republiky a zahrnují v sobě data obcí, dobrovolných svazků obcí, krajů a regionálních rad regionů soudržnosti. Hlavním zdrojem dat jsou systémy využívané Ministerstvem financí ČR: ARIS (Automatizovaný rozpočtový informační systém) a CSÚIS (Centrální systém účetních Informací státu, který nahradil ARIS od roku 2010). V těchto systémech se nachází údaje o příjmech a výdajích za jednotlivé subjekty. Data o počtu obyvatel jsou pak čerpány z datových zdrojů Českého statistického úřadu.

V případě dluhové služby se jedná rovněž o hotovostní data obcí, dobrovolných svazků obcí a krajů. Podobně jako u příjmů na obyvatele jsou data čerpána ze systémů ARIS, CSÚIS a z Českého statistického úřadu. Konsolidace je vždy provedena na příslušných úrovních. Tento ukazatel je spočten jako součet položek rozpočtové skladby 5141, 5178, 8112, 8122, 8222, 8114, 8124, 8214, 8224.

3. Hodnocení indikátoru

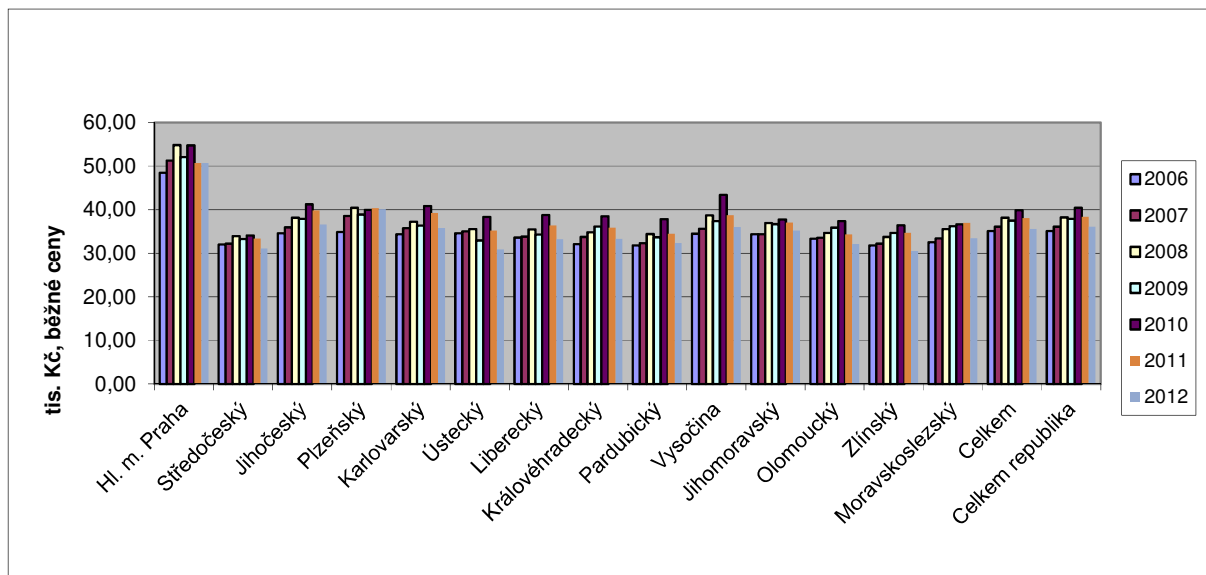
a) Vývoj indikátoru v ČR

Ve sledovaném období docházelo k trvalému růstu příjmů na obyvatele u všech krajů České republiky a u některých docházelo k růstu dokonce i v průběhu roku 2009, kdy hospodářství

zaznamenalo výrazný propad. V průběhu hospodářské krize jsou pak z regionálního hlediska zasaženy především kraje s vyšším příjmem na obyvatele, jejichž relativně větší část příjmů tvoří daňové příjmy, a tudíž vývoj jejich příjmů je citlivější na hospodářský cyklus.

Diferenciace příjmů jednotlivých krajů na obyvatele zůstává v čase přibližně konstantní a z dat tedy nevyplývá, že by docházelo k vyrovnávání mezi jednotlivými kraji.

Graf III.F.1: Příjmy na 1 obyvatele v krajích, ČR, 2006-2012

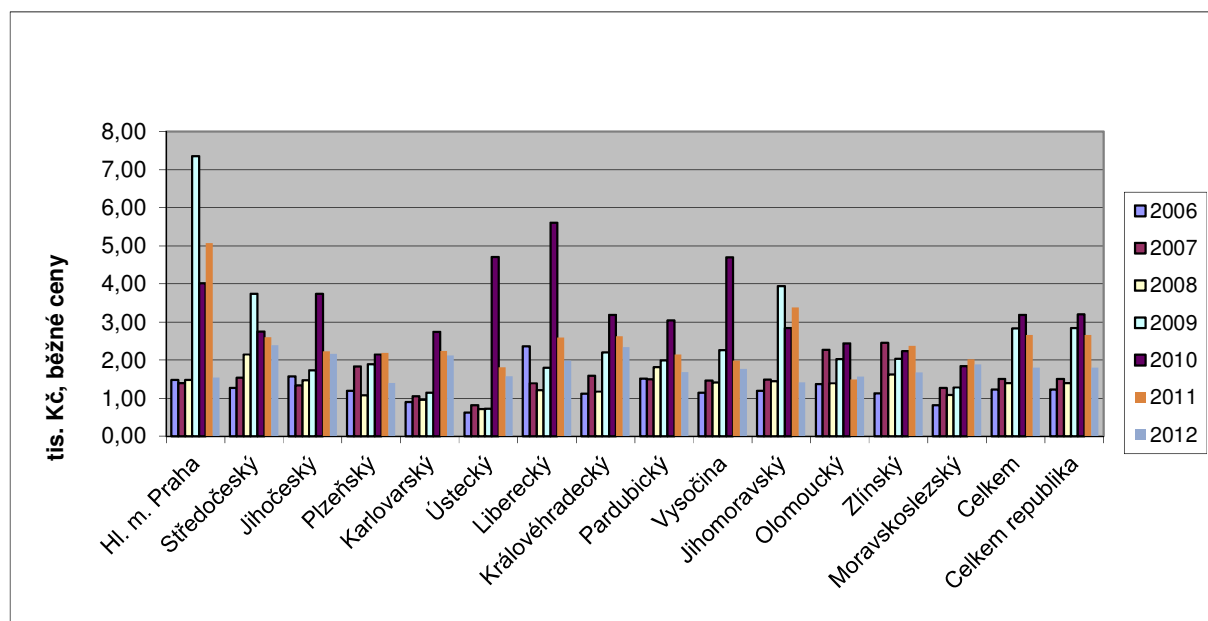

Zdroj: ARIS, CSÚIS, Český statistický úřad

Dluhová služba byla před rokem 2009 v některých krajích na relativně stabilní nízké úrovni, během roku 2009 došlo u většiny krajů k dramatickému posunu směrem vzhůru. Rozpočty roku 2010 jsou pak zatíženy dluhovou službou ještě více než v krizovém roce 2010. V letech 2011 a 2012 pak dochází k postupné konsolidaci a snižování dluhové služby. Ta ovšem zůstává nadále nad hodnotami z předkrizových let.

V dlouhodobém horizontu je nutné i na úrovni místních rozpočtů (i když jejich váha na tvorbě vládního dluhu je relativně malá) schválit celou řadu opatření a zahájit úsporné procesy, aby se v budoucnosti nestaly zátěží pro státní rozpočet při případné pomoci výrazně zadluženým obcím. Vzhledem k vysoké autonomii a možnosti se relativně snadno zadlužovat je nutné jejich hospodaření sledovat obzvláště obezřetně s cílem zachytit jakýkoli systémový problém.

Graf III.F.2: Dluhová služba na 1 obyvatele v krajích, ČR, 2006-2012

Zdroj: ARIS, CSÚIS, Český statistický úřad

Autor kapitoly: Ing. Petr Hovorka (Ministerstvo financí ČR)

III.G PŘEPRAVA CESTUJÍCÍCH VEŘEJNOU SILNIČNÍ A ŽELEZNIČNÍ DOPRAVOU V KRAJÍCH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Jednotlivé druhy dopravy mezi sebou na přepravním trhu soutěží v závislosti na aspektech ceny, rychlosti, dostupnosti, frekvence, bezpečnosti, pohodlí, apod. Z hlediska udržitelného rozvoje je žádoucí, aby co největší podíl přeprav byl realizován environmentálně příznivými druhy dopravy, které mají ve vzájemném srovnání výrazně nižší dopady na životní prostředí a zdraví. Navržený indikátor proto sleduje, nakolik obyvatelé jednotlivých regionů využívají systém veřejné dopravy, jež je v rámci přepravy osob obecně považována za environmentálně šetrnou formu přepravy.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor Přeprava cestujících veřejnou silniční a železniční dopravou je vyjádřen pro jednotlivé kraje České republiky jako poměr počtu cestujících po železnici a v autobusech ve vztahu k celkovému počtu obyvatel. Jde vlastně o průměrný počet cest vykonaných jedním obyvatelem příslušným druhem dopravy za rok. Tím je zajištěno, že je možné pomocí hodnoty indikátoru srovnávat různé velké regiony.

Datovou základnu tvoří výsledky šetření prováděných v rámci rezortní statistiky Ministerstva dopravy ČR. Tato data jsou každoročně publikovány přibližně v polovině roku (cca červenec) v Ročence dopravy. Z přepravy cestujících jsou každoročně publikovány následující hodnoty samostatně za každý region:

- výjezdy cestujících po železnici do regionů,
- příjezdy cestujících po železnici z regionů,
- přeprava cestujících po železnici v rámci regionu,
- přeprava cestujících ve veřejné autobusové dopravě v rámci regionu.

Mezikrajská přeprava po železnici je pro každý kraj počítána jako průměr hodnot výjezdů a příjezdů po železnici, celková přeprava pak jako součet mezikrajské přepravy a přepravy v rámci regionu. Ve vztahu k autobusové dopravě je k dispozici pouze hodnota počtu cestujících v rámci regionu. Počet obyvatel jednotlivých regionů se bere k 31. 12. každého roku.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Z tabulek III.G.1 a III.G.2 je zřejmé, ve kterých regionech České republiky cestují obyvatelé veřejnou nejčastěji. Po železnici nejméně cestují obyvatelé Jihočeského kraje a Vysočiny, což je odrazem nízké hustoty sítě a tím pádem i velmi nízké nabídky. Nejvyšší hodnoty u Prahy a Jihomoravského kraje lze odvodit preferencí železnice jako páteční dopravy při zavádění IDS. V meziročním srovnání lze u většiny regionů pozorovat sestupný trend, tedy že obyvatelé cestují veřejnou dopravou méně. To je důsledkem neustálého omezování nabídky spojení ze strany objednatelů dopravy (zejména kraje) a zdražování jízdného, což způsobuje odklon cestujících směrem k individuální automobilové dopravě. Nejvyšší meziroční pokles

zaznamenaly zejména regiony, ve kterých nejsou prosazovány celokrajské integrované dopravní systémy – Jihočeský, Karlovarský, Vysočina a Zlínský a také ty, kde došlo k plošnému snížení nabídky veřejné dopravy (Pardubický) nebo kde zdražení jízdného IDS (Jihomoravský). Nárůst nebo stagnaci můžeme pozorovat zejména tam, kde kraj nebo jím pověřený organizátor zavádí plnohodnotný integrovaný dopravní systém, který integruje veřejnou dopravu nejen po stránce tarifní, ale také systém linkového vedení a četnost vedení spojů, kdy je zajištěna pravidelná taktová doprava (linková doprava v pravidelných intervalech, přičemž interval je pravidelnou částí nebo násobkem hodinového intervalu) do všech obcí kraje bez výjimky včetně nepracovních dnů.

Tabulka III.G.1: Přeprava cestujících veřejnou železniční dopravou (cest/obyv.), regiony ČR, 2005-2012

Kraj	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Praha	9,05	23,51	25,92	27,79	27,12	27,55	29,28	30,84
Středočeský	16,52	16,83	15,65	14,31	13,38	12,66	13,54	13,74
Jihočeský	10,64	11,19	10,82	10,11	9,12	8,54	8,39	8,18
Plzeňský	15,18	18,03	17,32	15,10	13,80	14,06	13,66	13,01
Karlovarský	13,66	13,87	13,69	12,32	11,26	11,36	11,39	8,94
Ústecký	14,40	14,22	13,60	12,52	12,10	12,52	12,49	12,50
Liberecký	11,93	12,87	13,22	12,50	11,39	10,83	10,06	12,07
Královohradecký	17,15	16,53	17,90	15,29	14,59	13,72	13,74	14,22
Pardubický	16,49	17,14	16,84	16,45	14,81	14,56	14,59	15,49
Vysočina	10,67	10,71	9,66	9,10	8,33	8,08	7,85	7,84
Jihomoravský	18,03	27,26	26,70	24,64	21,74	21,16	21,55	21,84
Olomoucký	20,96	20,85	20,40	18,86	17,72	17,59	17,80	18,38
Zlínský	13,78	15,85	15,35	14,66	12,95	12,89	12,52	12,20
Moravskoslezský	12,16	14,37	14,47	14,05	12,81	13,60	14,07	14,14

Zdroj: Ministerstvo dopravy ČR, Český statistický úřad

Tabulka III.G.2: Přeprava cestujících veřejnou autobusovou dopravou (cest/obyv.), regiony ČR, 2005-2012

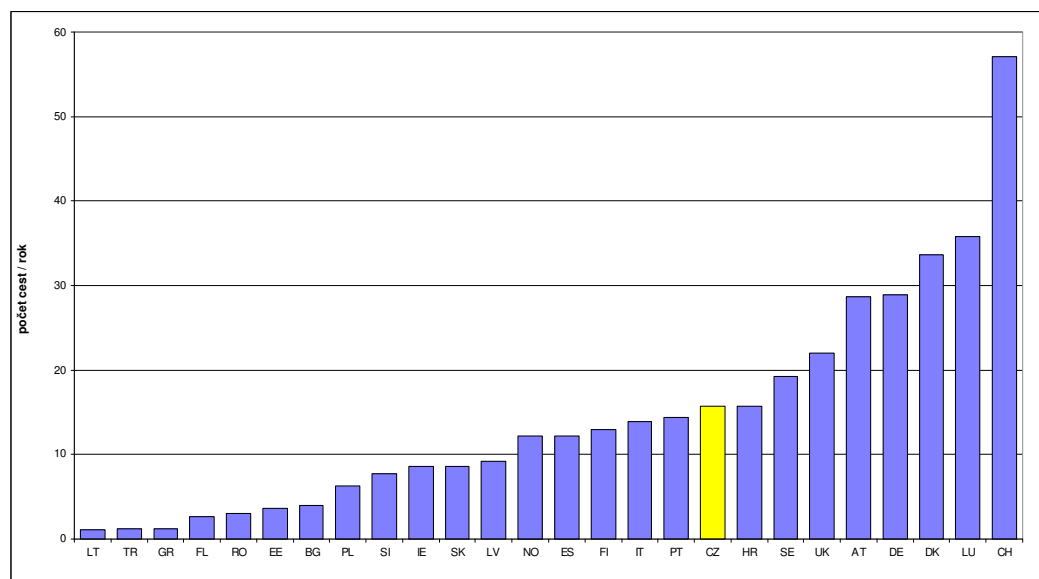
Kraj	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Praha	1,71	3,21	3,10	5,10	4,05	2,59	2,53	3,08
Středočeský	41,19	48,12	44,72	42,79	42,76	43,86	41,38	40,58
Jihočeský	39,69	35,69	34,10	31,43	28,97	29,57	28,47	26,62
Plzeňský	24,23	30,39	29,65	22,62	22,02	21,51	21,03	21,50
Karlovarský	33,00	30,73	26,93	24,85	20,48	24,82	24,98	23,09
Ústecký	26,37	23,89	17,71	16,33	17,90	16,67	17,63	15,88
Liberecký	32,59	33,39	32,04	33,32	25,78	26,63	27,51	25,67
Královohradecký	31,39	34,79	31,23	27,16	29,46	27,94	25,40	25,43
Pardubický	28,73	36,83	37,28	31,79	31,63	30,47	28,71	24,70
Vysočina	39,11	49,26	37,15	35,25	33,47	33,60	32,24	29,75
Jihomoravský	35,28	39,47	49,38	54,90	61,98	66,72	64,58	60,34
Olomoucký	46,07	48,47	45,82	43,50	39,87	39,83	39,84	37,79
Zlínský	65,91	56,93	53,78	46,73	45,61	45,14	43,38	40,96
Moravskoslezský	30,67	36,00	34,28	34,01	29,93	30,04	28,61	29,42

Zdroj: Ministerstvo dopravy ČR, Český statistický úřad

b) Mezinárodní srovnání

Mezinárodní srovnání hodnot indikátoru lze zpracovat na základě dat poskytovaných Eurostatem. V požadovaných jednotkách (absolutní počet přepravených cestujících) je zveřejňována pouze statistika železniční dopravy za jednotlivé země (graf III.G.1), statistika autobusové dopravy publikována není. Za Nizozemí, Francii, Maďarsko a Belgii nejsou příslušné údaje uváděny; Kypr a Malta žádnou železniční dopravu nemají.

Graf III.G.1: Přeprava cestujících v železniční dopravě (cest/obyv.), mezinárodní srovnání, 2010

Poznámky: AT – Rakousko; BG – Bulharsko; CZ – Česká republika; DE – Německo; DK – Dánsko; EE – Estonsko; ES – Španělsko; FI – Finsko; GR – Řecko; HR – Chorvatsko; IE – Irsko; IT – Itálie; LT – Litva; LU – Lucembursko; LV – Lotyšsko; MK – Makedonie; NO – Norsko; PL – Polsko; PT – Portugalsko; RO – Rumunsko; SI – Slovinsko; SK – Slovensko; SE – Švédsko; TR – Turecko; UK – Spojené království

Zdroj: Eurostat

Autoři kapitoly: Ing. Jiří Jedlička, Mgr. Ivo Dostál (Centrum dopravního výzkumu, v. v. i.)

III.H PŘÍSTUP K INTERNETU V KRAJÍCH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Výkonnost ekonomiky, konkurenceschopnost, efektivní ochrana přírody, sociální soudržnost, věda či vzdělávání jsou již bez využití informačních a komunikačních technologií (dále jen ICT) těžko představitelné. Současná globální společnost a ekonomika z velké části stojí právě na možnostech, které nám přináší moderní ICT. K základní vybavenosti většiny lidí nepatří už jen vlastnictví mobilního telefonu a počítače, ale především připojení k internetu, jednomu z největších fenoménů dnešního světa.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Metodiku výpočtu indikátorů stanovuje ve většině případů Český statistický úřad v souladu s mezinárodními standardy Eurostatu a OECD. Šetření prováděná Českým statistickým úřadem u uživatelů ICT pokrývají celou šíři problematiky (vybavenost domácností, podniků a organizací veřejné správy vybranými ICT jejich využití jednotlivci).

Souhrnný přehled informací a dat týkajících se této oblasti naleznete na webových stránkách Českého statistického úřadu: http://czso.cz/csu/redakce.nsf/i/informacni_technologie_pm.

Data za vybavenost domácností internetem a využívání internetu jednotlivci jsou pro potřeby krajského srovnání počítány jako tříletý klouzavý průměr, kdy například údaj uvedený u roku 2011 je vypočten z hodnot za roky 2010-2012.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

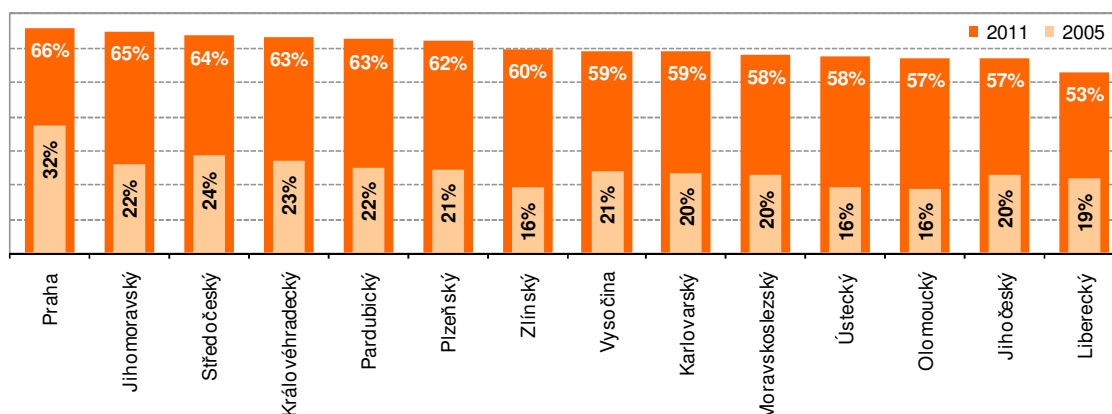
Domácnosti

Nejvyšší podíl domácností majících přístup k internetu je dlouhodobě zaznamenáván v Praze, kde bylo v roce 2011 k internetu připojeno 66 % domácností. Naopak nejméně domácností s internetem se nacházelo v Libereckém kraji, jednalo se o 53 %. Ještě v roce 2008 však byl na konci pomyslného žebříčku kraj Olomoucký, avšak zde došlo do současnosti k velkému nárůstu počtu domácností s internetem a tak se s 57% podílem domácností s internetem dostal, společně s krajem Jihočeským, na místo předposlední. Mezi lety 2005 a 2011 došlo k nejvýraznějšímu nárůstu podílu domácností majících internet ve Zlínském kraji, kde ještě v roce 2005 mělo připojení k internetu pouhých 16,4 % domácností a do roku 2011 vzrostl jejich podíl o 43 procentních bodů na současnou hodnotu 59 %. Nejméně vzrostl podíl domácností s internetem právě v již zmiňovaném Libereckém kraji, kde v roce 2005 mělo připojení k internetu necelých 19 % domácností. Velmi dobře jsou, kromě Prahy internetem vybaveny domácnosti také v kraji Královéhradeckém (63 %), Jihomoravském (65 %) a Středočeském (64 %).

V případě vysokorychlostního připojení k internetu je situace velmi obdobná jako u domácností s internetem. Nejvyšší zastoupení mají domácnosti s vysokorychlostním připojením v Jihomoravském kraji a v Praze a naopak nejméně pak opět v kraji Libereckém, kde je vysokorychlostně k internetu připojeno pouze necelých 42 % domácností. Nárůst byl v případě tohoto připojení zaznamenán nejvyšší právě v Jihomoravském kraji, kde mezi lety 2005 a 2011 vzrostl podíl domácností s vysokorychlostním internetem o 54 procentních bodů.

Nejpomaleji pak rostlo zastoupení vysokorychlostně připojených domácností opět v kraji Libereckém, kdy se jejich podíl zvýšil o 42 procentních bodů.

Graf III.H.1: Domácnosti s internetem v krajích, ČR, 2005, 2011

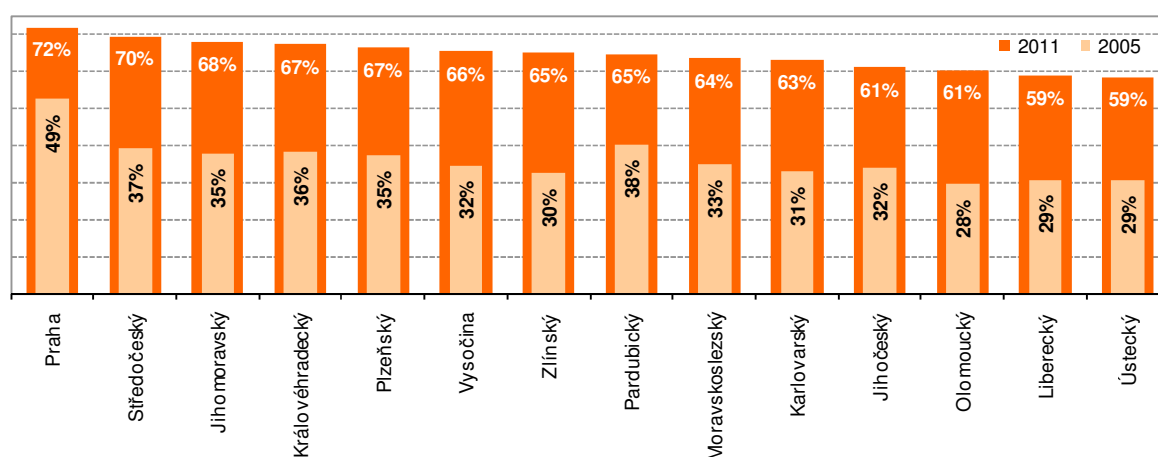

Zdroj: Český statistický úřad

Jednotlivci

V zastoupení jednotlivců používajících počítač v dospělé populaci dominuje dlouhodobě Praha, kde se v roce 2011 nacházelo 72 % uživatelů internetu a před Středočeským krajem, který dosahuje druhé nejvyšší hodnoty, tak měla náskok 2 procentní body. V roce 2005 bylo v Praze zastoupení jednotlivců používajících internet podstatně výraznější než v ostatních krajích, v tomto roce byl rozdíl mezi Prahou a druhým krajem, v tomto případě Pardubickým, 11 procentních bodů. Nejmenší zastoupení uživatelů internetu v populaci zaznamenáváme opět v Libereckém kraji a také v kraji Ústeckém, ve kterých je shodných 59 % uživatelů internetu. Nejdynamičtější nárůst uživatelů internetu v populaci zaznamenáváme mezi lety 2005–2011 ve Zlínském kraji, kde došlo v tomto období k nárůstu o téměř 35 procentních bodů na hodnotu 65 %.

Graf III.H.2: Jednotlivci používající internet v krajích, ČR, 2005, 2011

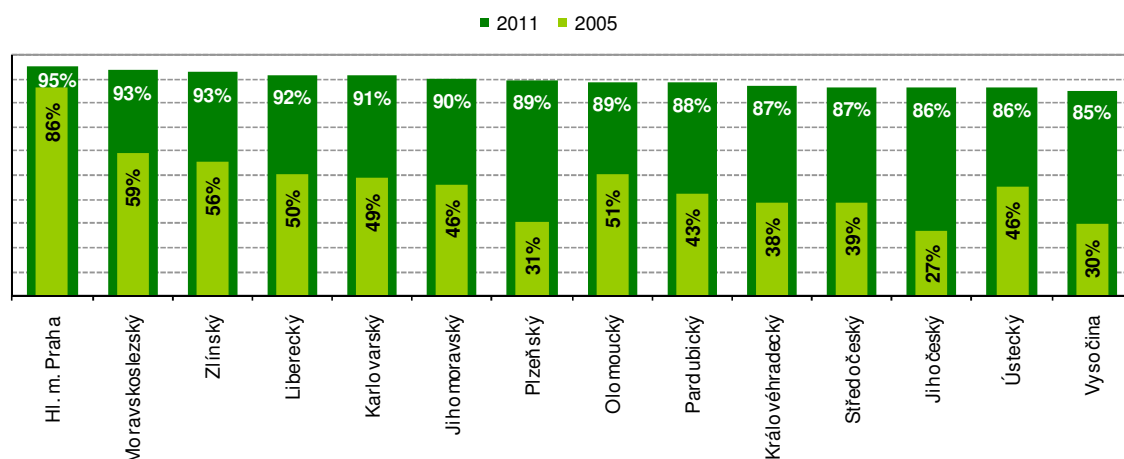

Zdroj: Český statistický úřad

Veřejná správa

Ve vybavenosti obecních úřadů internetem nenacházíme napříč jednotlivými kraji žádné významné rozdíly. V současné době je internetem vybaveno téměř 100 % obecních úřadů a i v roce 2005 byla situace velmi podobná. Pokud se zaměříme na rychlost připojení, není situace již tak jednoznačná. V roce 2011 bylo vysokorychlostně připojeno k internetu 88 % obecních úřadů, přičemž nejvyšší zastoupení úřadů s takovýmto připojením bylo v Praze (95 %) a nejméně v kraji Vysočina (85 %). Zajímavější než současný stav je však vývoj v čase, v roce 2005 bylo vysokorychlostně připojeno k internetu 41 % obecních úřadů a mezi jednotlivými kraji existovaly velmi výrazné rozdíly. V Praze mělo v tomto roce vysokorychlostní připojení k internetu 86 % úřadů a v kraji Jihočeském pak pouhých 27 %. Jihočeský kraj je také tím, ve kterém došlo k nejvýraznějšímu nárůstu podílu obcí s tímto typem připojení a to o 59 procentních bodů.

Graf III.H.3: Obecní úřady s vysokorychlostním připojením k internetu v krajích, ČR, 2005, 2011

Zdroj: Český statistický úřad

Autor kapitoly: Mgr. Eva Skarlandtová (Český statistický úřad)

III.1 POČET HOSTŮ V HROMADNÝCH UBYTOVACÍCH ZAŘÍZENÍCH V KRAJÍCH

1. Význam a souvislost indikátoru

Počet hostů v hromadných ubytovacích zařízeních (HUZ) je jedním ze základních nefinančních ukazatelů sloužících k zjišťování a popisu intenzity cestovního ruchu v předem vymezeném geografickém prostoru. Nejčastěji jsou tímto prostorem státní území, příp. nižší administrativní celky (v případě ČR kraje, okresy, obce). Pro analytické účely se kromě absolutního počtu doporučuje rovněž konstrukce relativně vyjádřených indikátorů – např. počet hostů v HUZ na populaci území (1000 obyv.), jeho plochu (km²), aj. Zároveň lze sledovat i kvalitativní charakteristiky.¹⁸ Zmíněné indikátory lze obecně využít při mezinárodním nebo též meziregionálním srovnání dopadů cestovního ruchu (s ohledem na rozvoj krajiny). Mohou sloužit i jako indikátory atraktivity území.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Zdrojem dat o návštěvnosti v hromadných ubytovacích zařízeních cestovního ruchu jsou měsíční výběrové šetření CR 1-12 a čtvrtletní šetření CR 2-04 (obě realizována Českým statistickým úřadem). Údaje jsou současně souhrnem zpracovaných dat za předložené dotazníky a za statisticky dopočtená data ubytovacích zařízení, od kterých nebyl vyplněný dotazník získán. Hromadné ubytovací zařízení cestovního ruchu (HUZ) je definováno jako ubytovací zařízení s minimálně pěti pokoji nebo deseti lůžky sloužící pro účely cestovního ruchu. Hostem je každá osoba, která použila služeb zařízení k přechodnému ubytování včetně dětí. Může přitom použít služeb ubytovacího zařízení z důvodu dovolené, zájezdu, lázeňské péče, služební cesty, školení, kursu, kongresu, symposia, pobytu dětí ve škole v přírodě, v letních a zimních táborech. Mezi hosty se nezapočítávají:

- personál a majitelé ubytovacího zařízení, kteří v ubytovacím zařízení bydlí,
- osoby (občané ČR a cizinci), které využívají služeb ubytovacího zařízení k přechodnému ubytování za účelem zaměstnání, či řádného studia (pokud doba jeho trvání překročí 1 rok).

3. Hodnocení indikátoru

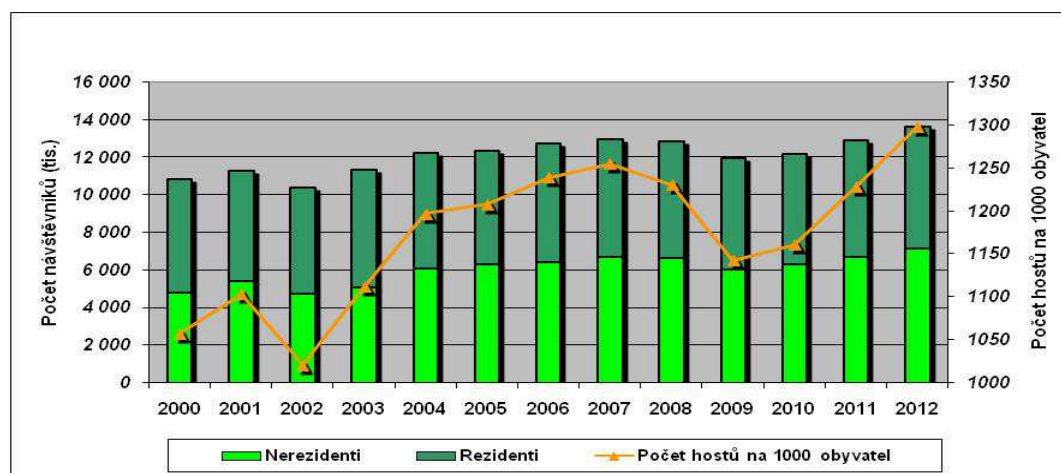
a) Vývoj indikátoru v ČR

V roce 2012 dosáhl počet ubytovaných hostů v HUZ v celé České republice 13,6 mil., což bylo o 5,8 % více než v roce 2011.¹⁹ V regionálním pohledu návštěvnosti dlouhodobě dominuje Praha, jejíž podíl činil 39,5 % na počtu hostů (na začátku dekády v roce 2000 to bylo pouze 24,1 %), druhý nejvyšší podíl patřil Jihomoravskému kraji (8,1 % z celku).

¹⁸ Z různých datových zdrojů lze získat informace o zemi původu hosta, jeho pohlaví, věku, způsobu organizace cesty apod.

¹⁹ Na celkově příznivých výsledcích se podíleli především zahraniční návštěvníci, kterých přijelo meziročně více o 6,7 % a jejich počet přenocování se zvýšil o 5,6 %. Počet domácích hostů ve sledovaných zařízeních se zvýšil o 4,8 %, počet jejich přenocování o 1,3 %.

Graf III.I.1: Počty hostů v HUZ, ČR, 2000-2012

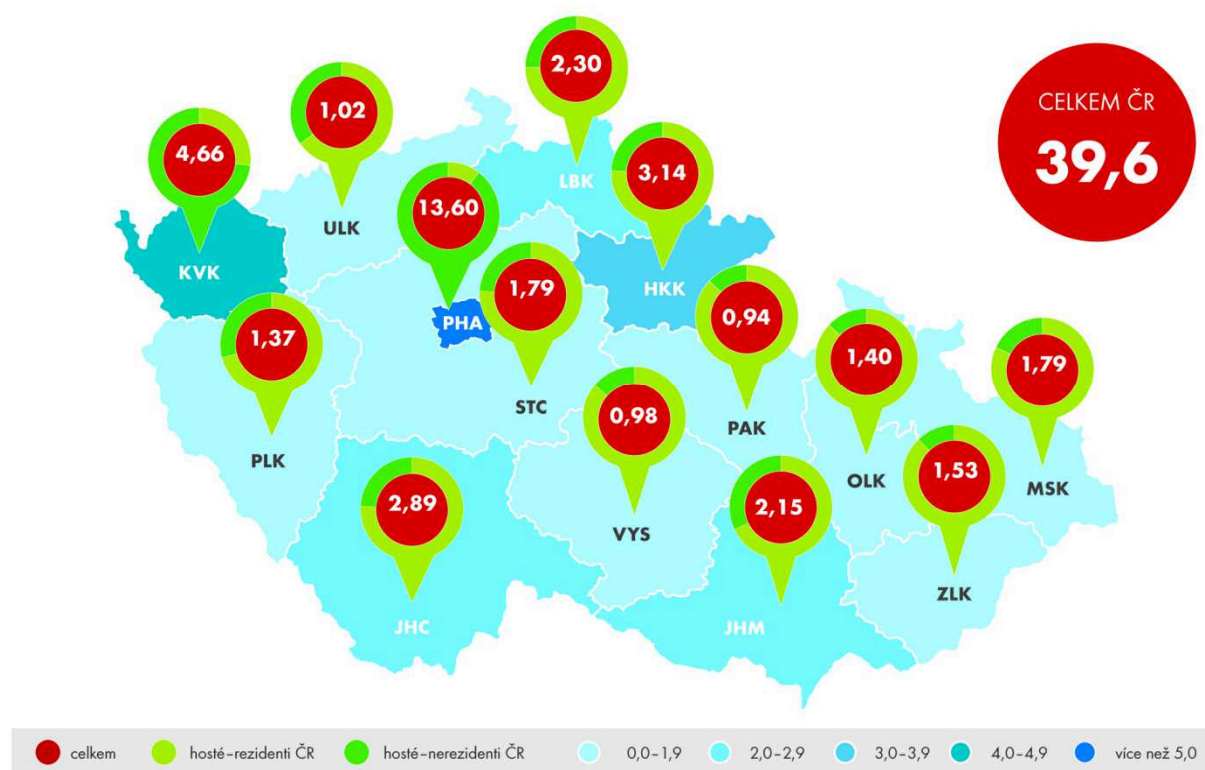

Zdroj: Český statistický úřad

Naopak nejméně hostů absolutně přijelo do kraje Pardubického (podíl 2,4 %). V roce 2000 byl podíl nejvíce navštěvovaného kraje 8x vyšší než nejméně navštěvovaného, v roce 2012 to již bylo 16x více. Uvedený vývoj proporcionality samozřejmě souvisel s vývojem absolutního počtu hostů v ubytovacích zařízeních jednotlivých krajů. Pouze v Praze, Jihočeském, Jihomoravském, Plzeňském, Karlovarském, Zlínském a Pardubickém kraji se totiž v roce 2012 oproti roku 2000 zvýšil počet hostů. Nejvyšší propad měl oproti tomu Středočeský a Liberecký kraj (o 25,7 % resp. 19,7 %).

Zajímavé jsou rozdíly mezi kraji z pohledu struktury ubytovaných osob. Průměrně bylo v České republice v HUZ zaznamenáno 52,5 % nerezidentů a 47,5 % rezidentů. Přitom zahraniční turisté při své návštěvě volí v drtivé většině ubytování v Praze. V roce 2010 jich zde přespalo přes 65 % z celkového počtu v ČR a pouze asi každý sedmý ubytovaný host v Praze byl Čech. Navíc v průběhu sledovaného období se toto postavení hlavního města ještě posílilo. Jeho podíl na celkovém počtu ubytovaných nerezidentů byl v roce 2000 o více než 16 p.b. nižší. Zahraniční návštěvníci dominovali ještě v Karlovarském kraji (2/3 nerezidentů oproti 1/3 rezidentů), což je tradiční cíl především turistů z Ruska. Není bez zajímavosti, že šest krajů se nepřiblížilo ani dvouprocentnímu podílu na celku, nejnižší podíl měly kraje Pardubický a Vysočina (0,7 % resp. 0,8 %). Nejatraktivnějším regionem pro domácí návštěvníky mimo Prahy byl Jihomoravský kraj, kde se v roce 2012 ubytovalo v HUZ téměř 700 tisíc Čechů. V absolutním měřítku počtem domácích návštěvníků vynikaly kromě Prahy také Jihočeský, Královéhradecký a Středočeský kraj. Celkově do výše jmenovaných pěti regionů zavítala polovina všech rezidentů, kteří k přenocování využili sledovaná zařízení.

Graf III.I.2: Počet přenocování v hromadných ubytovacích zařízeních v krajích, ČR, 2012

Zdroj: Český statistický úřad

K posouzení vlivu na udržitelný rozvoj je nutné indikátor vyjádřit relativně. V počtu hostů na 1000 obyvatel dosáhla nejvyšší pozice opět Praha, na opačném konci stál Ústecký kraj. Přitom rozdíl mezi těmito dvěma regiony činil více než 10ti násobek zjištěné hodnoty. Nad průměrem ČR byl ještě Karlovarský kraj, atraktivní svou lázeňskou turistikou, dále kraje Liberecký, Královéhradecký a Jihočeský, vyznačující se známými přírodními či kulturně historickými atraktivitami (Krkonoše, Šumava, Český Krumlov). Zároveň se obecně jedná o regiony s vysokou kapacitou ubytovacích služeb.

Zajímavým souvisejícím indikátorem je využití lůžek a pokojů, které se sleduje v hotelech a podobných ubytovacích zařízeních.²⁰ Podle těchto výsledků byla v roce 2012 nejvytíženějším regionem Praha, kde byly pokoje v hotelech a penzionech využity z 60,5 %. Následoval ji Karlovarský kraj s využitím 58,8 %. Všechny ostatní regiony byly pod průměrem ČR (42,6 %). Naopak nejméně byly ubytovací kapacity využity v Pardubickém kraji (24,4 %).

Autor kapitoly: Mgr. Zdeněk Lejsek (Český statistický úřad)

²⁰ Využití pokojů je podílem počtu realizovaných pokojůdnů (tj. počtu obsazených pokojů za jednotlivé dny sledovaného období) a součinu průměrného počtu pokojů k dispozici s počtem provozních dnů. Výsledná hodnota je uváděna v procentech (tj. násobena 100)

III.J VÝDAJE NA KULTURU V KRAJÍCH

1. Význam souvislostí indikátoru

Kultura je velmi strukturovanou oblastí různorodých individuálních, skupinových i společenských zájmů, aktivit a činností, která podstatnou měrou napomáhá identifikaci a rozvoji jednotlivce, obce, regionu a zároveň integraci občanské společnosti, významná je i její sociální a komunikační funkce. V ČR je oblast kultury tradičně vnímána jako oblast veřejného zájmu i jako kritérium kvality života. Obecně chápaný význam indikátoru „výdaje na kulturu“ pro udržitelný rozvoj je mimo jiné vyjádřen i zařazením oblasti kultury do priorit schválených strategií i operačních programů pro období 2007-2013. Rozvoj služeb kultury se může podílet na ekonomickém rozvoji území, na zvyšování zaměstnanosti, posilování sociální soudržnosti a regionální identity, přispívá též ke zlepšení kvality i rozmanitosti nabídky vzdělávacích příležitostí a také kvalifikace obyvatel.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Výdaje na kulturu sledujeme ze dvou pohledů – jako veřejné výdaje (ze státního rozpočtu a z územních rozpočtů) a jako výdaje soukromé (jsou reprezentovány výdaji domácností – dle statistiky rodinných účtů). Vymezení kultury u veřejných výdajů je dáno příslušnými paragrafy rozpočtové skladby (vyhl.č. 323/2002 Sb.), u výdajů domácností mezinárodní klasifikací individuální spotřeby (COICOP: oddíl 09, resp. pro užší vymezení kultury oddíly 09.1, 09.2, 09.5 a skupiny 09.4.2 a 09.4.3). Výdaje na kulturu jsou pro účely regionální komparace vztaženy k počtu obyvatel či k výši všech výdajů. Výdaje domácností hodnotíme v kontextu vývoje spotřebitelských cen, vč. oblasti kultury a rekreace²¹. Jiné údaje za soukromé výdaje na kulturu (kromě statistiky rodinných účtů) nejsou, vč. podrobného satelitního účtu kultury, za regiony dostupné, popř. nedosahují dostatečné spolehlivosti.

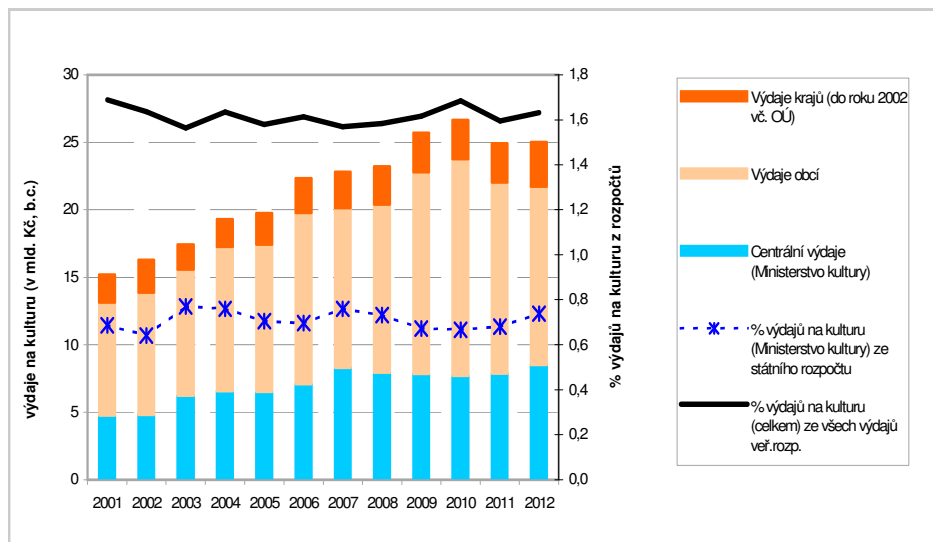
3. Hodnocení indikátoru

Dlouhodobý růst nominální výše veřejných výdajů na kulturu byl v ČR v letech fiskální konsolidace zastaven, v roce 2012 dosáhly tyto výdaje 25 mld. Kč. Podíl veřejných výdajů na kulturu na celkových rozpočtech dlouhodobě stagnuje (v roce 2012 byl u územních rozpočtů 4,3 %, u všech veřejných rozpočtů 1,63 %). V relaci k hrubému domácímu produktu narostl podíl všech veřejných výdajů na kulturu z 0,62 % v roce 2001 na 0,65 % v roce 2012 (v roce 2010 činil 0,70 % HDP). Dlouhodobý růst váhy obcí na celkových výdajích na kulturu se v letech 2011 a 2012 zastavil, především vlivem citelného poklesu kapitálových výdajů (u všech územních rozpočtů mezi roky 2010 a 2012 o 40 %). Rozpočet Ministerstva kultury (s téměř třemi desítkami jím zřízených příspěvkových organizací sídlících převážně v Praze) se v tomto období naopak mírně navýšil. Více než dvě třetiny výdajů KÚ na kulturu slouží činnosti knihoven, muzeí a galerií, u výdajů obcí je užití pestřejší – dlouhodobě převažují výdaje na divadla (v roce 2012 šestina výdajů), těsně následované výdaji na knihovny a kulturní památky, pouze 6-7 % směřuje do činností muzeí a galerií – tato oblast je jako jedna malá primárně saturována financemi krajského úřadu. Čtvrtina územních výdajů na kulturu má investiční povahu, významně jsou zastoupeny v rámci kapitol muzeí a galerií

²¹ V praxi je často těžké odlišit výdaje domácností na kulturu a od výdajů na rekreaci (např. zájmová činnost, sběratelství, poznávací dovolené aj.), proto zde užíváme spíše širší pojetí, které spojuje oba jevy dohromady.

(především od KÚ), v případě municipalit v rámci kapitoly památkové objekty a film (především digitalizace kinosálů). V přepočtu na obyvatele vydává od roku 2005 nejvíce financí ze všech územních rozpočtů (obce+DSO+KÚ) na kulturu Karlovarsko, Plzeňsko a Zlínsko (o 10-20 % nad úrovní ČR), následované kraji Jihomoravským, Královéhradeckým a Prahou (která si pohoršila v letech 2011 a 2012). Především vlivem nižších výdajů od obcí výrazněji zaostávají pouze střední Čechy (o třetinu pod úrovní ČR), jejichž obyvatelé mohou své kulturní potřeby zčásti uspokojit v Praze. V relativních výdajích na knihovny dosahují nejvyšších hodnot Královéhradecko, Karlovarsko a také Plzeňsko – to spolu s Ústeckem vévodí krajům též u výdajů na muzea a galerie.

Graf III.J.1: Veřejné výdaje na kulturu (centrální a územní rozpočty), ČR, 2001-2012

Zdroj: Ministerstvo kultury ČR (NIPOS), Ministerstvo financí ČR

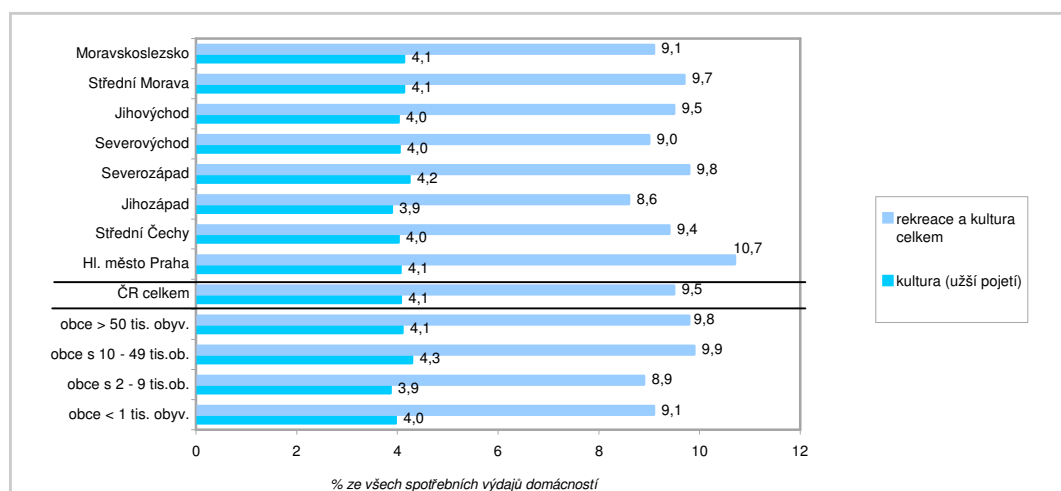
Tabulka III.J.1: Výdaje územních rozpočtů na kulturu v krajích, ČR, 2005-2012

ČR, Kraj	Počet příspěvkových organizací ¹⁾	Souhrnné výdaje územních rozpočtů na kulturu (kapitola 700, v mil. Kč, b.c.)												Výdaje územních rozpočtů na kulturu na 1 obyvatele (ČR=100)					
		2005		2008		2009		2010		2011		2012		Kultura, církev a sdělovací prostřed. celkem				Knihovnictví	Muzea, galerie
		obce a DSO	KÚ	obce a DSO	KÚ	obce a DSO	KÚ	obce a DSO	KÚ	obce a DSO	KÚ	obce a DSO	KÚ	2005	2010	2011	2012	2010-2012 ²⁾	
ČR celkem	148	10 915	2 327	12 440	2 827	14 944	2 903	16 039	2 917	14 165	2 882	13 232	3 278	100	100	100	100	100	100
Praha	32	1 763	x	2 049	x	2 413	x	2 404	x	1 969	x	1 841	x	116	107	98	94	91	92
Středočeský	19	682	321	885	286	1 060	389	1 001	410	947	332	1 014	425	67	62	62	71	74	107
Jihočeský	11	682	208	718	277	874	252	902	264	813	286	786	269	110	101	106	106	97	107
Plzeňský	12	574	207	736	303	806	295	827	319	781	298	890	329	110	111	116	136	126	160
Karlovarský	7	334	93	415	130	431	99	434	142	429	121	396	118	109	104	112	108	138	107
Ústecký	12	770	148	892	241	1 242	274	1 420	241	1 145	221	871	241	86	110	102	86	121	139
Liberecký	5	344	115	450	117	506	123	637	129	459	118	416	138	83	97	81	80	90	96
Královéhradecký	8	626	202	654	179	928	203	931	174	807	179	783	183	117	111	110	111	182	102
Pardubický	6	456	132	624	155	677	122	708	147	699	125	789	152	90	92	98	116	94	120
Vysočina	10	403	135	594	170	640	225	646	163	562	163	530	181	82	87	87	88	89	73
Jihomoravský	6	1 502	166	1 605	211	2 030	177	2 003	214	1 937	216	1 710	204	114	107	114	104	69	96
Olomoucký	7	594	278	694	314	903	279	888	250	725	301	739	290	106	98	99	103	96	105
Zlínský	6	610	128	681	171	875	198	1 259	203	933	274	804	502	97	137	126	141	96	82
Moravskoslez.	7	1 575	192	1 443	273	1 559	265	1 980	261	1 959	247	1 663	247	109	100	110	99	109	54

Poznámka: *) roční průměr 1) kulturní organizace zřizované krajem v roce 2012 (CZ NACE: 90,91, 9329)

Zdroj: Ministerstvo kultury ČR (NIPOS), Ministerstvo financí ČR

Graf III.J.2: Podíl výdajů domácností na kulturu dle velikosti obce a regionu, ČR, 2012

Zdroj: Český statistický úřad, Ministerstvo kultury ČR (NIPOS)

Domácnosti vydávaly v roce 2012 na 1 člena na kulturu a rekreaci 9,5 % spotřebních výdajů (na převážně kulturní aktivity 4,1 %), územní rozdíly jsou malé, % výdajů mírně roste s velikostí obce, mezi regiony je vyšší jen v Praze. Velkou roli nehraje ani věk osoby v čele domácnosti (mírně vyšší % výdajů směřují do kultury osoby ve věku 40-49 let), ze sociálních skupin mají podle očekávání nejnižší sklon k výdajům nezaměstnaní (v roce 2012 3,4 % do kultury, resp. 7,2 % do kultury vč. rekreace), nejvyšší (v širším pojetí kultury) domácnosti samostatně výdělečně činných osob (10,8 %). Větší podíl těchto výdajů nalezneme také u osob s nejvyššími příjmy, jde ale většinou o výdaje na rekreační aktivity (především dovolené), podíl výdajů na převážně kulturní aktivity roste jen pomalu – podobně je tomu také u domácností s dětmi, kde se zvyšujícím počtem dětí sledujeme vyšší zastoupení výdajů na rekreaci, ale stagnaci výdajů na převážně kulturní aktivity. Ze sociálních skupin tak v roce 2012 dosáhli nejvyšších výdajů na převážně kulturní aktivity senioři (vlivem zvýšených výdajů na televizi, rozhlas, noviny, časopisy a loterie). Celkové nominální výdaje domácností (na 1 člena) na kulturu a rekreaci vzrostly za poslední desetiletí o čtvrtinu a výrazně tak převýšily skromný 1% růst cenové hladiny v tomto oddíle spotřeby. I tak však zaostaly za růstem výdajů z veřejných rozpočtů na kulturu, které byly v roce 2012 nominálně o polovinu vyšší než před 10 lety. V období poznamenané recesí (2009-2012) domácnosti nominálně snížily výdaje na všechny druhy převážně kulturních aktivit (vyjma fakticky stagnujících výdajů na kulturní a zábavní služby a poplatků za rozhlas a televizi).

b) Mezinárodní srovnání

Srovnání regionálních specifíků výdajů na kulturu napříč státy EU je ovlivněno mnoha faktory (např. sídlení strukturou, organizací územní správy, fiskálním federalismem) a jejich objasnění by vyžadovalo větší prostor. Omezíme-li se na rámcovou charakteristiku disparit pouze na národní úrovni, lze konstatovat, že ČR patří v rámci EU k průměrným (v letech 2009-2011 vydávala z veřejných rozpočtů na kulturu²² 0,9 % HDP). Nevyšší výdaje vykázaly Estonsko (1,7 %) a Slovinsko (1,5 %), z velkých zemí pak Španělsko (1,2 %) a Francie (0,9 %). Nejméně vydávaly Německo, Velká Británie i většina jihoevropských zemí (v

²² Pro účely mezinárodních komparací byly převážně kulturní aktivity definovány podle klasifikace funkcí vládních institucí (COFOG) a zahrnují oddíly 08.2 až 08.6 (tj. Kulturní služby, Rozhlasové a televizní vysílání a vydavatelské služby, Náboženské a ostatní společenské služby, Aplikovaný výzkum a vývoj v oblasti rekreace, kultury a náboženství, Rekreační, kulturní a náboženské služby jinde neuvedené).

rozmezí 0,4-0,6 % HDP). Za poslední dekádu podíl veřejných výdajů na kulturu ve většině zemí EU (vč. ČR) mírně vzrostl – nejvíce ve Slovinsku (z 1,1 % na 1,4 % HDP). Rozdíly mezi státy jsou ovlivněny především samotným rozsahem vládního sektoru, preferencí různých oblastí veřejných výdajů, jakož i vztahem veřejných a soukromých výdajů na kulturu. Nelze opomenout ani rozdílné modely financování církví a náboženských společností – které výrazněji ovlivňují strukturu veřejných výdajů na kulturu zejména v Itálii, Maďarsku a většině severských států.

Autor kapitoly: Bc. Jiří Kamenický (Český statistický úřad)

III.K POKRYTÍ ÚZEMÍ ČR SCHVÁLENOU ÚZEMNĚ PLÁNOVACÍ DOKUMENTACÍ OBCÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Územně plánovací dokumentace (ÚPD) soustavně a komplexně řeší funkční využití území, stanoví zásady jeho organizace a věcně a časově koordinuje výstavbu a jiné činnosti ovlivňující rozvoj území. Vytváří předpoklady k zabezpečení trvalého souladu všech přírodních, civilizačních a kulturních hodnot v území, zejména se zřetelem na péči o životní prostředí. Územně plánovací dokumentace je tedy zpracovávána s ohledem na všechny tři pilíře udržitelného rozvoje území. Schválená ÚPD je právně závazným dokumentem pro vlastníky pozemků a výkon státní správy na úseku územního plánování.

Územně plánovací dokumentace s jasnými, obecně závaznými pravidly pro využití území významně ovlivňuje rozhodování soukromého sektoru o tom, kam vloží své prostředky a jak se bude podílet na rozvoji obce nebo kraje. Územně plánovací dokumentace je dále jedním z rozhodujících podkladů pro získávání veřejných prostředků a pro posouzení jejich hospodárného vynaložení. Poskytování prostředků z veřejných rozpočtů podle zvláštních právních předpisů na provedení změn v území nesmí být v rozporu s platnou ÚPD. Ze stavebního zákona nevyplývá povinnost pořízení ÚPD obce; je využíván princip pozitivní motivace (investiční jistota, jednodušší územní řízení).

Jedná se především o územní plány (ÚP) pořízené od 1. 1. 2007 podle stavebního zákona č. 186/2006 Sb. Dále se jedná o územní plány sídelních útvarů (ÚPN SÚ) pořízené od 1. 7. 1992 do 30. 6. 1998 a územní plány obcí (ÚPO) pořízené od 1. 7. 1998 do 31. 12. 2006 podle zákona č. 50/1976 Sb., které jsou ze zákona účinné do 31. 12. 2020.

Územní plán stanovuje základní koncepci rozvoje území obce, ochrany jeho hodnot, jeho plošného a prostorového uspořádání, tj. urbanistickou koncepci, dále pak koncepci uspořádání krajiny a koncepci veřejné infrastruktury. Vymezuje zastavěné území, zastavitelné plochy a plochy vymezené ke změně stávající zástavby, k obnově nebo opětovnému využití znehodnoceného území, tj. plochy přestavby. Vymezuje plochy a koridory pro veřejně prospěšné stavby, pro veřejně prospěšná opatření a pro územní rezervy. Stanoví podmínky pro využití těchto ploch a koridorů. Územní plán se pořizuje a vydává pro celé území obce. Územní plán může ve vybraných plochách a koridorech uložit prověření změn jejich využití územní studií nebo pořízení regulačního plánu jako podmínku pro rozhodování o změnách v území.

Indikátor pokrytí území schválenou ÚPD vyjadřuje míru koncepčního, plánovitého využívání území na úrovni měst a obcí (na krajské úrovni je zpracování a periodická aktualizace podkladů a územně plánovací dokumentace pro území kraje podle nyní platného stavebního zákona již obligátní).

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor představuje podíl výměry katastrálních území s platnou ÚPD obcí k celkové rozloze státu vyjádřený v procentech.

Data pro výpočet indikátoru jsou k dispozici v centrální databázi systému Evidence územně plánovací činnosti (dále jen Evidence). Souvislá data jsou k dispozici od roku 1995.

Povinnost evidence územně plánovací činnosti vyplývá ze zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů. Je

prováděna ve smyslu § 162 citovaného zákona a na základě § 23 vyhlášky MMR č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti. Postup orgánů územního plánování při evidenci je dále upraven Metodikou OÚP MMR pro postup orgánů územního plánování při evidenci územně plánovací činnosti. Databáze je zpřístupněna na adrese <http://www.uur.cz/ilas/iLAS.asp>.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Vývoj pokrytí území ČR platnou územně plánovací dokumentací obcí je patrný z tabulky III.K.1 a grafu III.K.1. Aktuální pokrytí území ČR platnou územně plánovací dokumentací obcí je 87,11 % (k 31. 12. 2012).

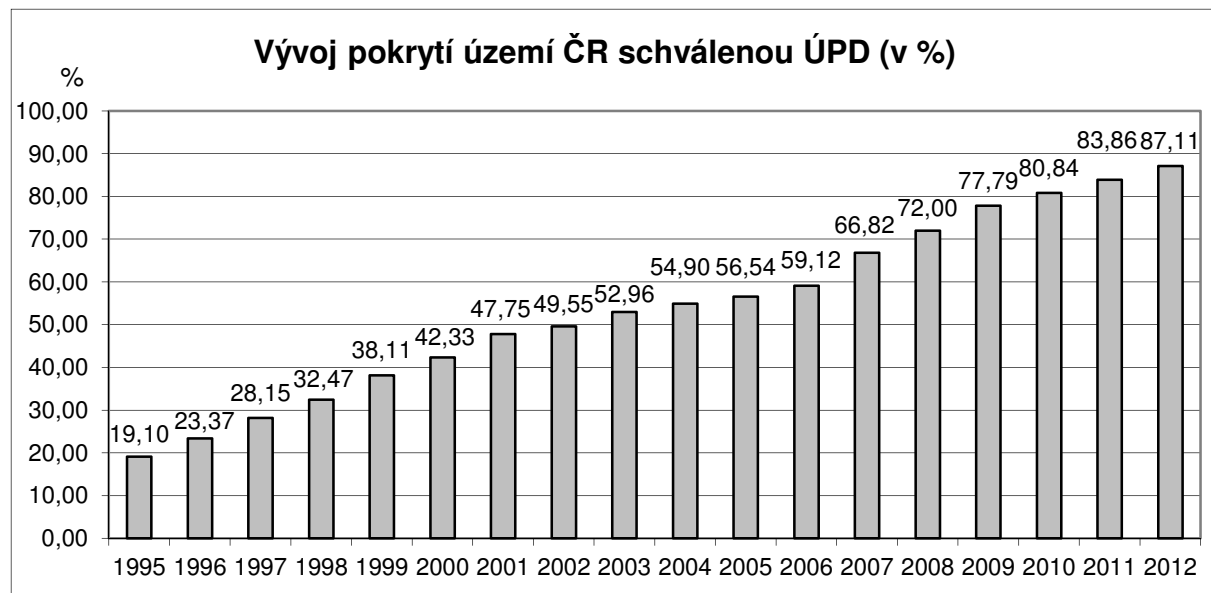
Tabulka III.K.1: Vývoj pokrytí území schválenou ÚPD (v %), ČR, 1995- 2012

Rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Ukazatel	19,10	23,37	28,15	32,47	38,11	42,33	47,75	49,55	52,96
Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ukazatel	54,90	56,54	59,12	66,82	72,00	77,79	80,84	83,86	87,11

Poznámka: Do roku 2006 jsou data vztažena k 31. 3. příslušného roku a počínaje rokem 2007 jsou vztažena k 31. 12. příslušného roku.

Zdroj: Ústav územního rozvoje - Evidence územně plánovací činnosti v ČR

Graf III.K.1: Pokrytí území schválenou ÚPD, ČR, 1995-2012

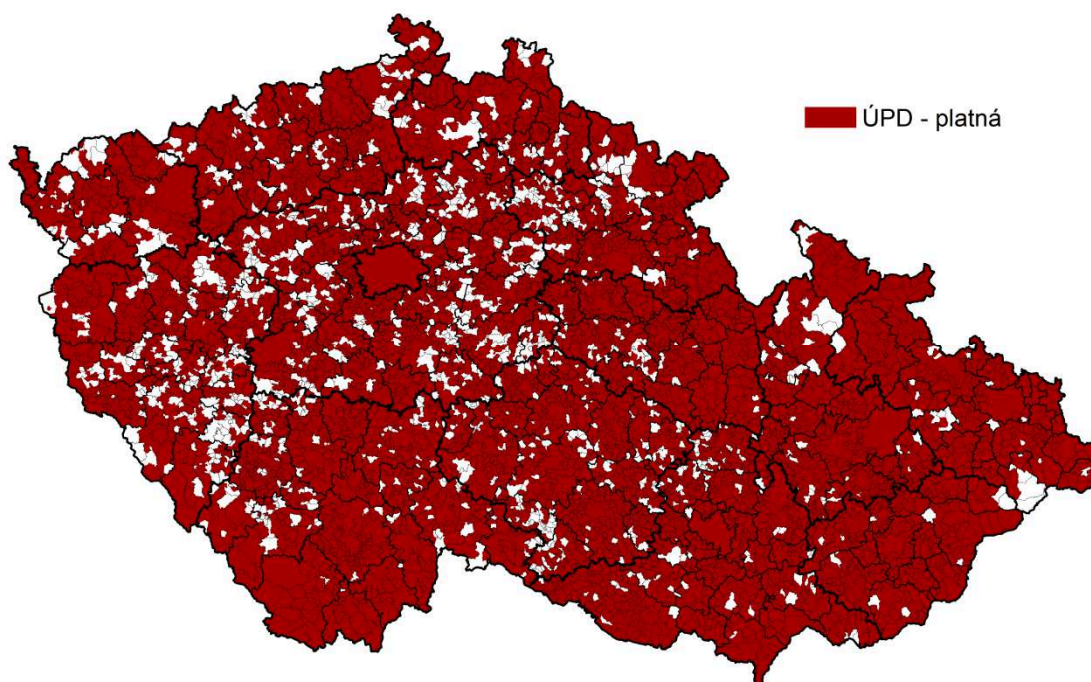

Poznámka: Do roku 2006 jsou data vztažena k 31. 3. příslušného roku a počínaje rokem 2006 jsou vztažena k 31. 12. příslušného roku.

Zdroj: Ústav územního rozvoje - Evidence územně plánovací činnosti v ČR

Trend vývoje pokrytí území ČR platnou územně plánovací dokumentací obcí je vzestupný. V souvislosti se stupňujícím se tlakem na rozvoj v území lze i nadále očekávat nárůst hodnoty indikátoru. Prostorové rozložení pokrytí území ČR platnou územně plánovací dokumentací obcí je patrné z grafu III.K.2.

Graf III.K.2: Platná územně plánovací dokumentace obcí, ČR, 2012

Zdroj: Ústav územního rozvoje - Evidence územně plánovací činnosti v ČR

Autoři kapitoly: Ing. arch. Zdena Hladišová, CSc. a Ing. Michal Artim (Ústav územního rozvoje)

III.L SPOKOJENOST S MÍSTNÍM SPOLEČENSTVÍM

1. Význam a souvislosti indikátoru

Kvalita života občanů je důležitou součástí udržitelné společnosti. Znamená možnost žít v takových podmínkách, které zahrnují bezpečné a cenově přijatelné bydlení, dostupnost základních služeb (školy, zdravotnictví, kultura ad.), zajímavou a uspokojující práci, kvalitní či zdravé životní prostředí (jak přírodní, tak antropogenní) a reálnou možnost účastnit se na rozhodování. Názor občanů na tyto otázky představuje důležité měřítko celkové spokojenosti s daným místem, proto je považován za důležitý indikátor místní udržitelnosti. Indikátor patří do sady deseti Společných evropských indikátorů (ECI), které jsou na úrovni měst celoevropsky využívány k hodnocení místní udržitelnosti. Jeho sledování je dobrovolné, iniciativa pochází „zdola“, tj. z prostředí místní samosprávy. Česká města (jedná se především o města zapojená do procesu Místní Agendy 21, viz indikátor III.D) sledují tento indikátor ze sady ECI nejčastěji.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor odpovídá na otázku, jak jsou lidé spokojeni se svou obcí jako místem, kde žijí a pracují. Dále jak jsou spokojeni s jednotlivými prvky fungování obce, jako kvalita a dostupnost veřejných služeb, kvalita životního prostředí a veřejných prostranství a možnost participace na dění v obci. Součástí indikátoru jsou otázky týkající se fungování místní veřejné správy, pocitu bezpečí, možností získat zaměstnání či hodnocení mezilidských vztahů. Indikátor tak komplexním způsobem informuje obyvatele obce ale také zástupce veřejné správy (státní správy a samosprávy) o subjektivním vnímání kvality života v obci. Hlavní indikátor hodnotí následující otázku: Jak jste spokojen(a) s vaší obcí jako s místem, kde žijete a pracujete? Respondenti přitom mohou vybírat pouze jednu odpověď na škále: a) velmi spokojen, b) mírně spokojen, c) mírně nespokojen, d) velmi nespokojen. Indikátor se hodnotí jako celkové procento spokojených občanů – součet a) velmi spokojen a b) mírně spokojen a nespokojených občanů – součet c) mírně nespokojen a d) velmi nespokojen.

Indikátor se sleduje standardizovaným dotazníkovým šetřením mezi vzorkem obyvatel města starších 18 let. Vzorek je vybírán kvótním výběrem tak, aby reprezentoval dospělé obyvatele města (z hlediska věku a pohlaví). Otázky jsou hodnoceny na škále 0-10, kde 0 znamená nejmenší spokojenost, 10 spokojenost nejvyšší. Doporučená periodicita sledování je 1x za 3 roky, vybraná města sledují indikátor častěji. Vyhodnocováním indikátoru a metodickou pomocí obcím se v letech 2004-2012 v ČR zabývala iniciativa TIMUR, od roku 2013 pokračuje v této činnosti organizace CI2, o.p.s.

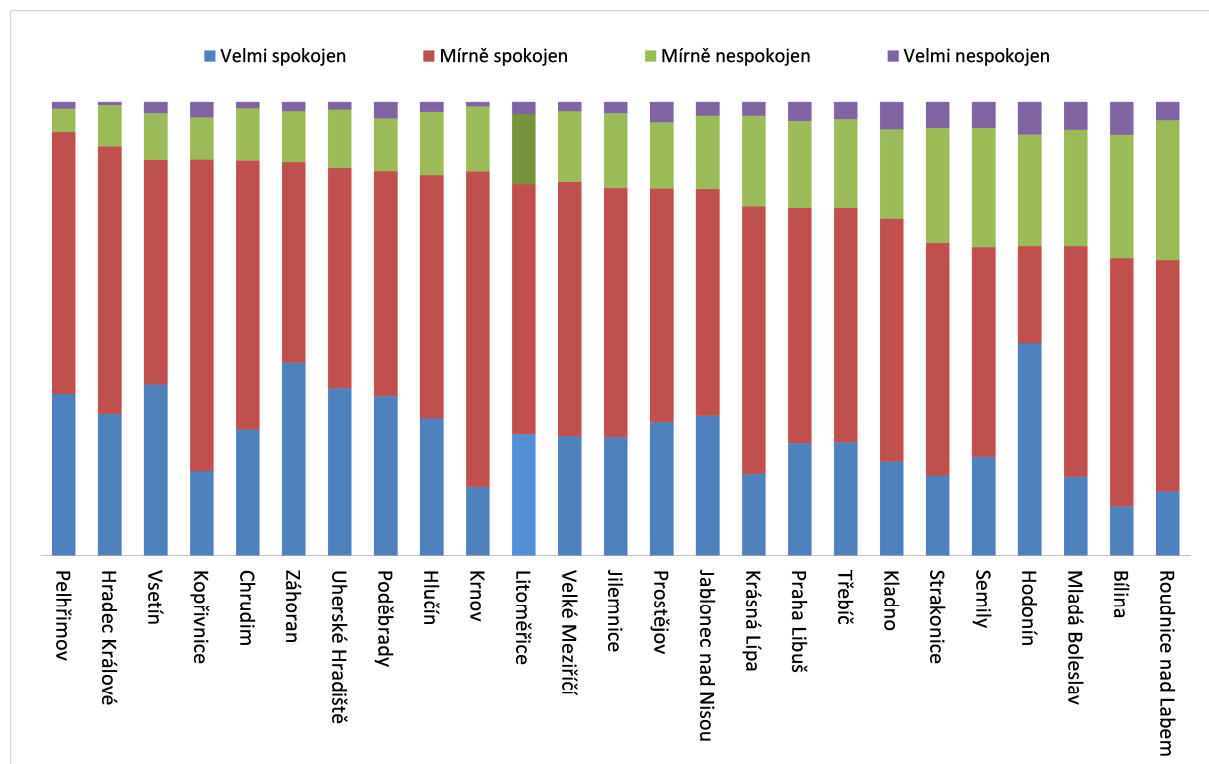
3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Indikátor není v podmínkách měst ČR sledován plošně, jde o dobrovolnou aktivitu samospráv. Za uplynulých 10 let ho sledovalo přibližně 25 měst a mikroregionů, řada z nich opakovaně. Výsledky z měst ukazují, že podíl spokojených občanů ve všech případech převyšuje podíl nespokojených, existují však velké rozdíly mezi městy. Nejvyšší podíl spokojených občanů byl zaznamenán v Uherském Hradišti v roce 2007 – 93,5 %. Naopak nejmenší podíl v Roudnici nad Labem v roce 2008 – 65,3 %. Obecně lze říci, že lidé v moravských městech jsou spokojenější než v českých městech, existují však výjimky –

např. Chrudim či Hradec Králové. Nejnižší spokojenost byla zaznamenána ve městech v Ústeckém kraji a Středočeském kraji (graf III.L.1).

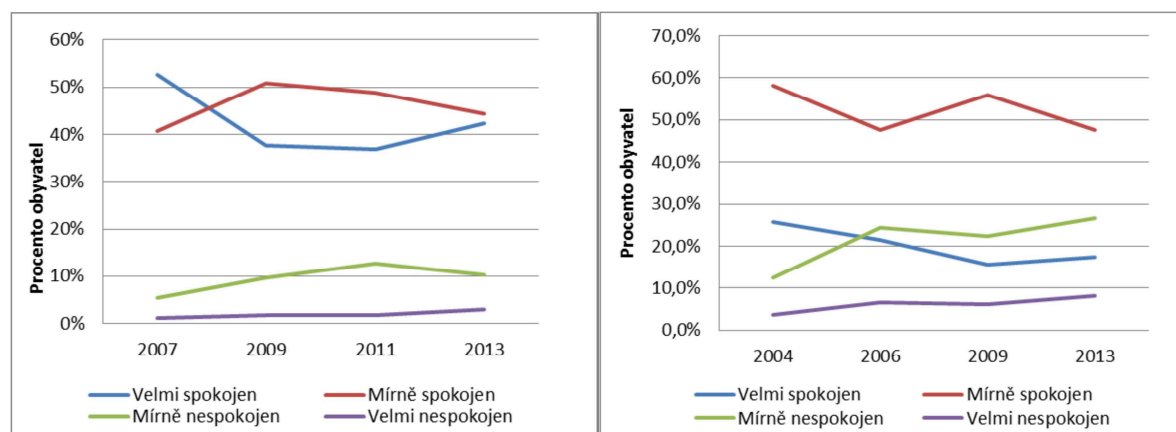
Graf III.L.1: Spokojenost s místním společenstvím, vybraná města, ČR, 2004-2012

Zdroj: TIMUR, CI2, o.p.s.

Zajímavý obrázek poskytuje vývoj indikátoru v čase v těch městech, která ho sledují pravidelně. Grafy III.L.2 a III.L.3 ukazují výsledky z Uherského Hradiště a Jihlavy. První město dosáhlo vůbec nejvyšší míry spokojenosti na počátku sledování (r. 2007) a při posledním měření v roce 2013 se k této spokojenosti pomalu vrací. Přibýlo však polarizace názorů – zvýšil se podíl velmi spokojených a velmi nespokojených občanů. V Hodoníně ubylo za 9 let 19 % spokojených občanů, kategorie „velmi nespokojen“ se více než zdvojnásobila a dosahuje v roce 2013 8 %.

Graf III.L.2 Spokojenost s místním společenstvím: Uherské Hradiště (vlevo) a Hodonín (vpravo), 2007-2013

Zdroj: TIMUR, CI2, o.p.s.

b) Mezinárodní srovnání

Indikátor sledují vybraná města v celé Evropě, hodnoty spokojenosti se liší v závislosti na vnitřních faktorech (situace ve městech), ale i faktorech vnějších, jako jsou společenský a politický vývoj na národní i celoevropské úrovni. Lze shrnout, že města v ČR s vysokou mírou spokojenosti dosahují nadprůměrných výsledků ve srovnání s evropskými městy. Naopak města např. v Ústeckém kraji se pohybují pod průměrem Evropy. Velmi spokojení s místem, kde žijí a pracují, jsou lidé ve skandinávských městech, naopak menší míra spokojenosti, než činí průměrné hodnoty v ČR, byla zaznamenána v některých slovenských a italských městech.

Autor kapitoly: RNDr. Viktor Třebický, Ph.D. (CI2, o.p.s.)

Prioritní osa IV: Krajina, ekosystémy a biodiverzita

IV.A EKOLOGICKÁ STOPA

1. Význam a souvislosti indikátoru

Ekologická stopa je složeným ukazatelem závislosti lidské společnosti na přírodních zdrojích a službách. Ukazuje celkovou míru přivlastňování obnovné kapacity prostředí (biokapacity) obyvateli jednotlivých států v rámci globálního sdílení zdrojů. Ekologická stopa umožňuje srovnat ekologické nároky společností s různým stupněm rozvoje. Požadavky lidí na ekosystémy se neustále zvyšují a mnohé naznačuje tomu, že rychlost čerpání přírodních zdrojů a služeb mnohdy přesahuje regenerační schopnost a absorpční kapacitu biosféry. Za hlavní faktory řídící velikost ekologické stopy jsou v globálním měřítku považovány zejména ekonomické bohatství, populační růst a efektivita využívání zdrojů.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Ekologická stopa (EF) vyjadřuje míru souladu mezi dostupnou biologickou kapacitou prostředí (biokapacitou – BC) a lidskými nároky na globální biokapacitu (stopou v užší definici). Pokud ekologická stopa převyšuje dostupnou biokapacitu, nalézá se země v ekologickém dluhu. V případě vyšší biokapacity ve srovnání se stopou má naopak stát ekologický přebytek. Výsledná ekologická stopa je určena kombinací celkových nároků společnosti (domácností, podniků, veřejné správy) na ekosystémy. Jako bioproduktivní plochy jsou účtovány obdělávaná půda, pastviny, lesní plochy, rybářská loviště, zastavěné plochy a půda pro vázání uhlíku.

Ekologická stopa tak zahrnuje nejenom zemědělskou, lesnickou a rybářskou produkci, ale rovněž produkci emisí CO₂ a přivlastnění produkčních ekosystémů zástavbou. Ekologická stopa a biokapacita se uvádí ve standardizovaných jednotkách globálních hektarů (gha), což zajišťuje globální srovnatelnost vzhledem k lokální produkci a distribuci jednotlivých typů bioproduktivních ploch²³. Globální hektar znamená jednotku s průměrnou globální produktivitou bez ohledu na typ plochy či místo produkce. Jednou z dominantních složek ekologické stopy obvykle bývá tzv. uhlíková stopa, tedy ekvivalent globálních hektarů potřebných pro vstřebání emisí CO₂, která zahrnuje rovněž uhlík vtělený v mezinárodním obchodu.

Zdrojem dat pro výpočet ukazatele ekologické stopy jsou údaje celé řady mezinárodních a národních institucí. Národní účty ekologické stopy a biokapacity (NFA) vytváří organizace Global Footprint Network, pro Českou republiku metodu a data ověřuje a poskytuje Centrum pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy v Praze. V současnosti je indikátor sestaven pro většinu států světa, což umožňuje mezinárodní srovnatelnost nároků států na obnovné zdroje biosféry.

²³ Podrobná metodika výpočtu viz Ewing B., A. Reed, S.M. Rizk, A. Galli, M. Wackernagel, J. Kitzes (2009). *Metodika výpočtu národních účtů ekologické stopy*, vydání z roku 2008. Global Footprint Network, Oakland a Centrum pro otázky životního prostředí UK, Praha, <http://www.ekologickastopa.cz>.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Národní účty ekologické stopy ČR pro rok 2012 (nejnovější datová sada, zachycují stav z roku 2009) stanovují hodnotu ekologické stopy spotřeby na 49,5 milionů globálních hektarů (gha), což je 4,75 gha/obyvatele. Dostupná biokapacita dosahuje 29,5 milionů gha, tedy 2,83 gha/obyvatele. „Ekologický dluh“ ČR však stále dosahuje 22 milionů gha (-2,16 gha/obyvatele). Z hlediska časového vývoje došlo ve srovnání s předchozím obdobím k výraznému poklesu ekologické stopy ČR a mírnému nárůstu biokapacity. Celkový ekologický deficit se však za posledních 15 let téměř zdvojnásobil.

Graf IV.A.1: Ekologická stopa, biokapacita a ekologický deficit, ČR, 1993-2009

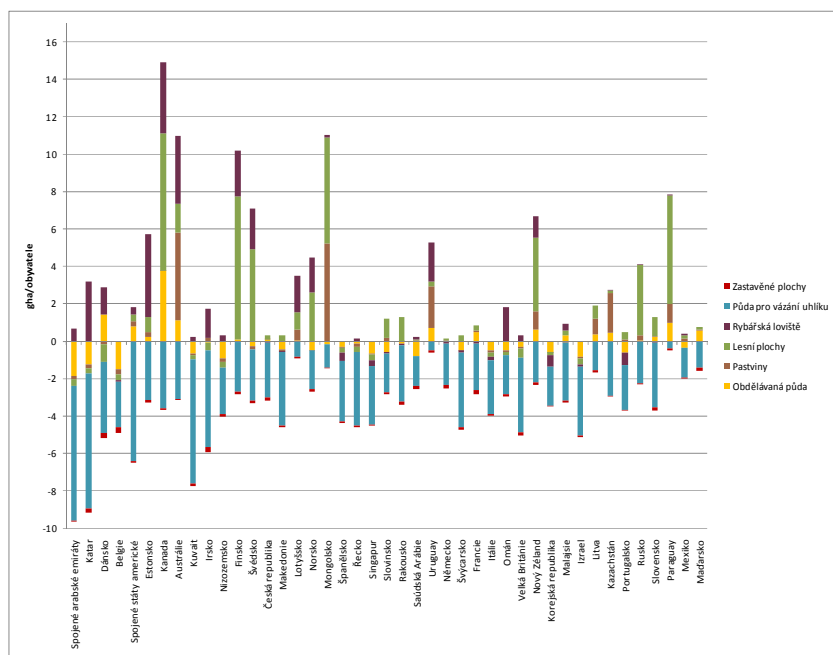
Zdroj: Global Footprint Network, Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí

b) Mezinárodní srovnání

Česká republika patří v mezinárodním srovnání ke státům s vyšší ekologickou stopou na obyvatele. Podle posledního mezinárodního srovnání založeného na národních účtech 2010, zachycujících datově rok 2007, byla ČR zemí s 14. nejvyšší ekologickou stopou na světě. Graf IV.A.2 ukazuje země s nejvyšší ekologickou stopou s údaji o ekologickém deficitu podle jednotlivých kategorií bioproduktivních ploch. Záporné hodnoty značí nedostatek biokapacity, zatímco kladné hodnoty indikují přebytek biokapacity vzhledem k celkové stopě. Protože uhlíkové emise a zastavěné plochy představují vždy přivlastnění biokapacity, nenabývají kladných hodnot. Celá řada států se však ocitá v deficitu i pro další kategorie bioproduktivních ploch, například pastviny, obdělávanou půdu či rybářská loviště. Nedostatek či přebytek biokapacity má významné důsledky pro mezinárodní obchod. Vzhledem ke

globální ekonomické krizi absolutní hodnoty ukazatelů ekologické stopy pravděpodobně v dalších hodnoceních poněkud poklesnou.

Graf IV.A.2: Balance složek ekologické stopy spotřeby (rozdíl biokapacity a ekologické stopy), mezinárodní srovnání, 2007

Zdroj: Global Footprint Network, Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí

Autor kapitoly: Mgr. David Vačkář, PhD. (Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí)

IV.B INDIKÁTOR ZMĚN ÚZEMÍ A EKOSYSTÉMŮ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Změny využití území patří k základním ukazatelům dopadů lidské činnosti na ekosystémy. Území je prostorově omezeným zdrojem a způsob jeho využití ovlivňuje ekosystémy i kvalitu lidského života. Přeměny zemského pokryvu a změny využívání území významně ovlivňují celou řadu ekosystémových služeb, jako je kvalita pitné vody, tlumení povodní, regulace klimatu, šíření infekčních a invazních organismů, stejně jako ztrátu biologické rozmanitosti. Jedním z nejzávažnějších problémů současné Evropy je mimo jiné živelné rozpínání zástavby, které lze rovněž považovat za významný faktor rostoucího dopadu lidské společnosti na životní prostředí. Indikátor zachycuje zejména změny většího měřítka a postihuje dominantní procesy změn ekosystémů, např. narůstající zábor půdy urbanizací nebo ztrátu přírodních biotopů.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor změn území a ekosystémů postihuje změny rozlohy jednotlivých kategorií využití území a ekosystémů a jejich příčiny. Indikátor v současné podobě měří proporční a absolutní změny rozlohy a celkový obrát hlavních typů ekosystémů pro časová období 1990-2000 a 2000-2006. Díky prostorové povaze dat je součástí těchto účtů rovněž databáze vzájemných přesunů území mezi jednotlivými kategoriemi a jejich příčin (tzv. *Land Cover Flows, LCF*). Čistá změna zemského pokryvu je potom definována jako bilance nového vzniku dané kategorie zemského pokryvu v určitém území a zániku určité kategorie („spotřeby“) v rámci přeměn území. Na značné části území k žádné změně nedochází a bilance je zde tedy nulová (nezanikají stávající kategorie využití území ani nejsou zaváděny nové typy zemského pokryvu).

Indikátor je založený na územních a ekosystémových účtech (LEAC), tedy databázi Evropské agentury pro životní prostředí (EEA) *Corine Land Cover* (CLC) odvozené družicových snímků zemského pokryvu. V současnosti je tato databáze zpracována pro 36 evropských států, což umožňuje mezinárodní srovnatelnost trendů vývoje území a ekosystémů.

Databáze krajinného pokryvu CLC klasifikuje zemský povrch do 44 základních kategorií využití území. V České republice se vyskytuje 30 tříd zemského pokryvu, protože se zde nevyskytují zejména přímořské či středomořské typy prostředí. Minimální mapovací jednotka pro rozlohu jednotlivých kategorií zemského pokryvu je 25 hektarů, v případě změnové databáze jsou potom zachytitelné přeměny území s rozlišením 5 hektarů. Produkty založené na *Corine Land Cover* jsou rovněž dostupné stále rychleji a indikátor by tak měl být založen na stále aktuálnějších datech.

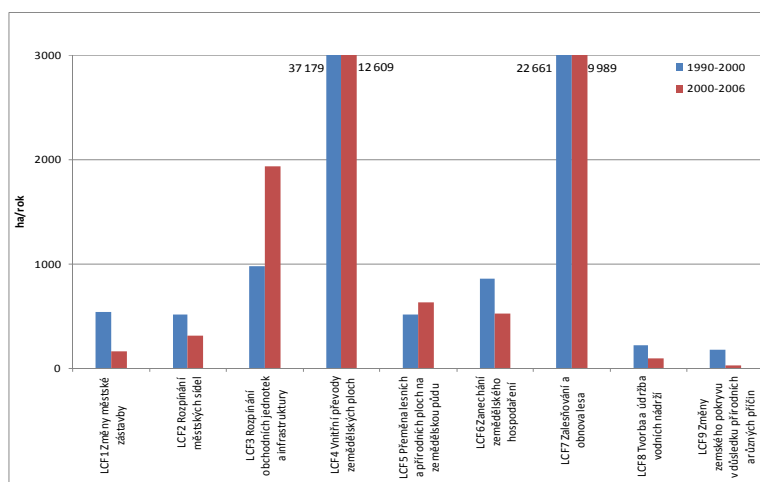
Klasifikaci základních kategorií zemského pokryvu a změn využití území lze nalézt v metodických publikacích Evropské agentury pro životní prostředí (EEA). Data *Corine Land Cover* jsou veřejně přístupná a lze je stáhnout z internetových stránek EEA (<http://www.eea.europa.eu/themes/landuse>).

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Rychlost a rozsah přeměn území se mezi obdobími 1990-2000 a 2000-2006 výrazně zpomalily, z 0,81 % území ročně na 0,33 % území ročně. K nejvýznamnějším přeměnám území patří rozpínání urbanizovaných území, které oproti předchozímu období 1990-2000 narostlo v období 2000-2006 na intenzitě o 56%. Naprostá většina nově zastavěných území zabírá ornou půdu a pastviny. Stále pokračuje úbytek orné půdy, zejména ve prospěch trvalých travních porostů a částečně rovněž zalesňováním. Nicméně prudký růst pastvin s rychlostí 34,9 tisíc ha/rok v období 1990-2000 spojený s útlumem zemědělské výroby se výrazně zpomalil a v období 2000-2006 poklesl na 9,5 tisíce ha/rok. Znepokojivým trendem je setrvalý pokles rozlohy přírodně blízké vegetace, přičemž například rozloha přírodních travních ekosystémů poklesla o 3,57 % oproti roku 2000²⁴.

Graf IV.B.1: Intenzita změny území a ekosystémů (ha/rok) dle hlavních příčin proměn území (LCF), ČR, 1990-2000 a 2000-2006.

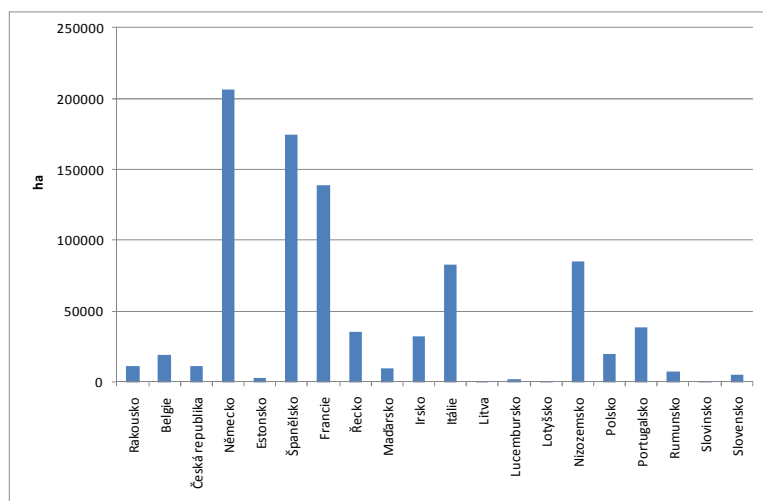
Zdroj: Evropská agentura pro životní prostředí (EEA)

b) Mezinárodní srovnání

Jedním z nejzávažnějších problémů evropské krajiny je setrvalé rozrůstání zastavěných povrchů, mnohdy živelné. Rozvoj urbanizovaných území a ostatní infrastruktury zabral v období 2000-2006 v měřítku Evropy více než 686 tisíc hektarů. Největší podíl nově urbanizovaných ploch vzniká na zemědělské půdě. V České republice bylo v letech 1990-2000 zastavěno více než 11 tisíc ha zemědělské půdy, patří však stále ke státům s nižším podílem zastavěných ploch na zemědělské půdě.

²⁴ Data pro období 2006 – 2012 nejsou dostupná v době aktualizace Situační zprávy. Budou však využita pro aktualizaci dalších verzí indikátoru.

Graf IV.B.2: Ztráta zemědělské půdy z důvodu urbanizace, mezinárodní srovnání, 1990-2000

Zdroj: Evropská agentura pro životní prostředí (EEA)

Autor kapitoly: Mgr. David Vačkář, PhD. (Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí)

IV.C INDIKÁTOR BĚŽNÝCH DRUHŮ VOLNĚ ŽIJÍCÍCH PTÁKŮ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Mezi hlavní indikátory stavu a vývoje biodiverzity patří vývoj početnosti a rozšíření vybraných druhů. Populační trendy vybraných taxonomických skupin patří mezi hlavní indikátory definované v rámci Úmluvy o biologické rozmanitosti (CBD). Změny početnosti různých druhů tvořících diverzitu sledované oblasti mohou včas odhalit možné negativní faktory ohrožující biodiverzitu. Mezi nejlépe prozkoumané taxony, pro které lze sestavit relevantní indikátory vývoje početnosti a rozšíření v rámci ČR, patří ptáci.

Evropská unie ve své Strategii udržitelného rozvoje uvedla závazek zastavit pokles biodiverzity do roku 2010, právně závazným 6. Akčním programem stejně jako Strategií biodiverzity EU a směrnicemi o stanovištích (č. 92/43/EHS) a o ptácích (č. 79/409 EHS).

ČR uvádí „zastavení poklesu biodiverzity“ jako jeden z prioritních cílů Státní politiky životního prostředí na období 2004–2010 a podrobně se této problematice věnuje ve Strategii biologické rozmanitosti České republiky i v aktualizovaném Státním programu ochrany přírody a krajiny.

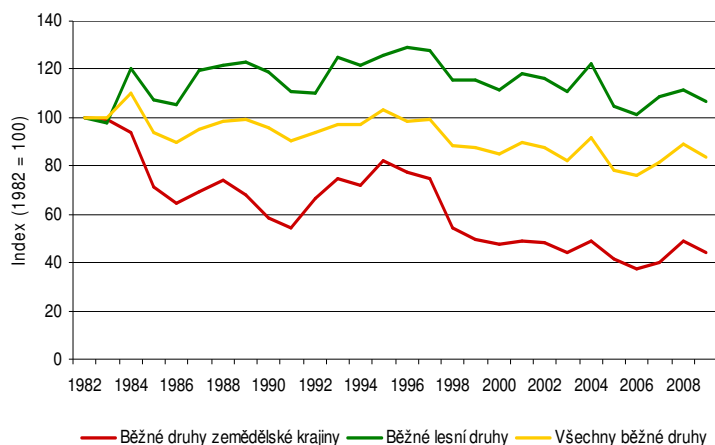
2. Definice indikátoru, zdrojová data

Jako zdroj dat pro sestavení indikátoru byly použity výsledky monitorovacího programu České společnosti ornitologické (ČSO) „Jednotný program sčítání ptáků v ČR“ (JPSP), který poskytuje výsledky pravidelně každý rok. Použitá metodika je standardní metodikou pro sčítání ptáků a JPSP patří mezi obecně akceptované standardní monitorovací programy v Evropě. Jako hlavní indikátor běžných druhů ptáků slouží kombinovaný indikátor změn početnosti 66 druhů ptáků a zvlášť jsou prezentovány jeho složky, tj. kombinované indikátory skupin druhů podle typu prostředí – indikátor druhů zemědělské krajiny a indikátor lesních druhů.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Graf IV.C.1: Indikátor běžných druhů ptáků podle jednotlivých typů prostředí, ČR, 1982-2009

Celková hodnota indikátoru početnosti všech běžných druhů ptáků vykazuje za sledované období pokles. Rozdělení indikátoru na skupiny podle hlavních typů prostředí pak ukazuje rozdíly mezi těmito skupinami.

Početnost běžných druhů ptáků zemědělské krajiny klesala zejména v první polovině 80. let 20. století. Po roce 1989 došlo ke stabilizaci stavů a počátkem 90. let k jejich nárůstu. V letech 1994 a 1995 se index zvýšil zhruba na úroveň 80 % roku 1982, poté však dochází opět k poklesu. Dle publikované odborné studie (REIF J. et al., 2008a²⁵) je hlavní příčinou úbytku polního ptactva intenzifikace zemědělství. Vliv na klesající početnost populací má také úbytek zemědělské půdy. Současný vývoj může změnit jen radikální změna způsobu zemědělského hospodaření v krajině.

Početnost běžných druhů lesních ptáků je po sledované období víceméně stabilní, mění se pouze zastoupení jednotlivých skupin. Druhy listnatých lesů postupně nahrazují druhy vázané na jehličnaté lesy, což může souviset se zvětšující se rozlohou listnatých lesů na úkor jehličnatých (REIF et al., 2008b²⁶). Přes některé příznivé změny ve stavu lesů a ve způsobech hospodaření v nich začíná početnost lesního ptactva v posledních 15 letech po předchozím nárůstu mírně klesat.

b) Mezinárodní srovnání

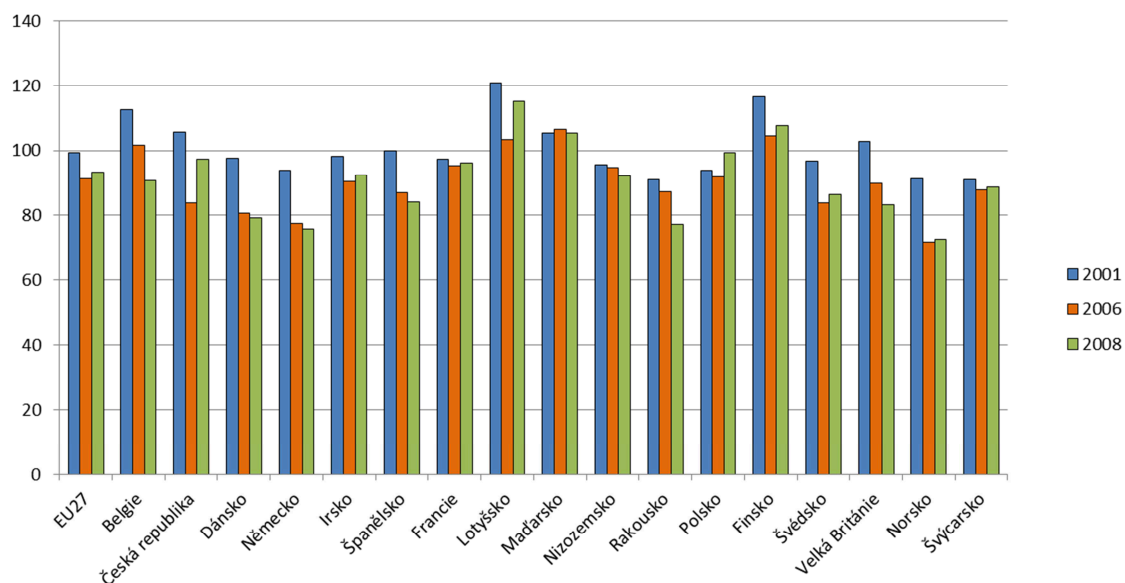
Podle ČSO počty běžných druhů ptáků zemědělské krajiny v Evropě klesly za posledních 25 let téměř na polovinu. V minulosti běžné druhy jako vrabec polní, čejka chocholatá nebo skřivan polní se dnes ocitly na seznamu výrazně ubývajících druhů. Zhoršuje se i situace v nových členských státech EU, kde byl doposud stav polních ptáků příznivější (Voříšek, PazdEROVÁ, 2007²⁷).

²⁵ REIF, J., VOŘÍŠEK, P., ŠTASTNÝ, K., BEJČEK, V., PETR, J. *Agricultural intensification and farmlandbirds: new insights from a central European country*. Ibis, 2008a, Vol. 150, p. 569–605.

²⁶ REIF, J., STORCH, D., VOLÍNEK, P., ŠTASTNÝ, K., BEJČEK, V. Bird-habitat associations predict population trends in central European forest and farmlandbirds. *Biodiversity and Conservation*, 2008b, Vol. 17, p. 3307–3319.

²⁷ VOŘÍŠEK, P., PAZDEROVÁ, A. *Z Evropy i nadále mizí ptáci zemědělské krajiny* [online]. ČSO, Praha, c2007 [cit. 2011-04-15]. Dostupné z: <<http://www.birdlife.cz/index.php?ID=1609>>.

Graf IV.C.2 Indikátor ptáků zemědělské krajiny, mezinárodní srovnání, 2001, 2006, 2008

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Mgr. Jana Benešová (CENIA, česká informační agentura životního prostředí)

IV.D VÝDAJE NA OCHRANU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ A VEŘEJNÉ VÝDAJE NA OCHRANU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

1) Význam a souvislosti indikátoru

Indikátor výdajů na ochranu životního prostředí patří mezi nejčastěji používané ukazatele péče o životní prostředí a často je také považován za základní indikátor vlivu společnosti na životní prostředí. Představuje rovněž kvantifikovaný ukazatel politického prosazování potřeb ochrany životního prostředí na centrální i místní úrovni. Umožňuje základní pohled na finanční kvantifikaci potřeb udržování a zkvalitňování životního prostředí v podnikové i veřejné sféře a rovněž pohled na strukturu a objem vynakládaných finančních prostředků z centrálních zdrojů a územních rozpočtů. Hlavním popisným ukazatelem je podíl výdajů na ochranu životního prostředí na HDP (v běžných cenách) v ČR.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor je tvořen dvěma subindikátory:

Výdaje na ochranu životního prostředí, jež jsou tvořeny součtem investičních výdajů a neinvestičních nákladů na ochranu životního prostředí, které vydávají všechny ekonomické subjekty daného hospodářství. Investiční výdaje na ochranu životního prostředí zahrnují veškeré investice, které se vztahují k činnostem, jejichž hlavním cílem je zejména shromažďovat, nakládat, monitorovat a kontrolovat, snižovat objem, předcházet nebo eliminovat znečišťující látky a znečištění, které vzniká v důsledku podnikatelské činnosti. Neinvestiční náklady na ochranu životního prostředí zahrnují mzdové náklady, platby za spotřebu materiálu a energií, za opravy a udržování atd. a platby za služby, u kterých je hlavním účelem prevence, snížení, úpravy nebo likvidace znečištění a znečišťujících látek nebo další degradace životního prostředí, které vycházejí z výrobního procesu podniku. Statistické zjišťování zdrojových dat je prováděno Českým statistickým úřadem. Od roku 1986 jsou zjišťována data o výši investičních výdajů na ochranu životního prostředí, data o neinvestičních nákladech se statisticky sledují od roku 2003.

Veřejné výdaje na ochranu životního prostředí jsou tvořeny výdaji na ochranu životního prostředí z centrálních zdrojů a územních rozpočtů. Nejvýznamnějším centrálním zdrojem jsou finanční prostředky (např. dotace či návratné finanční výpomoci) pocházející ze státního rozpočtu, dále se jedná o financování ochrany životního prostředí prostřednictvím Státního fondu životního prostředí ČR (SFŽP ČR) a již zaniklého Fondu národního majetku (FNM), jehož zbylé kompetence a prostředky nyní spravuje Ministerstvo financí v rámci financování sanace starých ekologických škod vzniklých před privatizací a v menší míře i škod způsobených přítomností sovětských armád na území ČR. Druhým typem veřejných výdajů jsou finanční prostředky pocházející z územních rozpočtů obcí a krajů. Kvůli metodice sběru dat, který zajišťuje Ministerstvo financí, nepředstavují veřejné výdaje na ochranu životního prostředí prostý součet centrálních zdrojů a územních rozpočtů, jelikož část veřejných výdajů územních rozpočtů představuje duplicitu výdajů z centrálních zdrojů.

3. Hodnocení indikátorů

a) Vývoj indikátorů v ČR

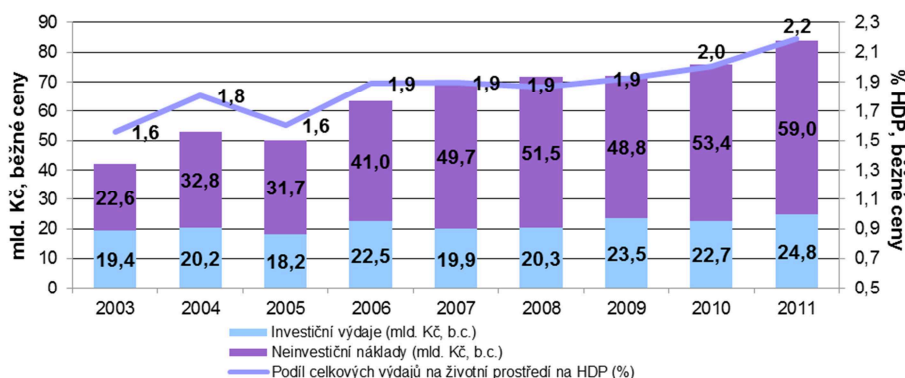
Výdaje na ochranu životního prostředí – investiční výdaje, neinvestiční náklady

Financování ochrany životního prostředí prostřednictvím investic a neinvestičních nákladů má od roku 2003 rostoucí trend, který byl potvrzen i při posledním dostupném meziročním srovnání let 2010 a 2011, kdy došlo ke zhruba 10 % navýšení celkových výdajů.

V roce 2011 celkové výdaje na ochranu životního prostředí činily 83,8 mld. Kč, v roce 2010 cca 76,1 mld. Kč, tj. při meziročním srovnání došlo k výraznému nárůstu o 7,7 mld. Kč. Podíl na HDP v běžných cenách se v roce 2011 pohyboval na úrovni 2,2 %, což oproti roku 2010 představuje nárůst o 0,2 procentního bodu. Z tohoto lze vyvodit, že z pohledu financování si ochrana životního prostředí stabilně udržuje svoji důležitost. K největšímu nárůstu došlo v roce 2011 v případě investic v oblasti ochrany ovzduší a klimatu (+ 1,3 mld. Kč) a u neinvestičních nákladů v oblasti nakládání s odpady, a to o 4 mld. Kč. Pokud byly v ostatních oblastech oproti roku 2010 zaznamenány poklesy, pak nebyly významné.

Celkově lze shrnout, že prioritními oblastmi ochrany životního prostředí i nadále zůstaly nakládání s odpady, nakládání s odpadními vodami a ochrana ovzduší a klimatu.

Graf IV.D.1: Celkové výdaje na ochranu životního prostředí, ČR, 2003-2011

Zdroj: Český statistický úřad

Veřejné výdaje na ochranu životního prostředí

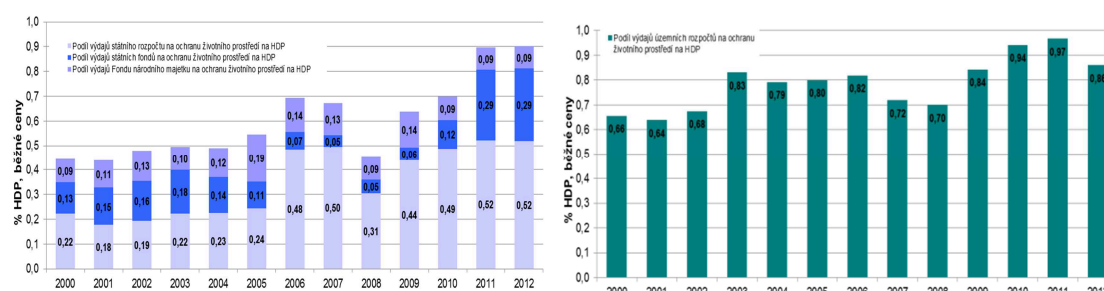
Co se týče vývoje stavu financování z veřejných zdrojů v posledních letech, lze konstatovat, že podíl veřejných výdajů na HDP udržuje v letech 2000–2012, i přes některé výkyvy, rostoucí trend. Jedná se tak o příznivé zjištění – veřejná podpora ochrany životního prostředí rostla úměrně s růstem ekonomiky a ani v případě ekonomického útlumu dramaticky neklesala. Podíl výdajů na ochranu životního prostředí z centrálních zdrojů na HDP činil v roce 2012 cca 0,90 % HDP (tj. 34,5 mld. Kč). Jedná se o úroveň téměř shodnou s rokem 2011, je však třeba konstatovat, že v roce 2011 došlo oproti roku 2010 k významnému růstu těchto výdajů z důvodu posílení role SFŽP ČR, a to zejména v souvislosti s programem Zelená úsporám. V případě výdajů územních rozpočtů došlo v roce 2012 po třech předchozích růstových letech k poklesu z 0,97 % na 0,86 % HDP (tj. na 32,9 mld. Kč), a to z důvodu částečného poklesu čerpání prostředků zejména z fondů EU, na které jsou vázané spolufinancující prostředky veřejných rozpočtů. Dalším důvodem mohla být i úsporná opatření jednotlivých orgánů státní správy přijímaná v souvislosti s ekonomickou krizí.

Z hlediska programového zaměření patří mezi dlouhodobě nejvíce finančně podporované oblasti ochrana vody (odvádění a čištění odpadních vod), ochrana biodiverzity a krajiny

(protierozní ochrana, podpora chráněných území a péče o vzhled obcí a veřejnou zeleň) a také nakládání s odpady (sběr a svoz komunálních odpadů). V posledních letech se opět zvyšuje i podpora ochrany ovzduší z veřejných výdajů (zejména z centrálních zdrojů v souvislosti s programy zateplování a úspor energie).

Od roku 2005 získala ČR možnost financovat projekty ochrany životního prostředí prostřednictvím strukturálních fondů EU, čímž výrazně zvýšila objem profinancovaných prostředků na projekty ochrany životního prostředí. Většina těchto financí představuje částku určenou na OPŽP, v rámci kterého jsou otvírány výzvy v jednotlivých operačních osách až do roku 2013.

Graf IV.D.2: Veřejné výdaje na ochranu životního prostředí dle typu zdroje, ČR, 2000-2012

Poznámka: Fond národního majetku ČR byl k 1. 1. 2006 zrušen. Jeho kompetence a prostředky nyní spravuje Ministerstvo financí ČR. Část veřejných výdajů územních rozpočtů na životní prostředí představuje duplicity výdajů z centrálních zdrojů.

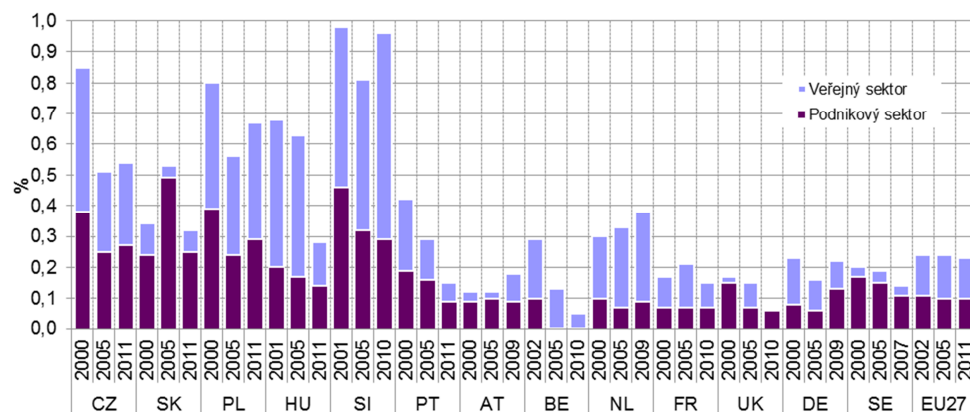
Zdroj: Ministerstvo financí ČR, Český statistický úřad

b) Mezinárodní srovnání²⁸

Ve srovnání s ostatními zeměmi EU investovala ČR společně s dalšími postkomunistickými státy do ochrany životního prostředí výrazně více prostředků, než činily průměry EU. To bylo dáno zejména podstatně horším stavem životního prostředí v důsledku dlouhodobého neřešení problémů životního prostředí plynoucích z intenzivní průmyslové výroby a těžby, které bylo nutné řešit zvýšenými investicemi. Dalším důvodem zvýšených investic byla i nutnost splnit požadavky EU (zejména investice v oblasti ochrany vod).

²⁸V případě indikátoru Veřejné výdaje na ochranu životního prostředí se mezinárodní srovnání neprovádí, a to z důvodů diferencovaného chápání veřejných rozpočtů (centrálních i místních) v jednotlivých zemích.

Graf IV.D.3: Investiční výdaje podnikového a veřejného sektoru na ochranu životního prostředí, mezinárodní srovnání, 2000, 2005 a poslední dostupný rok (resp. nejbližší dostupné roky)

Poznámka: CZ – česká republika, SK – Slovensko, PL – Polsko, HU – Maďarsko, SI – Slovinsko, PT – Portugalsko, AT – Rakousko, BE – Belgie, NL – Nizozemsko, FR – Francie, UK – Velká Británie, DE – Německo, SE - Švédsko

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Ing. Jan Pokorný (CENIA, česká informační agentura životního prostředí)

IV.E SPOTŘEBA ZÁKLADNÍCH ŽIVIN V MINERÁLNÍCH HNOJIVECH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Spotřeba základních živin v minerálních hnojivech je považována za jeden z nejdůležitějších indikátorů ekologizace zemědělství. Půda vzniká zvětráváním hornin a činností živých organismů. Tento proces je tak pomalý, že půdu můžeme považovat za neobnovitelný zdroj. Zemědělství má na půdu mnohdy velmi negativní vliv. Jeden z faktorů, který snižuje kvalitu půd, je nadměrné užívání minerálních (průmyslových) hnojiv, spojené zejména s okyselením půd, půdní erozí a následně s celkovým snížením úrodnosti. Užívání minerálních hnojiv se také ve vysoké míře podílí na eutrofizaci vod a kontaminaci pitné vody.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

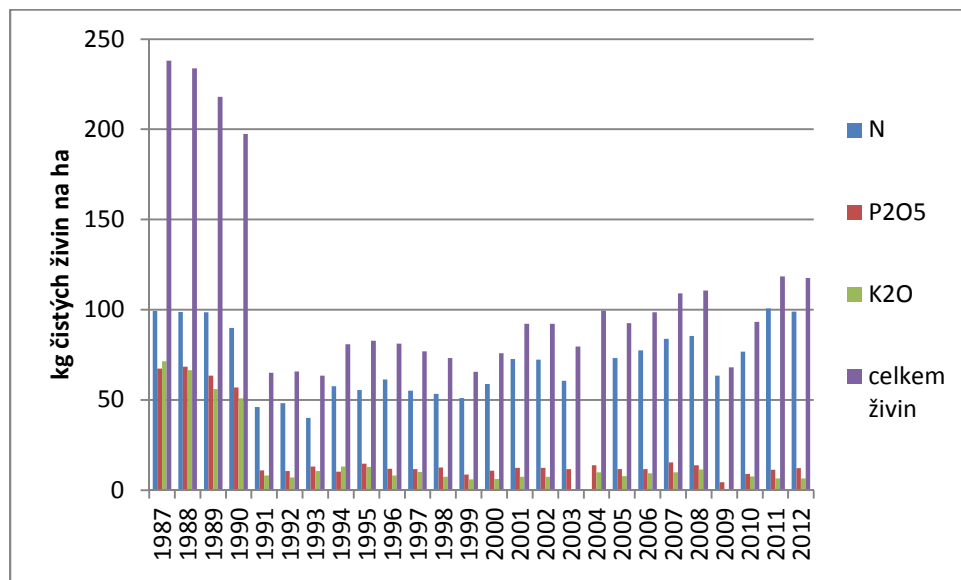
Indikátor se vypočítá podílem množství aplikovaných minerálních hnojiv v kilogramech čistých živin na hektar zemědělské půdy. Zdrojem dat je Ministerstvo zemědělství ČR.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Vývoj spotřeby základních živin v minerálních hnojivech v letech 1986-2012 ukazuje graf IV.E.1.

Graf IV.E.1: Spotřeba minerálních hnojiv, ČR, 1986-2012

Zdroj: Ministerstvo zemědělství ČR

Po roce 1989 došlo k výraznému snížení používání minerálních hnojiv, a to především z důvodu zvýšení jejich ceny. Nejnižší propad hnojení byl zaznamenán u dusíku, protože hnojení dusíkem nejvíce ovlivňuje výnos plodiny.

V roce 2004 došlo poprvé k výraznějšímu zvýšení hnojení minerálními hnojivy (cca o 25%). Důvodem je především vstup ČR do EU, kdy zemědělci mají k dispozici více finančních

prostředků na nákup vstupů do zemědělství, aniž by docházelo ke strukturální reformě způsobu hospodaření nebo k plošnému přechodu na dostatečně šetrné postupy hospodaření.

Od roku 2004 do roku 2008 se spotřeba minerálních hnojiv díky zlepšující se ekonomické situaci zemědělců celkově zvyšovala. Nicméně v roce 2009 došlo k celkovému propadu úrovně aplikace minerálních hnojiv, který byl částečně vyrovnán v roce 2010. Jedním z hlavních důvodů je, že aplikace minerálních hnojiv z podzimu roku 2009 byla v důsledku nepříznivých klimatických podmínek přesunuta na jaro 2010.

V roce 2012 došlo v porovnání s rokem 2011 k mírnému poklesu spotřeby živin v minerálních hnojivech. Hlavním důvodem tohoto snížení bylo sucho, které postihlo některé oblasti ČR a zemědělci proto k některým plodinám nehnojili.

b) Mezinárodní srovnání

V letech 2000 až 2007 došlo ve všech sledovaných státech k celkovému snížení aplikace živin v minerálních hnojivech. Pouze v Nizozemí a Finsku došlo ke zvýšení spotřeby dusíkatých hnojiv, v Belgii, Lucembursku a Norsku došlo v podstatě ke stagnaci aplikace dusíkatých hnojiv. V České republice došlo v období let 2000-2007 ke zvýšení spotřeby minerálních hnojiv, kdy v roce 2007 jsme aplikovali více živin v minerálních hnojivech než většina zemí EU-15. Podrobnosti ukazuje tabulka IV.E.1.

Tabulka IV.E.1: Spotřeba minerálních hnojiv (v kg čistých živin na ha), mezinárodní srovnání, 2000 a 2007

Země	N		P ₂ O ₅		K ₂ O		celkem živin	
	2000	2007	2000	2007	2000	2007	2000	2007
Irsko	127	78	79	19	105	25	311	122
Švýcarsko	131	49	54	14	88	25	273	88
Velká Británie	144	64	46	15	59	21	249	100
Nizozemí	110	138	39	23	75	23	224	184
Německo	135	109	34	16	51	28	221	153
Belgie a Lucembursko	111	106	32	34	71	59	214	199
Francie	122	79	45	20	45	26	213	125
Norsko	107	106	33	28	64	54	204	188
Portugalsko	93	29	51	16	33	12	177	57
Španělsko	89	46	49	12	36	19	174	77
Rakousko	91	37	35	13	41	15	167	65
Dánsko	103	83	17	13	41	31	161	127
Řecko	98	26	35	10	21	7	154	43
Itálie	75	41	44	23	29	19	147	83
Finsko	74	76	27	20	31	33	132	129
Švédsko	85	53	20	10	22	13	127	76
Česká republika	58,9	83,8	10,8	15,3	6,2	9,9	75,9	109,1

Zdroj: Ministerstvo zemědělství ČR

Autor kapitoly: Ing. Martin Leibl, PhD. (Ministerstvo zemědělství ČR)

IV.F PODÍL EKOLOGICKÉHO ZEMĚDĚLSTVÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Podíl ekologického zemědělství na celkové výměře zemědělské půdy (%) je základní a jednoznačně kvantifikovatelný indikátor stupně rozvoje ekologického zemědělství.

Na rozvoj ekologického zemědělství klade důraz také vláda ČR. Dne 17.3.2004 přijala vláda ČR usnesením č. 236/2004 strategický materiál „Akční plán ČR pro rozvoj ekologického zemědělství do roku 2010“. Hlavním cílem Akčního plánu bylo dosáhnout podíl 10 % ekologického zemědělství do konce roku 2010. Tento cíl byl splněn, podíl k 31.12.2010 byl 10,55%. Na tento Akční plán navazuje nový Akční plán ČR pro rozvoj ekologického zemědělství v letech 2011-2015, který byl dne 14.12.2010 přijat vládou ČR. Hlavním cílem nového Akčního plánu je dosáhnout podílu 15% ekologického zemědělství do roku 2015, včetně dosažení vyššího podílu biopotravin na trhu s potravinami (3%) a vyššího podílu českých biopotravin na trhu s biopotravinami (60%).

Hlavním stimulem rozvoje ploch v ekologickém zemědělství je stabilní státní podpora na plochu zařazenou v ekologickém zemědělství. Od roku 2007 je finanční podpora ekologickým zemědělcům realizována v rámci Programu rozvoje venkova 2007-2013. Zde jsou ekologičtí zemědělci podporováni nejenom formou dotace na plochu, ale i bodovým zvýhodněním při hodnocení investičních projektů na ekofarmách.

V roce 2012 byla zastavena podpora pro nové začínající ekologické zemědělce, a to z důvodu vyčerpání finančních prostředků na toto opatření. Stávající ekologičtí zemědělci dostávají dotaci i nadále. Důsledkem je velmi nízký nárůst počtu ekologických zemědělců v roce 2012, včetně nízkého nárůstu podílu ekologického zemědělství na celkové výměře zemědělské půdy. Očekává se, že dotace pro nové začínající ekologické zemědělce budou znovuzavedeny od roku 2015, v souvislosti se startem nového programovacího období EU do roku 2020.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

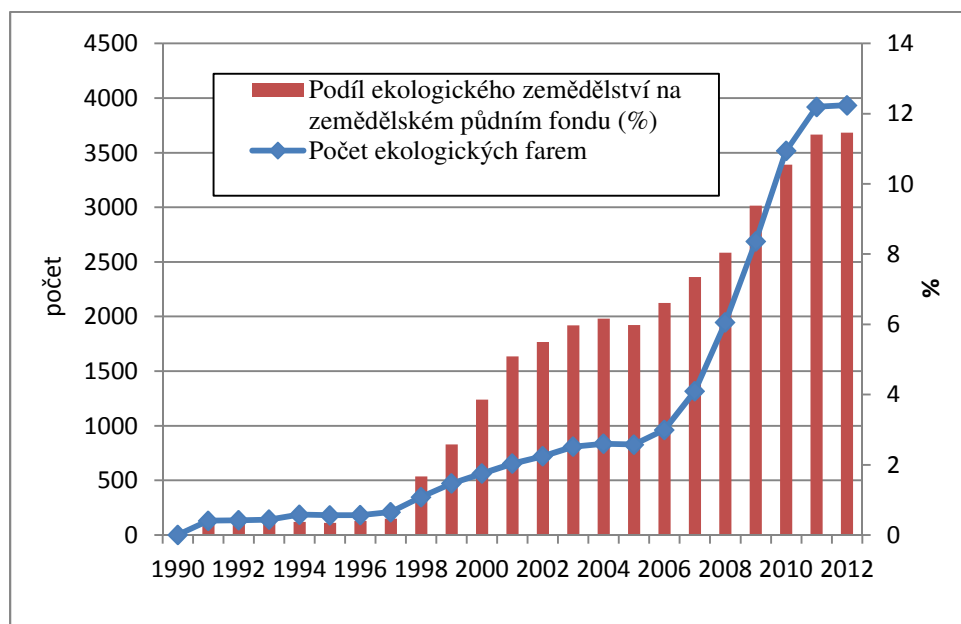
Indikátor se stanoví podílem výměry zemědělské půdy zařazené do ekologického zemědělství a celkové výměry zemědělské půdy v ČR. Zdrojem dat je Ministerstvo zemědělství ČR.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Vývoj podílu ekologického zemědělství včetně počtu ekologických farem v jednotlivých letech ukazuje graf IV.F.1.

Graf IV.F.1: Podíl ekologického zemědělství, ČR, 1990-2012

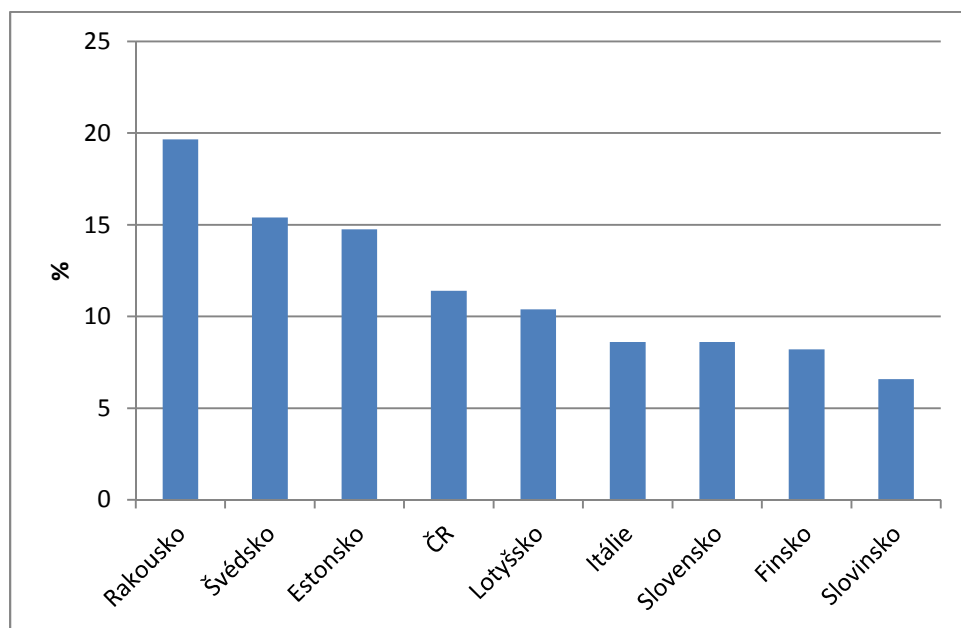
Zdroj: Ministerstvo zemědělství ČR

V České republice se vznik ekologického zemědělství datuje od roku 1990, kdy začaly ekologicky hospodařit první tři ekofarmy. Dotace vyplácené ekozemědělcům v letech 1990-1992 byly zaměřeny především na investiční projekty (například na nákup zemědělské techniky). V té době narostla výměra až na 15 000 ha, což představovalo podíl cca 0,4 % celkové výměry zemědělského půdního fondu. V 1992 došlo ke zrušení dotací, což mělo za následek stagnaci ploch a počtu ekologických zemědělců. Počet ekozemědělců začal významněji narůstat až od roku 1997, kdy bylo rozhodnuto o znovuzavedení dotací. Od roku 1998 mají dotace již současnou podobu, tj. podpora plochy zařazené do ekologického zemědělství.

b) Mezinárodní srovnání

Podíl ekologického zemědělství ČR v roce 2010 je v porovnání s ostatními členskými státy EU na vysoké úrovni. Země s nejvyšším podílem ekologicky obhospodařované půdy ukazuje graf IV.F.2.

Graf IV.F.2: Podíl zemědělské půdy v ekozemědělství, mezinárodní srovnání, 2011

Zdroj: www.organic-world.net, 2013

Autor kapitoly: Ing. Martin Leibl, PhD. (Ministerstvo zemědělství ČR)

IV.G DEFOLIACE

1. Význam a souvislosti indikátoru

Defoliace charakterizuje zdravotní stav stromů a odráží vliv nepříznivých změn prostředí lesních ekosystémů, jako důsledku dlouhodobého a nadměrného znečištění ovzduší různými znečišťujícími látkami z energetiky, průmyslu a dopravy. Lesní porosty jsou významné pro udržitelný rozvoj a hrají klíčovou roli v uchování biologické rozmanitosti. Z tohoto důvodu je nezbytné monitorovat a vyhodnocovat jejich zdravotní stav, jehož ukazatelem je právě defoliace.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Defoliace je definována jako relativní ztráta asimilačního aparátu v koruně stromu v porovnání se zdravým stromem, rostoucím ve stejných porostních a stanovištních podmínkách.

Zdravotní stav lesa je sledován v České republice od roku 1986 v rámci programu Evropské hospodářské komise při OSN zkráceně označovaného jako ICP Forests. Program byl zahájen v souvislosti s Úmluvou o dálkovém znečišťování ovzduší přecházejícím hranice státu (CLRTAP) a jeho hlavním cílem je monitorovat stav lesa v Evropě. V letech 2009-2011 byl monitoring zdravotního stavu lesů spolufinancován v rámci evropského programu LIFE+, projektu FutMon.

V současné době se pravidelné šetření v České republice provádí na monitorovacích plochách základní sítě 16×16 km a vybraných plochách ze sítě 8×8 km v celkovém počtu 306 ploch, které jsou rozmístěny rovnoměrně podle lesnatosti po celém území ČR. Plochy jsou umístěny v lesních porostech tak, aby dobře charakterizovaly dané stanovištní a porostní podmínky. V nadmořských výškách od 150 m do 1100 m se hodnotí každým rokem více než 12 tisíc stromů, reprezentujících 28 druhů lesních dřevin v různých věkových třídách. Na každé monitorovací ploše jsou zjišťovány základní stanovištní a porostní charakteristiky.

Hodnoty defoliace se rozdělují do pěti základních tříd, z nichž poslední tři charakterizují významně poškozené stromy: 0 – žádná (0–10 %), 1 – mírná (>10–25 %), 2 – střední (>25–60 %), 3 – silná (>60–<100 %) a 4 – odumřelé stromy (100 %).

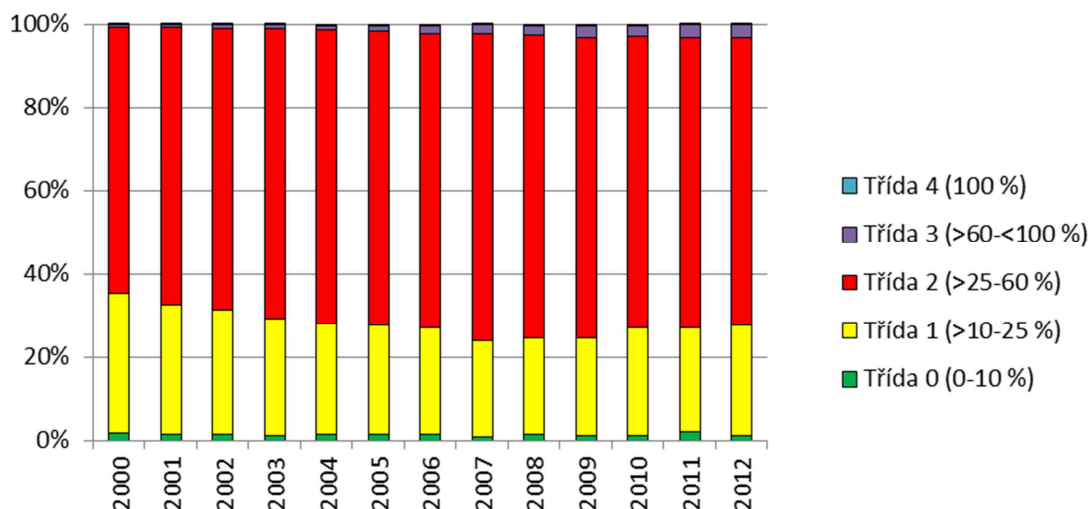
3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

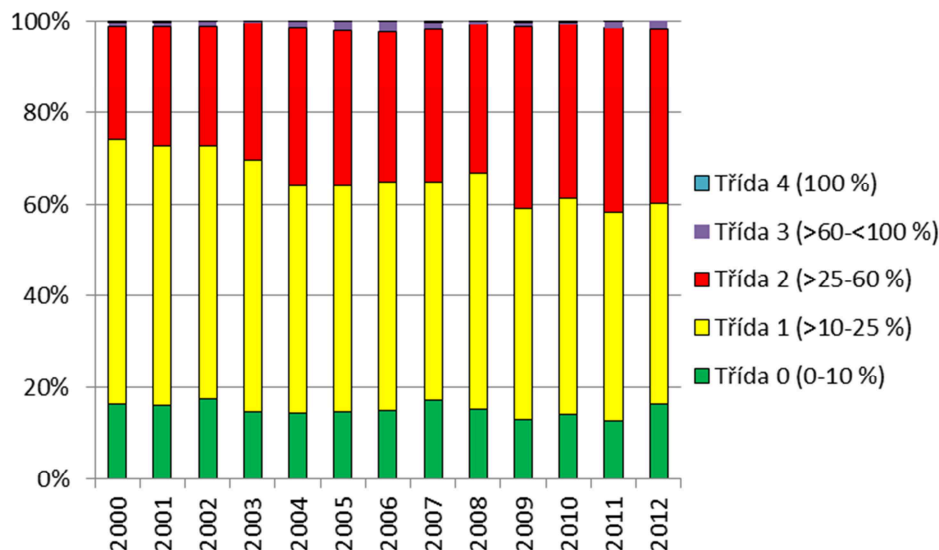
Defoliace lesních porostů si v posledních letech stále zachovává velmi mírně stoupající trend. Ten se projevuje u obou druhových kategorií jehličnanů i listnáčů většinou poklesem zastoupení 1. třídy defoliace a současně vzestupem 2. třídy. Tento trend ukazuje na značné časové zpoždění, s jakým lesní porosty reagují na pozitivní změny imisních podmínek v uplynulých dvou desetiletích.

Graf IV.G.1: Defoliace starších porostů jehličnanů a listnáčů (nad 59 let) podle tříd, ČR, 2000-2012

Jehličnaté porosty

Listnaté porosty

Zdroj: Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti v.v.i.

U starších jehličnatých porostů (nad 59 let) dochází ve sledovaném období 2000–2012 k růstu defoliace zvyšováním zastoupení ve 2.–4. třídě na úkor 0. a 1. třídy. V roce 2000 činila defoliace starších jehličnatých porostů ve 2.–4. třídě 64,8 %, v roce 2012 pak 72,5 % (Graf IV.G.1). Mladší porosty jehličnatých dřevin (do 59 let) vykazují v porovnání se staršími porosty jehličnanů stejný dlouhodobý trend, nicméně dosahují nižší míry defoliace. V období let 2000–2012 defoliace ve 2.–4. třídě u mladších jehličnanů mírně vzrostla, a to z 19,4 % v roce 2000 na 21,8 % v roce 2012. Od roku 2009 však dochází ke zřetelnému poklesu defoliace, a to jak u starších, tak u mladších jehličnatých porostů.

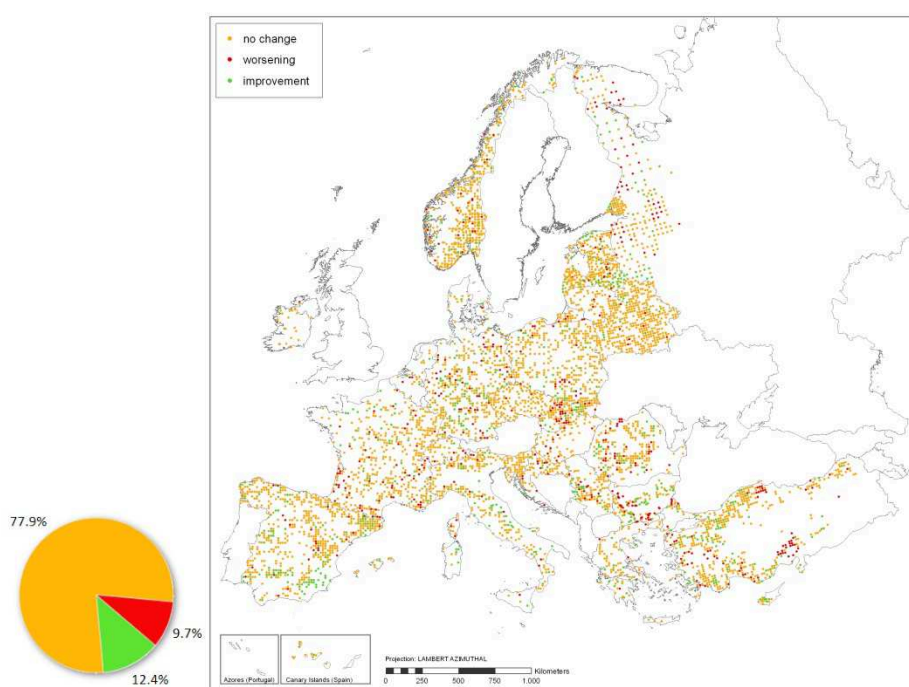
U starších porostů listnáčů (nad 59 let) dochází ke zhoršování stupně defoliace ve sledovaném období 2000–2012, a to zejména zvyšováním zastoupení porostů ve 2. třídě. Mezi lety 2000 a 2012 došlo ke zvýšení podílu v této třídě defoliace z 24,7 % na 38,1 %, a to na úkor 0. a 1. třídy (Graf IV.G.1). U mladších porostů listnatých dřevin (do 59 let) stupeň defoliace v dlouhodobém trendu ve 2.-4. třídě také narůstá. Od roku 2000 byl zaznamenán dlouhodobý pokles zastoupení třídy 0, a to z hodnoty 37,9 % (2000) na hodnotu 27,9 % v roce 2012.

Důvodem nižší míry defoliace u listnatých porostů ve srovnání s jehličnatými je fakt, že listnáče jsou jako opadavé druhy proti stresovým faktorům obecně odolnější, protože jsou schopny během jedné vegetační sezony obnovit celý svůj asimilační aparát.

b) Mezinárodní srovnání

Z hlediska mezinárodního kontextu zůstává stav českých lesů, navzdory výraznému poklesu emisí během 90. let, nadále špatný, a patří k nejhorším v Evropě. V roce 2010 měla ČR v rámci EU27 nejvyšší zastoupení dřevin ve 2.-4. třídě defoliace (54,2 %), následovalo Spojené království (48,5 %), Slovensko (38,6 %), Francie (34,6 %) a Slovinsko (31,8 %). Méně než 10 % pak bylo v Estonsku, Dánsku, Bělorusku, Rusku a Ukrajině.

Graf IV.G.2: Vývoj průměrné defoliace všech druhů dřevin, mezinárodní srovnání, 2009-2010

Zdroj: ICP Forests

Autor kapitoly: Mgr. Tereza Ponocná (CENIA, česká informační agentura životního prostředí)

IV.H INTENZITA TĚŽBY DŘEVA

1) Význam a souvislosti indikátoru

Indikátor „intenzita těžby dřeva“ nám dává informaci o využívání dostupné dřevní hmoty v lesních porostech. V případě, kdy jeho hodnota převyšuje 100%, dochází v konkrétním čase k nadměrnému využívání dřevní hmoty, jehož důsledkem je snížení množství dostupné dřevní hmoty, případně i snížení rozlohy lesů.

Tento indikátor je mimo jiné součástí pravidelně vydávaného přehledu „Stav evropských lesů“, který je zpracováván v rámci Ministerské konference pro ochranu lesů v Evropě (Forest Europe). Odtud je dále přebírán například pro hodnocení biodiverzity (SEBI 2010).

2) Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor „intenzita těžby dřeva“ je definován jako podíl celkové těžby dřeva a celkového čistého přírůstku dřevní hmoty. Udává se v procentech (%).

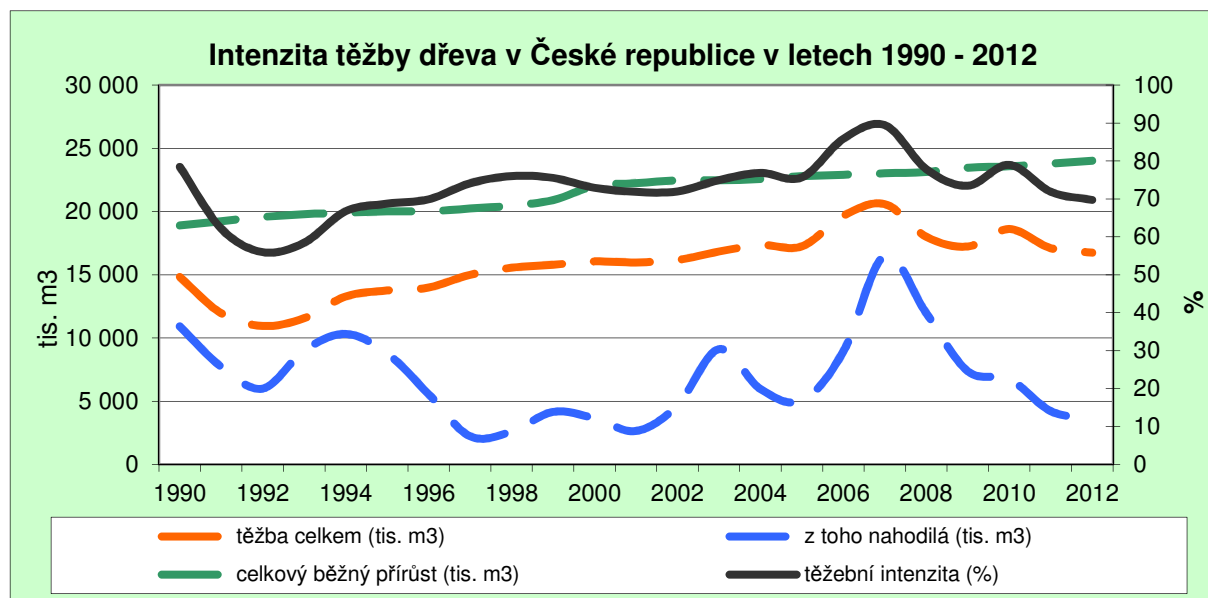
Těžba dřeva je aktivita umožňující získání dřevní hmoty z lesního porostu. Součtem objemu jednotlivých dílčích těžeb je celková těžba dřeva. Těžba je součástí celého procesu péče o lesní porosty (obnova a výchova). Za celkový čistý přírůstek dřevní hmoty považujeme v lesním hospodářství zavedenou veličinu, která se nazývá celkový běžný přírůst. Celkový běžný přírůst je definován jako roční přírůst dřevní hmoty na hlavním i podružném porostu (stanoví se jako rozdíl výše zásob dřeva mezi dvěma roky s připočtením těžeb provedených v daném roce). Vyjadřuje skutečné množství dřeva přirůstajícího v lese v daném období. Je ukazatelem a měřítkem celkové objemové produkce.

Zdrojová data těžby dřeva poskytuje Český statistický úřad. Zdrojová data celkového běžného přírůstu poskytuje Ústav pro hospodářskou úpravu lesů Brandýs nad Labem.

3) Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Graf IV.H.1: Intenzita těžby dřeva, ČR, 1990-2012

Zdroj: Český statistický úřad, Ústav pro hospodářskou úpravu lesů

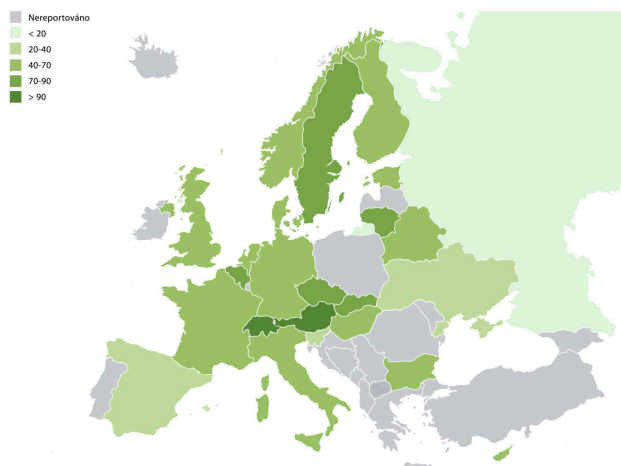
Poměr celkového běžného přírůstu a celkových těžeb v ČR se dlouhodobě pohybuje mezi 70 a 80 %. Krátkodobé překročení hranice 80 % v letech 2006 a 2007 bylo dáno vysokým podílem nahodilých těžeb, jak dobře dokumentuje graf IV.H.1. Celkově se ale tento poměr pohybuje dostatečně pod hranicí 100 %, která je v rámci metodiky Evropské environmentální agentury (EEA) označována jako „limit udržitelnosti“. Tento celkový údaj má spíše orientační charakter. Udržitelnost lesního hospodaření je v ČR garantována lesním zákonem a systémem závazných ustanovení lesního hospodářského plánování.

Výše nahodilých těžeb v posledních letech je zapříčiněna výskytem kalamit (2006 – námraza, 2007 – orkán Kyrill, 2008 – vichřice Emma). Vysoký podíl nahodilých těžeb částečně brání, resp. zpomaluje uplatňování principů trvale udržitelného hospodaření v lesích, protože váže významnou část zdrojů. Lesní hospodář tak nemůže umisťovat těžby plně v souladu se svými záměry²⁹ a musí přednostně zpracovávat těžby nahodilé. Na druhou stranu lze konstatovat, že se téměř vždy podařilo zpracovat veškerou kalamitní hmotu a tím připravit vhodné podmínky pro další rozvoj a realizaci výše zmíněných principů, které jsou, byť v různých podobách, uplatňovány již celé generace.

²⁹ Závazná ustanovení lesního hospodářského plánování - maximální celková výše těžeb, minimální podíl melioračních a zpevňujících dřevin při obnově porostu a minimální plošný rozsah výchovných zásahů do 40 let.

b) Mezinárodní srovnání

Graf IV.H.2: Intenzita těžby dřeva (%), mezinárodní srovnání, 2010

Zdroj: Ministerská konference pro ochranu lesů v Evropě (Forest Europe - MCPFE)

Graf IV.H.2 ilustruje skutečnost, že těžba dřeva v evropských zemích, v souladu s principy trvale udržitelného hospodaření v lesích, nepřekračuje přírůst. Švédsko, Rakousko a Švýcarsko prošlo během minulého desetiletí rozsáhlými živelnými škodami v lesích, což vedlo k vyšším těžbám.

V porovnání s průměrnou hodnotou v evropských zemích, je intenzita těžeb v České republice mírně vyšší, přesto, i přes poměrně nepříznivý podíl nahodilých těžeb, stále zůstává hluboko pod hodnotou 100 % definovanou EEA jako „limit udržitelnosti“.

Autoři kapitoly: Ing. Patrik Pacourek, Ing. Jaroslav Kubišta (Ústav pro hospodářskou úpravu lesů)

Prioritní osa V: Stabilní a bezpečná společnost

V.A INDEX VNÍMÁNÍ KORUPCE

1. Význam a souvislosti indikátoru

Korupce v širším slova smyslu je zneužitím svěřených pravomocí k získání neoprávněných výhod. Může mít podobu od prostého úplatkářství až k systému klientelistických sítí, které dokáží ovládnout státní správu. Rozbujelá systémová korupce může zcela paralyzovat fungování demokratické politiky a podlomit hospodářský život země a poškodit její mezinárodní reputaci.

Index vnímání korupce (Corruption Perception Index; CPI) se zaměřuje na korupci ve veřejném sektoru, respektive na korupci, do níž jsou zapojeni státní úředníci, veřejné činitelé nebo politici. Výzkumy používané při sestavování indexu obsahují otázky týkající se zneužívání pravomocí veřejných činitelů a zaměřují se například na uplácení státních úředníků, uplácení při zadávání veřejných zakázek nebo zneužívání veřejných prostředků. Dále jde o otázky zkoumající dopady a účinnost protikorupčních opatření v rámci veřejného sektoru, čímž se věnuje pozornost jak administrativním, tak politickým aspektům korupce.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

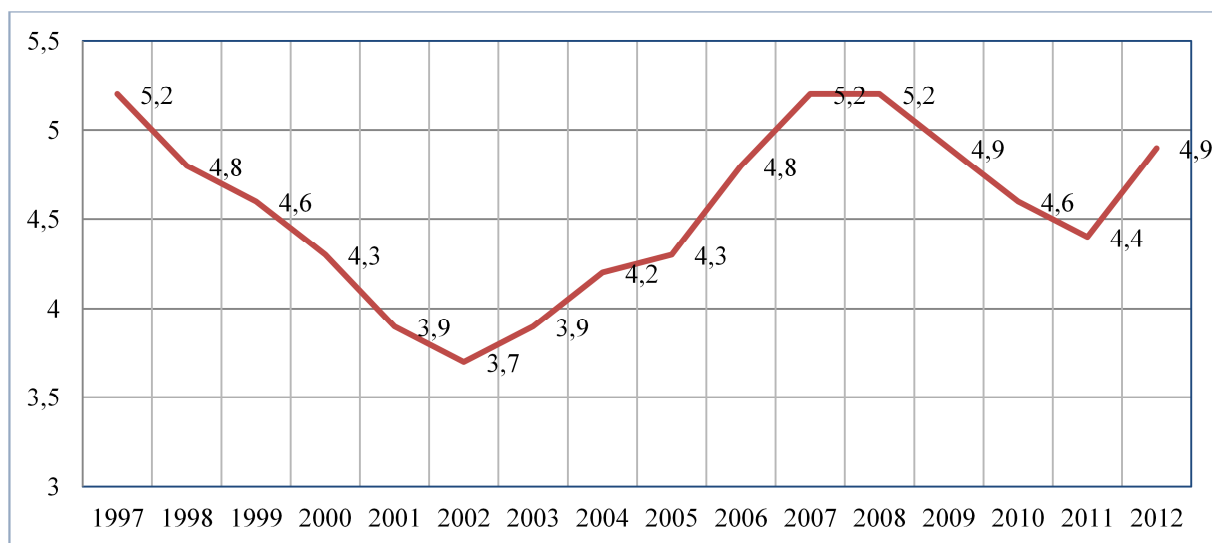
Index CPI 2010 vychází z 13 různých průzkumů provedených 10 nezávislými institucemi. Mezinárodní organizace Transparency International (TI) dbá na to, aby údaje z průzkumů byly dostatečně doloženy a aby vysvětlení použité metodologie umožnilo posouzení spolehlivosti zdroje. Úplný seznam zdrojů údajů pro CPI 2012, podrobnější informace o výzkumech (pokládání otázky, počty respondentů atd.) je možné nalézt v metodologii CPI na adrese <http://www.transparency.cz/index-cpi-2012/>. CPI nabývá hodnot 0-100, kde 100 označuje zemi téměř bez korupce a 0 znamená vysokou míru korupce. Díky upravené metodologii je mnohem jasnější vztah mezi výsledným hodnocením země a původními hodnotami z jednotlivých zdrojových průzkumů. Zároveň to znamená, že jakékoli změny v hodnocení, jichž země dosáhne ve zdrojových průzkumech v následujícím roce, se odrazí ve změně přepočítaného hodnocení za příslušný zdroj přímo, neprojeví se přitom změny ve vnímání situace v jiných zemích zařazených do téhož průzkumu.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Vývoj Indexu CPI v ČR v letech 1997-2012 poměrně dobře odráží vývoj společenského a politického života v ČR, byť je samozřejmě nutné brát v potaz dlouhodobější dynamiku společenských cyklů. Vývoj v grafu V.A.1 můžeme např. interpretovat v souvislostech voleb, střídání vlád, vidět jak se po období očekávaného zlepšení opět objevuje na konci sledovaného období spíše skeptický přístup. V roce 2012 nastalo v České republice po postupném čtyřletém zhoršování situace mírné zlepšení.

Graf V.A.1: Index vnímání korupce, ČR, 1997-2010

Pozn.: Od roku 2012 začala Transparency International používat novou metodiku stanovení indexu vnímání korupce. Z původní desetistupňové škály se stala škála od 0 do 100.

Zdroj: Transparency International

b) Mezinárodní srovnání

Žebříček vnímání korupce CPI 2012 hodnotí podle míry vnímání korupce 176 zemí. Česká republika je na 54. místě s výsledkem 49. Mezi nejméně zkorumpované země světa se řadí Dánsko, Finsko a Nový Zéland (90). Nejnižšího hodnocení dosáhly Somálsko, Severní Korea a Afghánistán (8). V rámci EU se Česko umístilo na 21. místě a zaostává za západními státy i svými sousedy. Pokud bychom hodnotili všechny státy evropského kontinentu, pak by ČR náležela 25 pozice.

Tabulka V.A.1: Index vnímání korupce (vybrané země), mezinárodní srovnání, 2010

Pořadí země	Země / území	CPI 2012 - hodnocení
1	Dánsko	90
1	Finsko	90
1	Nový Zéland	90
4	Švédsko	88
5	Singapur	87
6	Švýcarsko	86
7	Austrálie	85
7	Norsko	85
9	Kanada	84
13	Německo	79
17	Japonsko	74
17	Velká Británie	74
19	Spojené státy americké	73
37	Slovinsko	61
41	Polsko	58
46	Maďarsko	55
53	Bahrajn	51
54	Česká republika	49
54	Lotyšsko	49
54	Malajsie	49

54	Turecko	49
62	Slovensko	46
64	Ghana	45
64	Lesotho	45
75	Černá Hora	41
80	Čína	39
80	Srbsko	39
102	Argentina	35
102	Gabon	35
105	Kosovo	34
118	Egypt	32
123	Bělorusko	31
133	Irán	28
133	Kazachstán	28
133	Rusko	28
144	Ukrajina	26
150	Eritrea	25
169	Irák	18
174	Afghánistán	8
174	Severní Korea	8
174	Somálsko	8

Zdroj: Transparency International

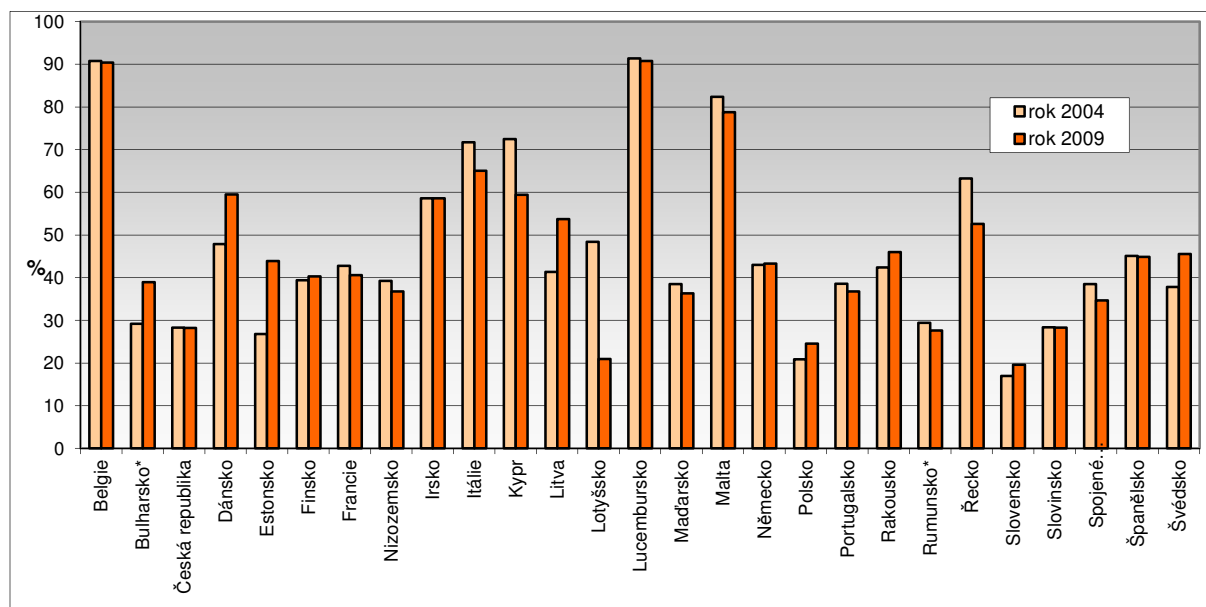
Autoři kapitoly: Mgr. Josef Novák, PhD. (CI2, o.p.s.), Stanislav Beránek (Transparency International - Česká republika)

v parlamentních, tak v komunálních volbách byla nejvyšší v roce 1990. V průběhu devadesátých let se zájem voličů o parlamentní (volební účast ve volbách do ČNR 1990 byla 96,8 % a ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 1998 činila 74,0 %) i komunální (voleb do zastupitelstev obcí se v roce 1990 zúčastnilo 73,6 % voličů a v roce 1998 pouze 46,7 %) volby poměrně razantně snižoval. Po roce 2000 se volební účast v jednotlivých typech voleb stabilizovala. Ve volbách do dolní komory Parlamentu oscilovala kolem 60 % a ve volbách do zastupitelstev obcí se pohybovala pod 50 procenty. Občané považují zřejmě za nejdůležitější volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu, přičemž ona důležitost odráží vnímání možnosti ovlivňovat alespoň určitým způsobem dění v celé zemi. Proto také voliči o ostatní typy voleb projevují menší zájem. To se odrazilo i ve volbách do krajských zastupitelstev, kterých se účastnilo 30 až 40 % voličů. Dlouhodobě nízká volební účast je charakteristická pro volby do horní komory Parlamentu. Nepříznivý trend započaly již první senátní volby v roce 1996, kdy se prvního kola voleb zúčastnilo 35 % registrovaných voličů, kola druhého pak pouhých 30,6 % voličů. Zajímavým fenoménem, týkajícím se volební účasti v senátních volbách, je propad v míře volební účasti mezi prvním a druhým kolem voleb (pohyboval se mezi 10 až 20 procentními body). Volby do Senátu probíhaly vždy souběžně s volbami do obecních či krajských zastupitelstev. Konání jiného typu voleb společně s prvním nebo druhým kolem senátních voleb ovlivnilo úroveň volební účasti v těchto jednotlivých kolech směrem k vyšší účasti. V roce 2013 se konala první přímá volba prezidenta České republiky. Volební účast se v obou kolech volby pohybovala okolo 60 procent, tj. zhruba na úrovni volební účasti voleb do dolní komory Parlamentu České republiky.

b) Mezinárodní srovnání

Po vstupu České republiky do Evropské unie se konaly dvoje volby do Evropského parlamentu.

Graf V.B.2: Volební účast – volby do Evropského parlamentu, mezinárodní srovnání, 2004, 2009

Poznámka: *doplňovací volby v roce 2007

Zdroj: Eurostat

Volební účast v České republice byla stabilní a pohybovala se těsně nad 28 procenty. V rámci celé Evropské unie dosáhla volební účast v roce 2004 výše 45,5 % a v roce 2009 poklesla na

43 %. Kromě Belgie (90,4 %) a Lucemburska (90,8 %), v nichž jsou volby povinné, byla nejvyšší volební účast na Maltě (78,8 %). Naopak nejnižší volební účast byla na Slovensku, kde volilo necelých 20 % registrovaných voličů. Méně než 30 % voličů přišlo, kromě České republiky, k volbám v Litvě, Polsku, Rumunsku a Slovinsku. Účast ve volbách do Evropského parlamentu měla ve většině členských států klesající tendenci. V roce 2009 byla volební účast v 16 z 27 zemí EU nižší než v roce 2004.

Autor kapitoly: Ing. Miroslav Řípa (Český statistický úřad)

V.C POPULACE ŽIJÍCÍ POD HRANICÍ CHUDOBY PŘED A PO SOCIÁLNÍCH TRANSFERECH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Indikátor *Populace žijící pod hranicí chudoby před a po sociálních transferech* je mezinárodně srovnatelným indikátorem pro měření chudoby, který ukazuje efektivitu působení sociálních transferů, resp. jejich dopadu na osoby ohrožené chudobou. Jednotná metodika pro všechny země EU umožňuje sledovat a porovnávat chudobu nejen v celé populaci, ale i v příslušných věkových skupinách, podle pohlaví, v závislosti na ekonomické aktivitě, podle regionů, stupně vzdělání apod.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor vyjadřuje procentní podíl osob ohrožených chudobou z celkového počtu osob v populaci nebo v příslušné skupině obyvatel před a po působení sociálních transferů.

Osoby ohrožené chudobou jsou ty osoby, jejichž roční vyrovnaný disponibilní příjem (před a po zahrnutí všech sociálních transferů) je nižší než 60 % ročního národního vyrovnaného mediánového příjmu na spotřební jednotku³⁰. Vyrovnaný příjem domácnosti je definován jako podíl celkového disponibilního příjmu domácnosti a počtu jejích spotřebních jednotek. Vypočtený vyrovnaný příjem domácnosti na spotřební jednotku se přiřazuje všem jejím členům (všechny osoby v domácnosti mají stejný příjem). Ze souboru všech osob seřazených vzestupně podle výše jejich vyrovnaného příjmu se pak počítá hranice chudoby.

Hranice/práh příjmové chudoby představuje 60 % ročního národního vyrovnaného mediánového příjmu na spotřební jednotku EU³⁰. Do příjmu se zahrnují i příjmy v naturáliích. Výhodou tohoto relativního měření pomocí mediánu (a ne průměru) je to, že není příliš ovlivněno mezními hodnotami, nevýhodou je pak značná rozdílnost nastavených prahů ohrožení chudobou v různých zemích.

Hlavním zdrojem údajů o populaci žijící pod hranicí chudoby v ČR je šetření Českého statistického úřadu „Příjmy a životní podmínky domácností v ČR“. Pro mezinárodní srovnání slouží data EU-SILC, která jsou po přepočtu a odsouhlasení národních údajů poskytována Eurostatem.

3. Hodnocení indikátoru

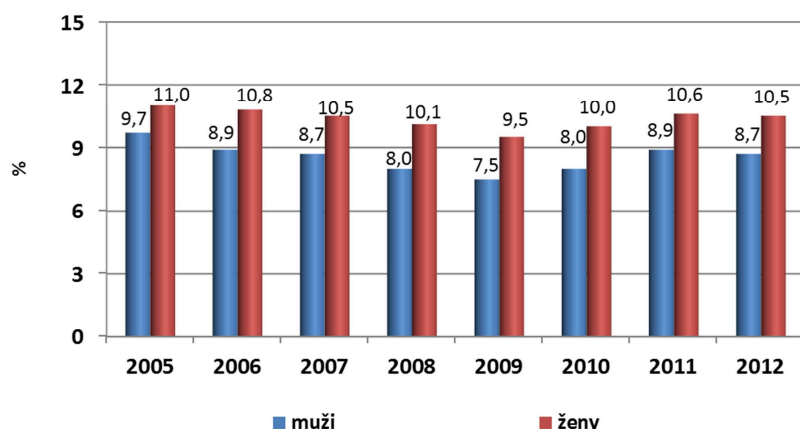
a) Vývoj indikátoru v ČR

Dle šetření Českého statistického úřadu „Příjmy a životní podmínky domácností v ČR v roce 2012“³¹ a informací z Eurostatu se hranice/práh příjmové chudoby (po zahrnutí všech sociálních transferů) od roku 2005 zvýšil o cca 42 % z 80 986 Kč v roce 2005 na 114 953 Kč v roce 2012. Pod touto hranicí se v roce 2005 nacházelo 10,4 % populace. V roce 2012 se podíl osob ohrožených chudobou snížil a představoval 9,6 % z celkové populace v ČR.

³⁰ Spotřební jednotka podle EU stupnice je definována následovně: první dospělý v domácnosti = 1,0; každý další dospělý v domácnosti (osoba starší 13 let) = 0,5; každé dítě (do 13 let včetně) = 0,3.

³¹ Při tomto šetření byly zjišťovány příjmy domácností a osob za rok 2011.

Graf V.C.1: Míra ohrožení chudobou dle pohlaví, ČR, 2005-2012

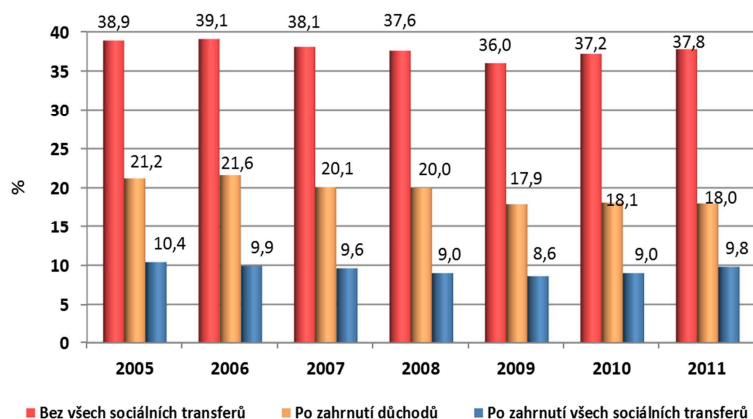

Zdroj: Český statistický úřad

Z hlediska pohlaví byly ve sledovaném období chudobou více ohroženy ženy (v roce 2005 jejich podíl činil 11 %, v roce 2012 poklesl na 10,5 %) než muži (9,7 % v roce 2005 a 8,7 % v roce 2012). Chudobou byly nejvíce ohroženy děti ve věkové kategorii 0-17 let (jejich podíl se snížil z 17,6 % v roce 2005 na 13,9 % v roce 2012). Míra ohrožení chudobou u domácností s dětmi se oproti roku 2005 snížila o 2,2 procentního bodu na 11,6 % v roce 2012 (u bezdětných domácností představovala míra ohrožení chudobou v roce 2012 7,5 %, tj. o 0,8 procentního bodu více než v roce 2005). Mezi domácnostmi se závislými dětmi byly chudobou nejvíce ohroženy neúplné rodiny (41 % v roce 2005 a 31,3 % v roce 2012).

U osob ve věku 18 a více let bylo v roce 2012 ohroženo chudobou 4,5 % pracujících osob (o 1 procentní bod více než v roce 2005). Naproti tomu vysoký podíl chudých byl zaznamenán mezi nezaměstnanými (51,1 % v roce 2005 a 46,7 % v roce 2012) a ostatními ekonomicky neaktivními osobami s výjimkou důchodců (16,1 % v roce 2005 a 13,7 % v roce 2012). Míra ohrožení chudobou u nepracujících důchodců v roce 2005 představovala 6,1 %, v roce 2012 vzrostla o 0,3 procentního bodu na 6,4 % a zůstala i nadále nižší než míra chudoby celé populace.

Graf V.C.2: Populace žijící pod hranicí chudoby před a po sociálních transferech, ČR, 2005-2011³²

Zdroj: Eurostat

³² Údaje za rok 2012 nebyly v době zpracování kapitoly Eurostatem zveřejněny

Sociální transfery významně ovlivňují celkovou míru chudoby v ČR. Bez důchodů a ostatních sociálních transferů by v roce 2011 žilo pod hranicí ohrožení chudobou 37,8 % osob. Sociální transfery včetně důchodů míru chudoby snížily o 28,0 procentních bodů. Po vyplacení důchodů tato míra klesla na 18 % a po zahrnutí ostatních sociálních transferů se snížila na konečných 9,8 %. Podíl těchto transferů na HDP je v ČR v porovnání s ostatními zeměmi nízký (dle Eurostatu podíl výdajů na sociální ochranu z HDP v ČR v roce 2010 činil 20,1 %, průměr zemí EU27 představoval 29,4 %), což svědčí o efektivitě sociálního systému v ČR.

b) Mezinárodní srovnání

V roce 2011 byla míra chudoby (po zahrnutí sociálních transferů) v ČR nejnižší ze všech zemí EU. Činila 9,8 %, zatímco průměr EU28 představoval 16,9 %.

Při posuzování vlivu sociálních transferů na výslednou hodnotu míry ohrožení chudobou z hlediska věku měly velký vliv důchody, po jejichž zahrnutí se významně zlepšily výsledky pro věkovou skupinu 65 a více let (v průměru EU28 z 87,8 % na 19,8 %). Celkový vliv transferů v rámci EU28 redukoval výchozí míru chudoby z průměrných 44,1 % na 16,9 %.

Tabulka V.C.1: Populace žijící pod hranicí chudoby před a po sociálních transferech podle věkových skupin (%), mezinárodní srovnání (státy EU 28), 2011³³

Země	Bez všech soc. transferů				Po zahrnutí důchodů				Po zahrnutí všech soc. transferů			
	<i>Celkem</i>	<i>0-17</i>	<i>18-64</i>	<i>65+</i>	<i>Celkem</i>	<i>0-17</i>	<i>18-64</i>	<i>65+</i>	<i>Celkem</i>	<i>0-17</i>	<i>18-64</i>	<i>65+</i>
EU 28	44,1	37,0	34,2	87,8	26,3	34,8	25,6	19,8	16,9	20,6	16,0	16,0
Belgie	42,0	34,6	31,7	91,2	27,8	33,8	26,4	25,2	15,3	18,7	12,9	20,2
Bulharsko	41,5	40,4	31,7	78,6	27,1	34,9	23,0	34,8	22,3	28,9	18,2	30,9
Česká republika	37,8	29,8	28,3	88,9	18,0	27,0	17,4	9,9	9,8	15,2	9,1	6,6
Dánsko	40,4	25,8	31,1	92,9	28,4	25,7	30,1	25,8	13,0	10,2	13,1	16,0
Německo	44,6	33,6	31,9	94,1	25,1	33,0	26,1	15,4	15,8	15,6	16,4	14,2
Estonsko	41,1	32,5	31,8	86,4	24,9	30,4	25,8	15,6	17,5	19,5	18,0	13,1
Irsko	50,5	49,8	43,4	87,8	39,6	49,1	39,1	22,1	15,2	17,1	15,1	11,0
Řecko	44,9	29,0	37,3	85,3	24,8	26,5	23,0	28,9	21,4	23,7	20,0	23,6
Španělsko	44,8	36,5	36,8	84,6	29,8	34,8	29,4	25,7	21,8	27,2	20,5	20,8
Francie	44,2	37,2	35,3	86,3	24,7	35,8	24,0	12,9	14,0	18,8	13,5	9,7
Chorvatsko	46,7	39,8	38,7	80,2	30,7	33,7	28,5	35,2	21,1	21,5	19,1	27,3
Itálie	44,9	35,6	34,9	83,8	24,4	33,0	23,6	19,3	19,6	26,3	18,5	17,0
Kypr	33,1	24,7	25,0	89,8	23,5	23,9	19,8	41,9	14,5	11,9	11,0	37,2
Lotyšsko	46,6	42,8	38,1	81,8	27,3	37,4	28,5	11,8	19,1	25,0	20,2	8,9
Litva	49,4	46,3	40,5	87,5	31,8	40,5	33,3	15,5	20,0	24,3	20,7	12,1
Lucembursko	43,8	41,8	35,3	89,1	27,2	40,6	26,6	8,0	13,6	20,3	13,1	4,7
Maďarsko	51,8	52,2	42,7	89,4	28,9	47,5	28,5	9,1	13,8	23,0	13,6	4,5
Malta	36,9	33,3	27,9	82,1	22,9	30,3	20,4	24,4	15,4	21,1	13,1	18,1
Nizozemí	36,9	24,9	27,3	95,1	20,9	24,3	21,7	12,8	11,0	15,5	10,5	6,5
Rakousko	43,6	39,7	32,7	88,7	24,9	36,6	23,3	18,2	12,6	15,4	11,0	16,0
Polsko	43,4	36,7	37,0	84,0	24,1	30,1	23,8	17,3	17,7	22,0	17,1	14,7
Portugalsko	42,5	33,4	33,0	85,0	25,4	30,9	24,4	23,3	18,0	22,4	16,2	20,0
Rumunsko	49,8	50,2	41,5	86,2	29,1	42,2	28,3	16,7	22,2	32,9	21,0	14,1
Slovinsko	40,2	28,8	32,4	89,1	24,2	26,9	21,6	32,7	13,6	14,7	11,7	20,9
Slovenská republika	38,3	35,3	29,8	85,6	19,5	29,7	19,0	10,2	13,0	21,2	12,4	6,3

³³ Údaje za rok 2012 nebyly v době zpracování kapitoly Eurostatem zveřejněny

Finsko	41,3	30,2	30,8	92,3	27,4	30,2	27,2	25,1	13,7	11,8	12,8	18,9
Švédsko	42,4	32,5	30,0	94,4	27,9	32,0	26,5	27,5	14,0	14,5	12,5	18,2
Velká Británie	43,4	43,0	31,7	87,3	30,5	42,4	27,1	28,6	16,2	18,0	14,1	21,8

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Odbor analýz a statistik (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR)

V.D DEFICIT A DLUH VLÁDNÍHO SEKTORU

1. Význam a souvislosti indikátoru

Vládní deficit patří bezesporu k jednomu z nejvýznamnějších indikátorů udržitelného vývoje fiskální politiky státu. Má vazbu na celou řadu makroekonomických veličin, které jsou tím pádem ovlivňovány formou nastavení fiskální politiky dané země. Případné přetrvávající problémy s deficitem vládního sektoru by se zcela zásadním a negativním způsobem promítly do důvěryhodnosti a ekonomického výkonu a v konečném důsledku ohrozily především nejzranitelnější část populace.

Dluh v dlouhodobějším horizontu v podstatě z velké části vyplývá z kumulovaných deficitů a stává se tak jednou ze základních veličin, která je bedlivě sledována jak mezinárodními institucemi, investory do státních dluhopisů, potenciálními investory do národní ekonomiky, ale i celou řadou jiných zájmových skupin. Veškeré rozpočtové problémy, které ovlivní deficit vládního sektoru, se tedy nakonec dříve či později přelijí do zadlužení dané země, a veškeré negativní důsledky týkající se deficitu se ve stejné míře pak týkají i dluhu.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Data podle metodiky národních účtů pokrývají všechny vládní instituce a jejich operace jsou zachycovány na aktuálním principu (tj. transakce jsou zachycovány tehdy, když se ekonomická hodnota vytváří, transformuje nebo zaniká, nebo když se pohledávky a závazky zvyšují nebo snižují bez ohledu na to, kdy bude realizovaná transakce peněžně uhrazena).

Vládní sektor v systému národního účetnictví obecně představuje všechny institucionální jednotky, které jsou kontrolovány vládou a jsou netržní výrobci, tzn. že jejich produkce je financována více než z poloviny vládou a méně než z poloviny z tržeb. Vládní sektor ČR se dělí na tři subsektory: subsektor ústředních vládních institucí, subsektor místních vládních institucí a subsektor fondů sociálního zabezpečení.

Data za minulost jsou pravidelně kompilována Českým statistickým úřadem. Data za rok 2013 jsou nejnovějším odhadem Ministerstva financí ČR, který vychází z Notifikace vládního deficitu a dluhu z dubna 2013.

Vládní dluh v metodice ESA95, který je pravidelně reportován Eurostatu v rámci Notifikace vládního deficitu a dluhu je definován jako hrubý konsolidovaný dluh v nominální hodnotě, tvořený stavem pouze vybraných typů závazků (oběživo a depozita, cenné papíry jiné než účasti mimo finanční deriváty a půjčky) ke konci daného roku. Pokrytí subjektů je v tomto případě zcela shodné jako u deficitu vládního sektoru. Data za minulost jsou jako u deficitu kompilována Českým statistickým úřadem a rok 2013 je pak nejnovější odhad Ministerstva financí ČR.

3. Hodnocení indikátoru

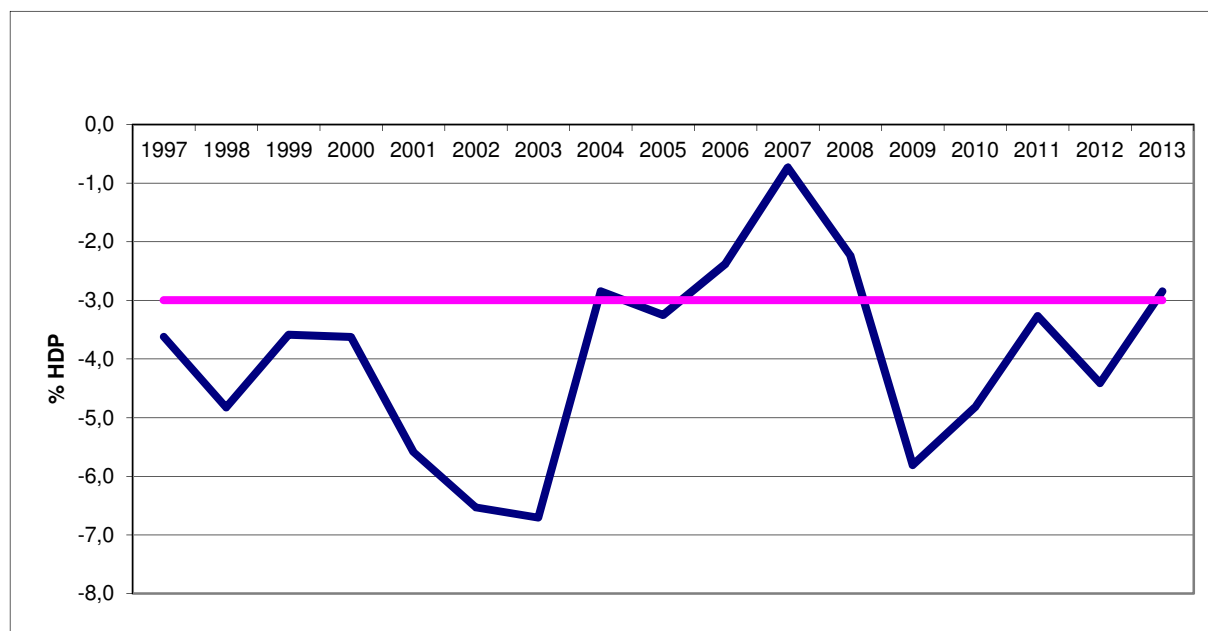
a) Vývoj indikátoru v ČR

Vývoj deficitu v období od roku 1997 byl ve většině let pod hodnotou tzv. maastrichtského konvergenčního kritéria. Světlou výjimkou je pouze období kolem roku 2007, které je ovšem

charakteristické vysokým tempem hospodářského růstu. V roce 2009 se především kvůli dopadům ekonomické krize na národní hospodářství a tím výpadku daňových příjmů ve spojení s přijetím protikrizových opatření propadl až na 5,8 % HDP. V následujícím roce se již deficit začal postupně zlepšovat zejména díky postupnému odezňování hospodářské krize a zrušení celé řady protikrizových opatření, které byly přijaty v roce 2009. Zároveň byla v tomto roce zahájena úsporná strategie, která měla za cíl postupné snižování strukturálního deficitu vládního sektoru až k hodnotě vymezené jako tzv. střednědobý cíl, který je pro ČR stanoven na hodnotu 1 % HDP. Tato výše deficitu by měla zajistit v případě běžných fluktuací ekonomického vývoje kolem potenciálního produktu udržení deficitu vládního sektoru pod hodnotou maastrichtského konvergenčního kritéria 3 % HDP. Lze to tedy chápat jako jakýsi bezpečnostní polštář pro případ negativního vývoje hospodářství. Nad hodnotu maastrichtského konvergenčního kritéria by se měl deficit vlády dostat tento rok, a pokud by nedošlo ke schválení majetkového vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi deficit by byl nad hranicí 3 % HDP již v roce 2012.

Z hlediska dlouhodobé udržitelnosti vývoje vládního sektoru v ČR je ovšem stále třeba vyřešit celou řadu problémů, které mohou mít v případě zanedbání velmi negativní následky. Jedná se především o úpravu financování starobních penzí, kde díky negativnímu demografickému vývoji dochází ke stárnutí populace, což ruku v ruce se zvyšující se střední délkou dožití má výrazný negativní vliv na vývoj veřejných financí. S podobnými problémy se potýká i financování zdravotnictví, kde také ve velké míře působí nepříznivý demografický vývoj, stejně jako používání moderních léčebných postupů, které jsou pro zdravotní pojišťovny čím dál nákladnější. V posledních letech byla sice schválena celá řada opatření, která pomáhá problémy v těchto systémech řešit, ale i nadále je třeba jim věnovat velké úsilí a pozornost.

Graf V.D.1: Deficit vládního sektoru, ČR, 1997-2013

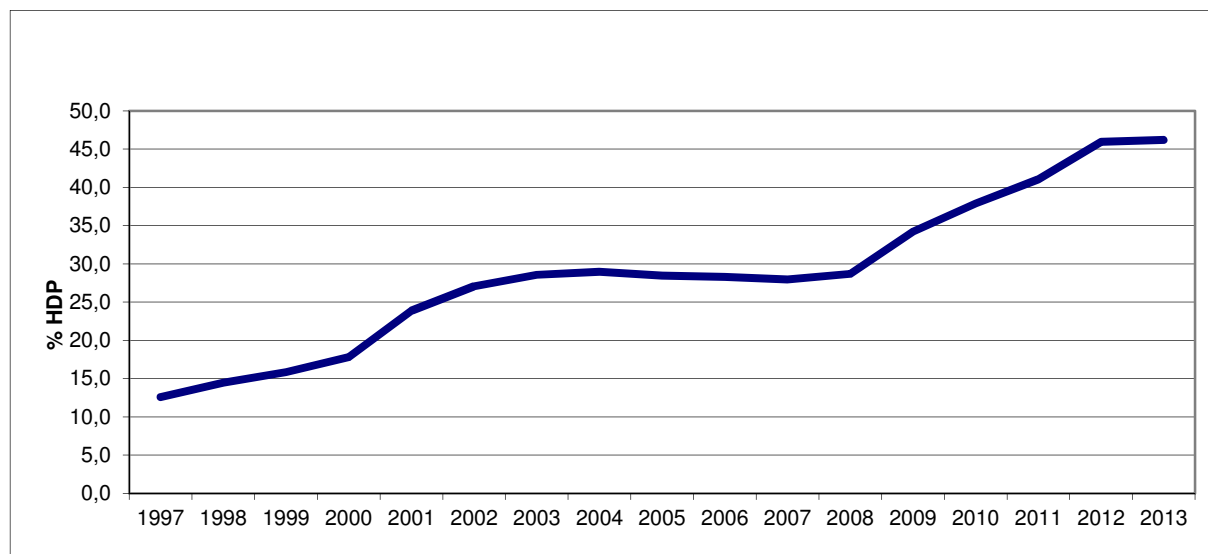

Zdroj: Český statistický úřad, Ministerstvo financí ČR

Vývoj dluhu v podstatě reflektuje vývoj deficitů ve sledovaném období, až na drobnou výjimku kolem roku 2007, docházelo k neustálému růstu podílu vládního dluhu na HDP. K

výraznější akceleraci došlo v posledních několika letech, a to především díky působení krize. Ke konci tohoto roku se pak očekává dluh vládního sektoru ve výši 46,2 % HDP.

Graf V.D.2: Dluh vládního sektoru, ČR, 1997-2013

Zdroj: Český statistický úřad, Ministerstvo financí ČR

b) Mezinárodní srovnání

Z hlediska mezinárodního srovnání se Česká republika nacházela po téměř celé sledované období v tabulce relativně hluboko pod průměrem zemí EU27. I přes relativně dobré výsledky v mezinárodním srovnání je ovšem třeba dále pokračovat v konsolidačním úsilí vládního sektoru. Z tabulky vyplývá, že poměrně hodně bezproblémovou zemí je Německo, které vykázalo v roce 2012 dokonce mírný přebytek. Velké problémy má naopak především Velká Británie, která by i tento rok měla dosáhnout výrazný deficit a to téměř 7 % HDP.

Tabulka V.D.1: Deficit vládního sektoru, mezinárodní srovnání, 2009-2013

	2009	2010	2011	2012	2013
EU 27	-6,9	-6,5	-4,4	-4,0	.
Česká republika	-5,8	-4,8	-3,3	-4,4	-2,8
Slovensko	-8,0	-7,7	-5,1	-4,3	-2,9
Polsko	-7,4	-7,9	-5,0	-3,9	-3,5
Rumunsko	-9,0	-6,8	-5,6	-2,9	-2,4
Německo	-3,1	-4,1	-0,8	0,2	-0,3
Francie	-7,5	-7,1	-5,3	-4,8	-3,7
Velká Británie	-11,5	-9,6	-7,8	-5,6	-6,8
Itálie	-5,5	-4,5	-3,8	-3,0	-2,9

Zdroj: Eurostat, Ministerstvo financí ČR

U dluhové kvóty se Česká republika nachází přibližně lehce nad polovinou dluhové kvóty zemí EU27. Za povšimnutí stojí Itálie, kde se dluh na konci tohoto roku předpokládá nad hranicí 130 % HDP. Vzájemná srovnatelnost zadlužení jednotlivých zemí je ovšem velmi problematická, protože v konečném důsledku záleží na schopnosti dané země vypůjčit si při dané výši dluhu další prostředky na finančních trzích. Pak záleží na vnímání finančních trhů,

kdy některé země mohou mít problémy se svým financováním i při relativně nízkých úrovních dluhu, zatímco jiné dokážou bez závažnějších problémů financovat svůj dluh i při velmi vysokých hranicích. Dluhová kapacita země je determinována celou řadou faktorů, jako je bohatství země a jejích obyvatel, kvalita institucí, vymahatelnost práva, politická kultura a mnoho dalších.

Tabulka V.D.2: Dluh vládního sektoru, mezinárodní srovnání, 2009-2013

	2009	2010	2011	2012	2013
EU 27	74,6	80,0	82,5	85,3	.
Česká republika	34,2	37,8	40,8	45,8	46,2
Slovensko	35,6	41,0	43,3	52,1	54,4
Polsko	50,9	54,8	56,2	55,6	55,8
Rumunsko	23,6	30,5	34,7	37,8	38,6
Německo	74,5	82,4	80,4	81,9	80,4
Francie	79,2	82,4	85,8	90,2	93,6
Velká Británie	73,9	80,0	86,4	90,7	94,9
Itálie	116,4	119,3	120,8	127,0	130,4

Zdroj: Eurostat, Ministerstvo financí ČR

Autor kapitoly: Ing. Petr Hovorka (Ministerstvo financí ČR)

V.E PRŮMĚRNÁ DÉLKA SOUDNÍHO ŘÍZENÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Indikátor postihuje civilní agendu (C) u okresních a krajských soudů. Vývoj délky soudních řízení v ostatních agendách je obdobný, proto byla civilní agenda vybrána jako zástupce všech ostatních soudních agend.

Efektivní vykonatelnost práva, resp. jednotlivých právních norem je jedním z podstatných pilířů a znaků demokratického právního státu. Přiměřená doba řízení je považována za jeden ze základních atributů práva na spravedlivý proces. Aby vykonatelnost práva byla efektivní, důvěryhodná a požívala jisté autority, je nezbytné, aby byla realizována v přiměřeném čase.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Délka soudního řízení je definována jako počet dní ode dne nápadu věci³⁴ do dne právní moci rozhodnutí. Indikátor je vypočten jako průměrná délka všech občanskoprávních řízení, které okresní a krajské soudy pravomocně ukončí v daném vykazovaném roce.

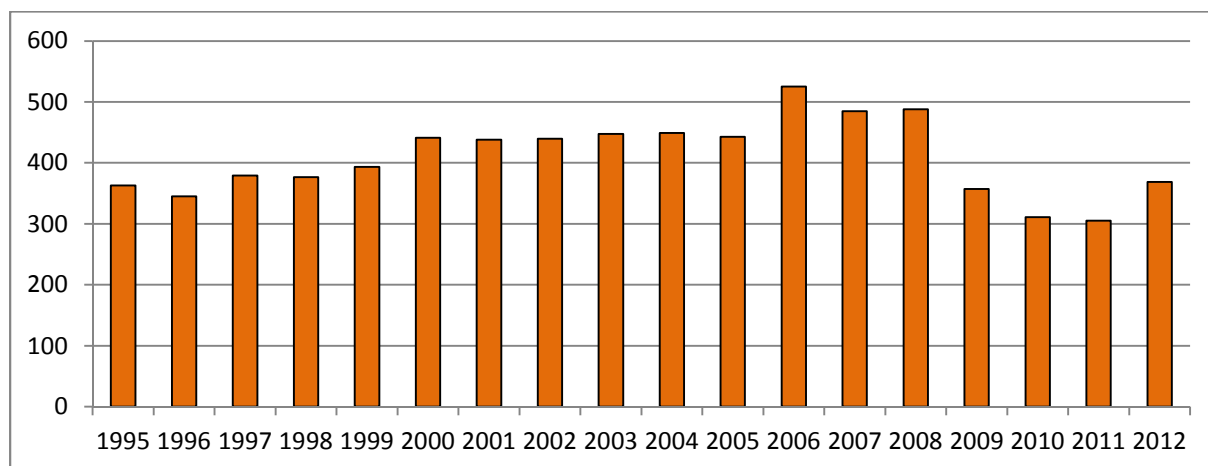
Zdrojovými daty jsou data z rejstříků v aplikaci ISAS (Informační systém administrativy soudů), která jsou denně zasílána do informačního systému CSLAV (Centrální SLAV, kdy SLAV jsou Statistické listy a výkazy). Ten umožňuje sběr a zpracování statistických dat v rámci resortu, a to s odpovídajícími výstupy v podobě standardních sestav, které jsou publikované dle své povahy, buď pro interní potřeby resortu, nebo pro širokou veřejnost.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Z grafu V.E.1 je zřejmý vývoj délky řízení v civilní agendě od roku 1995 do roku 2012.

Graf V.E.1: Délka soudního řízení ve dnech v civilních věcech před okresními a krajskými soudy, ČR, 1995-2012

Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR

³⁴ Nápadem věci se rozumí den, kdy je návrh na zahájení doručen soudu.

Délka řízení u okresních a krajských soudů byla nejdelší v roce 2006 (525 dnů), od té doby až do roku 2011 klesala (s výjimkou roku 2008, kdy byla o 3 dny delší než v roce 2007). V roce 2012 činila 369 dnů, což představuje mírné prodloužení, ale zároveň signalizuje, že jsou končeny věci nejstarších časových řad.

Hlavní příčiny stále ještě nepřiměřené délky řízení lze spatřovat zejména v přetrvávajícím zahlcení soudů neúměrným množstvím starých případů a v personálních problémech, především pokud jde o počet a kvalitu administrativních pracovníků. Negativní dopad na délku řízení v agendě C má rovněž náročnost vyřizování a množství podávaných návrhů v ostatních agendách, v poslední době zejména v agendě elektronických platebních rozkazů (jde o návrhy na zaplacení peněžitého plnění podávané v elektronické formě; s nimiž však soudy vzhledem k tomu, že dosud není zaveden elektronický spis, musí pracovat stejně jako s ostatními návrhy podávanými v papírové podobě).

Ministerstvo spravedlnosti prostřednictvím různých opatření dlouhodobě usiluje o snižování délky soudních řízení. Obecně lze říci, že tato opatření jsou úspěšná a na řadě soudů se snižování délky řízení daří.

b) Mezinárodní srovnání

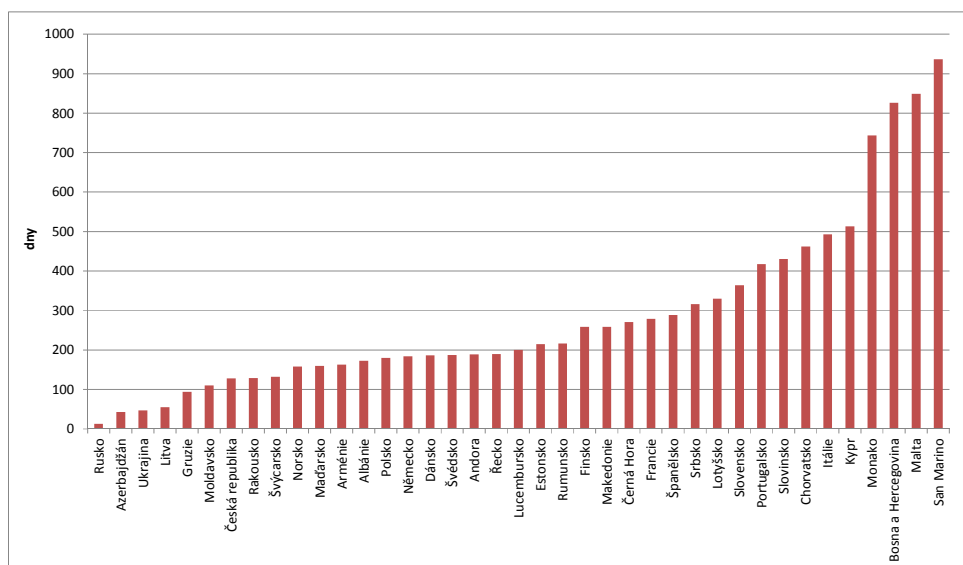
Srovnání se zeměmi Rady Evropy lze čerpat ze zprávy „Evropské soudní systémy - vydání 2012 (data 2010)“. Délka řízení je uvedena ve dnech jako tzv. „dispoziční čas“, přičemž tento ukazatel je vypočten podle následujícího vzorce:

$$\frac{365}{\text{CaseTurnoverRatio}}$$

„CaseTurnoverRatio“ je pak podíl věcí vyřízených k počtu věcí nevyřízených koncem příslušného období (tj. k 31. 12. 2010).

Podle tohoto vzorce činila v ČR v roce 2010 délka řízení v agendě C 128 dnů, přičemž průměr byl 287 dnů. ČR tak zaujala 7 místo mezi 39 zkoumanými evropskými zeměmi.

Graf V.E.2: Délka soudního řízení v civilních věcech před soudy prvního stupně, mezinárodní srovnání, 2010

Zdroj: Rada Evropy

Autor kapitoly: JUDr. Ivana Borzová (Ministerstvo spravedlnosti ČR)

V.F CELKOVÁ ZAHRANIČNÍ ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE

1. Význam a souvislosti indikátoru

Zapojení země do zahraniční rozvojové spolupráce (ZRS) charakterizuje její připravenost konkrétně napomáhat řešení globálních problémů lidstva a nastolení dlouhodobě udržitelného rozvoje v souladu s programy OSN a závěry velkých mezinárodních konferencí k této problematice z Rio de Janeiro (1992) a Johannesburgu (2002).

Zahraniční rozvojová spolupráce je integrální součástí zahraniční politiky ČR a přispívá k naplňování jejích cílů. Výchozí bod představují Rozvojové cíle tisíciletí (Millennium Development Goals – MDGs). Rámcovým, strategickým cílem české rozvojové politiky je odstraňování chudoby a podpora bezpečnosti a prosperity prostřednictvím efektivního partnerství, které umožní chudým a málo rozvinutým zemím realizovat jejich rozvojové cíle. Česká republika si uvědomuje, že samotná rozvojová pomoc není dostačující - klíčový stimul představují demokratické formy vládnutí, udržitelný ekonomický růst, zapojování rozvojových zemí do mezinárodního obchodu, sociální rozvoj a péče o životní prostředí. Rozvojová spolupráce přispívá k rozvoji politických, ekonomických, obchodních, environmentálních, kulturních a vědeckých vztahů s partnerskými zeměmi.

Dle povahy příjemce prostředků se oficiální zahraniční rozvojová pomoc ČR dělí na dvoustrannou (bilaterální – poskytovanou přímo rozvojové zemi) a mnohostrannou (multilaterální – poskytovanou rozvojovým zemím prostřednictvím příslušné mezinárodní organizace a jejích rozvojových programů). Hodnota indikátoru je proto závislá nejen na aktuálním rozhodování o objemu prostředků státního rozpočtu, vyčlenitelných na ZRS, ale i na dlouhodobých platbách (příspěvcích) pro rozvojové účely mezinárodních organizací, kde je ČR ke svým závazkům smluvně vázána (EU, OSN, apod.).

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Pro kvantifikaci ZRS a pro mezinárodní srovnávání je používán ukazatel "Oficiální rozvojová pomoc" (Official Development Assistance) vztažený k "Hrubému národnímu důchodu" (Gross National Income) (ODA/HND). Přestože se jedná o ukazatel syntetický, který nemůže postihnout bohatost problémů spojených s prioritami dárcovských a přijímajících zemí, volbou projektů, jejich realizací a efektivností vynaložených prostředků, je to ukazatel jednoznačně definovaný a všeobecně mezinárodně uznávaný.

Do celkové ZRS jsou dle metodiky OECD zahrnuty: rozvojové projekty, humanitární pomoc, pomoc uprchlíkům, oddlužení, platby do OSN a dalších mezinárodních organizací, platby do mezinárodních finančních institucí a platby do EU, a to buď v plné výši příspěvku nebo podílem, charakterizujícím rozvojovou dimenzi příslušné mezinárodní organizace.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

ZRS ČR vykazovala v posledních letech trvalý nárůst, v souladu s původní „Konceptí zahraniční rozvojové pomoci ČR na léta 2002-2007“ i s aktuální „Konceptí zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010-2017“ a se „Strategií mnohostranné rozvojové spolupráce ČR na období 2013-2017“.

Tabulka V.F.1: Objem finančních prostředků vynaložených na oficiální rozvojovou pomoc, ČR, 2005-2012 (výhled 2012-2015)

Rok	ODA (mil. Kč)	ODA/HND (%)
2005	3.236	0,11
2006	3.637	0,12
2007	3.633	0,11
2008	4.245	0,12
2009	4.077	0,12
2010	4.341	0,13
2011	4.426	0,12
2012	4.291	0,12

Zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí ČR

Česká republika si je vědoma svých mezinárodních závazků ohledně objemu prostředků věnovaných na rozvoj chudých zemí, které byly potvrzeny Hodnotící konferencí k Financování pro rozvoj v prosinci 2008 v katarském Dauhá. Snaží se proto o plnění Závěrů Rady EU z roku 2005, podle kterých má jako nový členský stát usilovat o dosažení 0,17 % podílu ZRS na HND v roce 2010 a 0,33 % na HND v roce 2015. Zatím se však výše oficiální rozvojové pomoci ČR stabilizovala na relativních hodnotách okolo 0,12 % HND.

Ačkoliv ČR v roce 2012 na oficiální rozvojovou pomoc nevynaložila předpokládaných 0,17 % svého HND, pozitivní je skutečnost, že se ČR navzdory globální ekonomické krizi snaží svou pomoc přinejmenším udržovat na hladině kolem 0,12 % ODA/HND.

b) Mezinárodní srovnání

Přestože jsou často závazky mnoha zemí i doporučení mezinárodních organizací (OSN) velmi ambiciózní, jsou skutečně poskytnuté finanční prostředky odvozeny spíše od možností donorských zemí než od aktuálních potřeb rozvojových zemí souvisejících s naplňováním rozvojových cílů milénia.

Oficiální rozvojová pomoc dárců sdružených ve Výboru OECD pro rozvojovou pomoc (DAC) dosáhla v roce 2012 podle předběžných údajů 125 586 mil. USD, což je v průměru 0,29 % jejich HND. Ze členů DAC jsou relativně nejmenšími dárci Řecko a Itálie (shodně 0,13 %), následované Koreou (0,14 %), Španělskem (0,15 %), Japonskem (0,17 %) a Spojenými státy americkými (0,19 %). Z nastupujících dárců – nečlenů DAC do roku 2012 včetně - tuto úroveň zřetelně překračují Turecko (0,33 %) a Spojené arabské emiráty (0,27 %); daného podílu dosahují nebo se mu přibližují Slovinsko (0,13 %), Česká republika (0,12 %) a Estonsko (0,11 %). Další srovnání ilustruje tabulka.

Tabulka V.F.2: Srovnání ODA vyspělých a nastupujících dárců včetně ČR – za rok 2012 (v mil. USD)

Členské státy DAC	Celkový objem ODA (v mil. USD)	ODA/HND
Lucembursko	432	1,00 %
Švédsko	5 242	0,99 %
Norsko	4 754	0,93 %
Dánsko	2 718	0,84 %
Nizozemí	5 524	0,71 %
Velká Británie	13 659	0,56 %
Finsko	1 320	0,53 %
Irsko	809	0,48 %
Belgie	2 303	0,47 %
Francie	12 000	0,45 %
Švýcarsko	3 022	0,45 %
Německo	13 108	0,38 %
Austrálie	5 440	0,36 %
Kanada	5 678	0,32 %
Rakousko	1 112	0,28 %
Nový Zéland	455	0,28 %
Portugalsko	567	0,27 %
USA	30 460	0,19 %
Japonsko	10 494	0,17 %
Španělsko	1 948	0,15 %
Korea	1 551	0,14 %
Itálie	2 639	0,13 %
Řecko	324	0,13 %
Celkem / průměrné procento	125 586	0,29 %
Vybrané nečlenské státy DAC	Celkový objem ODA (v mil. USD)	ODA/HND
Česká republika	219	0,12 %
Slovinsko	58	0,13 %
Estonsko	23	0,11 %
Maďarsko	119	0,10 %
Slovenská republika	78	0,09 %
Polsko	438	0,09 %

Zdroj: OECD/DAC

Autor kapitoly: Mgr. David Hrdoušek (Ministerstvo zahraničních věcí)

V. G EMISE SKLENÍKOVÝCH PLYNŮ NA OBYVATELE A NA JEDNOTKU HDP

1. Význam a souvislosti indikátoru

Emise skleníkových plynů jsou nejpoužívanějším ukazatelem antropogenního vlivu na klimatický systém. Jejich produkce zvyšuje atmosférické koncentrace skleníkových plynů, což zesiluje skleníkový efekt atmosféry a způsobuje změnu klimatu s významnými dopady na lidskou civilizaci a ekosystémy. Indikátor, zejména v měrném vyjádření (na obyvatele a jednotku HDP), je komplexním ukazatelem ekonomiky dané země a jejího vlivu na životní prostředí. V kombinaci s dalšími hospodářskými ukazateli vypovídá o energetické a materiálové náročnosti ekonomiky a skladbě energetických zdrojů, stavu dopravního systému, spotřebě domácností i o kvalitě života.

Mezinárodní závazky ČR k snižování produkce emisí skleníkových plynů vyplývají z pozice smluvní strany Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu (UNFCCC) a také z členství ČR v Evropském společenství. Cíle týkající se emisí skleníkových plynů jsou součástí národních strategických dokumentů, zejména Národního programu na zmírnění dopadů změny klimatu v ČR, aktuálně platné Státní politiky životního prostředí ČR i připravovaných dokumentů Politika ochrany klimatu ČR a Strategie přizpůsobení se změně klimatu v podmínkách ČR.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor je vypočten jako úhrn agregovaných³⁵ emisí skleníkových plynů za rok přepočtený na střední stav obyvatel v daném roce, respektive na jednotku hrubého domácího produktu ve stálých cenách roku 2005. Pro mezinárodní srovnání je hrubý domácí produkt vyjádřen v eurech a přepočten dle parity kupní síly (Power Purchase Standard, PPS) v jednotlivých zemích. Zdrojem emisních dat jsou národní inventarizace emisí skleníkových plynů, zpracované ČHMÚ pro potřeby reportingu dle Rámcové úmluvy o změně klimatu (UNFCCC) a legislativy EU. Emisní data jsou vyhodnocena bez sektoru LULUCF³⁶, tedy v souladu s tím, jak jsou stanoveny redukční cíle. Údaje o počtu obyvatel a hrubém domácím produktu jsou převzaty z databází Českého statistického úřadu, zdrojem dat pro mezinárodní srovnání je Eurostat.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Vývoj emisí skleníkových plynů v ČR po roce 1990 je charakteristický výrazným poklesem na začátku 90. let v důsledku ekonomické transformace, v dalším vývoji emise kolísaly dle vývoje ekonomiky a strukturálních změn v národním hospodářství. V obdobích růstu ekonomiky v letech 1994-1996 a 1999-2007 emise mírně narostly, naopak zpomalení až

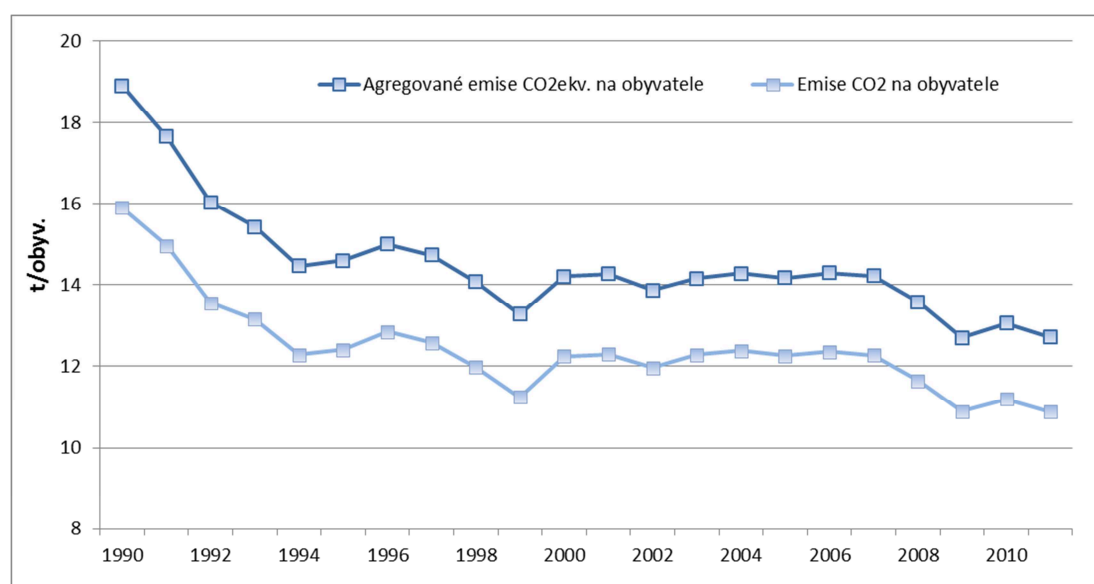
³⁵ Agregované emise skleníkových plynů jsou vyjádřeny ekvivalentním množstvím CO₂ stejného radiačně absorpčního účinku, který by měly všechny produkované skleníkové plyny dohromady. Agregace probíhá vynásobením úhrnu emisí jednotlivých plynů přepočítacími koeficienty, které udávají, kolikrát je daný plyn z hlediska pohlcování tepelného záření účinnější než CO₂ (pro CO₂ 1, pro CH₄ 21 a pro N₂O 310). Hodnoty radiačního potenciálu pro F-plyny jsou o 2–4 řády vyšší.

³⁶ Pod sektor spadají emise a propady z využití území, změn využití území a z lesnictví (Land Use, Land Use Change and Forestry, LULUCF). Propadem se rozumí ukládání uhlíku v biomase či půdě. Za propad lze tedy považovat např. množství uhlíku obsaženého v narůstajícím dřevu.

recese ekonomiky v letech 2008–9 byla spojená s poklesem emisí. Ve srovnání s rokem 1990, ke kterému se vztahují závazky Kjótského protokolu, poklesly agregované emise k roku 2011 o 32 % na 133,5 Mt CO₂ekv. a závazek ČR pro 1. kontrolní období (2008–12) tak byl s rezervou splněn. Na základě dosavadního vývoje emisí skleníkových plynů a zpracovaných projekcí je rovněž pravděpodobné, že ČR splní 20% redukční cíl EU vyplývající z klimaticko-energetického balíčku, který pro ČR představuje snížení celkových emisí o 8,3 % mezi roky 2005 a 2020 (pokles o 21 % v EU ETS a možný nárůst až o 9 % v odvětvích mimo EU ETS).

Hodnoty intenzitních indikátorů emisí skleníkových plynů v ČR klesají, výraznější pokles byl zaznamenán u vývoje emisí na jednotku HDP (emisní náročnosti). Měrné emise skleníkových plynů na obyvatele v ČR poklesly v období 1990–2011 o 32,8 % na 12,7 t CO₂ ekv. /obyv. V období 2000–2011 emise na obyvatele poklesly o 10,6 %, téměř výhradně díky poklesu po roce 2005 (Graf V. G. 1).

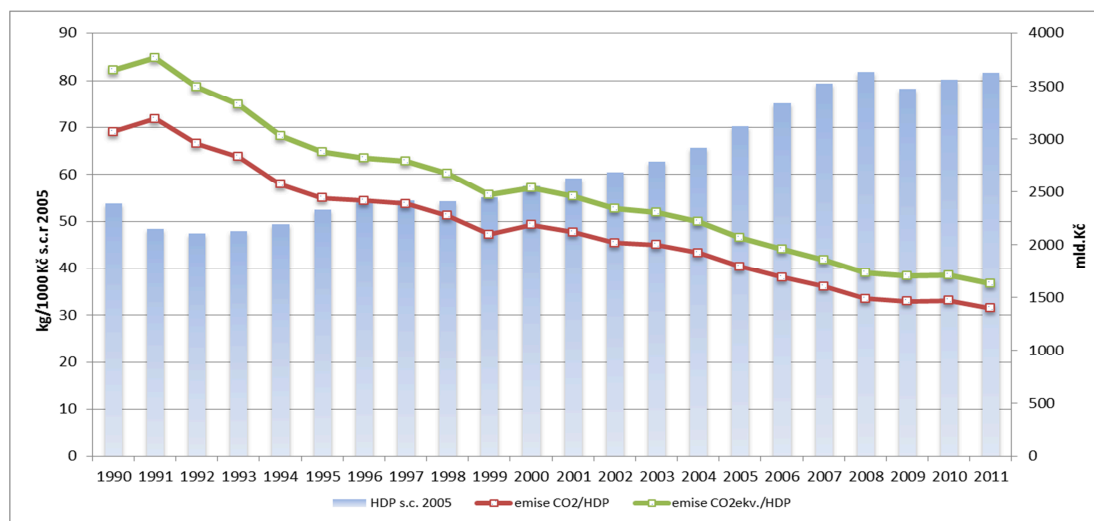
Graf V. G. 1: Agregované emise skleníkových plynů a emise CO₂ na obyvatele [t CO₂ ekv. /obyv.], ČR, 1990-2011

Zdroj: Český hydrometeorologický ústav, Český statistický úřad

Emise skleníkových plynů na jednotku výkonu ekonomiky, které charakterizují efektivitu transformace materiálů a energií na ekonomický výkon (emisní náročnost), poklesly v ČR v období 1990–2011 o cca 55 % (Graf V. G. 2). Zatímco v 90. letech bylo snižování emisní náročnosti podpořeno zejména poklesem emisí, po roce 2000 byl hlavní faktor vývoje emisní náročnosti růst ekonomiky ČR. V období 2000-2011 se emisní náročnost snížila o 35,6 % na 36,8 kg CO₂ ekv. /1000 Kč, HDP se v tomto období zvýšil o 42,2 %.

Graf V. G. 2: Agregované emise skleníkových plynů a emise CO₂ na jednotku HDP [kg CO₂ ekv. /1000 Kč s.c.r 2005, mld. Kč], ČR, 1990-2011

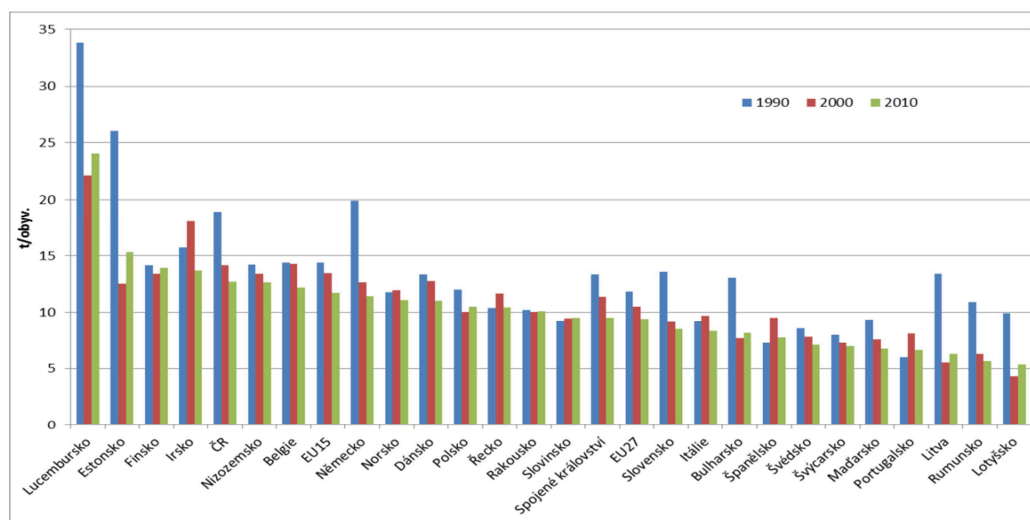
Zdroj: Český hydrometeorologický ústav, Český statistický úřad

b) Mezinárodní srovnání

Hodnoty emisí skleníkových plynů na obyvatele a na jednotku HDP má ČR s ohledem na historicky vysoký podíl průmyslu na tvorbě HDP a vysokou spotřebu fosilních paliv v evropském kontextu nadále nadprůměrné.

Emise skleníkových plynů na obyvatele v ČR byly v roce 2010 o 28 % vyšší, než činí průměr zemí EU27 (9,4 t CO₂ ekv./obyv.) a o 10,4 % vyšší než v EU15 (Graf V. G. 3). V letech 1990-2010 se ČR přiblížila k průměrným hodnotám měrných emisí na hlavu v zemích EU (emise v EU15 byly v roce 2000 jen o 5,1 % nižší než v ČR), po roce 2000 se však odstup ČR a EU opět poněkud zvýšil, jelikož pokles emisí v ČR byl v tomto období menší než ve státech EU27. Vyšší emise na obyvatele než ČR má Lucembursko, dále rovněž Finsko a Estonsko, kde je však hodnota měrných emisí ovlivněna nízkou hustotou zalidnění, celkové emise má Finsko ve srovnání s ČR zhruba poloviční.

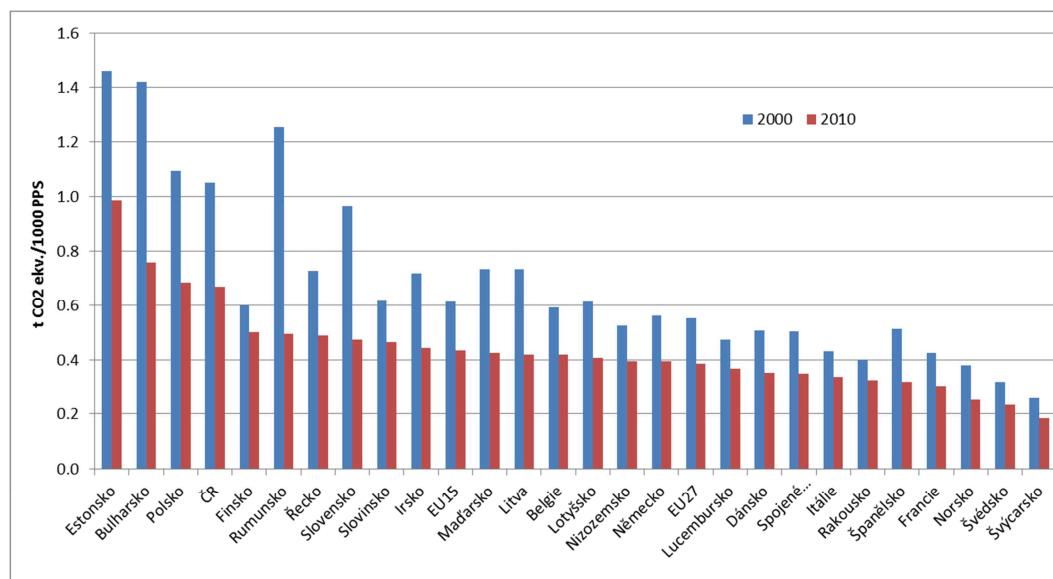
Graf V. G. 3: Agregované emise skleníkových plynů na obyvatele[t CO₂ ekv. /obyv.] mezinárodní srovnání, 1990, 2000, 2010

Zdroj: Eurostat

Emise skleníkových plynů na jednotku výkonu ekonomiky (HDP) v ČR dosáhly v roce 2010 0,67 t CO₂ ekv. /1000 EUR PPS a byly o 35 % vyšší než v EU15 a o 43 % nad průměrem celé evropské sedmadvacítky (Graf V. G. 4). Oproti roku 2000 se odstup ČR od evropského průměru snížil o cca 5 procentních bodů. Výrazně vyšší emise než ČR má z evropských zemí pouze Estonsko a Bulharsko, Polsko je na úrovni ČR zatímco Švýcarsko má měrné emise oproti ČR méně než třetinové.

Graf V. G. 4: Agregované emise skleníkových plynů na jednotku HDP [t CO₂ ekv./1000 eur PPS], mezinárodní srovnání, 2000, 2010

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Mgr. Jan Mertl (CENIA, česká informační agentura životního prostředí)

V.H PŘÍMÉ ZAHRANIČNÍ INVESTICE

1. Význam a souvislosti indikátoru

Přímé zahraniční investice (PZI) jsou jedním z nejvýznamnějších fenoménů ekonomické globalizace a jejich vliv na hostitelskou zemi má mnoho kladných, ale někdy i záporných dopadů. K měření ekonomických dopadů PZI se využívají základní i doplňující indikátory stanovené OECD³⁷. Indikátory umožňují vyhodnotit jejich přínos pro jednotlivé sektory ekonomiky a to jak pro hostující, tak investiční zemi, vypovídají o geografické alokaci investic, konkurenceschopnosti a atraktivitě ekonomik, atd. Současné umožňují mezinárodní srovnání vlivu přímých investic na jednotlivé země. Jedním z hlavních indikátorů je „podíl toků PZI do ekonomiky na hrubém domácím produktu (HDP)“. Podle OECD tento indikátor vypovídá o ekonomické globalizaci, protože poskytuje orientační informaci o relativní atraktivnosti ekonomiky pro nové investice. Nepřímo také charakterizuje úroveň globalizace dané země a ekonomické prostředí v daném období a změny mezi jednotlivými lety. Indikátor umožňuje srovnatelnost v čase, neboť např. období ekonomické a hospodářské krize má zpravidla stejné dopady na toky kapitálu pro většinu zemí.

Za další významný indikátor dopadu přímých zahraničních investic do platební bilance České republiky je třeba považovat i „podíl příjmů z přímých zahraničních investic na HDP“. Jejich dopad na bilanci výnosů běžného účtu platební bilance je odrazem vývoje přílivu přímých zahraničních investic. V prvních letech je dopad pozitivní z důvodu poměrně vysokých reinvestovaných zisků v důsledku rozšiřování stávajících kapacit a naopak objem vyplácených dividend je nižší. V době, kdy výroba dosáhne požadovaného rozmachu a zvýší se exportní výkonnost ekonomiky, dochází k poklesu reinvestovaných zisků a zvýšenému odlivu repatriovaných zisků. Vyplácení dividend zahraničním investorům má pak za následek snížení kladného salda a tím prohloubení deficitu běžného účtu.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor „podíl toků PZI do České republiky na HDP“ je kalkulován jako poměr „přílivu PZI do ČR v Kč (v čitateli) a hrubého domácího produktu v běžných cenách v Kč (ve jmenovateli). Výsledný indikátor je vyjádřen v % a vyjadřuje intenzitu toků PZI ve vztahu k tvorbě přidané hodnoty ekonomiky v daném období.

Podle devizového zákona jsou PZI vymezeny jako investice do jiné ekonomiky s cílem získat podíl na kmenových akcích a rozhodovacích právech ve výši alespoň 10%. Toky přímých zahraničních investic jsou transakcemi se zahraničím a jsou vykázány ve finančním účtu platební bilance v členění na investice do základního kapitálu, reinvestice zisků a ostatní kapitál. Rozlišují se přímé zahraniční investice do České republiky a tuzemské investice do zahraničí, jejichž saldo tvoří čistý příliv PZI. Zdrojem dat pro PZI jsou Mezinárodní měnový fond a OECD.

Indikátor „podílu příjmů z přímých zahraničních investic na HDP“ je vytvořen jako poměr příjmů z PZI v Kč (v čitateli) a hrubého domácího produktu v běžných cenách v Kč (ve jmenovateli). Příjmy z přímých investic v systému SNA zahrnují příjmy odvozené z vlastnictví tuzemských subjektů zahraničními investory a jsou tvořeny jednak příjmy z majetku (dividendy a reinvestované zisky) a jednak dluhovými příjmy (úroky). Dividendy

³⁷ OECD Handbook on Economic Globalisation Indicators (2005)

(včetně dividend vyplácených v akciích) jsou definovány jako rozdělení zisku (podle počtu akcií a jiných forem účastí na základním kapitálu) registrovaným soukromým subjektům, družstvům a veřejným korporacím. Úroky zahrnují výnosy z finančních a obchodních úvěrů a účtů. Výsledný indikátor je vyjádřen v %.

3. Hodnocení indikátoru

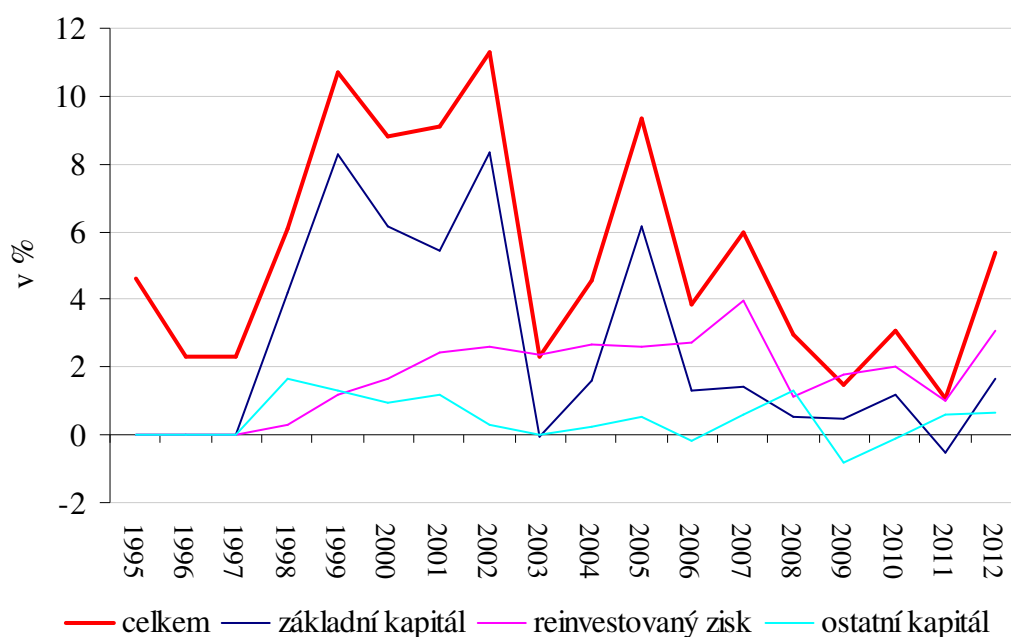
a) Vývoj indikátoru v ČR

Indikátor „podíl toků PZI do České republiky na HDP“ se v průběhu sledovaného období (1995-2012) vyvíjel se značnými výkyvy mezi 1,1-11,3 %. Průměrná hodnota indikátoru dosáhla ve sledovaném období hodnoty 5,3 %.

V České republice byl objem přílivu kapitálu ovlivněn stupněm liberalizace kapitálových toků a jednotlivými fázemi privatizace za účasti zahraničního kapitálu. V počátečních letech transformace po roce 1993 se podíl PZI na HDP pohyboval na úrovni cca 5 %. Od roku 1997 do roku 1999 došlo k nárůstu indikátoru na cca 10 % zejména v důsledku privatizace v odvětví telekomunikací a bankovníctví, kdy státní podíly byly prodány nerezidentům. Pokles v roce 2003 byl výsledkem zpětného odkupu částí akcií i u telekomunikací státem, což se promítlo ve snížení indikátoru až o 9 procentních bodů. K oživení přispěly pokračující privatizační akce za účasti zahraničních investorů v letech 2004 a 2005, kdy se indikátor zvýšil na 9,4 %. Poté podíl PZI na HDP postupně klesal až na 1,1 % v roce 2011 (s mírnými výkyvy směrem nahoru v roce 2007 a 2010). Klesající trend přílivu PZI je spojován s celosvětovou krizí. Jisté oživení bylo (podle předběžných dat) opět zaznamenáno v roce 2012 (5,4 %).

Výše indikátoru byla v předchozích letech ovlivněna na straně PZI zejména vyšším přílivem investic do základního kapitálu, příspěvek ostatního kapitálu či tvorba reinvestovaného zisku nebyly tak výrazné. Od roku 2006 však objem investic do základního kapitálu postupně klesá ve prospěch tvorby reinvestovaného zisku (graf V.H.1).

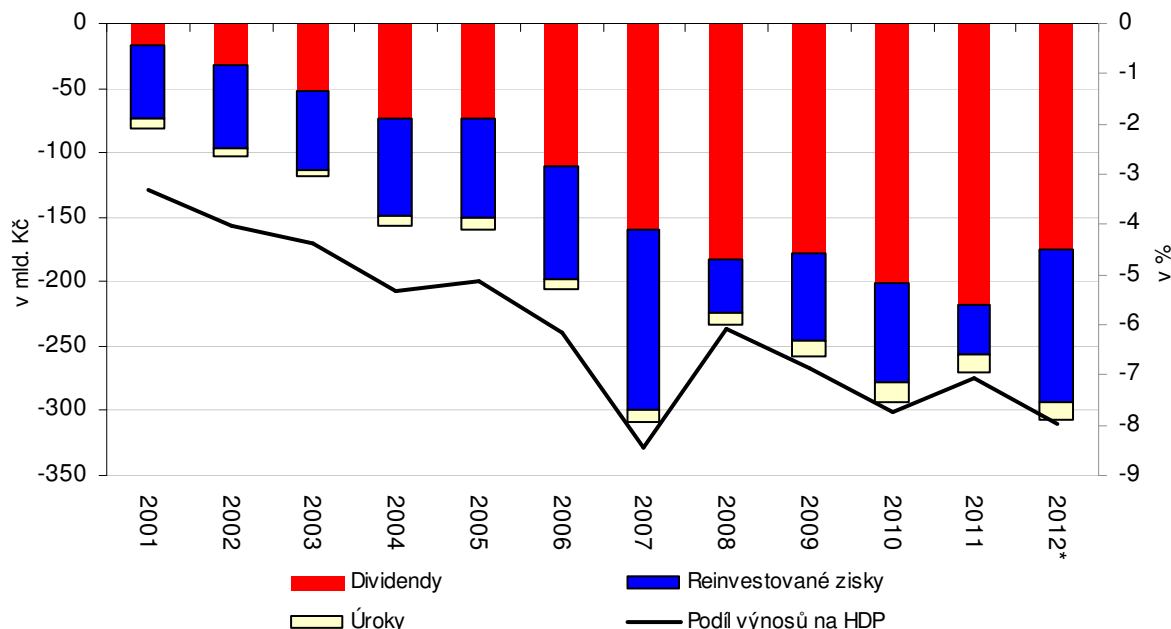
Graf V.H.1: Podíl toků přímých zahraničních investic do ČR na HDP, 1995-2012

Zdroj: Mezinárodní měnový fond, OECD

Indikátor „Podíl příjmů z PZI na HDP“ se ve sledovaném období v České republice pohyboval mezi 3,3% - 8,4% s tím, že podíl příjmů z PZI se ve vztahu k HDP postupně zvyšoval. Do roku 2006 se na tvorbě příjmů podílel významnější měrou reinvestovaný zisk, ale od roku 2007 převažují vyplácené dividendy.

Graf V.H.2: Podíl příjmů z přímých zahraničních investic do ČR na HDP, 2001-2012

Zdroj: ČSÚ, Česká národní banka

b) Mezinárodní srovnání

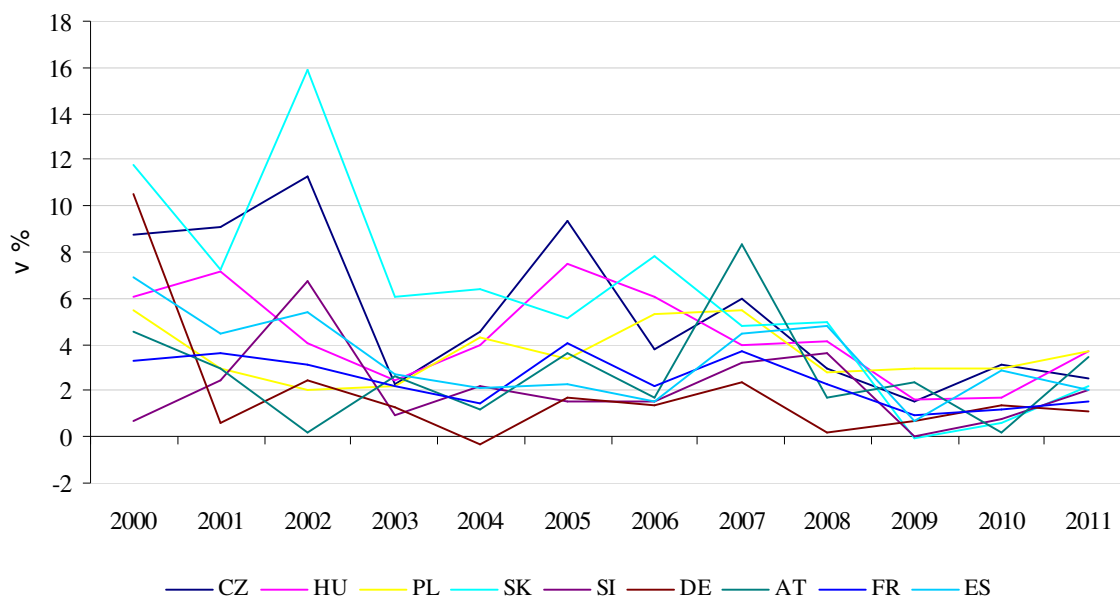
Z mezinárodního srovnání indikátorů „podíl toků PZI na HDP“ je zřejmé, že Česká republika nevybočuje z trendu vývoje ostatních srovnávaných ekonomik a že rozdíly mezi jednotlivými zeměmi nejsou příliš významné.

Indikátor se v průběhu posledních deseti let pohyboval u sledovaných zemí v koridoru od 0 % do 10 %. Z uvedeného pásma vybočilo pouze Slovensko, které mezi srovnávanými zeměmi patřilo v minulých letech k zemím s nejvyšším podílem přímých investic na HDP, když v roce 2002 přesáhl tento indikátor 15 %. Nevýznamné zvýšení zaznamenal ve stejném roce i vývoj v České republice, kde indikátor přesáhl mírně 11%. Naopak Německo a Slovinsko vykázaly i mírné záporné hodnoty (graf V.H.2). Pokles přílivu přímých zahraničních investic v ČR a ve všech srovnávaných zemích kulminoval v letech 2008-2009 v důsledku finanční a hospodářské krize, kdy se indikátor pohyboval od -1,1 % do 3 %. Oživení přílivu přímých zahraničních investic do ČR je již patrné v roce 2010 a pokračovalo i v roce 2011.

Závěrem lze říci, že z hlediska vývoje indikátor ve sledovaném období postupně klesal až do roku 2009 u všech zemí. Je tedy patrné, že finanční a hospodářská krize měla stejný dopad ve všech ekonomikách ve smyslu snížení přílivu přímých investic.

Při hodnocení ukazatele PZI je však důležité brát v úvahu i další faktory, jako je metodika kompilace dat přímých zahraničních investic umožňující srovnatelnost dat. Proto byly do porovnání vybrány země Evropské unie, které používají stejnou metodiku při sestavování statistik přímých zahraničních investic.

Graf V.H.3: Podíl toků přímých zahraničních investic na HDP, mezinárodní srovnání, 2000-2011

Pozn.: CZ – Česká republika; HU – Maďarsko; PL – Polsko; SK – Slovensko; SI – Slovinsko; DE – Německo; AT – Rakousko; FR – Francie; ES - Španělsko

Zdroj: Mezinárodní měnový fond, OECD

Autor kapitoly: Ing. Ludmila Budíková (Česká národní banka)

Přehled indikátorů s gestory

	Název indikátoru	Gestor
Prioritní osa I: Populace, člověk a zdraví		
a	Naděje dožití a naděje dožití ve zdraví	Státní zdravotní ústav
b	Standardizovaná míra úmrtnosti	Státní zdravotní ústav
c	Expozice obyvatel prašnému aerosolu	Český hydrometeorologický ústav
d	Produkce biomasy, těžba surovin a emise skleníkových plynů spojené se spotřebou domácností	Univerzita Karlova v Praze
e	Zadlužení domácností	Český statistický úřad
f	Míra zaměstnanosti starších pracovníků	Český statistický úřad
g	Index stárí a index závislosti	Český statistický úřad
Prioritní osa II: Ekonomika a inovace		
a	HDP na osobu	Český statistický úřad
b	Produktivita práce	Český statistický úřad
c	Obecná míra nezaměstnanosti	Český statistický úřad
d	Přepravní náročnost v dopravě	Centrum dopravního výzkumu, v. v. i.
e	Energetická náročnost HDP	Univerzita Karlova v Praze
f	Spotřeba primárních energetických zdrojů	Univerzita Karlova v Praze
g	Podíl energie z obnovitelných zdrojů	Univerzita Karlova v Praze
h	Materiálová spotřeba	Univerzita Karlova v Praze
i	Odběry povrchových a podzemních vod podle sektorů	Ministerstvo zemědělství
j	Nakládání s odpady podle hlavních způsobů nakládání	Ministerstvo životního prostředí
k	Nejvyšší dosažené vzdělání	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
l	Výdaje na výzkum a vývoj	Český statistický úřad

m	Přístup k internetu	Český statistický úřad
Prioritní osa III: Rozvoj území		
a	HDP na osobu v krajích	Český statistický úřad
b	Obecná míra nezaměstnanosti v krajích	Český statistický úřad
c	Výdaje na výzkum a vývoj a počty zaměstnanců ve výzkumu a vývoji v krajích	Český statistický úřad
d	Municipality zapojené do realizace metody místní Agenda 21	Ministerstvo životního prostředí
e	Migrační saldo venkovských obcí	Český statistický úřad
f	Celková výše příjmů na 1 obyvatele v krajích Dluhová služba v krajích	Ministerstvo financí
g	Přeprava cestujících veřejnou silniční a železniční dopravou v krajích	Centrum dopravního výzkumu, v. v. i.
h	Přístup internetu v krajích	Český statistický úřad
i	Počet hostů v hromadných ubytovacích zařízeních v krajích	Český statistický úřad
j	Výdaje na kulturu v krajích	Český statistický úřad
k	Pokrytí území ČR schválenou územně plánovací dokumentací obcí	Ministerstvo pro místní rozvoj
l	Spokojenost s místním společenstvím	CI2, o.p.s.
Prioritní osa IV: Krajina, ekosystémy a biodiverzita		
a	Ekologická stopa	Univerzita Karlova v Praze
b	Indikátor změn území a ekosystémů	Univerzita Karlova v Praze
c	Index běžných druhů volně žijících ptáků	Ministerstvo životního prostředí
d	Výdaje na ochranu životního prostředí a veřejné výdaje na ochranu životního prostředí	Ministerstvo životního prostředí
e	Spotřeba základních živin v minerálních hnojivech	Ministerstvo zemědělství
f	Podíl ekologického zemědělství	Ministerstvo zemědělství
g	Defoliace	Ministerstvo životního prostředí

h	Intenzita těžby dřeva	Ústav pro hospodářskou úpravu lesů
Prioritní osa V: Stabilní a bezpečná společnost		
a	Index vnímání korupce	CI2, o.p.s.
b	Účast ve volbách	Český statistický úřad
c	Populace žijící pod hranicí chudoby před a po sociálních transferech	Ministerstvo práce a sociálních věcí
d	Deficit a dluh vládního sektoru	Ministerstvo financí
e	Průměrná délka soudního řízení	Ministerstvo spravedlnosti
f	Celková zahraniční rozvojová spolupráce	Ministerstvo zahraničních věcí
g	Emise skleníkových plynů na obyvatele a na jednotku HDP	Ministerstvo životního prostředí
h	Přímé zahraniční investice	Česká národní banka

Adresy autorů

Ing. Michal Artim Ústav územního rozvoje Jakubské náměstí 3 601 00 Brno e-mail: artim@uur.cz	Mgr. Jana Benešová CENIA, česká informační agentura životního prostředí Vršovická 1442/65 100 10 Praha 10 e-mail: jana.benesova@cenia.cz
Stanislav Beránek Transparency International - Česká republika, o.p.s. Sokolovská 260/143 180 00 Praha 8 e-mail: beranek@transparency.cz	Ing. Jana Bondyová Český statistický úřad Na padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: jana.bondyova@czso.cz
JUDr. Ivana Borzová Ministerstvo spravedlnosti ČR Vyšehradská 16 128 10 Praha 2 e-mail: iborzova@msp.justice.cz	Ing. Ludmila Budíková Česká národní banka Na Příkopě 28 115 03 Praha 1 e-mail: ludmila.budikova@cnb.cz
Mgr. Ivo Dostál Centrum dopravního výzkumu, v. v. i. Líšeňská 33a 636 00 Brno e-mail: ivo.dostal@cdv.cz	Ing. Drahomíra Dubská Český statistický úřad Na padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: drahomira.dubska@czso.cz
PaedDr. Tomáš Hák, PhD. Univerzita Karlova v Praze Centrum pro otázky životního prostředí J. Martího 2/407 162 00 Praha 6 e-mail: tomas.hak@czp.cuni.cz	RNDr. Eva Horáková CENIA, česká informační agentura životního prostředí Vršovická 1442/65 100 10 Praha 10 e-mail: eva.horakova@cenia.cz
Mgr. David Hrdoušek Ministerstvo zahraničních věcí ČR Loretánské náměstí 5 118 00 Praha 1 e-mail: david_hrdousek@mzv.cz	Mgr. Miroslav Havránek Univerzita Karlova v Praze Centrum pro otázky životního prostředí J. Martího 2/407 162 00 Praha 6

	e-mail: miroslav.havranek@czp.cuni.cz
Ing. arch. Zdena Hladišová, CSc. Ústav územního rozvoje Jakubské náměstí 3 601 00 Brno e-mail: hladisova@uur.cz	Ing. Petr Hovorka Ministerstvo financí ČR Letenská 15 118 10 Praha 1 e-mail: petr.hovorka@mfc.cz
Ing. Miloslav Chlad Český statistický úřad Na padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: miloslav.chlad@czso.cz	Mgr. Jana Janková Ministerstvo zemědělství ČR Těšnov 17 117 05 Praha 1 e-mail: jana.jankova@mze.cz
Ing. Jiří Jedlička Centrum dopravního výzkumu, v. v. i. Líšeňská 33a 636 00 Brno e-mail: jiri.jedlicka@cdv.cz	Ing. Václav Jelen Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR Karmelitská 7 118 12 Praha 1 e-mail: vaclav.jelen@msmt.cz
Ing. Jaroslav Kahoun Český statistický úřad Na padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: jaroslav.kahoun@czso.cz	Bc. Jiří Kamenický Český statistický úřad Na padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: jiri.kamenicky@czso.cz
Mgr. Jan Kovanda, PhD. Univerzita Karlova v Praze Centrum pro otázky životního prostředí J. Martího 2/407 162 00 Praha 6 e-mail: jan.kovanda@czp.cuni.cz	Ing. Jaroslav Kubišta Ústav pro hospodářskou úpravu lesů Nábřeží 1326 250 01 Brandýs nad Labem e-mail: kubista.jaroslav@uhul.cz
Ing. Martin Leibel, PhD. Ministerstvo zemědělství ČR Těšnov 17 117 05 Praha 1 e-mail: martin.leibl@mze.cz	Mgr. Zdeněk Lejsek Český statistický úřad Na padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: zdenek.lejsek@czso.cz
Mgr. Michala Lustigová Státní zdravotní ústav	Ing. Martin Mana Český statistický úřad

Šrobárova 48 100 42 Praha 10 e-mail: lustigova@szu.cz	Na padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: martin.mana@czso.cz
Mgr. Leona Matoušková Český hydrometeorologický ústav Na Šabatce 2050/17 143 06 Praha 412-Komořany e-mail: leona.matouskova@chmi.cz	Mgr. Jan Mertl CENIA, česká informační agentura životního prostředí Vršovická 1442/65 100 10 Praha 10 e-mail: jan.mertl@cenia.cz
Prof. RNDr. Bedřich Moldan, CSc. Univerzita Karlova v Praze Centrum pro otázky životního prostředí J. Martího 2/407 162 00 Praha 6 e-mail: bedrich.moldan@czp.cuni.cz	Ing. Patrik Pacourek Ústav pro hospodářskou úpravu lesů Nábřeží 1326 250 01 Brandýs nad Labem e-mail: pacourek.patrik@uhul.cz
Mgr. Tereza Ponocná CENIA, česká informační agentura životního prostředí Vršovická 1442/65 100 10 Praha 10 e-mail: tereza.ponocna@cenia.cz	Mgr. Michaela Němečková Český statistický úřad Na padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: michaela.nemeckova@czso.cz
Mgr. Josef Novák, PhD. CI2, o.p.s. Ke Školce 1319/5f 252 19 Rudná e-mail: josef.novak@ci2.co.cz	Mgr. Jan Pokorný CENIA, česká informační agentura životního prostředí Vršovická 1442/65 100 10 Praha 10 e-mail: jan.pokorny@cenia.cz
Ing. Miroslav Řípa Český statistický úřad Na padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: miroslav.řípa@czso.cz	Ing. Lukáš Savko Český statistický úřad Na padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: lukas.savko@czso.cz
Mgr. Eva Skarlandtová Český statistický úřad Na padesátém 81	Mgr. Ing. Pavlína Slavíková CENIA, česká informační agentura životního prostředí Vršovická 1442/65

100 82 Praha 10 e-mail: eva.skarlandtova@czso.cz	100 10 Praha 10 e-mail: pavlina.slavikova@cenia.cz
Ing. Kateřina Sobková CENIA, česká informační agentura životního prostředí Vršovická 1442/65 100 10 Praha 10 e-mail: katerina.sobkova@cenia.cz	Mgr. Jan Šindelář CENIA, česká informační agentura životního prostředí Vršovická 1442/65 100 10 Praha 10 e-mail: jan.sindelar@cenia.cz
RNDr. Viktor Třebický, PhD. CI2, o.p.s. Ke Školce 1319/5f 252 19 Rudná e-mail: viktor.trebicky@ci2.co.cz	Mgr. David Vačkář, PhD. Univerzita Karlova v Praze Centrum pro otázky životního prostředí J. Martího 2/407 162 00 Praha 6 e-mail: david.vackar@czp.cuni.cz

Seznam zkratek

ARAD	databáze časových řad
ARIS	Automatizovaný rozpočtový informační systém
b.c.	běžné ceny
BC	biokapacita
CBD	Úmluvy o biologické rozmanitosti
CEHO	Centrum pro hospodaření s odpady
CLC	Corine Land Cover
CLRTAP	Úmluva o dálkovém znečišťování ovzduší přecházejícím hranice státu
CNS	círky a náboženské společnosti
CPI	index vnímání korupce
CSLAV	Centrální SLAV, kdy SLAV jsou Statistické listy a výkazy
CSÚIS	Centrální systém účetních Informací státu, který od roku 2010 nahradil ARIS
CZ-NUTS	územní statistická jednotka
ČHMÚ	Český hydrometeorologický ústav
ČNB	Česká národní banka
ČNR	Česká národní rada
ČSÚ	Český statistický úřad
DMC	domácí materiálová spotřeba
DSO	dobrovolný svazek obcí
EEA	Evropská environmentální agentura
EF	ekologická stopa
EHEMU	European Health Expectancy Monitoring Unit
ESA 95	European System of National and Regional Accounts
ETC/ACM	European Topic Centre for Air Pollution and Climate Change Mitigation
EU ETS	Evropský systém obchodování s emisemi
EU	Evropská unie
EU15	Evropská unie před rozšířením v květnu 2004
EU27	Evropská unie po rozšíření v lednu 2007
FTE	přepočtený počet osob na ekvivalent plné roční pracovní doby
GERD	celkové výdaje na výzkum a vývoj
HDD	hrubý domácí důchod

HDP	hrubý domácí produkt
HFA DB	European Health for all Database
HND	hrubý národní důchod
HUZ	hromadná ubytovací zařízení
ICP Forests	International Co-operative Programme on Assessment and Monitoring of Air Pollution Effects on Forests
ICT	informační a komunikační technologie
IDS	integrovaný dopravní systém
ILO	Mezinárodní organizace práce
IPCC	Mezivládní panel pro změnu klimatu
ISAS	Informační systém administrativy soudů
ISCED97	mezinárodní standardní klasifikace vzdělání
ISOH	Informační systém odpadového hospodářství
ISSaR	Informační systém statistiky a reportingu
JE Temelín	jaderná elektrárna Temelín
JPSP	Jednotný program sčítání ptáků
KVO	kardiovaskulární úmrtnost
KÚ	krajský úřad
LCF	Land Cover Flows
LULUCF	Land Use, Land Use Change and Forestry
MA21	Místní Agenda 21
MDGs	Rozvojové cíle tisíciletí
NACE	klasifikace ekonomických činností v Evropské unii
NFA	Národní účty ekologické stopy a biokapacity
NIPOS	Národní informační a poradenské středisko pro kulturu
ODA	oficiální rozvojová pomoc
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OKEČ	odvětvová klasifikace ekonomických činností Českého statistického úřadu
OPŽP	Operační program Životní prostředí
ORP	obce s rozšířenou působností
OSN	Organizace spojených národů
OÚ	okresní úřad
OÚP MMR	Odbor územního plánování Ministerstva pro místní rozvoj ČR
OZE	obnovitelné zdroje energie
p.b.	procentní bod

PEZ	prvotní energetické zdroje
PM10	suspendované částice o velikosti menší než 10 µm
PPS	purchasing power standard
PZI	přímé zahraniční investice
s.c.	stálé ceny
SDR	standardizovaná míra úmrtnosti
SEK	Státní energetická koncepce
SFŽP ČR	Státní fond životního prostředí ČR
SILC	Výběrové šetření příjmů a životních podmínek domácností EU
SKP	standardní klasifikace produktů
SVJ	společenství vlastníků jednotek
THFK	tvorba hrubého fixního kapitálu
TI	Transparency International
UNFCCC	Rámcová úmluva o změně klimatu
ÚP	územní plány
ÚPD	územně plánovací dokumentace
ÚPN SÚ	územní plány sídelních útvarů
ÚPO	územní plány obcí
ÚSC	územně správní celek
VaV	výzkum a vývoj
VŠPS	výběrové šetření pracovních sil
WHO	Světová zdravotnická organizace
ZRS	zahraniční rozvojová spolupráce

Situační zpráva ke Strategickému rámci udržitelného rozvoje ČR

Rada vlády pro udržitelný rozvoj
Ministerstvo životního prostředí

Editoři: Jan Kovanda, Tomáš Hák, Josef Novák a Jiří Bendl

Vydalo Ministerstvo životního prostředí, Praha 2013

1. vydání, 194 stran

ISBN 978-80-7212-622-4